

THE STUDENT UNION OF LATVIA
(LATVIJAS STUDENTU APVIENĪBA)

THE INSTITUTE OF EDUCATIONAL AND YOUTH POLICY (IEYP)

THE RESEARCH AND EDUCATIONAL CENTER OF APPLIED INFOR-
MATICS OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

**PROCEEDINGS OF
THE INTERNATIONAL ACADEMIC CONGRESS
«EUROPEAN RESEARCH AREA: STATUS,
PROBLEMS AND PROSPECTS»**

01–02 September 2016

Riga
LSA
2016

RIGA, 01–02 September 2016
The International Academic Congress
European Research Area: Status, Problems and Prospects

Congress Proceedings Publications. Book of Abstracts

The Institute of Educational and Youth Policy (IEYP)
The Student Union of Latvia (LSA)
The Research and Educational Center of Applied Informatics of
National Academy of Sciences of Ukraine

Technical organizer

P.O. Box IEYP, St Avenue L. Kurbas, 5-B, 03148, Kyiv, Ukraine

Congress Secretariat

P.O. Box LSA, Mārstaļu iela 2/4, Rīga, LV – 1050

Available online at:

<http://novaosvita.com.ua/wp-content/uploads/2016/09/Congress-Riga2016.pdf>

The abstracts are reproduced directly from the author manuscripts.
The authors are solely responsible for the contents and opinions expressed therein.

Published by: Latvijas Studentu apvienības

ABSTRACTS

SECTION 1

ANTHROPOLOGY

Sokhatska M. HAGIOTHERAPICAL ANTHROPOLOGY AS A DISCIPLINE HAGIOTHERAPY.....7

SECTION 2

BIOLOGY

Besarabchuk I. RESEARCH PROSPECTS OF URBAN FLORA IN LUTSK CITY (VOLYN REGION).....10

Ulizko P., Bobrova O., Nardid E., Goriacha I., Schetinsky M. CRYOPRESERVATION OF ANIMALS' ERYTHROCYTES.....13

SECTION 3

GEOGRAPHY

Maslyak P., Gryniuk O., Kazantseva K. THE PROBLEMS OF RECREATION FOR CHILDREN IN CONNECTION WITH RUSSIAN INTERVENTION IN UKRAINE.....16

SECTION 4

JOURNALISM AND PUBLISHING

Figol N., Pobidash I. ELECTRONIC EDITING IN STUDENT'S PERCEPTION.....18

Trachuk T. THE HISTORY OF THE FORMATION OF THE THEORY OF JOURNALISM IN UKRAINE.....20

SECTION 5

HISTORY AND ARCHEOLOGY

Garbaruk A., Galan O., Kazmirchuk O., Kravec A., Kurchaba O. EDUCATIONAL PROCESSES AMONG POLISH MINORITY OF VOLYN (THE BEGINNING OF 1990s – 2010s)23

Ruda V. MAASTRICHT TREATY AS LEGAL FOUNDATION OF THE «SECOND PILLAR» OF THE EU.....25

Teslenko O. THE PROBLEM FIELD OF FORMATION OF THE COLONISTS EDUCATIONAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF RUSSIAN IMPERIAL POLICY.....28

SECTION 6

MATHEMATICS

Chornenka O. SYSTEMS OF LINEAR HOMOGENEOUS DIFFERENTIAL EQUATIONS WITH PARAMETER AND IRREGULAR SINGULAR POINT.....30

SECTION 7

ENGINEERING

Horban M. RESULTS THE THEORETICAL AND EXPERIMENTAL RESEARCH OF TWO-FREQUENCY INERTIAL SCREENER CLASSIFICATION FOR BULK MATERIAL.....34

SECTION 8

MEDICINE & VETERINARY MEDICINE

Banadyha N., Voloshyn S. ACTIVITY OF INFLAMMATORY CYTOKINES AND GENE G308A POLYMORPHISM OF TUMOR NECROSIS FACTOR ALPHA IN CHILDREN WITH DIFFERENT VARIANTS OF THE COURSE OF BRONCHIAL ASTHMA.....42

Zvyagintseva T., Myronchenko S. NITRIC OXIDE METABOLITES AND MORPHOLOGICAL CHANGES IN THE SKIN OF GUINEA PIGS IN LOCAL EXPOSURE TO ULTRAVIOLET IRRADIATION IN ERYTHEMA PERIOD.....44

SECTION 9 MECHANICS

Polischuk T. DETERMINATION OF THE PREFRACTURE ZONES AT THE CORNER POINT OF PIECE-HOMOGENEOUS ELASTIC BODY.....	47
---	----

SECTION 10 POLITOLOGY

Piddubnii S. PROVIDING PUBLIC GOODS AND SERVICES AS FAMILY POLICY INSTRUMENT FOR EU.....	52
---	----

SECTION 11 PEDAGOGY

Adamiuk N. BACK TO THE ISSUE OF INTRODUCTION OF THE EDUCATIONAL SUBJECT «UKRAINIAN SIGN LANGUAGE».....	55
Baldynyuk O. THE ROLE OF LIBRARIES IN CULTURAL AND EDUCATIONAL WORK AMONG THE POPULATION (1920-1930 YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY)	56
Bedran R. DEVELOPING HEALTH KEEPING ENVIRONMENT AS THE CONDITION OF FORMATION OF HEALTH CULTURE OF PRESCHOOL CHILDREN.....	58
Chykalova T. ETHNO-CULTURAL COMPONENT IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE EDUCATIONAL MANAGERS.....	60
Fast O. INNOVATION IN DOCTORAL TRAINING IN THE EU CONTEXT: LEAGUE OF EUROPEAN RESEARCH UNIVERSITIES PRACTICES STUDY.....	62
Kalaur S. THE NECESSITY OF EXTENSIVE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS OF SOCIAL SPHERE CONCERNING THE RESOLVING CONFLICTS IN PROFESSIONAL ACTIVITY.....	63
Khomenko K. PROFESSIONAL TRAINING OF PHYSICIANS IN UNIVERSITIES OF POLAND AND UKRAINE.....	66
Kravchinska T. FEATURES OF MANAGEMENT OF DISTANCE STUDIES.....	69
Moroz D. THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMING VALUABLE ATTITUDE TO HEALTH OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN.....	71
Petrenko V. THE PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF MANAGERS' INTERCULTURAL PROFESSIONAL INTERACTION COMPETENCE.....	74
Shafranska T. A REVIEW OF INTERNATIONAL ETHICAL CODES FOR THE FORMATION OF DEONTOLOGICAL CULTURE OF FUTURE PHARMACISTS.....	77
Tutova T. PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS PREPARATION FOR THEIR COLLABORATION WITH HETEROGENEOUS GROUPS OF STUDENTS.....	78

SECTION 12 AREA STUDIES & SOCIO-ECONOMIC GEOGRAPHY

Sehida K., Kravchenko K. THE RETROSPECTIVE ANALYSIS OF FORMATION OF DEMOGRAPHIC POTENTIAL IN KHARKIV REGION.....	82
---	----

SECTION 13 FOOD TECHNOLOGY

Prilipko T., Bukalova N. CONTROL OF QUALITY OF RAW MATERIAL FOR THE MILK PRODUCTION ACCORDING TO THE EU REGULATIONS.....	85
---	----

SECTION 14 SOCIOLOGY

Kalashnikova L., Chorna V. ASPECTS OF RESEARCHES OF PROCESSES OF LABOR MIGRATION.....	88
--	----

SECTION 15 TECHNICAL SCIENCES

- Belianska A., Klymenko I., Vaschenko L., Galkova N.** IMPROVE THE TECHNOLOGY OF PURIFICATION MUNICIPAL WASTEWATER.....91
- Bezkrivna M., Panasyk A.** THE USAGE OF HIGH SPEED IMPULSE LIQUID JETS FOR PUTTING OUT OF GAS BLOWOUT.....93
- Shmukler V., Bugayevskiy S., Zadorozhny A., Gerasymenko V., Kovalenko A.** FEATURES OF THE FORMWORK FOR THE CONSTRUCTION OF COMPLEX GEOMETRIC SHAPES OF BUILDINGS WITH THE USE OF SHOTCRETE TECHNOLOGY.....95

SECTION 16 TRANSPORT

- Pluzhnik O., Olianuk N., Vasylichenko K.** ENSURING TRAFFIC SAFETY THROUGH THE INTRODUCTION OF TRAFFIC CONTROLLERS PROFESSIONAL SELECTION BY THEIR TYPES OF TEMPERAMENT.....100

SECTION 17 PHILOLOGY AND LINGUISTICS

- Dubrovskiy R.** THE ARTISTIC VISION OF TOTALITARISM IN THE POETRY BY GALYNA HORDASEVYCH....103
- Horbach O.** COMPOSITION AS AN INNOVATIONAL PHENOMENON OF THE MODERN LINGUISTICS.....105
- Hryniuk O.** FUNCTIONAL EQUIVALENTS OF LEXICAL UNITS IN MODERN GERMAN.....107
- Lukyanchenko M.** THE INFLUENCE OF THE PHILOSOPHY OF EXISTENTIALISM ON THE FORMATION OF CONCEPTUAL SPACE IN THE AUTOBIOGRAPHICAL STORY «ALL SAID AND DONE» BY SIMONE DE BEAUVOIR.....108
- Poliarenko V.** THE MAIN ASPECTS OF INTERCONNECTION BETWEEN MENTALITY AND LANGUAGE AS PART OF NATIONAL CULTURE: ETHNIC MENTALITY.....111
- Shyjka S.** SOME FEATURES OF UKRAINIAN TOPONYMY.....113
- Tyschenko O.** ANTONYMS AS MEANS OF EXPRESSING THE ANTITHESIS IN THE HEADLINES OF GREEK NEWSPAPER ARTICLES.....115
- Virych O.** INTERPRETATION OF THE ART WORLD AS AN INFORMATION SPACE IN THE PROSE OF M. MATIOS.....116
- Wang Y.** THE STRATEGIES OF SEMANTIC MOTIVATION IN SINO-ENGLISH LEXICAL RELATIONS.....119
- Yemelyanova M.** FEATURES OF UKRAINIAN LANGUAGE TEACHING TO FOREIGN STUDENTS FROM TURKMENISTAN.....121

SECTION 18 ECONOMICS AND MANAGEMENT

- Netreba I.** USING OF NOTIONS OF COMPOSITIONAL CONCEPT OF MANAGEMENT EFFICIENCY FOR EVALUATION OF INFORMATION SYSTEMS AT THE ENTERPRISE.....123
- Rozman A.** CREATION OF THE UNIQUE VALUE PROPOSITIONS IN RETAILING.....125
- Simakhova A.** THEORETICAL ECONOMIC BASICS OF THE SOCIALITY DEVELOPMENT IN THE GLOBAL CONTEXT.....126

SECTION 19 ACCOUNTING AND AUDITING

- Halas S.** THE MAIN WAYS OF MODERNIZING ACCOUNTING IN BUDGETARY INSTITUTIONS.....128

SECTION 20

LAW AND INTERNATIONAL LAW

Babich-Kasianienko K. BARRIER-FREE ENVIRONMENT FOR PERSONS WITH DISABILITIES IN UKRAINE... 130	130
Bodnar S. ADMINISTRATIVE LAW SIGNS CATEGORIES «ADJUDGEMENT».....132	132
Dykan D. GENERAL DESCRIPTION OF THE SUBJECT OF CORRUPTION CRIMES.....134	134
Mishchenko M. CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR PHYSICAL ABUSE OF CHILDREN IN THE FAMILY FOR THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE.....136	136
Politova A. THE CONTENTIOUS ISSUES ENFORCEMENT IN THE SPHERE ILLEGAL ENRICHMENT.....137	137
Prilipko T., Prilipko L. TASK AND PRIORITIES OF PUBLIC POLICY OF UKRAINE IN INDUSTRIES OF SAFETY OF FOODSTUFFS AND INTERNATIONAL NORMATIVELY-LEGAL BASES OF SAFETY OF FOOD PRODUCTS.....139	139
Prus L., Ruda T., Popel S., Moldovan E., Konovalov Y. PROBLEM ASPECTS OF ORGANIZING OF MONITOR THE CORRECTNESS OF CUSTOMS VALUATION.....142	142
Rudchenko I. ENTERPRISE AS A SUBJECT OF INNOVATION ACTIVITY IN UKRAINE.....145	145

SECTION 21

HEALTH, SPORT AND PHYSICAL EDUCATION

Voloshina I., Koriaka Y. USING THE INDEX METHOD WITH THE AIM OF DETERMINING STUDENTS' PHYSICAL FITNESS.....147	147
---	-----

SECTION 1 ANTHROPOLOGY

HAGIOTHERAPICAL ANTHROPOLOGY AS A DISCIPLINE HAGIOTHERAPY

Marichka Sokhatska,

Ph.D. student, Pontifical University of John Paul II in Cracov (Poland)

АГІОТЕРАПЕВТИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК ДИСЦИПЛІНА АГІОТЕРАПІЇ

Марічка Сохацька,

аспірант Папського Університету Йоана Павла II у Кракові (Польща)

Анотація: Агіотерапія – новий підхід у дослідженні, діагностуванні і лікуванні духовності людини. Цей терапевтичний напрямок розробив доктор теології, професор Т. Іванчич. У статті розглянуто цілі, основні положення та стратегії агіотерапії, яка є формою духовної терапії, зосереджена на цілісному підході до здоров'я людини – лікуючи духовну душу, вона впливає терапевтично на соматичні та психічні аспекти. Висвітлено антропологію агіотерапії та її аспекти. Проаналізовано дослідження в сфері духовного захворювання та духовної терапії.

Ключові слова: агіотерапія, антропологічна агіотерапія, духовна душа, людина.

Постановка проблеми: Із розвитком суспільства спостерігаємо збільшення навантаження на людину, що впливає на всі сфери її життєдіяльності: фізіологічну, психічну та духовну. Це, в свою чергу, призводить до збільшення стресових подразників, та сприяє появі різного роду захворювань. Традиційна медицина займається соматикою людини, психологія ж вивчає психіку, психотерапія та психіатрія лікує людину з порушеннями психічного здоров'я. Грецька філософія відрізняє дух від душі; дух ототожнювали з розумом і умом (ум з гр. – nous), душу пояснювали як принцип свідомості, за яким людина живе та діє. У вченні середньовічних та грецьких мислителів знаходимо розрізнення душі на вегетативну, чуттєву і раціональну [1]. Філософська антропологія розглядає людину як поєднання душі та тіла. Натомість християнська антропологія твердить що людина це дух, душа та тіло [2]. Другий Ватиканський Собор навчає нас, що людина має духовну душу. А філософ Папа Йоан Павло II моральне страждання характеризує як біль духовної душі [1]. Агіотерапевтична антропологія базується на вивченні духовної душі [3]. На сьогоднішній день багато зусиль прикладається для розвитку медицини, психології та психотерапії, але варто також звернути увагу на те, що існують моральні страждання людства, котрі не входять у компетенцію ані медицини, ані психотерапії, тому виникає потреба науково вивчати та практично впроваджувати терапію, котра лікуватиме духовність сучасної людини з урахуванням факту, що вона передусім духовна істота.

Мета статті: розкрити основні положення агіотерапії, пояснити її наукове та терапевтичне підґрунтя. Розглянути агіотерапевтичну антропологію та її аспекти.

Аналіз досліджень та публікацій: Здоров'я це стан повного фізичного, психічного і соціального добробуту – таке визначення подає нам Всесвітня організація

охорони здоров'я [1]. Медичний антрополог доктор А. Jorges приходить до висновку, що совість це голос життя, підкреслює, що аж 70% хворіб походять від духа, і наголошує: «Специфічна людська хвороба настає коли людина не може реалізувати своє буття, перемогти себе» [3]. М. Vask стверджує, що при дослідженні хвороби необхідно враховувати екзистенційну сферу. Відомий психолог, психотерапевт та філософ, засновник терапевтичного напрямку логотерапії В. Франкл вважає, що у підсвідомості є дух. Вчений E. Coreth пише, що дух є душа тіла, а душа – форма тіла. Науковець Z. Marshall духовну хворобу характеризує як наслідок відкинення людини від засобу існування, тобто від Творця, натомість залежність духовного здоров'я чітко пов'язує із становленням цілісності людини. Окрім того, вчений вводить 7ankeen «духовна інтелігенція», яку вважає засобом допомоги у лікуванні через зібраність, моральність, молитву [3]. Професор Т. Іванчич у книжці «Svestrana izranjenost čovjeka (Hagioterapija izranjenosti)» пише: «Людина є всесторонньо зрана і тому не здатна вповні досліджувати і пізнавати світ, Людину спочатку треба лікувати, щоби звільнилися її інтелектуальні та раціональні здібності [4]. У випадку моральних страждань доцільно застосовувати 7ankeen77ко-богословську модель допомоги – Агіотерапію. Як науково-терапевтична дисципліна вона вивчає людську духовну сферу і тим самим подає людині абсолютно нові можливості у розумінні себе самої, також вказує на можливості розвитку, які є безграничні у духовній сфері. Згідно статистики 2008 р. Центри Агіотерапії, засновані професором Томіславом Іванчічом, діють у Хорватії та ще більше ніж п'ятнадцять країнах Євросоюзу. Тисячі людей отримали допомогу: оздоровилися – 54%, значні покращення здоров'я отримали – 28%, не відгукнулися 15%, і перебували на лікуванні 2% [1].

Основні положення агіотерапевтичної антропології як дисципліни агіотерапії.

Агіотерапія – з грецької «hagios» - святий і «therapeuo» - я лікую. Це означає, що агіотерапія лікує з допомогою того, що є святим святих сфер життя людини. Зокрема тут йдеться про святість особистості [1]. Цей терапевтичний напрямок працює з усіма людьми незалежно від їх віросповідання чи переконань, бо ж кожна людина має духовну душу.

Вважаємо за доцільне тут пояснити чим саме відрізняється агіотерапія від теології, пастирської опіки церкви, медицини та психології, психотерапії. Об'явлення Ісуса Христа – об'єкт теології, церква ж допомагає людині контактувати із Творцем, звільнитися від гріха. Об'єкт агіотерапії – це людська духовна душа [3]. Мета церкви привести людину до спасіння. Агіотерапія ж лікує рани, які людині завдали гріхи, несправедливі ситуації, зло... [6]. Медицина спроможна лікувати науково досліджені захворювання, а це згідно вченого А. Йореса, лише 30-40 % усіх недуг з якими звертаються пацієнти. Природничі науки досліджують природне явище «як» - це і є зовнішня причина спільних недуг людини, тварини та рослини. Отож, традиційна медицина здатна встановити лише зовнішню причину, а виключно людські захворювання мають ще внутрішню причину, це питання «чому»[1]. Психологія вивчає психіку використовуючи природні та наукові методи, агіотерапія послуговується методами гуманітарних наук і досліджує людську істоту та механізми духовної душі [3]. Психологія займається виключно психічними процесами. Професор Т. Іванчич пише у книжці «Hagioterapija u susretu s čovjekom»: «Агіотерапія вивчає та оздоровлює духовну душу, яка є основою людської душі і яка керує людським духовним організмом. Людська душа єдина, але вона має складові: вегетативну душу, психічну душу і духовну душу»[4]. Саме цю духовну душу вивчає та лікує агіотерапія. Агіотерапія як наука має чотири головні дисципліни: антропологія, патологія, діагноз і терапія. Науку про людину в контексті патології та терапії духовної душі називаємо – агіотерапевтична антропологія. Агіотерапевтична патологія – це означає, що людську духовну сферу опрацьовують в контексті антропології, вивчають людську духовну душу. Агіотерапевтичний діагноз це виявлення захворювання через симптоми. Агіотерапевтична терапія вчить, що брак здоров'я душі це є зраненість і захворювання духовної душі. Тому дуже важливо в агіотерапії подбати про донесення здоров'я у ті сфери, де зло применшило добро, любов, істину та красу [3]. Згідно агіотерапевтичної

антропології людина є тілесно – духовне буття, тілесна сфера – обмежена, духовна ж не має меж. Людина є духовна душа, можна сказати одуховлене тіло, але людина має тіло та психіку.. Єдина істота у всесвіті, яка має матерію поєднану із духом – людина. Ми не можемо розділяти тіло і душу, тільки розрізняти, бо людина не є лише тіло, ані не є лише душа. Згідно Біблії – людина є цілісне, духовно-тілесне буття. Арістотель мудро характеризував душу назвавши її принципом, який дає форму і буття людині [3]. У сучасному світі значно зростає потреба досліджувати, діагностувати та лікувати людину враховуючи передусім її цілісність. Кожна хвороба є загрозою для людського життя, нищить людину, тому лікування є необхідним. Людина як психофізичне і духовне творіння, перебуває у боротьбі двох світів: тілом належить землі, духом – небу. Першочергово людина є духовна душа, тому оздоровлюючи духовну складову, зцілюються й інші сфери і тим самим відбувається позитивний вплив на цілий світ, бо ж людина є управителем землі [5]. Цей терапевтичний напрямок повертає гідність людині, показує їй ким вона насправді є, показує її неповторність. Відкриває «духовні очі», щоб людина могла побачити красу, яка її оточує, «зцілює духовне серце», щоб вона мала можливість відчувати любов, відновлює ум та дає розуміння де є істина, а де хиба, лікує інтерперсональність, щоб людина могла жити у єдності з собою, з людьми із Творцем. Агіотерапія направляє людину на дорогу правди, відкриває двері надії, показує можливості, вчить, що людина гідна кращого, вона може досягти більшого.

Висновки: Враховуючи наведені вище дослідження можемо із певністю ствердити, що кожна людина має тіло, психіку і духовну душу, є цілісна. Аналіз літератури, результати досліджень показують високу ефективність практичного застосування агіотерапії, виявляють потребу сучасності у цілісному сприйнятті людини, особливо в терапевтичних напрямках. Звідси виникає актуальне завдання компетентної підготовки фахівців агіоасистентів. Для ефективності агіотерапії велике значення має освіченість, духовний світ та позитивний життєвий приклад агіоасистента, адже в його руках всі агіотерапевтичні елементи. Агіотерапія – це особлива терапія, яка може допомогти сучасній людині у тих сферах, на які інші науки не мають впливу. Завершити хочемо словами професора Т. Іванчича: «Агіотерапія як і медицина чи психотерапія повинна бути доступна кожній людині» [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Томіслав Іванчич, Діагностика душі й агіотерапія, Львів, Свічадо, 2008. – С. 16, 19, 35, 61, 115.
2. Mijo Nikić, Očima psihologa teologa, Zaklada biskup Josip Lang, Zagreb, 2011. – S.74, 136.
3. Tomislav Ivančić, Hagioterapija u susretu s čovjekom, Teovizija, Zagreb, 2015. – S. 9, 16, 64, 67, 84, 137, 151, 247, 269.
4. Tomislav Ivančić, Svestrana izranjenost čovjeka (Hagioterapija izranjenosti), Teovizija, Zagreb, 2016. – S. 14, 41.
5. Lela Crnek, Hagioterapijska ljekarna, Teovizija, Zagreb, 2011, - S. 21- 27, 145.
6. Tomislav Ivančić, Hagioterapija i pastoral Crkve, Teovizija, Zagreb, 1996. – S. 13, 27.

Як застосовувати елементи агіотерапії щоденно.
(із книги *Hagioterapijska ljekarna* [5] – S. 145)

1. Коли людина розпочинає новий день.
 - Як тільки пробудишся, увійди у абсолютне Буття, у добро.
 - Говори собі: цей день буде успішний! Вірю та хочу!
 - Коли споживаєш їжу, котра кріпить тіло, хай добрі думки, добрі слова живлять твою душу. Постанови собі говорити лише добрі слова. Тоді всі твої сфери цим кріпляться та зцілюються, відбувається процес регенерації, ти стаєш здоровим. Постанови бути здоровим!
 - Коли розмовляєш з людьми пам'ятай, що є абсолютне буття. Від нього лине лише добро. І це добро вливається в тебе та живить усього тебе.
 - Якщо працюєш на роботі, роздумуй: і в мені хтось чинить роботу оздоровлення, у мені оздоровлюються все моє єство. Я оздоровлююся!
 - Коли ти на природі, чи прогулянці, споглядай довкола красу природи. Дозволь собі помилуватися квітами. Дивись на птаху в польоті, поглянь на рослини як ростуть, і ти можеш рости, твій дух немає границь. Наповни по вінця своє буття тією красою.
 - Коли їдеш автомобілем, роздумуй: Прямою до однієї цілі.

SECTION 2 BIOLOGY

RESEARCH PROSPECTS OF URBAN FLORA IN LUTSK CITY (VOLYN REGION)

Inna Besarabchuk,

postgraduate student of the Department of Botany, Lesya Ukrainka Eastern European National University

ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УРБАНОФЛОРИ МІСТА ЛУЦЬКА (ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ)

Інна Бесарабчук,

аспірант кафедри ботаніки, Східноєвропейський національний університет імені Л. Українки

Скільки часу існує людство, стільки і відбувається його вплив на природу. Проте в II половині XX століття і особливо на початку третього тисячоліття антропогенний вплив на довкілля став настільки масштабним, що без перебільшення можна говорити про загрозу біорізноманіттю [1]. Вплив антропогенних факторів постійно посилюється, що призводить до виникнення нового типу антропогенно трансформованої флори – урбанofлори, яка має спільні риси 10ап-keen1010к в різних природно-кліматичних зонах [2]. Саму ж урбанofлору розглядають, як деякий універсальний тип антропогенно трансформованої флори. Урбанofлора є важливим еколого-топографічним компонентом регіональної флори, яка об'єднує сукупність рослин, що спонтанно зростають в адміністративних межах населеного пункту [2, 3, 4].

Процес урбанізації, пов'язаний з стрімким ростом і широкомасштабним розбудуванням міст, викликає різку і швидку трансформацію природного середовища, завдаючи нищівного удару по залишках природної фракції урбанofлори [5, 6]. Часто буває, що цим нехтують і, розвиваючи інфраструктуру міст та розширюючи урбанозону, недооцінюють вплив фітобіоти на загальний стан урбанofлористичної системи, не враховують, що від її структури та складу багато в чому залежить загальна екологічна ситуація міста, а в подальшому і здоров'я людини. Розуміючи важливість даного аспекту дослідження, вчені-ботаніки плідно працюють у даному напрямку, взявши фітобіоту міст за постійний об'єкт флористичного дослідження (Kornas, 1968; Falcinski, 1971; Klotz, 1987; Sudnik-Wojcikowska, 1987; Sukopp, 1990; Jackowiak, 1990; Kunick, 1990 та ін.), підтверджуючи це цінними матеріалами викладених та обговорених та міжнародних конференціях.

Що ж до України, яка налічується 436 міст [7], то дослідження урбанofлори здійснено більше як у 60 великих та малих українських містах [8], число яких з кожним роком невідомо зростає у зв'язку з концепцією «Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки» (2004). Взагалі ж, початковою датою відліку вивчення рослинного покриву міст України можна вважати 1836 рік, який

ознаменувався виходом праці Завадського О. «Flora der Stadt Lemberg...» [9]. Найбільше досліджено міст у Західному (понад 20) та Центральному (понад 16) регіонах [10]. Проте, враховуючи, що майже у всіх областях України флора міст – обласних центрів – була досліджена повністю, або хоча б частково, територія ж обласного центру Волинської області – м. Луцьк, вивчена слабо і має лише фрагментарні дані про урбанofлору [11, 12] і їх недостатньо, щоб скласти загальну картину антропогенного пресу на навколишнє середовище даного регіону.

Саме ж місто становить значний інтерес у даному напрямку вивчення також через те, що має досить вигідне географічне положення: відстань до державного кордону з Республіками Польщею і Білорусією не перевищує відповідно 85 і 150 км; місто знаходиться на перехресті автомобільних доріг Луцьк-Ковель-Брест, Луцьк-Київ, Луцьк-Львів, Луцьк-Чернівці, Луцьк-Ягодин-Хелм, Луцьк-Люблін, а також залізниць Київ-Варшава, Київ-Берлін, Київ-Львів, Київ-Брест та ін.; наявність розгалуженої гідрологічної мережі – в межах урбанofлористичної системи в р. Стир впадає декілька окремих річок (Сапалаївка, Омеляник, Черногузка), а недалеко за межами міста – ще дві (Сірна і Пруднік) [13, 14].

Проте, попри переваги місцезонації, Луцьк зазнає погіршення екологічного стану. Місто належить до населених пунктів із доволі розгалуженою системою комунального господарства, з цим і пов'язані екологічні проблеми міста, які почали формуватися доволі давно, змінюючи клімат, ґрунти, водний режим тощо. Але особливо значних масштабів антропогенний прес на довкілля в Луцьку набрав в 60-70-х роках XX ст., трансформуючи ландшафти міста [14, 15]. Всі ці умови значною мірою сприяють поширенню з прилеглих територій значної кількості видів рослин і поступового вкорінення їх в урбанofлору м. Луцька.

Міське середовище, в якому знаходяться рослини, є динамічним комплексом процесів антропогенного впливу на природне середовище, в якому постійно проходять суттєві зміни, формуючи своє особливе специфічне середовище з певним комплексом факторів, які впливають на розвиток рослинного покриву [16, 17,

18]. Сама ж флора, яка формується в умовах міського середовища, має специфічну структуру і характерні для неї генетичні процеси [2].

Важливо відмітити фактори, які визначають структуру урбанофлори – це щільність населення та ступінь забудови міста [2, 19]. Відносно Луцька, то за архітектурними даними [20] найбільший рівень забудови спостерігається в межах району "Старе місто" (89%), Центру (85 %) та Завокзального району (80%), при середній щільності забудови міста в 73 %, що є досить значним показником.

Також при вивченні міської флори варто враховувати і ступені градієнта урбанізації, їх виділяють п'ять [21]: 1 – зелена зона; 2 – зона старого міста; 3 – зона малоповерхової забудови; 4 – зона сучасної забудови; 5 – промислова зона. Відповідно для кожного буде своя притаманна спонтанна рослинність, оскільки кожна зона буде характеризуватися різним ступенем антропогенного впливу на довкілля. Та щоб скласти загальну картину людської діяльності на довкілля, варто врахувати також наявність залізничних шляхів, промислових вузлів та зелених зон, оскільки вони також рівноспільно впливають на створення умов, в яких розвивається флора.

Таким чином, проаналізувавши середовище Луцька, враховуючи дані генерального плану, було здійснено зонування території за функціональною навантаженням. Графічну обробку інформації проводили у середовищі програмного забезпечення MapInfo, використовуючи карту-основу з межами міста, водойм, залізниць та основних транспортних шляхів.

Тому, враховуючи історичні типи забудови і спосіб їх використання, а також наявність залізничних шляхів, зелених зон та промислових районів було виділено 14 міських зон (Рис.1.):

1. Історико-культурний заповідник «Старий Луцьк».
2. Район забудов довоєнного періоду (кінець XIX початок XX ст.).
3. Район забудов міжвоєнного періоду (20-30-ті рр. Початок XX ст.).
4. Район забудов повоєнного періоду (50-90-ті рр. Початок XX ст.).
5. Район новобудов.
6. Промисловий район.
7. Залізничний район.
8. Парк культури і відпочинку ім. Л. Українки.
9. Парк культури і відпочинку ім. 900 річчя Луцька.
10. Заповідник «Гнідавське болото».
11. Ботанічний сад «Волинь».
12. Парк ім. Ворошилова.
13. Район садибної забудови.
14. Лісопарк Конякіна-Гордіюк.

Отже, враховуючи географічне положення, екологічний стан міста, ступінь забудови, а також наявність зелених зон, залізничних шляхів та промвузлів, нами було виділено 14 міських зон залежно від історичного типу забудови та їх функціонального використання, що в подальшому дасть змогу порівняти ступінь трансформації флори в різних зонах, тим самим отримати можливість прогнозувати динаміку розвитку флори під впливом антропогенного пресу даного регіону.

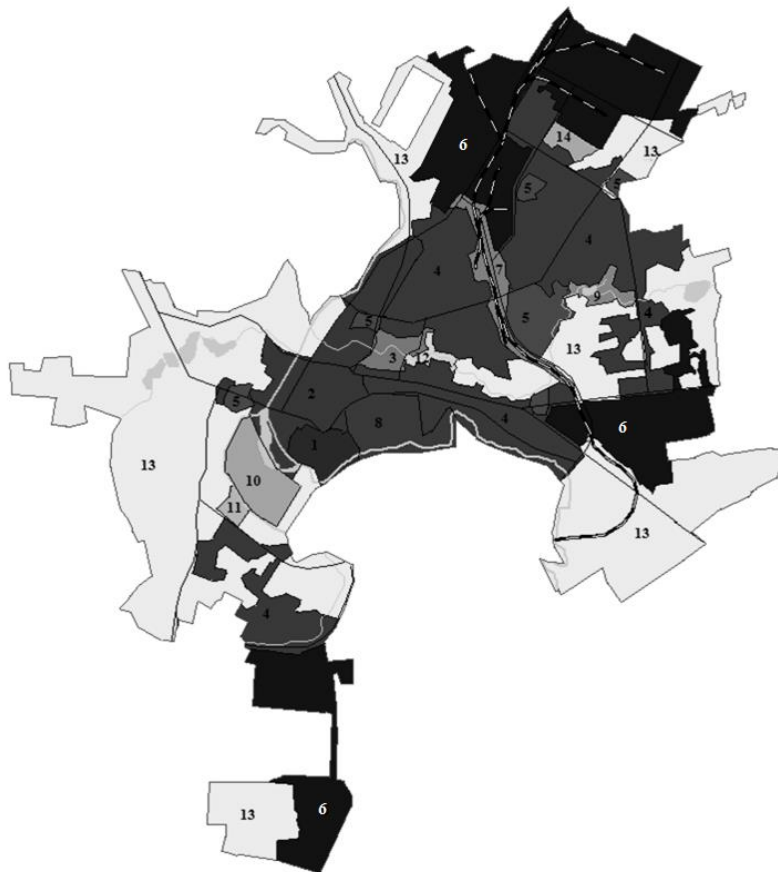

Рис.1. Зонування м. Луцька за типами забудови і способом їх використання

ЛІТЕРАТУРА

1. Коцун Л. Синантропна флора Волинської області : монографія / Лариса Коцун, Ірина Кузьмішина. – Луцьк : Друк ПП Іванюк В.П., 2016. – 186 с.
2. Тохтарь В. К. Особенности формирования урбанофлор в разных природно-климатических и антропогенных условиях: факторный анализ и визуализация данных / В. К. Тохтарь, О. В. Фомина // Научные ведомости. Серия Естественные науки. – 2011. – № 9 (104). Вып.15. – С. 23–29.
3. Антипина Г. С. Архангельск-Петрозаводск : сравнение флор / Г. С. Антипина, А. А. Максимов // Фундаментальные и прикладные проблемы ботаники в начале XXI века : Материалы всероссийской конференции (Петрозаводск, 22–27 сентября 2008 г.). Часть 4: Сравнительная флористика. Урбанофлора. – Петрозаводск : Карельский научный центр РАН, 2008. – С.149–151.
4. Бабкина С. В. Вопросы терминологии в области изучения урбанофлор / С. В. Бабкина // Фундаментальные и прикладные проблемы ботаники в начале XXI века : Материалы всероссийской конференции (Петрозаводск, 22–27 сентября 2008 г.). Часть 4 : Сравнительная флористика. Урбанофлора. – Петрозаводск : Карельский научный центр РАН, 2008. – С. 152–154.
5. Новосад К. В. Раритетна компонента урбанофлори Київського мегаполісу : дис. ... канд. Біол. Наук : 03.00.05 / Катерина Валеріївна Новосад. – Київ, 2016. – 362 с.
6. Рябовол С. В. Синантропные изменения флоры г. Красноярска / С. В. Рябовол // Растениеводство и почвоведение. Вестник КрасГАУ. 2013. №2. – С.26-31.
7. Губарь Л. М. Урбанофлори східної частини Малеого Полісся (на прикладі Острога, Нетішина, Славути та Шепетівки : автореф. Дис... канд. Біол. Наук : 03.00.05 / Л. В. Губарь / Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України. – К., 2006. – 21 с.
8. Ильминских Н. Г. Обзор работ по флоре и растительности городов / Н. Г. Ильминских // Географический вестник. – Пермь, 2011. – № 1. – С. 49–65.
9. Zawadzki A. Flora der Stadt Lemberg, oder Beschreibung der um Lemberg wildwachsenden Pflanzen, nach ihrer Blüthezeit geordnet / A. Zawadzki. – Lemberg, 1836. – 230 s.
10. Білявський С. М. Короткий нарис історії урбанофлористичних досліджень в Україні / С. М. Білявський // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : Збірник наукових праць звітної-наукової конференції викладачів ун-ту за 2011 р., 9-10 лютого 2012 р. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. Пед. Ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Ч. 1. – С. 50–52.
11. Сучасний аналіз урбанофлори Луцька / Л. О. Коцун, І. І. Кузьмішина, В. П. Войтюк [та ін.] // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. – Луцьк : Вид-во Волин. Нац. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – № 5. – С. 112–113.
12. Шукель І. В. Адвентивна фракція флори речних пойм міста Луцька / І. В. Шукель, Ю. В. Козак // Актуальні проблеми лісового господарства. – 2014. – № 39. – С.136–140.
13. Паспорт міста Луцька, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lutskrada.gov.ua/OLD/about/12ankeen12.html
14. Фесюк В. О. Конструктивно-географічні засади формування і розвитку великих урбоекосистем Північно-Західної України : автореф. Дис. На здобуття наук. Ступеня док. Географічних наук : спец. 11.00.11 „Конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів” / В. О. Фесюк. – Львів – 2008. – 32 с.
15. Фесюк В. О. Водогосподарський комплекс м. Луцька – модель сучасного стану водокористування міст України : автореф. Дис. ... кан. Геог. Наук : 11.00.07. – „Гідрологія суші, водні ресурси, гідрохімія” / В. О. Фесюк; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 18 с.
16. Дзюбинська О. В. Проблеми розвитку урбанізованих територій / О. В. Дзюбинська, М. В. Смаль // Сучасні технології та методики розрахунків у будівництві. – 2014. – Вип. 2. – С.23–27.
17. Левон О. Ф. Синантропна рослинність території Великої Ялти : автореф. Дис... канд. Біол. Наук : 03.00.05 / О. Ф. Левон / Центр. Ботан. Сад ім. М. М. Гришка НАН України. – К., 1999. – 16 с.
18. Олійник Я. Б. Урбанізація Волинської області; історичний аналіз та особливості з погляду життєдіяльності населення / Я. Б. Олійник, Г. С. Голуб // Географія та туризм. – 2012. – С.214–221.
19. Сенатор С. А. Зависимость видового разнообразия урбанофлор от ряда факторов / С. А. Сенатор, Н. В. Костина, С. В. Саксонов // Вестник Удмуртского университета. Биология. Науки о Земле. – 2013. – Вып. 2. – С.23–29.
20. Пясецький В. Е. Вулиці і майдани Луцька : Історико-краєзнавчий довідник / В. Е. Пясецький, Ф. Г. Мандзюк.— Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2005. – 398 с.
21. Мельник Т. І. Вплив урбанізації на стан популяцій модельних видів рудеральних рослин (м. Суми) / Т. І. Мельник // Український ботанічний журнал. – 2005. – Т. 62, №3. – С. 349–359.

CRYOPRESERVATION OF ANIMALS' ERYTHROCYTES

Pavlo Ulizko,
Ph.D. student

Olena Bobrova,
Ph.D., senior research assistant, IPC & C of the NAS of Ukraine, Kharkiv

Eduard Nardid,
PhD, research assistant, IPC & C of the NAS of Ukraine, Kharkiv

Iryna Goriacha,
Ph.D., junior research assistant, IPC & C of the NAS of Ukraine, Kharkiv

Miroslav Schetinsky,
Ph.D., senior research assistant, IPC & C of the NAS of Ukraine, Kharkiv

The blood transfusions usage in the treatment of domestic animals diseases has long been known [1, 2]. The growing number of agricultural animals diseases in our time requires a transfusion of blood components and the stocks. Cryopreservation of erythrocytes and other blood components is the most advanced method of long-term storage. Erythrocyte structural organization features of different species necessitate an individual selection of cryopreservation medium. For example glycerol, which is highly effective in human erythrocytes cryopreservation, is low effective during low-temperature storage of bovine erythrocytes [3]. However dimethyl sulfoxide (DMSO), widely used in cryobiology was more effective for bovine erythrocytes cryopreservation, but hemolysis after warming was quite high [4, 5]. Proceeding from the mentioned above, this research was devoted to the development of cryopreservation medium for bovine, equine and rabbit erythrocytes and the comparing its effective in relation to human erythrocytes. The cryoprotective effectiveness of combination of cryoprotectants which proved to be effective cryoprotective for human erythrocytes cryopreservation (1,2-propanediol (1,2-PD), DMSO, polyethylene oxide of molecular weight 1500 (PEO-1500), sucrose) has been evaluated.

Manipulation with animals were carried out according to International principles of the European Convention for the Protection of Vertebrate Animals (Strasbourg, 1985). All the animals were sexually mature males. Red blood cells obtained from whole bovine, equine and rabbit blood, which was stored in Heparin preservative. After plasma removal, erythrocytes has been washed three times by centrifugation at 800 g for 3 minutes with isotonic NaCl (pH 7.4). Cryopreservation media have been prepared with 0.9% NaCl solution, 10 mM phosphate buffer, pH 7.4. Cryoprotective medium have been added to the wash erythrocytes dropwise in 1:1 volume ratio. Time of cryoprotectants incubation at room

temperature (20-22 ° C) was 15 minutes. Then the samples in 1 ml plastic containers have been cooled by immersion in liquid nitrogen (-196 °C). Warming was performed in a water bath at 40 ° C to the appearance of the liquid phase. After thawing the red blood cells have been washed from cryopreservation medium in two stages. At the first stage 0.6 M NaCl, 10 mM phosphate buffer solution (pH 7.4) was added to the erythrocytes suspension in a 1:1 volume ratio. At the second stage, the red blood cells were washed twice with a solution containing 0.15 M NaCl, 10 mM phosphate buffer. Total cells losses after incubation with cryoprotectants, freezing and washing from cryoprotective medium have been estimated by the hemolysis level. Hemolysis has been assessed by the hemoglobin release [6] by optical density measuring with spectrophotometer "Pye Unicam SP 8000" (England) at a 543 nm wavelength, expressed as a percentage relative to 100% hemolyzed cells. Transfusion after erythrocytes cryopreservation was modelled by transferring of washing erythrocytes in autoplasm or saline solution at 37 °C and incubating during 24 hours. The experimental data were processed statistically and given in the tables as mean ± standard deviation.

The concentrations of PEO-1500, DMSO, 1,2-PD and sucrose in a combined media have been experimentally selected by the lowest hemolysis level. The DMSO concentration in the combined medium ranged within 5÷15%, PEO-1500 – 5-20%, 1,2÷PD and sucrose – 5÷10%. The results of varying DMSO concentrations in cryoprotective media have been shown in Table 1. You can see that the optimal DMSO concentration of 10%, with a decrease and increase of concentrations of the cryoprotectant increased erythrocyte hemolysis. It indicates an inexpediency of using other DMSO concentrations in cryoprotective media.

Table 1: Total losses of animals erythrocytes after cryopreservation depending on the DMSO concentration

Animals	Hemolysis, %		
	5% DMSO	10% DMSO	15% DMSO
equine	34.9±2.8	25.4±2.0	27.8±2.7
bovine	30.9±2.3	23.4±2.0	27.5±2.3
rabbit	32.7±2.2	24.5±2.1	28.9±2.8

The increasing of PEO-1500 concentration protects erythrocytes better during freezing and hemolysis is low after thawing [3]. But the washing from cryoprotective medium leads to a sharp hemolysis increase. After washing of cryoprotective medium with 20% PEO-1500 a total hemolysis reached 41-43% (Table. 2). This is perhaps due to severe de-

hydration of cells in an environment with exocellular cryoprotectants PEO-1500 and a sharp rehydration during washing. Reducing the PEO-1500 concentration to 15% has reduced the hemolysis level during freeze – thawing and washing from cryoprotectants to 23-25%. Higher than 5% of 1,2-PD and sucrose concentrations were proven impractical.

Table 2: Total losses of animals erythrocytes after cryopreservation depending on the PEO-1500 concentration

Animals	Hemolysis, %		
	10% PEO-1500	15% PEO-1500	20% PEO-1500
equine	54.5±3.5	25.4±2.0	42.2±3.8
bovine	47.3±4.1	23.4±2.0	41.1±4.0
rabbit	49.5±3.4	24.5±2.1	43.8±4.2

Thus, by selection the cryoprotectants that after cryopreservation of equine, bovine and rabbit erythrocytes give the lowest hemolysis rate (15% PEO-1500, 10% DMSO and 5% 1,2-PD, 5% sucrose) there has been received. For horse erythrocytes hemolysis was 25.4%, for bovine erythrocytes it made 23.4% and for rabbit erythrocytes this was 24.5%. With the developed media the influence of the cryopreservation factors on human erythrocytes has also been comparatively studied. The total cells loss was $17.9 \pm 1.6\%$. This indicates greater stability of human erythrocytes compared with the studied animals' erythrocytes.

Transfusion modeling was performed with intact erythrocytes (control), erythrocytes after incubation with cryoprotectants and washing from it (incubation – washing), and erythrocytes after freeze-thawing and washing from cryoprotective media and hemolyzed cells (freeze-thawing) (Table. 3). It has been shown that, red blood cells lose their properties even at the incubation stage and in transfusion modeling hemolysis increases to several percents. Cryopreservation and incubation in plasma during 24 hours result in increasing erythrocytes loss, the horse it equals to 5.6%, 5.2% for the rabbit, 5.1% for the bull, and 6.4% for human.

Table 3: Erythrocyte hemolysis in modeling of transfusion in plasma and saline after cryopreservation with combined media contained 15% PEO-1500, 10% DMSO, 5% 1,2-PD, 5% sucrose

Erythrocytes	Control		Incubation		Freeze-thawing	
	Plasma	0,9% NaCl	Plasma	0,9% NaCl	Plasma	0,9% NaCl
human	0.06	0.16	3.23	3.33	6.4	6.73
bovine	0	0.1	2.4	2.7	5.1	6.1
rabbit	0.13	0.26	2	2.46	5.16	6.2
equine	0.03	0.16	3	3.23	5.6	6.26

We conducted a comparative analysis with previously designed cryoprotective media [7] contained 20% DMSO (10% final concentration in erythrocyte suspension). As it can be seen from the Table 4 the erythrocyte loss during modeling cell transfusion after cryopreservation with endocellular cryoprotectant DMSO is significantly higher than when using of combined cryoprotective medium containing

cryoprotectants with different type of action.

Thus the use of combined cryoprotective medium contained 15% PEO-1500, 10% DMSO 5% 1,2-PD, 5% sucrose can reduce hemolysis of equine, rabbit, bovine erythrocytes, both after cryopreservation and during erythrocytes transfusion.

Table 4: Erythrocyte hemolysis in modeling of transfusion in plasma and saline after cryopreservation with media contained 20% DMSO

Erythrocytes	Control		Incubation		Freezing-thawing	
	Plasma	0,9% NaCl	Plasma	0,9% NaCl	Plasma	0,9% NaCl
human	0.06	0.16	3.6	3.9	8	8.3
bovine	0	0.1	3.05	3.4	7.2	7.9
rabbit	0.13	0.26	2.73	3.03	7.63	8.4
equine	0.03	0.16	4.06	4.4	7.53	8.9

REFERENCES

1. Labunskiy V.M. Blood transfusion in domestic animals Kiev: Urozhay, 1970.
2. Korablyova T.R. Rational use of blood products in diseases of newborn calves and piglets: Method recommendations, Simferopol, 2009.
3. Zhegunov G.F., Denisova O.N., Zemlyanskykh N.G. Cryopreservation of animals erythrocytes under the dimethyl sulfoxide, polyethylene glycol, glycerol protection, Problems of cryobiology, 2005, V.15, №3, P. 566-569.
4. Zhegunov G.F., Denisova O.N. Permeability of mammalian red blood cells for the glycerol and DMSO molecules, and the degree of cell preservation after freezing, Reports of National Academy of Sciences of Ukraine, 2010, №2, P. 139-143.
5. Denisova O.N. Cryosensitivity of erythrocytes in different mammalian species.: Thesis for the candidate of biological specialty, 2006. – 20 p.
6. Aksenenko L.P., Barkokhan Z.S., Goethe Z.P. et al Clinical Laboratory Services: Training. Manual; Ed .. Bazarnova M.A., Goethe Z.P., Kiev, 1994, p. 186-187.
7. Ulizko P.Yu., Zhegunov G.F., Denisova O.N. Effect of cryopreservation with DMSO on the preservation and osmotic properties of erythrocytes of different mammals' species, Problems of Cryobiology. – 2005. - №2. – P. 195-201.

SECTION 3 GEOGRAPHY

THE PROBLEMS OF RECREATION FOR CHILDREN IN CONNECTION WITH RUSSIAN INTERVENTION IN UKRAINE

Peter Maslyak,

D. Sci., Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Oleg Gryniuk,

PhD, assistant, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kateryna Kazantseva,

PhD student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧОЇ РЕКРЕАЦІЇ У ЗВ'ЯЗКУ З РОСІЙСЬКОЮ ІНТЕРВЕНЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Петро Масляк,

професор, д. геогр. Н., Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Олег Гринюк,

асистент, к. геогр. н., Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Катерина Казанцева,

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Дитяча рекреація – явище доволі специфічне. В цілому сутність рекреації полягає в необхідності реалізації будь-якою людиною трьох видів потреб: 1) як біологічного виду; 2) як соціального організму 3) як соціальної істоти, яка прагне витратити свій вільний час.

До першого виду належать найелементарніші потреби у виживанні, збереженні біологічного виду, продовженні людського роду. До другого, фізичні, соціальні та інтелектуальні потреби вищого порядку (пізнання, саморозвиток і удосконалення. До третього – необхідність десь і якось витратити, навіть без будь-якої користі, а то й зі шкодою для себе (казино, бар тощо) свій вільний час.

Є тут і певні психологічні установки, які змінюються від часу, історичного періоду, віку людини. Якщо для дорослих, у зв'язку із зростанням вільного часу, все більшого розвитку набуває третій вид рекреації, то для дитячої, важливим є пошук органічного поєднання перших двох її видів.

Якщо для більшості країн світу проблема дитячої рекреації обмежується необхідністю розробки і реалізації програм органічного поєднання перших двох видів рекреації, то для України нині велике значення має вирішення проблем історичного періоду, який вона переживає. А він, в значній мірі, визначається військовою агресією Росії на Донбасі і анексією нею українського Криму. Тому, у зв'язку з довготривалими наслідками російської інтервенції, необхідна розробка концепції дитячої рекреації і умовах іноземної агресії і в наступний період.

Виклад основного матеріалу. Російська інтервенція і воєнні дії призвели до зростання смертності, фізичних

і психологічних травм серед дітей, вимушеної міграції, переорієнтації державних коштів з соціальної сфери на потреби оборони країни, руйнування матеріально-технічної бази. Від військової інтервенції на Донбасі за даними УГКП ООН, постраждало близько 5 млн осіб. Понад 34% з них діти [1]. Таким чином, від війни потерпають майже 1,7 млн дітей. Практично всі вони потребують, в тій чи іншій мірі, термінової реабілітації та рекреації, щоб повернутися до нормального життя. Анексія Росією АР Крим та війна проти загарбників на Донбасі призвели до міграції близько 3% населення всього населення України. З них майже 18% складають діти. Війна зруйнувала матеріально-технічну базу дитячої рекреації на значній території країни. За роки російської окупації Криму і частини Донбасу Україна втратила 210 таборів дитячого відпочинку. Це майже четверта частина закладів дитячого відпочинку, що були в державі. Дитячі табори на Донбасі виявилися доволі привабливими для розміщення в них баз терористів і військових частин Росії. За різними даними за останній період загинуло від 68 до 199 дітей і поранено від 186 до 500. Близько 10 тис. дітей проживають в так званій «сірій зоні» під постійними обстрілами терористів і в оточенні мінних полів. Кількість загиблих та поранених дітей постійно зростає [2].

Російська інтервенція в цілому призвела до зниження рівня життя в Україні та суттєвого зменшення доходів населення. Це визначило зниження матеріальної бази для задоволення потреб дітей у відпочинку, лікуванні, інтелектуальному розвитку. Відбулося падіння реальних доходів громадян України у 2015 році, пов'язане з високою інфляцією, яка на початку року складала 60%. На

сьогодні українці стали біднішими на 40% з початку російської інтервенції на Донбасі і анексії ними українського Криму. Це неминуче призвело до скорочення витрат на потреби дітей, зокрема на їх рекреацію.

На сьогодні з 1,7 млн дітей, які постраждали від агресії Росії, лише близько 4 тис. відпочили і оздоровилися за рахунок державного бюджету. Загалом же в Україні за 2015 рік було оздоровлено 1,8 млн дітей, що становить 42.9% від загальної кількості дітей шкільного віку. Рекреаційну діяльність здійснювали 11227 закладів (таборів відпочинку, санаторіїв, дитячих центрів) [3].

Україна має потребу в збільшенні кількості центрів рекреації та якісних змінах вже діючих. Концептуальні зміни мають полягати у відмові від безумовної орієнтації в розвитку рекреації лише на дітей шкільного віку. Держава майже не звертає увагу на рекреацію дітей віком до 6 років. Країна потребує створення розвиненої

просторово-територіальної мережі дитячих рекреаційних центрів, яка буде чітко враховувати демографічні особливості різних її регіонів. Нові концептуальні підходи мають враховувати диференціацію території держави за рівнем народжуваності і питомою вагою дітей різних вікових категорій.

Висновки. Російська інтервенція в Україні врешті-решт закінчиться. І перед Україною на звільнених територіях постануть проблеми не лише розмінування великих територій, відновлення промислових підприємств і відбудови житлових кварталів, але й реабілітації і рекреації «обпалених» війною дітей. І тут може стати в нагоді досвід тих європейських країн, які вже успішно пройшли цей складний шлях свого розвитку, зокрема Хорватії.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.unicef.org/>
2. <http://www.mlsp.gov.ua/>
3. <http://www.fdu.org.ua/ua>

SECTION 4 JOURNALISM AND PUBLISHING

УДК 004.91 (03)

ELECTRONIC EDITING IN STUDENT'S PERCEPTION

Nadiya Figol,

Ph.D., docent, National Technical University of Ukraine «Kiev Polytechnic Institute»

Irina Pobidash,

Ph.D., docent, National Technical University of Ukraine «Kiev Polytechnic Institute»

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ У СПРИЙНЯТТІ СТУДЕНТСТВА

Надія Фіголь,

доцент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Ірина Побідаш,

доцент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Стрімкий розвиток інформаційних технологій вносить корективи в освітнє середовище: з'являються новітні засоби навчання, які кардинально змінюють сам навчальний процес. Насамперед йдеться про запровадження електронних засобів навчання: електронні програмні продукти, електронні видання (посібники, підручники, довідники), які стають звичними та необхідними в навчальному процесі. Незважаючи на стрімке завоювання освітнього середовища електронними засобами навчання, можна говорити про недостатнє теоретичне осмислення процесів, що відбуваються, як науковцями, так і творцями та користувачами цих видань. Тому метою нашого дослідження стала спроба з'ясувати реальний стан справ з електронними навчальними виданнями (ЕНВ) шляхом використання методики анкетування серед користувачів ЕНВ, зокрема студентської молоді.

Для розуміння проблем ЕНВ нами було опитано 145 респондентів. Серед опитаних 20 юнаків та 125 дівчат, віком 18–25 років. Для опитування нами було вирішено використовувати анкету, що містить питання з запропонованими варіантами відповідей. Відповідаючи на питання, жоден із респондентів не бачив відповідей інших учасників опитування, що дає привід вважати отримані результати об'єктивними та незалежними.

Перше питання в анкеті покликане з'ясувати, що користувачі розуміють під поняттям «електронні видання». Серед варіантів відповідей були:

- а) словники, енциклопедії;
- б) довідники, каталоги, проспекти, путівники;
- в) інтернет-ресурси;
- г) посібники, підручники.

Лише 6 % (9 респондентів) обрали всі запропоновані варіанти як правильні. 60 % (87 респондентів) вважають, що до електронних видань належать інтернет-ресурси. Натомість 39 % (56 респонденти) не вважають інтернет-

ресурси електронними виданнями. Такі різномісні відповіді свідчать про те, що в суспільстві не склалось уніфікованого поняття електронного видання. Користувачі можуть його розуміти або як інтернет-ресурс, або як окремий різновид видання в електронному форматі. ДСТУ 7157: 2010 наводить досить широке визначення: «Електронне видання – електронний документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження в незмінному вигляді». Зауважимо, що внаслідок зміни та вдосконалення технологій електронні видання отримали додатковий функціонал у вигляді недетермінованості, тобто можливості зміни, вдосконалення під час свого функціонування: це як можливість внесення коректив авторським колективом, так і можливість налагодження комунікації із користувачем, який може не лише надавати коментарі, поради, а за умови дозволу автора втручатися в сам текст, тобто про детермінованість усіх без винятку електронних видань на сьогодні вже не йдеться.

За нашим опитуванням, шукати коротку інформацію з певного питання в мережі будуть 97 % респондентів (141 особа), крім того, в електронних виданнях – десятеро осіб (7 %), троє з яких (2 %) визначили електронні видання лише як інтернет-ресурси, 3 (2 %) респондентів звернуться до друкованих видань.

Також варто зазначити, що 34 особи (23 %), крім іншого, віднесли до електронних видань словники й енциклопедії, 21 (14 % опитаних) – посібники й підручники, 55 чоловік (38 %) – довідники, каталоги, путівники й проспекти.

Такі результати свідчать про те, що, по-перше, лише незначний відсоток опитуваних розуміє суть поняття «електронні видання», по-друге, більшість 18an-keen1818ко сприймають електронні видання як мережевий продукт.

На сьогодні ринок пропонує користувачам безліч різних видів та типів електронних видань: локального та мережного доступу, платні та безкоштовні, повні копії друкованих видань та мультимедійні тощо. Споживач має змогу знайти саме те видання, яке відповідає його вимогам та потребам. Для того, щоб з'ясувати, які фактори впливають на вибір електронного видання користувачем, ми запитали у респондентів, що може спонукати їх придбати електронне видання; що може спонукати відмовитися від придбання і користування електронним виданням та чи звертають вони увагу на відгуки інших користувачів при виборі електронного видання.

Для 110 респондентів, а це 76 % опитаних, причиною придбати електронне видання є професійна потреба. Низька ціна, крім іншого, може спонукати придбати електронне видання 47 респондентів (32 %). Не менш важливою при виборі електронного видання виявилась висока якість виконання, яку серед інших варіантів обрали 26 опитуваних (18 %). 30 респондентів (21 %) звертають увагу також і на авторитетність видавництва/авторів/укладачів.

Водночас відмовитися від придбання і користування електронним виданням респондентів можуть змусити велика кількість помилок і неякісне оформлення (117 респондентів – 81 %), неповнота інформації (75 респонденти – 52 %), висока ціна (72 респонденти – 50 %), незручність пошуку (63 респонденти – 43 %).

Таким чином, один недолік може спонукати до відмови від користування електронним виданням лише незначний відсоток респондентів, водночас сукупність декількох факторів мають вплив на більшість опитуваних.

Згідно з результатами опитування, більшість респондентів при виборі електронного видання зважають на відгуки інших користувачів. Зокрема рішення 60 опитуваних (41 %) завжди залежить від відгуків, 55 (38 %) – іноді. Лише 27 (19 %) зі 145 опитаних користувачів не звертають увагу на думку інших.

Отже, користувачі хочуть отримувати недорого, але якісні електронні видання з високою рівнем поліграфічного виконання, без помилок, з повним викладом інформації. Зазначимо, що ціна, поряд з якістю, відіграє вирішальну роль у виборі продукту.

Якість видання залежить від багатьох факторів, значимість яких кожен споживач визначає для себе індивідуально. Ми спробували дізнатися, що респонденти вважають важливим при користуванні електронним виданням. Серед варіантів відповідей були такі:

- а) повнота інформації;
- б) зручність пошуку;
- в) авторитетність видання;
- г) можливість зворотного зв'язку з авторами;
- г) можливість постійного оновлення і поповнення інформації;
- д) простота доступу;
- е) можливість самому редагувати текст видання.

Респонденти могли обрати один або кілька варіантів відповідей. Варіанти відповідей настільки різнилися, що

склали понад 20 різних комбінацій. Загалом для 122 (84 %) респондентів при користуванні електронним виданням, окрім іншого, важлива повнота інформації та зручність пошуку; для 82 (57 %) – простота доступу; для 69 (48 %) – авторитетність видання; для 47 (32 %) – можливість постійного оновлення і поповнення інформації. Лише 11 з опитуваних (8 %) вважають за важливе мати можливість зворотного зв'язку з авторами та редагувати текст видання.

Таким чином, для більшості користувачів якісним є видання з простим доступом, зручним пошуком та повною інформацією. На жаль, споживачі не надають значення можливості зворотного зв'язку з видавництвом та авторами.

Ми вважаємо, що показником якості електронного видання є також адаптивна верстка, оскільки користувачі зазвичай користуються різними пристроями, у тому числі й мобільними. Так, 41 з респондентів (28 %) використовують електронні видання на комп'ютерах, ноутбуках, мобільних телефонах та планшетах; 61 (42 %) – тільки на комп'ютерах та ноутбуках; і 37 (26 %) читають електронні видання тільки на мобільних пристроях: телефонах і планшетах. Як бачимо, для кожного окремого користувача в електронному виданні важливими є різні параметри, однак можна виділити й спільні.

Мультимедіа – обов'язковий складник електронного видання, оскільки саме мультимедійність є основною відмінністю електронних видань від друкованих. Однак користувачі по-різному ставляться до наявності мультимедійних файлів в електронному виданні. Так, для 57 респондентів (39 %) наявність мультимедійних засобів в електронному виданні важлива, для 37 респондентів (26 %) важлива наявність мультимедіа лише високої якості. 45 респондентів (31 %) не вважають мультимедіа обов'язковим елементом електронних видань.

Зауважимо, що водночас для 75 респондентів (52 %) наявність ілюстрацій є важливою, для 27 (19 %) – тільки якщо вони високої якості, і 37 респондентів (26 %) не вважають на наявність зображень в електронному виданні.

Цікаво, що ставлення до посилань у тексті видання також відрізняється від загальної картини ставлення до мультимедіа. Так, 88 з опитуваних (61 %) переходять за (гіпер)посиланнями в електронному виданні і 53 (37 %) їх ігнорують, оскільки вважають фактором, що відволікає.

Загалом було виявлено, що більшість респондентів використовують переваги електронних видань, зокрема мультимедійні засоби та гіперпосилання.

Отже, більшість користувачів сприймають електронні видання як мережевий продукт, але не розуміють сутності поняття повністю. Згідно з результатами опитування, при виборі електронного видання користувачі звертають увагу на відгуки інших користувачів, ціну та якість видання. Також для більшості респондентів показниками якості електронного видання є простота доступу, зручність пошуку та повнота інформації. Однак споживачі не надають значення можливості зворотного зв'язку з видавництвом та авторами.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ 7157:2010 Видання електронні. Основні види та вихідні відомості [Електронний ресурс]: Національний стандарт України – Електрон. Дані – Режим доступу: http://normativ.ucoz.org/_ld/3/323_7157.pdf
2. ДСТУ 3017-95 Видання. Основні види. Терміни та визначення [Електронний ресурс]: Національний стандарт України – Електрон. Дані – Режим доступу: http://science.crimea.edu/zapiski/vidanya/dcty3017_95.pdf
3. Положення про електронні освітні ресурси Міністерства освіти і науки України від 01.10.2012 № 1060 [Електронний ресурс] – Електрон. Дані – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#n13>
4. Положення про електронні навчальні видання Львівської політехніки України [Електронний ресурс] – Електрон. Дані – Режим доступу: http://nauka.lp.edu.ua/fileadmin/nauka/files/Normativni_dokumentu_NYLP/p.383-394_pro_electronni_navchalni_vudannja.pdf
5. Шпак Ю. С. Форма і зміст підручників в умовах поширення електронних технологій [Електронний ресурс] / Ю. С. Шпак // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору» – Електрон. Дані – Режим доступу: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/349>

THE HISTORY OF THE FORMATION OF THE THEORY OF JOURNALISM IN UKRAINE

Tetiana Trachuk,

*PhD, Associate Professor, Department of Social Communications,
Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

З ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКИМИ ВЧЕНИМИ ТЕОРІЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Тетяна Трачук,

*к.філол.н., доц. кафедри соціальних комунікацій
Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Анотація: У статті визначено основні моменти, напрями і тенденції вироблення сучасної теорії публіцистики українськими науковцями у 60–70-х роках минулого століття в рамках тодішнього загальносоюзного наукового процесу і нині, в умовах утвердження в Україні державної незалежності, при зміцненні націєтворчого, державотворчого характеру вітчизняного публіцистичного слова.

Ключові слова: теорія публіцистики, дослідження, дискусія, концептуальні засади, світоглядна публіцистика.

Формування загальної теорії публіцистики почалося ще за радянського часу, в рамках загальносоюзного наукового процесу у 60–70-х роках минулого століття. І проходило воно у гострих суперечках українських і російських дослідників-журналістикознавців. А головними стимулюючими чинниками становлення цієї нині відносно самостійної наукової дисципліни, публіцистики, були дві основні обставини: характерна для тих часів диференціація суспільних наук та викликане «хрущовською відлигою» певне пожвавлення громадянської і творчої активності самих публіцистів, зокрема таких, як: О. Аджубей, В. Орлов, Є. Богат, І. Васильєв, А. Аграновський (Російська РФСР), Д. Прилюк, Ф. Моргун, М. Суденко, С. Колесник (Українська РСР) та ін.

Першими науковими розробками питань публіцистичної творчості, які стали визначним явищем не лише в українському, а й в усьому радянському журналістикознавстві, були праці київського науковця Ю. Лазебника «Проблеми літературної майстерності в журналістиці» (1963), «Публіцистика в літературі. Літературно-критичне дослідження» (1972), львівського дослідника В. Здорогеги «Мистецтво публіциста: Літературно-критичний

нарис» (1966), «У майстерні публіциста. Проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності» (1969), декана факультету журналістики Київського університету, професора Д. Прилюка «Теорія і практика журналістської творчості» (1973) і чимала кількість наукових статей цієї тематики.

У цих працях розроблялися питання загальної теорії публіцистики, її природи і особливостей, вона розглядалася як своєрідний вид літературної творчості, зокрема досліджувалися її об'єкт, предмет і функції, зміст і форма, природа публіцистичного узагальнення, роль і своєрідність образу в публіцистичному творі, специфіка найпоширеніших жанрів публіцистики, її методи дослідження, з'ясувалося місце публіцистики в системі засобів масової комунікації та її зв'язки з наукою і художньою літературою, визначалися пізнавальні можливості публіцистики, психологічні основи впливу слова на людину та багато інших аспектів.

Як правило, дослідницький процес відбувався у постійних довготривалих і принципових дискусіях як серед українських науковців, так і українських з російськими. Наприклад, визначаючи концептуальні складники публіцистики, зокрема, такі як: об'єкт і предмет, методи і

функції та ін., чи не кожен із дослідників вважав, що найбільш правильно згідно з визначеними ним пріоритетами є саме його концепція публіцистики: В. Здорогева (м. Львів): функція – предмет – зміст – форма – метод; Є. Прохоров (м. Москва): функції – предмет – метод – зміст – форма; О. Бережної (м. Ленінград): суть – принципи – функції – ефективність [1, 127].

Єдиної концепції, яка б задовольняла усіх теоретиків, у той час так і не було вироблено.

Дискутували українські та російські науковці і щодо питання про найбільш ефективне співвідношення у публіцистичному творі документальності і художнього елементу, конкретно-образного мислення (В. Здорогева) та художньої образності (Є. Прохоров), інших аспектів створюваної теорії публіцистики.

Принципова полеміка розгорнулася між радянськими вченими у 1968 році на сторінках «Вестника Московского университета», яка продовжилася у наступні роки також у журналі «Журналист» та деяких наукових збірниках, про стан, завдання, жанрові особливості і перспективи розвитку публіцистики.

Предметну участь у цій дискусії взяли українські журналістикознавці, опублікувавши у «Вестнику МГУ» свої статті: Д. Прилюк – «На верном пути» (1968, № 4), В. Здорогева – «Еще раз о публицистике, ее природе, содержании и форме» (1968, № 6) та у журналі «Журналист» – Ю. Лазебник «Скоро сказка сказывается» (1971, № 1), В. Здорогева «Наука и здравый смысл» (1976, № 7).

Дискусія проходила гостро, особливо з питань трактування поняття, змісту і ролі публіцистики. Різкій критиці піддавалися, наприклад, основні положення статті Є. Прохорова «Теория публицистики: итоги, проблемы, перспективы» («Вестник МГУ», 1968, № 2). Зокрема те, що у ній пропонувалося вважати публіцистику третьою в ряду художніх і наукових типів пізнання, що основним її завданням ставилося формування суспільної думки, а функції колективного пропагандиста, колективного агітатора і колективного організатора заперечувалися і т.п.

Надто гострою, навіть «ідучою» була стаття відомого московського критика і літературознавця А. Бочарова «Не сотвори себе гомункулуса» («Вестник МГУ», 1968, № 5), у якій автор здійснив спробу повністю відкинути теоретичні напрацювання Є. Прохорова та деяких інших учасників дискусії.

Погляди В. Здорогеви багато в чому збігалися з поглядами Є. Прохорова, хоч і відмінностей у них було чимало.

Львівський науковець бачив у публіцистиці, насамперед, форму суспільної свідомості, засіб пізнання дійсності і формування громадської думки, для чого потрібні аналіз і синтез, систематизація і зіставлення, глибоко усвідомлений вплив на розум і почуття [2, 13].

Як значно пізніше В. Здорогева пояснював: «Просто був такий час. Нуртувала думка, бурлило те, що згодом назвуть шістдесятництвом. І ось у цей час знайшлося два молодих хлопці, які затіяли щось на зразок конструювання якоїсь нової теорії. Це були Є. Прохоров і В. Здорогева. З них кепкували і в Москві, і у Львові. Їх боляче били. Але за якимись дивовижними законами ці абстрактні ідеї знайшли певний відгук» [3, 156].

З метою здійснити вплив на дещо «сварливий» хід цієї принципової наукової дискусії, допомогти надати їй конструктивного характеру В. Здорогева опублікував у московському журналі «Журналист» (1976, №7) вищезгадану статтю «Наука и здравый смысл», у якій наголошував на необхідності дискутувати про публіцистику не на основі якогось «здроваго смысла», а лише керуючись критеріями науки.

Ця стаття викликала бурхливу реакцію кількох російських науковців, особливо професора Ленінградського університету О. Бережного, який у спішно підготовленій статті «За частоколом перемен» («Журналист», 1976, № 11), відстоюючи чисто ідеологічний, партійний характер публіцистики, заперечив більшість теоретичних положень, визначень, запропонованих і Є. Прохоровим, і В. Здорогевою, і Ю. Лазебником, і деякими іншими науковцями. Як він пізніше згадував: «В предлагаемых различными авторами трактовках ослаблялась социально-политическая направленность журналистики, ее роль сводилась лишь к формированию общественного мнения. Все более выделяя именно эту ее роль, отказывали ей в организаторских возможностях... Я обращал внимание на общее положение журналистской науки, писал о, по моему мнению, неверных утверждениях Прохорова и в связи с этим оценках и призывах Здорогеви... всем рассуждениям противопоставить истинную науку с ее систематизацией, абстракциями, особам языком... Редакция (журнала «Журналист» – прим. Т.Т.), к сожалению и моему огорчению, сокращая, выбросила многое для меня ценное» [4].

Зауважимо, що, незважаючи на подібну критику О. Бережного та деяких інших російських науковців, заслуги українських учених у складному і суперечливому процесі формування поглядів на публіцистику та її суспільну роль стали загальноновизнаними. Це признали не схильні до похвал націоналів авторитетні московські вчені у передмові до колективної монографії «Мастерство журналиста», яка побачила світ у 1977 році: «Необходимо отметить, что приоритет в современной постановке самой проблемы (мається на увазі проблема публіцистичної і журналістської майстерності. – Т.Т.) принадлежит в теории журналистики «украинской школе». Свидетельством активности и плодотворности усилий в этом направлении явилась книга Д. М. Прилюка «Теория и практика журналистской творчости», выпущенная издательством «Вища школа» в Киеве в 1973 году. А до этого вышло в свет несколько интересных работ В. И. Здорогеви» [5, 31].

Своєрідним підсумком участі В. Здорогеви в тогочасній гострій загальносоюзній науковій дискусії стало опублікування у 1979 році ще однієї його солідної праці «Слово тоже есть дело. Некоторые вопросы теории публицистики», яка вийшла у московському видавництві «Мысль».

У подальші роки Д. Прилюк та В. Здорогева підготували ще кілька праць із теорії публіцистики. До поглибленого розроблення її різних аспектів підключилися також такі українські журналістикознавці, як: І. Валько – публіцистика як структурний елемент суспільної свідомості, активна форма відображення дійсності; Г. Вартанов – публіцистика як вид літературної творчості, сплав

думки і образу; В. Качкан – публіцистика як засіб формування громадської думки, вироблення соціально активної позиції; В. Рубан – авторська особистість, злободенність теми, гострота викладу у публіцистичному творі; В. Олійник та В. Полковенко – проблеми теорії радіопубліцистики.

Серед українських науковців знайшла продовження наукова дискусія із проблеми визначення об'єкту і предмету публіцистики, її суспільної функції і мети, змісту, форми публіцистичного тексту, багатьох більш загальних питань теорії публіцистики, її місця в суспільному житті. Ґрунтовні дослідницькі праці були підготовлені А. Москаленком, В. Шклярком, М. Подолянком, О. Кузнецовою та іншими науковцями.

Відтак українська наука про публіцистику впродовж 60–70-х і 80-х років змужніла, тематично і концептуально структурувалася, виробила свою філософію і теоретичний категоріальний апарат.

У 90-х та 2000-х роках вже в умовах державної незалежності України на нових ідейно-теоретичних та концептуальних засадах до розробки теорії національної публіцистики підключилися представники сучасного покоління журналістикознавців: В. Буряк, Л. Василик, Н. Габор, Н. Желіховська, Т. Лильо, Й. Лось, І. Михайлин, М. Титаренко та ін. У межах їхнього дослідницького зацікавлення – «питання системності публіцистичного бачення, мотивації виступу публіциста, публіцистичної майстерності, психології публіцистичної творчості» [6, 8].

Досить активно сучасні науковці досліджують світоглядну і концептуальну публіцистику. Про її особливу роль, актуальність у житті України автор цих термінів, діаспорний вчений М. Шлемкевич писав так: «На відміну від Німеччини та Франції, у яких національний світогляд формувалася на університетських кафедрах, у нас він формувалася переважно публіцистами» [7, 130].

Поняття націєтворчої світоглядної публіцистики у нас ще не отримало однозначного визначення, та все ж спроби ввести його в науковий обіг для використання в історико-журналістських дослідженнях вже зробили Й. Лось, Т. Лильо, І. Полянський, Т. Хоменко, М. Титаренко та ін. Вони проаналізували основні характеристики

цього поняття, такі як: моделювання свідомості, морально-філософське освоєння, формування особистості, національна ідентичність тощо.

Як різновид світоглядної журналістики, сфери філософії, релігії, науки розглядає публіцистику львівський дослідник Й. Лось, аналізує сфери її функціонування, також диференціє поняття публіцистики і публіцистичності, яке впродовж уже тривалого часу є ще одним предметом дискусій серед українських журналістикознавців.

Інший науковець зі Львова Т. Лильо досліджує теоретичні проблеми впливу публіцистики на світогляд людини, зокрема, субстанційної інформації – на процес формування національної ідентичності. Він вводить у науковий обіг поняття «органічна журналістика», аналізує прояви семантичної ідеології в сучасному медіатексті як передумови маніпулювання світоглядними поняттями [8, 3].

Проблему концептуальності сучасного публіцистичного мислення у низці праць порушує В. Буряк. «Інформаційну свідомість він розглядає як інтелектуальний феномен національної ідентифікації, еволюцію культурно-інтелектуального пласту свідомості... Цей дискурс активно ведеться такими дослідниками як Л. Александров, Л. Василик, Н. Габор, С. Онуфрив, Л. Павлюк, Й. Лось та ін. Актуальною залишається проблема формування власних модуль-систем (особистості) у публіцистичній літературі, концептуальності як виразника національної ідентичності» [9, 10].

Зусилля українських журналістикознавців нині зосередженні також на розробленні теоретичних засад таких різновидів публіцистики як історична, розслідувальна, сатирична, інтернет-публіцистика, на вивченні мовознавчих та лінгводидактичних аспектів української мови в сучасній публіцистиці.

Розвиток сучасної теорії національної публіцистики, впровадження її концептуальних розробок у практику вітчизняних мас-медіа певним чином впливає і, безсумнівно, надалі впливатиме на націєтворчі і державотворчі процеси в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Машарипова Т. Ж. Метод публіцистики / Т. Ж. Машарипова // Вестник ВГУ. Серія: філологія, журналістика. – № 4. – М., 2014. – 146 с.
2. Здоровега В. И. Публицистика, ее природа, общественная роль, гносеологические и психологические основы: автореф. Дис. ... докт. Филол. Наук. – М., 1970.
3. Трачук Т. А. Українське журналістикознавство (історичний аспект): навчальний посібник / Т. А. Трачук. – К., 2013. – 240 с.
4. Бережной А. Ф. Отделение–факультет журналистики Ленинградского государственного университета в 1946–1985 гг. История. События. Факты / А. Ф. Бережной. – С.-П., 2002.
5. Різун В. В. Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства: монографія / В. В. Різун, Т. А. Трачук. – К., 2005. – 232 с.
6. Василик Л. Концептуальна публіцистика як виразник національної ідентичності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stattinonline.org.ua
7. Шлемкевич М. Новочасна потуга / М. Шлемкевич // Верхи життя і творчості: промови-доповіді. – Нью-Йорк: Торонто, 1958. – С. 109–146.
8. Лильо Т. Я. Світоглядна журналістика: навчальний посібник / Т. Я. Лильо. – Львів: ПАІС, 2010. – 152 с.
9. Гандзій О. А. Публіцистика Романа Іванчука: проблематика і поетика: автореф. Дис. Канд. Филол. Наук: 10.01.01 / Кам'янець-Подільський, 2011. – 20 с.

SECTION 5 HISTORY AND ARCHEOLOGY

EDUCATIONAL PROCESSES AMONG POLISH MINORITY OF VOLYN (THE BEGINNING OF 1990s – 2010s)

Alyona Garbaruk,

Candidate of Historical Sciences (Doctor of Philosophy), Lecturer, Lutsk Pedagogical College

Olga Galan,

Master of Cultural Studies, Lecturer, Lutsk Pedagogical College

Oleg Kazmirchuk,

Master of History, Lecturer, Lutsk Pedagogical College

Anatoliy Kravec,

Lecturer, Lutsk Pedagogical College

Olexandr Kurchaba,

Lecturer, Lutsk Pedagogical College

ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ В ПОЛОНІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВОЛИНИ (ПОЧ. 1990-Х – 2010-ТІ РР.)

Альона Гарбарук,

кандидат історичних наук, викладач, Луцький педагогічний коледж

Ольга Галан,

магістр культурології, викладач, Луцький педагогічний коледж

Олег Казмірчук,

магістр історії, викладач, Луцький педагогічний коледж

Анатолій Кравець,

викладач, Луцький педагогічний коледж

Олександр Курчаба,

викладач, Луцький педагогічний коледж

Громадяни УРСР, а згодом й суверенної України, на зламі 1980–1990-х рр. Дієво продемонстрували єдність. Спільною ціллю – проголошення незалежності – були об'єднані представники різних національностей. Усі вони прагнули внести лепту у становлення молодій держави. Пробудження та оновлення потребували всі сфери, в тому числі міжнаціональні відносини та культурно-освітня галузь. У цьому контексті варто віддати належне національним меншинам, які на хвилі суспільно-політичного руху в Україні почали відроджувати власні етнічні корені, тим самим будуючи модель взаєморозуміння й толерантності у новому суспільстві.

Спільнота польського походження в Україні зайняла передові позиції у вказаному процесі. Самоорганізація полонії та її нащадків мала вияв у заснуванні громадсько-культурних товариств. Тенденція поширилася всією Україною, насамперед західною її частиною. У Волинській області станом на 2016 р. Діють: обласне Товариство польської культури ім. Є. Фелінської (правління у м. Луцьк) із шістьма відділеннями (м. Любешів, смт Маневичі, м. Горохів,

м. Берестечко, м. Рожище, м. Ківерці) і самостійні об'єднання – Товариства польської культури в м. Ковель, Любомль, Нововолинськ, а також Волинське товариство лікарів польського походження й Волинське товариство польського мистецтва «Барви рубежів». Вказані об'єднання своїми завданнями називають пошанування національної культури, традицій, опіку над пам'ятками польської минувшини, підтримання зв'язків із етнічною батьківщиною тощо. Кожне із них більшою чи меншою мірою розвиває локальний освітній простір.

Першочерговим елементом збереження польськості на Волині стало підтримання належного рівня у мовному середовищі. Від початку 1990-х рр. Національні товариства використовують різні способи збереження мовної форми серед осіб із польським корінням та їхніх нащадків. Розповсюджене явище – організація окремих курсів або польських шкіл при товариствах, введення польських класів на базі місцевих навчальних закладів різного рівня підготовки. Поряд із освоєнням мови, паралельно здійснюється ознайомлення з історією, культурою, географією,

традиціями поляків.

Вивчення мови – пріоритетне завдання обласного полонійного об'єднання Волині. Важливо, що інтерес до освоєння польського письма та мовлення поширюється не тільки з-поміж етнічних поляків, а й серед українців – шанувальників культури сусіднього народу. Класи з вивчення мови організували відразу ж після заснування осередку [1]. Для проведення занять запрошували викладачів з Волинського державного педагогічного університету ім. Лесі Українки. У користуванні товариства було приміщення, яке належало костелу в Луцьку. Станом на 1995 р. Кількість учнів складала триста осіб [2].

Під сучасну пору польська мова вивчається при товаристві у суботньо-недільних школах, які діють як позашкільні навчальні заклади. Свої проекти вони реалізують за догворами з освітніми установами Волині. Налагоджена співпраця Товариства польської культури ім. С. Фелінської з Інститутом філології та журналістики Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки в особі кафедри польської філології. Свідчення цього – передання студентам польськомовних книг задля полегшеного входження у мовно-культурне середовище західного сусіда [3].

У полонійному осередку м. Любешів суботньо-недільна школа розпочала роботу 1996 р. При костелі Св. Кирила і Мефодія. Заняття відвідували в середньому двадцять п'ять учнів. З 2001 р. За відсутності філолога-полоніста функціонування суботньо-недільної школи припинилося. Причиною цього стало й введення польської мови як предмету в ліцейних класах Любешівського навчально-виховного комплексу. У планах – відновити роботу суботньо-недільної школи, адже вона мала хороші результати [4].

У 1995 р. Започатковано суботню школу з вивчення польської мови при Маневичському відділенні Товариства польської культури ім. С. Фелінської [5]. Особливе зацікавлення польщицзною виникло в учнів після знайомства з однолітками м. Згеж (Польща) та участі 2010 р. У польсько-українській конференції «Пошуки шляхів розвитку й розширення партнерських зв'язків із новими друзями серед українських та польських шкіл» [6].

Заснування суботньо-недільної школи стало центром діяльності польського осередку в м. Берестечко. Статистика 2012 р. Свідчить про те, що серед п'ятидесяти п'яти учнів – сорок дві дитини, семеро молодих людей і шестеро дорослих [7]. На належний рівень навчального процесу вказує участь її слухачів у Літній школі польської мови в с. Замлиння (Любомльський р-н, Волинська обл.), декламаторських конкурсах в Луцьку, а викладачів – у наукових зібраннях з удосконалення методики навчання польської мови [8]. Подібні осередки вивчення польської мови діють також у містах Горохів, Ковель, Рожище.

Особливості у даному розрізі має м. Любомль, а саме – Товариство польської культури ім. М. Огінського. За його ініціативи у районній гімназії ім. Н. Ужвій було засновано молодіжне полонійне товариство. При цьому навчальному закладі започатковано викладання польської мови поурочно з 5 класу, коли ж до того це

здійснювалося лише факультативно. Перед школярами відкрилися нові можливості, зокрема – участь в конкурсах у Польщі та літній відпочинок за кордоном [9–11].

З перших днів заснування ще однієї організації – Товариства польської культури ім. Т. Костюшка у м. Луцьку (1999 р.) – було створено школу з вивчення польської мови, історії, традицій. Спочатку її відвідували діти, котрі мають польське походження у складі двадцяти п'яти – тридцяти осіб. Станом на 2005 р. Кількість учнів у школі досягла ста п'ятнадцяти чоловік і відтоді постійно зростає. Слухачі мають у своєму розпорядженні просторий клас, два ігрові комп'ютери, телевізор, два магніфони, касети з відеофільмами, разом із тим, забезпечені підручниками та художньою літературою [12]. Поряд із організацією власної суботньо-недільної школи, об'єднання долучається до інтенсифікації вивчення польської мови й на іншому рівні, зокрема є активним учасником розробки програм та обговорення варіантів розвитку цієї дисципліни у навчальних закладах області. Для прикладу – конференція «Досягнення і перспективи навчання польської мови учнів та молоді на Волині» (вересень 2012 р.), на якій були присутні представники місцевих органів влади, освітніх установ, консульства Республіки Польща у Луцьку, товариств [13].

У розвитку освітнього простору серед полонії чільне місце посідає фактор особистості педагога. На початку 1990-х рр. Польської мови при товариствах навчали здебільшого місцеві вчителі. Початково ними були ті, хто мав відповідні знання (без фахових вимог), згодом до навчального процесу долучалися особи з вищою освітою, поширеною стала практика отримання сертифікатів підвищення кваліфікації у Польщі. Під сучасну пору в багатьох осередках вчителями є філологи з-за Бугу, які працюють за програмою ORPEG – організації, що сприяє удосконаленню освоєння мови поляками, котрі живуть за межами Батьківщини. Як зазначають члени полонійних структур – педагоги, котрі є носіями мови, то новий виток у популяризації польської культури на локальному рівні [14].

Важливим видається той факт, що до складу добровільних громадських об'єднань польської спільноти входять як особи польського походження, їхні нащадки, так і представники інших етноспільнот, українці. Кількарічні контакти авторки з членами товариств дозволяють стверджувати наступне. Значна частка, скажімо, «неполяків» вступають до полонійних осередків з метою мати додаткову можливість практики у польській мові. Етносередовище, напевно, ефективно сприяє засвоєнню не лише лінгвістичних установок, а й психологічному увиразненню мовленнєвих настроїв.

Перелічені в тексті обставини дають підстави стверджувати, що освітня складова діяльності польських товариств Волині від початку 1990-х рр. Й до сьогодні посідає чільне місце у культурницькому розвої краю. До освоєння мови країни-сусіда долучаються особи різного віку та національності. Таким чином крізь посередництво у вивченні польської мови товариства налагоджують сприятливий клімат для міжнаціонального спілкування на регіональному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гембік О. Культура польська на Волині / О. Гембік // Досвітня зоря. – 2002. – 14 листоп. – С. 13.
2. Дорошук Л. Ірена Костецька: «Живуть дві Батьківщини в серці – однаково близькі й дорогі» / Л. Дорошук // Віче. – 1995. – 22 верес. – С. 6.
3. Яручик В. Книги від Товариства для волинських студентів / В. Яручик // Monitor Wołyński. – 2010. – 11 листоп. – С. 11.
4. Урядова Т. Знання мови важливе / Т. Урядова // Нове життя. – 2010. – 27 листоп. – С. 9.
5. Kruczek A. Żal kresowych stanic / A. Kruczek // Nash dziennik. – 2010. – 23 – 24 października. – S. 22 – 23.
6. Зустріч українських і польських школярів // Нова доба. – 2001. – 24 листоп. – С. 4.
7. Sprawozdanie z działalności Oddziału Stowarzyszenia kultury Polskiej im. Ewy Felinskiej na Wołyniu w Beresteczku. 2012 rok // Поточний архів відділення Товариства польської культури імені Єви Фелінської в м. Берестечко.
8. Пісарський В. Семінар вчителів польської мови в Луцьку / В. Пісарський // Monitor Wołyński. – 2013. – 10 жовт. – С. 7.
9. Zaproszenie dla członków Stowarzyszenia Kultury Polskiej im. M. K. Ogińskiego na Wołyniu oraz członków Młodzieżowego Stowarzyszenia Kultury Polskiej im. M. K. Ogińskiego na Wołyniu do udziału w imprezach kulturalnych odbywających na terenie Gminy Sawin. 2012 r. / Dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury w Sawinie – mgr Dariusz Uhrus // Поточний архів Товариства польської культури імені Міхала Огінського в м. Любомль.
10. Zaproszenie dla 25ankeen2525 Stowarzyszenia Kultury Polskiej im. M. K. Ogińskiego na Wołyniu do udziału w festiwalu «Kolędy i szczodrywki nad Bugiem Włodawa 2013». 15. 01. 2013 / Starostwo powiatowe we Włodawie // Поточний архів Товариства польської культури імені Міхала Огінського в м. Любомль.
11. Zaproszenie dla członków Stowarzyszenia Kultury Polskiej im. M. K. Ogińskiego na Wołyniu do udziału w imprezach, organizowanych przez Oddział Rejonowego Polskiego Związku Emerytów i Rencistów. Dorohusk, 22. 11. 2012 r. / Przewodnicząca zarządu OR PZER w Dorohusku – mgr Barbara Dumin // Поточний архів Товариства польської культури імені Міхала Огінського в м. Любомль.
12. Інтерв'ю з Ніною Поремською – головою Товариства польської культури імені Тадеуша Костюшка у Волинській області. 17 грудня 2012 р. // Архів А. С. Гарбарук.
13. Демчук Я. Навчання польської мови на Волині / Я. Демчук // Monitor Wołyński. – 2012. – 11 жовт. – С. 2.
14. Ваколюк В. Ядвіга Демчук : моя пригода з Україною / В. Ваколюк // Monitor Wołyński. – 2012. – 13 верес. – С. 6.

MAASTRICHT TREATY AS LEGAL FOUNDATION OF THE «SECOND PILLAR» OF THE EU

Viktoriya Ruda,

*Ph.D., Associate Professor of the Department of Humanities Sciences,
Lugansk State Medical University, Ukraine*

МААСТРИХТСЬКА УГОДА – ПРАВОВИЙ ФУНДАМЕНТ «ДРУГОЇ ОПОРИ» ЄС

Вікторія Руда,

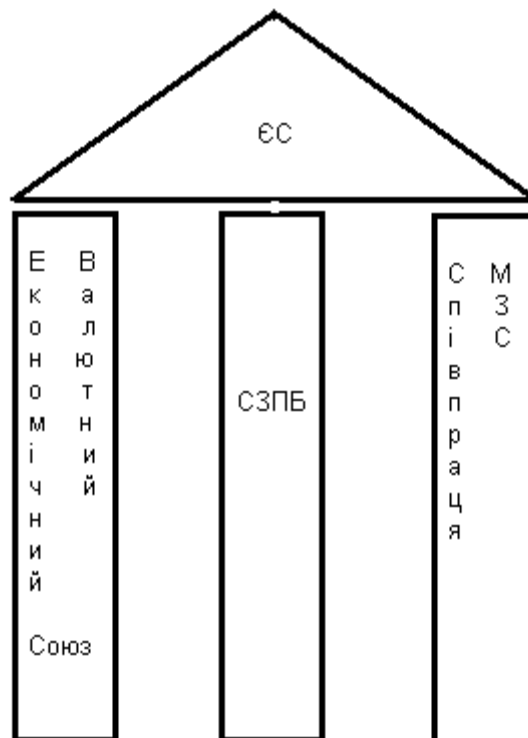
*кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних наук
«Луганського медичного державного університету»*

Маастрихтська угода відкрила нову фазу у поглибленні економічної та політичної інтеграції. Цей документ знаменував новий етап у розвитку інтеграційних процесів на теренах Західної Європи наприкінці ХХ століття.

Підписанню Маастрихтської угоди передували дві міжурядові конференції, на одній з яких, присвяченій політичному союзу, був представлений лист канцлера Німеччини Г. Коля і президента Франції Ф. Міттерана із пропозиціями щодо розбудови СЗПБ. Слід відмітити, що саме цей франко-німецький проект буде покладено в основу V Розділу майбутнього договору. Сумнівно поставилася Великобританія, проте із загостренням міжнародної ситуації з приводу нападу Іраку на Кувейт і початком бойових дій в Югославії, їй довелося повернутися до переговорів. І 4 жовтня 1991 р. була зроблена італо-британська заява, в якій вперше підтверджувалося формування спільної оборони західноєвропейських країн за участю Великобританії [1].

Міжурядова конференція розпочала свою діяльність в грудні 1990 р. Наданий в лютому франко-німецький доклад пропонував Європейському Союзу взяти на себе спільне керівництво оборонною політикою ЗЄС. Незгоду висловили Ірландія, яка не входила до складу ЗЄС, і пацифістські налаштована Данія. До кінця лютого 1991 р. було подано понад 50 пропозицій від країн-учасниць Спільноти, серед яких привернув увагу проект французького представника на міжурядовій конференції П'єра де Буасье. Він запропонував схему-модель Європейського Союзу у вигляді фасаду давньогрецького храму (схема 2.1): три колони мали підтримувати портик – Європейський Союз. Першою колоною повинна стати Європейська Спільнота разом з Економічним і Валютним Союзом на основі Римського договору. Друга колона була представлена спільною зовнішньою політикою і політикою безпеки, а третя відповідно – співпрацею міністерств закордонних справ з приводу врегулювання питань імміграції, видачею віз. Згідно проекту функції

Комісії та Європарламенту звужувалися, що нагадало учасникам конференції «план Фуше» [2].
Схема 2.1 Модель Європейського Союзу за П. де Буасьє.

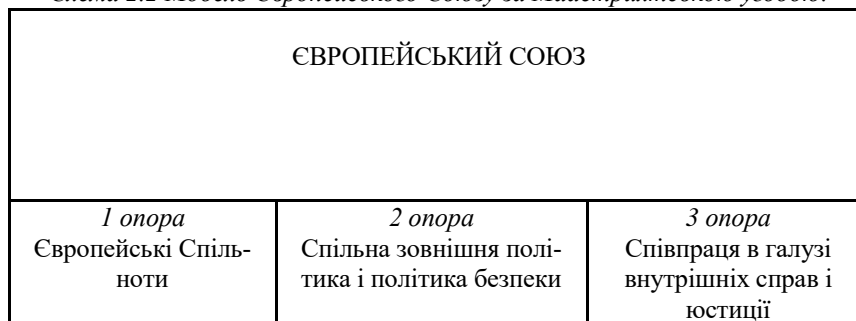

7 лютого 1992 р. в Нідерландах був підписаний Договір про Європейський Союз. Європейська Спільнота була трансформована у Європейський Союз. Було вирішено проводити більш інтенсивну співпрацю в різних

галузях, поширюючи поступово її на нові сфери.

За Маастрихтською угодою Європейський Союз набував такого вигляду:

Схема 2.2 Модель Європейського Союзу за Маастрихтською угодою.

Враховуючи зміст попередніх документів – Римської угоди та Єдиного Європейського акту, автори Угоди внесли до її складу все, що стосувалося спільного підходу до вирішення питань зовнішньої політики і безпеки. Передбачалося, що СЗПБ повинні будуватися на концепції єдиної довготривалої оборонної політики, розвитку процесу роззброєння, контролі над озброєнням в Європі, а також на узгодженні позицій відносно інших країн і ситуації в світі в цілому.

У розділ ДЄС вперше чітко сформулював цілі СЗПБ:

- захист спільних цінностей держав-членів, основних інтересів, цілісності та незалежності Союзу;
- зміцнення безпеки Союзу і його членів усіма можливими засобами;

- збереження миру та зміцнення міжнародної безпеки відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй, Гельсінського Заключного Акту та цілей Паризької хартії;

- сприяння міжнародному співробітництву (ст. J.1 п.2) [3].

Таким чином, зазначені цілі передбачали активну участь Європейського союзу у міжнародних процесах.

Маастрихтський договір запровадив два нових інструменти здійснення СЗПБ: спільна позиція та спільні дії. Відповідно до статті J.2 п.1 країни-члени ЄС повинні інформувати одне одного з будь-якого питання спільної зовнішньої політики і політики безпеки, яке представляє взаємний інтерес, з метою забезпечення максимальної ефективності шляхом узгоджених та єдиних дій.

Детально сформулювавши принципи і методи вироблення спільної позиції, держави-члени ЄС зобов'язалися гарантувати відповідність їхньої національної політики спільній позиції. Згідно договору Рада ЄС розробляє спільні позиції і визначає сферу застосування спільних дій, їх основні цілі і завдання, тривалість, засоби й умови реалізації (ст. J.3 пп.1, 2). Члени Євросоюзу мають дотримуватися спільних дій доки не вплине термін або не будуть досягнуті поставлені цілі. Таким чином, країни ЄС мають проводити свою національну політику за лінією, розробленою на міждержавному рівні за їх участю. Складається враження, що мова йде скоріше про гарантії того, що під час спільної дії учасники не відступлять назад і не залишать своїх партнерів наодинці.

На політику безпеки були також поширені положення про зобов'язання держав-членів щодо утримання від будь-яких дій, що суперечать інтересам Євросоюзу (ст. J.1 п.4). У попередньому документі – Єдиному Європейському – акті це стосувалося лише зовнішньополітичної сфери.

На думку творців ДЄС, досягнення основних цілей може бути забезпечено шляхом встановлення систематичного співробітництва між державами-членами та узгодження спільних позицій в даній сфері (ст. J.1 п.3). Такий обережний підхід авторів договору, на нашу думку, можна пояснити традиційними сумнівами більшості західноєвропейських лідерів щодо необхідності прискорення розвитку інтеграції в галузі зовнішньої політики і безпеки. Побойуючись поширення елементів наднаціональності на таки досить делікатну сферу, як зовнішня політика, лідери Євросоюзу прагнули зберегти міждержавний характер співробітництва і мінімізувати свої обов'язки в практичному плані. Тому, щоб не створювати нової воєнної структури, Західноєвропейський Союз проголошувався невід'ємною частиною розвитку ЄС (ст. J.4 п.2). У Декларації про Західноєвропейський Союз на додаток договору, країни-члени ЗЄС дійшли згоди щодо необхідності розвитку Європейської ідентичності в галузі безпеки й оборони. Зазначалося, що у перспективі ЗЄС буде розвиватися як оборонний компонент ЄС і як засіб зміцнення європейської опори в Атлантичному союзі. Висловлений у договорі намір упродовж п'яти років переглянути оборонні домовленості, свідчив про те, що оборонна позиція ЄС дедалі набуватиме більш проєвропейського, ніж проатлантичного вигляду.

У Договорі про Європейський союз були зазначені механізми керування спільною зовнішньою політикою і

політикою безпеки. Визначення принципів і загальних напрямків СЗПБ закріплювалося за Європейською Радою, тим самим надаючи їй визначну роль (ст. J.8 п.1). Рада ЄС приймає рішення, які необхідні для визначення і здійснення СЗПБ на основі основних загальних положень, визначених Європейською Радою (ст. J.8 п.2). Окрім Європейської Ради і Ради ЄС, у розробці рішень беруть участь Європейська комісія і Європейський парламент. Договір обумовив повноправну участь Комісії в роботі СЗПБ, хоча вона й немає виняткового права на подання пропозицій. Щодо залучення до СЗПБ Європарламенту, на думку російського дослідника Д. Дайнена, договір містить слабкіші зобов'язання. З огляду на те, що СЗПБ належить до міжурядового стовпа, на який не поширюється юрисдикція Суду ЄС, не було жодних засобів примусити держави-члени виконувати ті чи інші положення СЗПБ [4].

На міжнародній арені Європейський союз представляє головуюча держава-член Союзу, яка несе відповідальність за виконання відповідних рішень. У межах цієї компетенції вона висловлює позицію Союзу в міжнародних організаціях і на міжнародних конференціях (ст. J.5 пп.1, 2). Головуюча держава-член діє за підтримки Генерального секретаря Ради, який виконує обов'язки Високого Представника у справах спільної зовнішньої політики і політики безпеки.

Успіх СЗПБ певною мірою залежав від способу ухвалення спільної позиції та спільних дій. Процедура прийняття рішень як і раніше передбачала одностайність держав-членів. При прийнятті будь-яких рішень щодо реалізації спільних дій Європейська Рада має діяти на основі кваліфікованої більшості (для прийняття актів Ради достатньо принаймні 54 голоси) (ст. J.3 п.2). Одні держави-члени виступали за процедуру голосування кваліфікованою більшістю; інші наполягали на тому, що нормою стосовно СЗПБ має бути одностайне ухвалення рішень. Для більшої ефективності ДЄС зберіг принцип «трійки» - консультації керівництва головуючої держави з попереднім та наступним керівництвом (ст. J.5 п.3). Договір зафіксував компроміс, передбачивши голосування більшістю з застосування спільних заходів, які Рада попередньо мала ухвалити одностайно.

В цілому Маастрихтські угоди стали певним імпульсом для подальшої інтеграції західноєвропейських країн. Хоча вони не були досконалыми і мали значні недоліки, проте заклали правовий фундамент для складових ЄС, зокрема для зміцнення «другої опори» - спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилов Д. А. Западная Европа на пост-маастрихтском этапе: развитие интеграции в сфере безопасности / Д. А. Данилов. – М., 1994. – с.14.
2. Грант Ч. Делор / Пер. З англ. Д.Васильева. – М. 2002. – с.299.
3. Европейский союз. Прошлое, настоящее, будущее. Единый европейский акт. Договор о европейском союзе. М.: Право. – 1994. – с.78.
4. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Пер. З англ. – „К.І.С.”, 2006 – с.630.

THE PROBLEM FIELD OF FORMATION OF THE COLONISTS EDUCATIONAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF RUSSIAN IMPERIAL POLICY

Olga Teslenko,

Postgraduate Student,

*Department of World History, Historical Faculty,
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Ukraine*

In the first years of the reign of Catherine the Second Russian Empire met the challenges related to the imperial expansion to south, primarily concerned with the shortage of human resources for the settlement. Russian government made a fundamental decision about the colonization of the new lands. As a result the motley ethnic and religious groups (Ukrainians, Russians, Serbs, Bulgarians, Greeks, Poles, Jews, Germans and Mennonites) were relocated on Ukrainian lands and faced a range of adaptive problems. They moved to the vast steppes and had to settle and adapt in unusual and mostly unfavorable natural, geographical and socio-cultural environment.

In the theory of migratory movements socio-cultural adaptation defines as the process and the result of an active adaptation of the ethnic groups and individuals to the conditions of other socio-cultural setting [1, p. 7-8]. Whereas, the formation of educational system in immigrants environment considered as an integral component of socio-cultural adaptation. It can also be reputed as marker of complete adaptation period in new-arrived communities and factor of socio-psychological stabilization inside the colonists environment. We shouldn't underestimate the value of immigrants educational convictions in this process. For example, Canada's strict educational policy in early XX century led to the relocation of the Mennonites to more remote provinces [1, p. 12].

The educational systems of immigrants (in this case – foreign colonists) exist in a certain space of factors. Therefore, the aim of this research is to identify the factors of the main influence on the process of schooling in these communities. We'll try to find out the place of colonist's school educational subsystem within more complex systems in the late XVIII – early XIX century.

As stated above, the formation of immigrants school educational system is a part of a multidimensional adaptation process. This process included economic adaptation (the resettlement place factor), which is closely associated with natural and geographical conditions – the arrangement of immigrants. Thereafter the place of the new-arrived communities were determined in the socio-economic system of the recipient country. The adaptation process ended with the normalization of the socio-cultural relationship with the environment, which in turn determined the stabilization of the set of the community identifiers. School education of the immigrants, along with religious education and ethno-cultural traditions, shaped and defined their individual and collective identity. Socio-psychological component largely motivated the depth of the adaptation to the environment of other cultures: assimilation, separation, marginalization or integration.

On the other hand, the features of a long-term adaptation process were largely determined by the policies of the recipient country (the Russian Empire) against the colonists and

immigrants, the purpose and objectives that the government pinned on them. According to N. Wenger, manifestos of the years 1762 and 1763 that defined the rights of the immigrants, allowed Catherine II to demonstrate her own commitment to the European cultural values [2, p. 80], although Empress's goals were quite pragmatic, namely foreign colonization and economic incorporation and adaptation of the Ukrainian lands to the all-Russian economic space [2, p. 80]. Thus, Catherine's desire to confirm the actual reputation as a supporter of the enlightened absolutism resulted in a relatively wide range of religious and cultural rights, which were granted to foreign colonists by the imperial manifestos. However, the nature of the specified documents is obviously discriminatory in relation to the Jewish community.

Despite the attractiveness of the tsarist policy towards colonists, its foremost economic orientation created a particular attitude to public education in the colonies. In particular, E.G. Pleska notes that at the time of Catherine II the project of the arrangement of public schools remained unrealized, during Alexander's rule there were still very few parochial schools, and the German confessional school was recognized by the state only in the 1830s [3, p. 4]. The advances of colonists schools became evident up to the middle of the nineteenth century when almost every adult in the colonies was literate, and these feature were twice or even three times higher than the statistics for the Orthodox communities [4, p. 85].

Taking into consideration that colonists schools, which were parochial by their character, subdued to the Ministry of State Property through the Tutorial Committee and were supervised by them, one may conclude that domestic policy in the field of public education was an important part of the formation and functioning of the system of primary schools in immigrants environment. The problems of the establishment of educational system in the Southern Ukraine, special aspects of the development of public educational institutions and the policies of the imperial government in the field of education in the late XVIII – early XIX century were considered in a number of special works written by L.L. Prokopenko, which allows us to refer to his works [5, 6, 7] and just conclude here a significant impact of the imperial government on the education in colonies, which led to its secularization in the second half of the nineteenth century.

Thus, the formation of the educational system among the national minorities in Southern Ukraine took place in specific three-dimensional space: ethnic and religious environment of the community, imperial legal field, and real activity space of the imperial agencies for the implementation of the country's domestic policy. Further comparative studies of the educational systems of the colonists communities in this discourse can be considered the most promising.

REFERENCES

1. Ходченко О.Є. Менонітські іммігранти в соціокультурному середовищі Північної Америки (1874–1923 рр.). Автореф. Дис... канд. Іст. Наук: 07.00.02 – всевітня історія / О.Є. Ходченко. – Дніпропетровськ, 2011. – 19 с.
2. Венгер Н.В. Меннонитское предпринимательство в условиях модернизации Юга России: между конгрегацией, кланом и российским обществом (1789–1920): монография / Н.В. Венгер. – Днепропетровск: Изд-во ДНУ, 2009. – 696 с.
3. Плесская Э.Г. Немецкая национальная школа в Украине. 1803–1938: монография / Э.Г. Плесская. – Одесса: Астропринт, 2014. – 136 с.
4. Безносова О.В. Екатеринославская губерния – Terra Incognita евангельского движения в Российской империи (середина XVIII в. – 1917 г.): монография / О.В. Безносова. – Steinhagen: Samen Korn, 2014. – 543 с.
5. Прокопенко Л.Л. Державне управління освітою в західно-українських землях (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / Л.Л. Прокопенко // Ефективність державного управління: зб. Наук. Пр. – Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – Вип. 9. – С. 180–187.
6. Прокопенко Л.Л. Становлення системи освіти на півдні України наприкінці XVIII ст. / Л.Л. Прокопенко // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – Вип. XX. – С. 44–49.
7. Прокопенко Л.Л. Генеза та розвиток державної освітньої політики в Україні (IX–початок XX ст.): монография / Л.Л. Прокопенко. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2008. – 488 с.

SECTION 6 MATHEMATICS

SYSTEMS OF LINEAR HOMOGENEOUS DIFFERENTIAL EQUATIONS WITH PARAMETER AND IRREGULAR SINGULAR POINT

Olena Chornenka,
PhD, Lecturer,
Nizhyn Gogol State University, Ukraine

СИСТЕМИ ЛІНІЙНИХ ОДНОРІДНИХ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ З ПАРАМЕТРОМ ТА ІРРЕГУЛЯРНОЮ ОСОБЛИВОЮ ТОЧКОЮ

Олена Чорненко,
викладач, кандидат фізико-математичних наук,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Системи диференціальних рівнянь

$$\varepsilon^h \frac{dy(x, \varepsilon)}{dx} = x^g A(x, \varepsilon) y(x, \varepsilon) \quad (1)$$

з іррегулярною особливою точкою $x = \infty$, малим параметром ε і асимптотичним розкладом для матриці

$$A(x, \varepsilon) \sim \sum_{s=0}^{\infty} \sum_{k=0}^{\infty} \varepsilon^k x^{-s} A_{sk}, \quad (2)$$

вперше вивчалися М.А. Сотніченком та С.Ф. Фещенком [1, с. 39–48]. Саме цим вченим вдалося розв'язати задачу про асимптотичне розщеплення систем (1) на підсистеми меншої розмірності. Ці результати не дозволяли отримати вигляд розв'язків відповідної системи, але стимулювали проведення подальших досліджень сингулярно збурених систем лінійних диференціальних рівнянь з іррегулярною особливою точкою.

У роботі [2, с. 53–56] досліджено питання побудови асимптотики загального розв'язку (1) у випадку простого спектра граничної матриці A_{00} . Зокрема, було встановлено, що розв'язки такої однорідної системи можна побудувати у вигляді, знайденому Біркгофом, але відповідні розвинення необхідно вести у вигляді подвійних рядів за цілими степенями змінної та параметра.

Задача побудови асимптотичного розв'язку системи (1) у випадку кратного спектра головного оператора є набагато складнішою. Проте у роботах [3, с. 128–144], [4, с. 417–432] обґрунтовано, що загальний розв'язок системи (1) можна побудувати у вигляді подвійних розвинень за дробовими степенями параметра та відношення незалежної змінної та параметра.

У даній роботі вивчається питання про побудову загального асимптотичного розв'язку однорідної сингулярно збуреної системи диференціальних рівнянь вигляду

$$\varepsilon \frac{dy(x, \varepsilon)}{dx} = xA(x, \varepsilon)y(x, \varepsilon) \quad (3)$$

з іррегулярною особливою точкою $x = \infty$, де ε - малий дійсний параметр, $0 < \varepsilon \leq \varepsilon_0$; x - незалежна дійсна змінна, $x > x_0 > 0$; $y(x, \varepsilon)$ - шукана вектор-функція; $A(x, \varepsilon)$ - квадратна матриця n -го порядку, яка задається розвиненням (2). Розглядається випадок, коли гранична матриця A_{00} системи (3) має n -кратне власне значення, якому відповідає n простих елементарних дільників. Не спрощуючи загальності, зупинимось на випадку, коли A_{00} є діагональною матрицею, тобто $A_{00} = \text{diag}\{\lambda, \lambda, \dots, \lambda\}$. Тоді n -кратному власному значенню $\lambda \neq 0$

відповідає n лінійно незалежних власних векторів

$$\varphi_1 = \text{colon}\{1, \underbrace{0, 0, \dots, 0}_{n-1}\}, \varphi_2 = \text{colon}\{0, 1, \underbrace{0, 0, \dots, 0}_{n-2}\}, \dots, \varphi_n = \text{colon}\{0, 0, \dots, \underbrace{0, 1}_{n-1}\}. \quad (4)$$

Враховуючи задання граничної матриці системи (3), вираз $A_{00} - \lambda E$ є нульовою матрицею. Розглянемо матрицю $(A_{00} - \lambda E)^*$, яка є спряженою з $A_{00} - \lambda E$. Тоді вектори $\psi_i, i = \overline{1, n}$, елементи нуль-простору для матриці $(A_{00} - \lambda E)^*$, згідно (4) $\psi_i = \varphi_i, i = \overline{1, n}$, та виконуються рівності

$$(\varphi_i \cdot \psi_i) = 1, i = \overline{1, n}.$$

Обґрунтуємо можливість побудови розв'язків системи (3) у вигляді подвійних степеневих рядів. Має місце наступна теорема.

Теорема. Якщо матриця A_{00} є діагональною, тобто $A_{00} = \underbrace{\text{diag}\{\lambda, \lambda, \dots, \lambda\}}_n$, де $\lambda \neq 0$, а матриця A_{01} не є нульовою матрицею, то система рівнянь (3) має n частинних формальних розв'язків вигляду

$$y_i(x, \varepsilon) = u_i(x, \varepsilon) \cdot \exp\left(\int_{x_0}^x t \lambda_i(t, \varepsilon) dt\right), \quad i = \overline{1, n}, \quad (5)$$

де $u_i(x, \varepsilon)$ – n -вимірні вектори, $i = \overline{1, n}$, $\lambda_i(x, \varepsilon)$ – скалярні функції, $i = \overline{1, n}$, що зображаються формальними розвиненнями

$$u_i(x, \varepsilon) = \varphi_i + \sum_{r+s=1}^{\infty} x^{-s} \varepsilon^k u_{sk}^{(i)}, \quad \lambda_i(x, \varepsilon) = \lambda + \sum_{r+s=1}^{\infty} x^{-s} \varepsilon^k \lambda_{sk}^{(i)}, \quad i = \overline{1, n}, \quad (6)$$

де число λ та вектори $\varphi_i, i = \overline{1, n}$, є відповідно власним значенням та власними векторами матриці A_{00} .

Доведення. Основна ідея доведення даної теореми полягає у визначенні коефіцієнтів розвинень (6). Для цього знайдемо похідну вектор-функцій (5)

$$\frac{dy_i(x, \varepsilon)}{dx} = \frac{du_i(x, \varepsilon)}{dx} \cdot \exp\left(\int_{x_0}^x t \lambda_i(t, \varepsilon) dt\right) + u_i(x, \varepsilon) \cdot x \lambda_i(x, \varepsilon) \cdot \exp\left(\int_{x_0}^x t \lambda_i(t, \varepsilon) dt\right), \quad i = \overline{1, n},$$

та підставимо вектори (5) у систему (3). Відповідно отримаємо

$$\begin{aligned} \varepsilon x^{-1} \left(\frac{du_i(x, \varepsilon)}{dx} \cdot \exp\left(\int_{x_0}^x t \lambda_i(t, \varepsilon) dt\right) + u_i(x, \varepsilon) \cdot x \lambda_i(x, \varepsilon) \cdot \exp\left(\int_{x_0}^x t \lambda_i(t, \varepsilon) dt\right) \right) = \\ = A(x, \varepsilon) u_i(x, \varepsilon) \cdot \exp\left(\int_{x_0}^x t \lambda_i(t, \varepsilon) dt\right), \quad i = \overline{1, n}. \end{aligned}$$

Оскільки $\exp\left(\int_{x_0}^x t \lambda_i(t, \varepsilon) dt\right) \neq 0, i = \overline{1, n}$, то системи запишуться наступним чином

$$\varepsilon x^{-1} \frac{du_i(x, \varepsilon)}{dx} + u_i(x, \varepsilon) \cdot \lambda_i(x, \varepsilon) = A(x, \varepsilon) u_i(x, \varepsilon), \quad i = \overline{1, n}. \quad (7)$$

Підставивши розвинення (2), (6) в систему (7) та врахувавши, що

$$\frac{du_i(x, \varepsilon)}{dx} = \sum_{s=1}^{\infty} \sum_{k=0}^{\infty} (-s) \cdot x^{-s-1} \varepsilon^k u_{sk}^{(i)}, \quad i = \overline{1, n},$$

отримаємо рівності

$$\begin{aligned} \varepsilon x^{-1} \cdot \sum_{s=1}^{\infty} \sum_{k=0}^{\infty} (-s) \cdot x^{-s-1} \varepsilon^k u_{sk}^{(i)} + \left(\varphi_i + \sum_{r+s=1}^{\infty} x^{-s} \varepsilon^k u_{sk}^{(i)} \right) \cdot \left(\lambda + \sum_{r+s=1}^{\infty} x^{-s} \varepsilon^k \lambda_{sk}^{(i)} \right) = \\ = \sum_{s=0}^{\infty} \sum_{k=0}^{\infty} \varepsilon^k x^{-s} A_{sk} \cdot \left(\varphi_i + \sum_{r+s=1}^{\infty} x^{-s} \varepsilon^k u_{sk}^{(i)} \right), \quad i = \overline{1, n}. \quad (8) \end{aligned}$$

Використавши властивості подвійних степеневих рядів, прирівняємо коефіцієнти при однакових степенях параметра та змінної. Отримаємо систему лінійних алгебраїчних рівнянь. Зокрема, прирівнюючи коефіцієнти при

$\left(\frac{1}{x}\right)^0 \varepsilon^0$, найпростіші рівняння такої системи запишуться у вигляді:

$$(A_{00} - \lambda E)\varphi_i = 0, i = \overline{1, n},$$

тобто коефіцієнти λ та φ_i , $i = \overline{1, n}$, розвинень (6) є відповідно власним числом та власними векторами матриці A_{00} , $A_{00} - \lambda E = O$.

Наступні алгебраїчні системи рівнянь, отримані в результаті прирівнювання коефіцієнтів при $\left(\frac{1}{x}\right)^0 \varepsilon$, запишуться у вигляді

$$(A_{00} - \lambda E)u_{01}^{(i)} = \lambda_{01}^{(i)}\varphi_i - A_{01}\varphi_i, i = \overline{1, n}.$$

З умови розв'язності відповідних систем маємо $((\lambda_{01}^{(i)}\varphi_i - A_{01}\varphi_i), \psi_i) = 0$, $i = \overline{1, n}$, тобто $\lambda_{01}^{(i)} = (A_{01}\varphi_i, \psi_i)$, $i = \overline{1, n}$. Проте, вектори $u_{01}^{(i)}$, $i = \overline{1, n}$, з цих систем визначити не можна.

На наступному кроці прирівняємо в рівності (8) коефіцієнти при $\left(\frac{1}{x}\right)^0 \varepsilon^2$, отримаємо такі алгебраїчні системи рівнянь

$$(A_{00} - \lambda E)u_{02}^{(i)} = \lambda_{02}^{(i)}\varphi_i + \lambda_{01}^{(i)}u_{01}^{(i)} - A_{01}u_{01}^{(i)} - A_{02}\varphi_i, i = \overline{1, n}.$$

З умови розв'язності цих систем визначимо числа

$$\lambda_{02}^{(i)} = ((-\lambda_{01}^{(i)}u_{01}^{(i)} + A_{01}u_{01}^{(i)} + A_{02}\varphi_i), \psi_i), i = \overline{1, n}.$$

Оскільки $A_{00} - \lambda E = O$, то

$$(A_{01} - \lambda_{01}^{(i)}E)u_{01}^{(i)} = \lambda_{02}^{(i)}\varphi_i - A_{02}\varphi_i, i = \overline{1, n}.$$

Визначення векторів $u_{01}^{(i)}$, $i = \overline{1, n}$, залежить від виродженості матриць $A_{01} - \lambda_{01}^{(i)}E$, $i = \overline{1, n}$.

$$\text{Введемо в розгляд матриці } G_i = \begin{cases} (A_{01} - \lambda_{01}^{(i)}E)^{-1}, \det(A_{01} - \lambda_{01}^{(i)}E) \neq 0, \\ (A_{01} - \lambda_{01}^{(i)}E)^+, \det(A_{01} - \lambda_{01}^{(i)}E) = 0, \end{cases}$$

де символом $(A_{01} - \lambda_{01}^{(i)}E)^{-1}$ позначено обернену матрицю до $(A_{01} - \lambda_{01}^{(i)}E)$, а символом $(A_{01} - \lambda_{01}^{(i)}E)^+$ позначено напівобернену матрицю до $(A_{01} - \lambda_{01}^{(i)}E)$. Для знаходження цих матриць можна застосувати методи, запропоновані в роботах [5, ст. 31 – 38], [6, ст. 18 – 22].

Тоді шукані вектори визначаються наступним чином

$$u_{01}^{(i)} = G_i(\lambda_{02}^{(i)}\varphi_i - A_{02}\varphi_i), i = \overline{1, n}.$$

Прирівнявши коефіцієнти при $\left(\frac{1}{x}\right)^0 \varepsilon^k$, $k \geq 2$, отримаємо такі алгебраїчні системи рівнянь

$$(A_{00} - \lambda E)u_{0k}^{(i)} = \lambda_{0k}^{(i)}\varphi_i + \lambda_{01}^{(i)}u_{0k-1}^{(i)} - A_{01}u_{0k-1}^{(i)} + b_{0k}^{(i)},$$

$$b_{0k}^{(i)} = \sum_{j=2}^{k-1} \lambda_{0j}^{(i)}u_{0k-j}^{(i)} - \sum_{j=2}^{k-1} A_{0j}u_{0k-j}^{(i)} - A_{0k}\varphi_i, i = \overline{1, n}, k \geq 2.$$

З умови розв'язності цих систем знаходимо

$$\lambda_{0k}^{(i)} = ((-\lambda_{01}^{(i)}u_{0k-1}^{(i)} + A_{01}u_{0k-1}^{(i)} - b_{0k}^{(i)}), \psi_i), i = \overline{1, n}, k \geq 2,$$

тоді відповідно

$$u_{0k}^{(i)} = G_i(\lambda_{0k}^{(i)}\varphi_i + b_{0k}^{(i)}), i = \overline{1, n}.$$

Прирівнюючи коефіцієнти при $\left(\frac{1}{x}\right)^s \varepsilon^k$, $s \geq 1$, $k \geq 0$, отримаємо такі алгебраїчні системи рівнянь

$$(A_{00} - \lambda E)u_{sk}^{(i)} = \lambda_{sk}^{(i)} \varphi_i + \lambda_{01}^{(i)} u_{s,k-1}^{(i)} - A_{01} u_{s,k-1}^{(i)} + b_{sk}^{(i)},$$

де

$$b_{sk}^{(i)} = \sum_{j=2}^{k-1} \lambda_{0j}^{(i)} u_{0,k-j}^{(i)} + \sum_{m=1}^s \sum_{j=0}^{k-1} \lambda_{mj}^{(i)} \cdot u_{s-m,k-j}^{(i)} + \sum_{m=0}^{s-1} \lambda_{mk}^{(i)} \cdot u_{s-m,0}^{(i)} - \\ - \sum_{m=1}^s \sum_{j=0}^k A_{mj} \cdot u_{s-m,k-j}^{(i)} - \sum_{j=2}^{k-1} A_{0j} \cdot u_{s,k-j}^{(i)} - (s-2)u_{s-2,k-1}^{(i)}, i = \overline{1, n}, s \geq 1, k \geq 0.$$

З умови розв'язності цих систем знаходимо

$$\lambda_{sk}^{(i)} = \left((-\lambda_{01}^{(i)} u_{s,k-1}^{(i)} + A_{01} u_{s,k-1}^{(i)} - b_{sk}^{(i)}) \psi_i \right), i = \overline{1, n}, s \geq 1, k \geq 0,$$

тоді відповідно

$$u_{sk}^{(i)} = G_i (\lambda_{sk}^{(i)} \varphi_i + b_{sk}^{(i)}), i = \overline{1, n}, s \geq 1, k \geq 0.$$

Таким чином, знайдено алгоритм визначення коефіцієнтів розвинень (6).

Теорему доведено.

Застосовуючи методи [6, ст. 158 – 163], можна знайти асимптотичні оцінки побудованого розв'язку.

Якщо виконуються умови $\operatorname{Re}(\lambda) < 0$, $\operatorname{Re}\left(\sum_{i=1}^{\infty} \lambda_{i0}\right) < 0$, то для кожного формального розв'язку (5) системи (3)

існує такий точний розв'язок $\tilde{y}_i(x, \varepsilon)$, для якого формальний розв'язок (5) є його асимптотичним розвиненням при $x \rightarrow \infty$, $\varepsilon \rightarrow 0$. При цьому виконуються нерівності

$$\|y_{mp}^{(i)}(x, \varepsilon) - \tilde{y}_i(x, \varepsilon)\| \leq c \cdot \left(\left(\frac{1}{x}\right)^{m+1} + \varepsilon^p \left(\frac{1}{x}\right) \right), i = \overline{1, n},$$

де

$$y_{mp}^{(i)}(x, \varepsilon) = u_{mp}^{(i)}(x, \varepsilon) \cdot \exp\left(\int_{x_0}^x t \lambda_{mp}^{(i)}(t, \varepsilon) dt\right), i = \overline{1, n},$$

а вектори $u_{mp}^{(i)}(x, \varepsilon)$ та функції $\lambda_{mp}^{(i)}(x, \varepsilon)$ задаються скінченними сумами

$$u_{mp}^{(i)}(x, \varepsilon) = \varphi_i + \sum_{s=0}^m \sum_{k=1}^p x^{-s} \varepsilon^k u_{sk}^{(i)} + \sum_{s=1}^m x^{-s} u_{s0}^{(i)},$$

$$\lambda_{mp}^{(i)}(x, \varepsilon) = \lambda + \sum_{s=0}^m \sum_{k=1}^p x^{-s} \varepsilon^k \lambda_{sk}^{(i)} + \sum_{s=1}^m x^{-s} \lambda_{s0}^{(i)}, i = \overline{1, n}.$$

Зауваження. Запропонований алгоритм побудови формального розв'язку може бути застосований також і у випадку, коли матриця A_{00} є нульовою матрицею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сотниченко Н. А. Асимптотическое интегрирование дифференциальных уравнений / Сотниченко Н. А., Фещенко С. Ф. – К., 1980. – 48 с. (Препр. / АН УССР. Ин-т математики; 80.3).
2. Давидюк Г. П. Интегрирование систем дифференциальных уравнений с медленно меняющимися коэффициентами и иррегулярной особой точкой / Г. П. Давидюк // Приближ. Методы мат. Анализа : сб. Научных трудов. – К. : КГПИ, 1980. – С. 53–56.
3. Яковець В. П. Побудова асимптотичних розв'язків сингулярно збуреної лінійної системи диференціальних рівнянь з іррегулярною особливою точкою у випадку кратного спектра граничної матриці / В. П. Яковець, О. В. Головченко // Нелінійні коливання. – 2008. – Т. 11, № 1. – С. 128–144.
4. Яковець В. П. Асимптотичні розв'язки сингулярно збуреної лінійної системи диференціальних рівнянь з іррегулярною особливою точкою / В. П. Яковець, О. В. Головченко // Нелінійні коливання. – 2009. – Т. 12, № 3. – С. 417–432.
5. Гантмахер Ф. Р. Теория матриц / Феликс Рувимович Гантмахер. – М. : Наука, 1988. – 552 с.
6. Самойленко А. М. Лінійні системи диференціальних рівнянь з виродженнями / А. М. Самойленко, М. І. Шкіль, В. П. Яковець. – К.: Вища школа, 2000. – 294 с.

SECTION 7 ENGINEERING

УДК 666.97.033.16

RESULTS THE THEORETICAL AND EXPERIMENTAL RESEARCH OF TWO-FREQUENCY INERTIAL SCREENER CLASSIFICATION FOR BULK MATERIAL

Mykhailo Horban,
Applicant, Engineer,

Kharkiv National University of Construction and Architecture

РЕЗУЛЬТАТЫ АНАЛИТИЧЕСКОГО И ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ДВУХЧАСТОТНОГО ИНЕРЦИОННОГО ГРОХОТА ДЛЯ КЛАССИФИКАЦИИ СЫПУЧИХ МАТЕРИАЛОВ

Михаил Горбань,
соискатель, инженер,

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

Given the scientific substantiation of the effectiveness of the two-frequency inertial screening for classifying bulk materials. The mathematical model of the inertial screen with dual frequency toothed belt drive. A stand, software and hardware complex for measuring dynamic parameters of vibratory screen. Experimental verification of theoretical positions showed the adequacy of the mathematical model of a new design of inertial screen. Using an inertial screen with dual frequency toothed belt drive allows you to expand its technological capabilities in the selection of rational modes of vibration classification of bulk materials of different dispersion.

Keywords: classification of bulk materials, slow rumble, dual-frequency drive.

Дано научное обоснование эффективности применения двухчастотного инерционного грохота для классификации сыпучих материалов. Составлена математическая модель инерционного грохота с двухчастотным зубчато-ременным приводом. Разработан стенд и программно-аппаратурный комплекс для измерения динамических параметров вибросистемы грохота. Экспериментальная проверка теоретических положений показала адекватность математической модели новой конструкции инерционного грохота. Использование инерционного грохота с двухчастотным зубчато-ременным приводом позволяет расширить его технологические возможности при подборе рациональных режимов вибрационной классификации сыпучих материалов разной дисперсности.

Ключевые слова: классификация сыпучих материалов, инерционный грохот, двухчастотный привод.

Наведено наукове обґрунтування ефективності використання двочастотного інерційного грохоту для класифікації сипучих матеріалів. Складено математичну модель інерційного грохоту з двочастотним зубчато-пасовим приводом. Розроблено стенд і програмно-апаратний комплекс для вимірювання динамічних параметрів вибросистеми грохоту. Експериментальна перевірка теоретичних положень показала адекватність математичної моделі нової конструкції інерційного грохоту. Використання інерційного грохоту з двочастотним зубчато-пасовим приводом дозволяє розширити його технологічні можливості при підборі раціональних режимів вібраційної класифікації сипких матеріалів різної дисперсності.

Ключові слова: класифікація сипучих матеріалів, інерційний грохот, двочастотний привід.

Постановка вопроса. Статья относится к исследованиям, направленным на совершенствование конструкций и методик расчёта инерционных грохотов. Исследование процессов грохочения в технологиях, связанных с разделением на фракции сыпучих материалов, остаётся актуальной проблемой [1-10]. При приготовлении бетонных, растворных и сухих строительных смесей в качестве одного из основных компонентов используется песок [4-6]. К его качественным показателям, таким как фракционный состав, модуль крупности и наличие примесей, предъявляют повышенные требования [5].

Разделение сыпучих материалов по крупности на фракции, как правило, производится с использованием инерционных грохотов [1-6]. На них под действием вибрации осуществляются следующие операции [1-7]: транспортирование смеси вдоль сита; самосортирование (погружение в нижние слои частиц меньших размеров и большей плотности и всплывание в верхние слои частиц больших размеров и меньшей плотности); просеивание (прохождение через отверстия частиц с размерами, меньшими, чем размеры отверстия).

При конструировании грохотов возникают технические проблемы, связанные с выбором отверстий

сит для выделения требуемых фракций материала [1-4, 7]. Чтобы материал проходил сквозь сито, он должен иметь размеры частиц, не превышающие размеры отверстий, перемещаться по сити со скоростью, учитывающей угол наклона и параметры вибрации. Средняя скорость транспортирования является одним из основных параметров, определяющих эффект сепарирования. Она зависит от ряда факторов [2, 3, 7]:

$$V_{cp} = f(\omega, A, \alpha, \beta), \quad (1)$$

где ω – угловая частота колебаний; A – амплитуда колебаний; α – угол наклона сита к горизонту; β – угол направления вибрации.

Основные принципы решения таких задач, как разделение сыпучих материалов по фракционному составу с применением инерционных грохотов, широко представлены в литературе [1, 2, 3].

Поиск научно обоснованных режимов вибрационного разделения сыпучих материалов по крупности на инерционных грохотах сопровождается аналитическими и экспериментальными исследованиями динамики сит, условий прохождения частиц материала сквозь ячейки, их очистки от застрявших частиц и т. П.

Актуальными остаются вопросы повышения эффективности инерционных грохотов за счет совершенствования конструкции их узлов, в частности путем применения приводов, генерирующих комбинированные режимы вибрации [7-10].

Анализ последних исследований. Целью аналитических исследований является совершенствование методик расчёта параметров инерционных грохотов, обеспечивающих рациональные рабочие режимы разделения сыпучих материалов по крупности. С использованием положений теории [1-3] в статье [7] требуемая амплитуда колебаний инерционного грохота представлена в виде:

$$A = \frac{0.75\sqrt{gd}}{\left[\cos \beta - \frac{1+R}{1-R} \cdot \frac{2-\lambda}{\lambda} \cdot \sin \beta \cdot \operatorname{tg} \alpha \right] \cdot \omega}, \quad (2)$$

где ω – угловая частота колебаний сита грохота; d – диаметр частиц материала; α – угол наклона сита к

горизонту; β – угол направления вибрационного действия; R – коэффициент восстановления нормальной скорости частиц при ударе; λ – коэффициент мгновенного трения.

Масса вибрирующих частей системы с учётом мгновенной массы материала в коробе определяется по зависимости [7]:

$$M_{вч} = (Q_0 - 0,5Q_L) \cdot \frac{L}{V} + M_{зр}, \quad (3)$$

где Q_0, Q_x – массовая производительность по исходному материалу и количество прохода на участке от 0 до x ; B, V, ρ – ширина короба грохота, средняя скорость по сечению потока и средняя плотность движущегося сыпучего материала; $M_{зр}$ – масса вибрирующих частей грохота.

При изменении параметров вибрационной системы грохота можно получать рациональные режимы его работы. В научно-технической литературе приведены сведения о применении бигармонических [8] и поличастотных [9] режимов с целью интенсификации процесса классификации зернистых материалов, а в статье [10] показана перспективность разработок новых конструкций виброгрохотов с двухчастотным зубчато-ременным приводом.

Цель и задачи. Целью исследования является конструктивное решение инерционного грохота с двухчастотным зубчато-ременным приводом, научное обоснование расчёта его параметров.

В задачи исследования входят:

- построение математической модели инерционного грохота с двухчастотным зубчато-ременным приводом, получение и решение дифференциальных уравнений движения рабочего органа;
- разработка испытательного стенда и программно-аппаратного комплекса для измерения динамических параметров вибросистемы грохота;
- экспериментальная проверка теоретических положений, которые являются основой математической модели новой конструкции инерционного грохота с двухчастотным приводом;
- проведение факторного эксперимента по определению производительности новой конструкции инерционного грохота с двухчастотным приводом.

Результаты исследования. Схема инерционного грохота с двухчастотным зубчато-ременным приводом по патенту №104973 представлена на рис. 1.

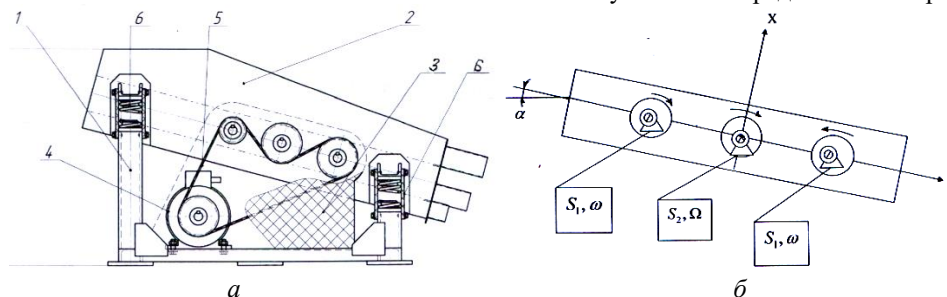

Рис. 1 – Конструктивная (а) и расчётная (б) схема инерционного грохота с двухчастотным приводом:

1 – станина; 2 –короб; 3 – кожух; 4 –двигатель; 5 – зубчато-ременной привод; 6 – амортизаторы.

Дифференциальные уравнения движения системы размещением среднего вала таким образом, что ось по осям X и Y для варианта компоновки зубчато-ременного привода инерционного грохота с вращением проходит через центр масс системы:

$$\ddot{x} + 2h_1\dot{x} + \omega_{01}^2 x = \frac{2S_1\omega^2}{M} \cos \omega t + \frac{S_2\Omega^2}{M} \cos \Omega t;$$

$$\ddot{y} + 2h_2\dot{y} + \omega_{02}^2 y = \frac{S_2\Omega^2}{M} \sin \Omega t,$$

(4)

где $h_1 = \frac{b_x}{2M}; \quad \omega_{01}^2 = \frac{c_x}{M}; \quad h_2 = \frac{b_y}{2M}; \quad \omega_{02}^2 = \frac{c_y}{M}; \quad F_{01} = 2S_1\omega^2; \quad F_{02} = S_2\Omega^2;$

M – масса вибрирующих частей грохота, определяемая с учетом зависимостей (1), (2) и (3);

ω – низкая угловая скорость вращения навстречу друг другу крайних шкивов с валами и дебалансами, имеющими статический момент массы S_1 ;

Ω – высокая угловая скорость вращения центрального шкива с дебалансом со статическим моментом массы S_2 ;

α – угол наклона короба грохота;

c_x, c_y – коэффициенты жёсткости по осям X, Y, характеризующие проекции равнодействующей упругих сил;

b_x, b_y – коэффициенты сопротивления, характеризующие проекции равнодействующей диссипативных сил.

Частное решение представлено в виде:

$$x = A \cos(\omega t - \varphi) + B \cos(\Omega t - \psi);$$

$$y = D \sin(\Omega t - \xi),$$

(5)

где амплитуды и фазы колебаний:

$$A = \frac{2S_1\omega^2/c_x}{\sqrt{\left[1 - \left(\frac{\omega}{\omega_{01}}\right)^2\right]^2 + \left[\frac{2h_1\omega}{\omega_{01}^2}\right]^2}}; \quad B = \frac{S_2\Omega^2/c_x}{\sqrt{\left[1 - \left(\frac{\Omega}{\omega_{01}}\right)^2\right]^2 + \left[\frac{2h_1\Omega}{\omega_{01}^2}\right]^2}};$$

$$D = \frac{S_2\Omega^2/c_y}{\sqrt{\left[1 - \left(\frac{\Omega}{\omega_{02}}\right)^2\right]^2 + \left[\frac{2h_2\Omega}{\omega_{02}^2}\right]^2}}; \quad \varphi = \arctg \frac{\left[\frac{2h_1\omega}{\omega_{01}^2}\right]}{\left[1 - \left(\frac{\omega}{\omega_{01}}\right)^2\right]};$$

$$\psi = \arctg \frac{\left[\frac{2h_1\Omega}{\omega_{01}^2}\right]}{\left[1 - \left(\frac{\Omega}{\omega_{01}}\right)^2\right]}; \quad \xi = \arctg \frac{\left[\frac{2h_2\Omega}{\omega_{02}^2}\right]}{\left[1 - \left(\frac{\Omega}{\omega_{02}}\right)^2\right]}.$$

Графические зависимости для амплитуд составляющих колебаний (рис. 2) получены по (4) и (5) при следующих значениях параметров системы:

$$S_1 = 2.15 \text{ кг} \cdot \text{м}; \quad S_2 = 3.575 \text{ кг} \cdot \text{м}; \quad M = 2150 \text{ кг}; \quad c_x = 500000 \text{ Н/м};$$

$$c_y = 300000 \text{ Н/м}; \quad b_x = b_y = 500 \text{ Н} \cdot \text{с/м}; \quad \omega = 100 \text{ рад/с}; \quad \Omega = 152 \text{ рад/с}.$$

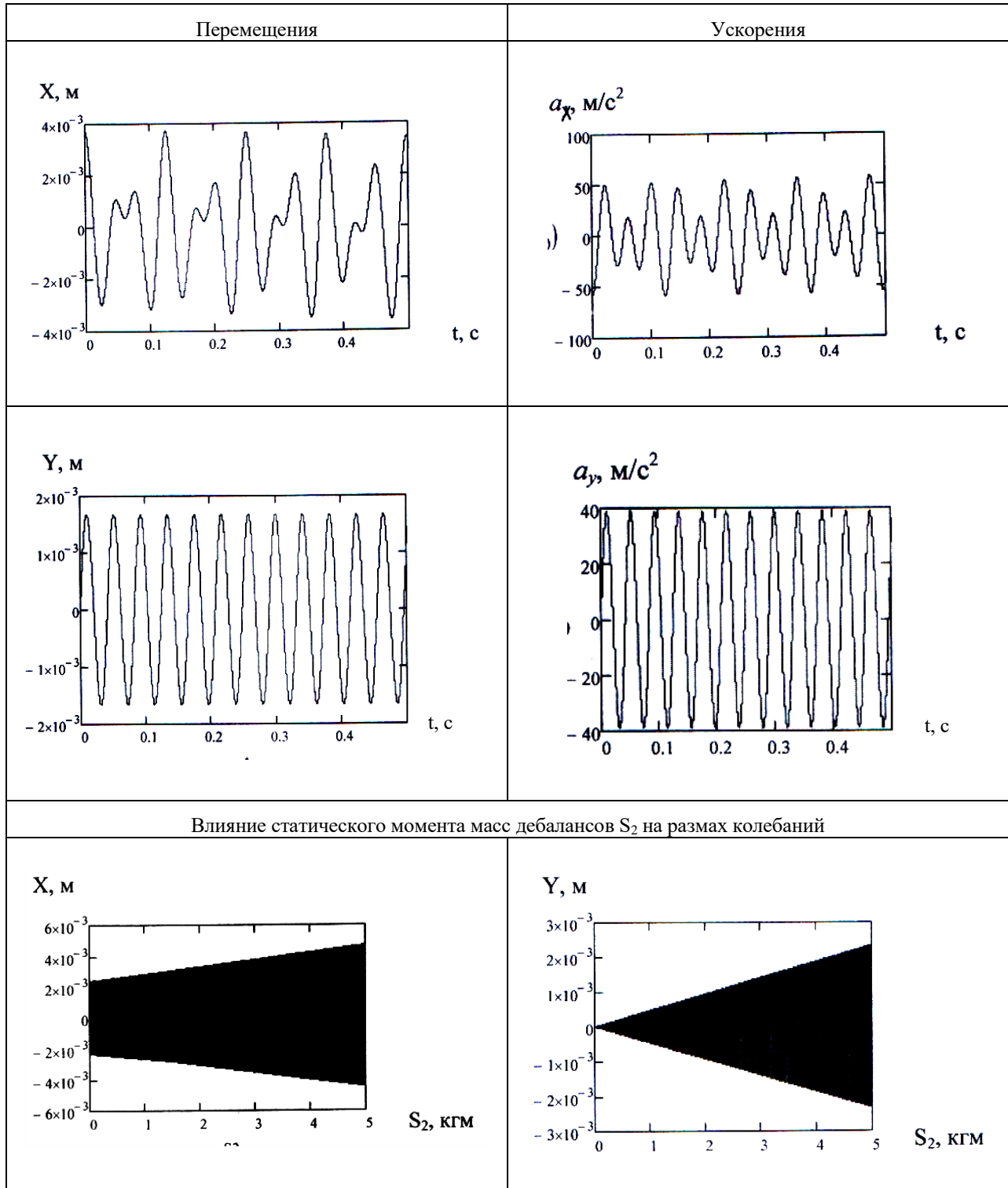

Рис. 2 – Результаты аналитического исследования динамики рабочего органа двухчастотного грохота

Экспериментальное определение динамических параметров рабочего органа грохота с виброприводом новой конструкции.

Стенд для проведения исследований включал (рис. 3 а, б): экспериментальный инерционный двухчастотный грохот, аналого-цифровой преобразователь, ПЭВМ, тензодатчик. При динамических исследованиях производился запуск двухчастотного грохота, включалась программа «PROGRAM.EXE» и производилась запись колебаний рабочего органа (короба с ситами). Результаты редактировались в «Microsoft Excel» и представлялись в виде виброграммы (рис. 3 в).

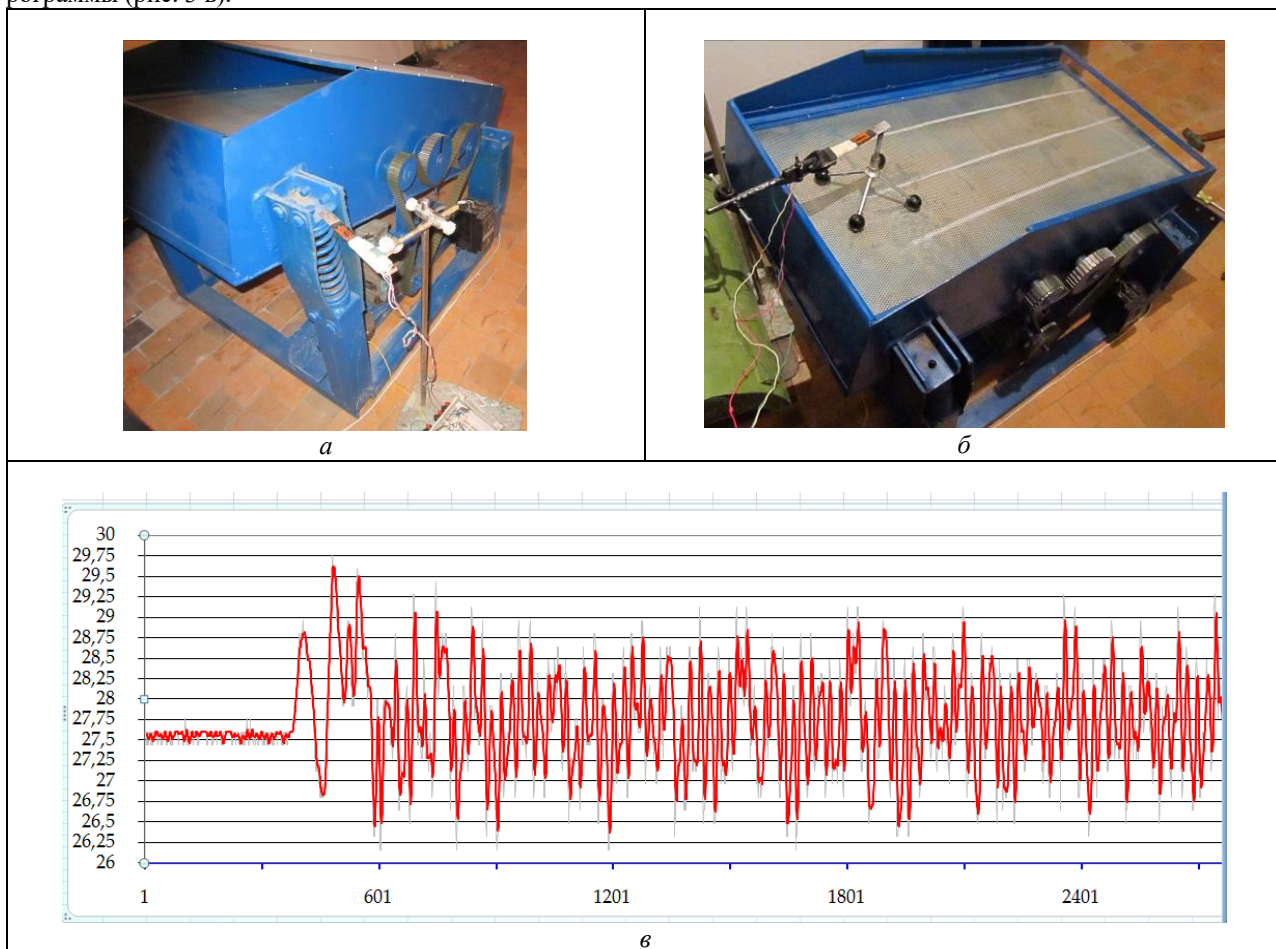
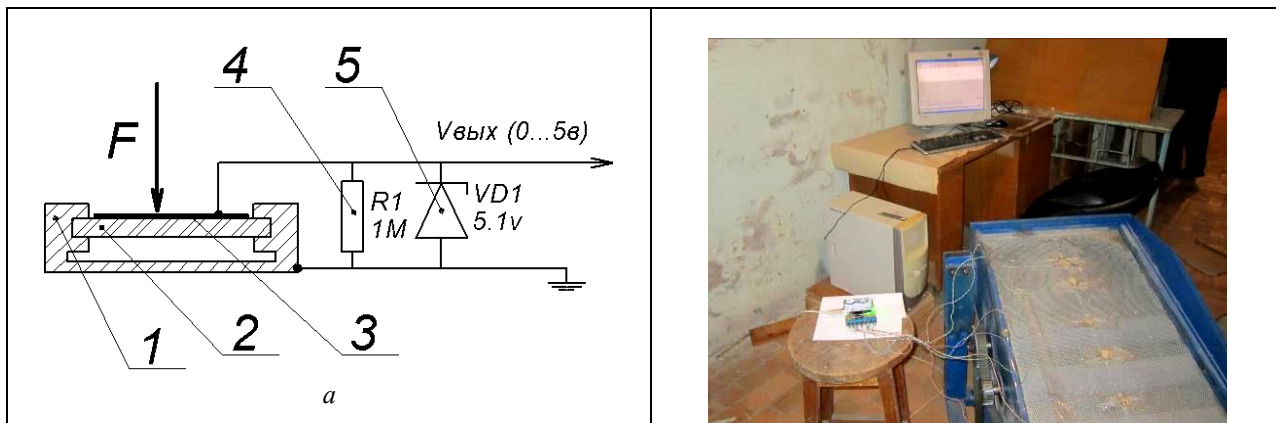

Рис. 3 – Экспериментальный стенд для исследования динамики двухчастотного виброгрохота: а – запись колебаний точек корпуса; б – запись колебаний точек сита; в – виброграмма перемещений корпуса.

Моделирование динамики инерционного грохота позволило научно обосновать расчет параметров нового двухчастотного зубчато-ременного вибропривода. Проведенные экспериментальные исследования подтвердили адекватность полученных аналитических зависимостей, которые использованы при разработке уточненной методики расчёта параметров

двухчастотного инерционного грохота, обеспечивающего рациональные рабочие режимы разделения сыпучих материалов по крупности.

Для качественной оценки колебаний локальных мест сит использовалась система пьезоэлектрических звуковых излучателей (рис. 4).

	<i>б</i>
--	----------

Рис. 4 – Схема (а) и экспериментальный стенд (б) для записи колебаний локальных мест сита двухчастотного инерционного грохота: 1 – оправа; 2 – пьезокерамический диск; 3 – слой металла; 4 – резистор; 5 – стабилитрон.
Для синусоидальных колебаний при известном законе перемещения s , амплитудные значения скорости V_{\max} и ускорения W_{\max} рабочего органа (короба с ситами) определяются по известным зависимостям:

$$s = S_{\max} \cdot \sin(\omega \cdot t); \quad V_{\max} = \omega \cdot S_{\max}; \quad W_{\max} = \omega^2 S_{\max}, \quad (6)$$

де S_{\max} – амплитуда перемещения.

Частота механических колебаний для быстрого преобразования Фурье определяется по формуле

$$\nu = \frac{n}{N} \cdot F_{\text{semp}}, \quad (7)$$

где n – номер поточной гармоники;

N – суммарное число гармоник;

F_{semp} – частота дискретизации сигнала (принято $F_{\text{semp}} = 200$ Гц).

Отношение $\frac{n}{N}$ определяется по оси абсцисс на графиках Spectral Measurement.

Определение удельной производительности грохота (рис.5).

Удельная производительность экспериментального грохота определялась из зависимости

$$q = \frac{3600M}{t_M \cdot L \cdot B}, \quad \frac{\text{кг}}{\text{час} \cdot \text{м}^2}, \quad (8)$$

где M – масса загружаемого в короб материала, кг ($M = 14 \dots 15$ кг);

t_M – промежуток времени в секундах, за который просеивается материал массой M (определяется программно – с использованием электронных весов с диапазоном измерения 10 гр...40 кг, точность ± 10 гр.);

L, B – длина и ширина сита.

Рис. 5 – Экспериментальное определение производительности грохота: а – виброгрохочение материала на стенде; б – навеска гранотсева.

Результаты факторного эксперимента по определению зависимости удельной производительности грохота от угла наклона сита и статических моментов дебалансов двухчастотного вибропривода.

Изменяемые параметры записывались в кодированном виде: x_1, x_2, x_3 .

Зависимость удельной производительности двухчастотного грохота (при просеивании гранотсева) аппроксимирована полиномом второй степени. После статистической обработки результатов факторного эксперимента определялась значимость коэффициентов (по критерию Стьюдента) и проверялась адекватность (по критерию Фишера) полученного уравнения регрессии:

$$q = 584,7 + 129,4x_1 + 228,9x_2 + 58,0x_3 + 130,8x_1^2 + 48,9x_2^2 + 103,8x_3^2 + 36,3x_1x_3. \quad (9)$$

Влияние факторов на удельную производительность двухчастотного грохота по (8) и (9) отображено на рис. 6.

Рис. 6 – Влияние факторов на удельную производительность грохота

Анализ показал, что наибольшее влияние на удельную производительность для данного эксперимента имеют угол наклона короба грохота и статические моменты масс дебалансов.

При проведении экспериментальных исследований по определению производительности замерялись параметры вибрации в точке, приближенной к центру

масс подвижной системы грохота. Диаграмма ускорения анализировалась с использованием алгоритмов быстрого преобразования Фурье с помощью программного пакета LabVIEW 8.6. Получены спектрограммы колебаний рабочего органа (короба), пример для значений кодированных параметров: $x_1 = 0$, $x_2 = 0$, $x_3 = -1,4$ приведен на рис. 7.

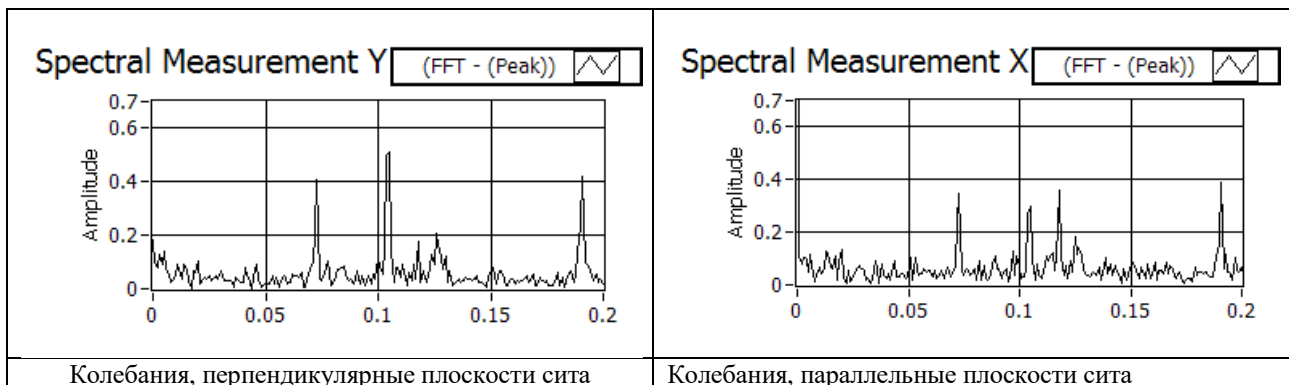

Рис. 7 – Спектрограммы колебаний рабочего органа

На спектрограмме рис.7 видны три доминирующие частоты. С учётом (7) частота определяется как

$\nu = \frac{n}{N} \cdot F_{semp}$, а отношение $\frac{n}{N}$ определяется по оси абсцисс на графиках Spectral Measurement. По гармоникам получаем:

- первая гармоника $\frac{n}{N} = 0,075$; $\nu = \frac{n}{N} \cdot F_{semp} = 15 \Gamma\text{ц}$; $A=2$ мм;

- вторая гармоника $\frac{n}{N} = 0,011$; $\nu = \frac{n}{N} \cdot F_{semp} = 21 \Gamma\text{ц}$; $A=2,4$ мм;

- третья гармоника $\frac{n}{N} = 0,019$; $\nu = \frac{n}{N} \cdot F_{semp} = 38 \Gamma\text{ц}$; $A=2,1$ мм.

Указанные гармоники соответствуют собственным колебаниям грохота, направленным колебаниям от встречного вращения дебалансов крайних валов и

круговым колебаниям, вызванным вращением дебалансов на среднем валу.

На рис. 8 приведены данные, отражающие влияние

среднего полуразмаха колебаний на полуразмаха колебаний, что связано с увеличением производительность экспериментального грохота. статического момента дебалансных масс и угла наклона Производительность повышается при возрастании короба грохота.

A, мм.

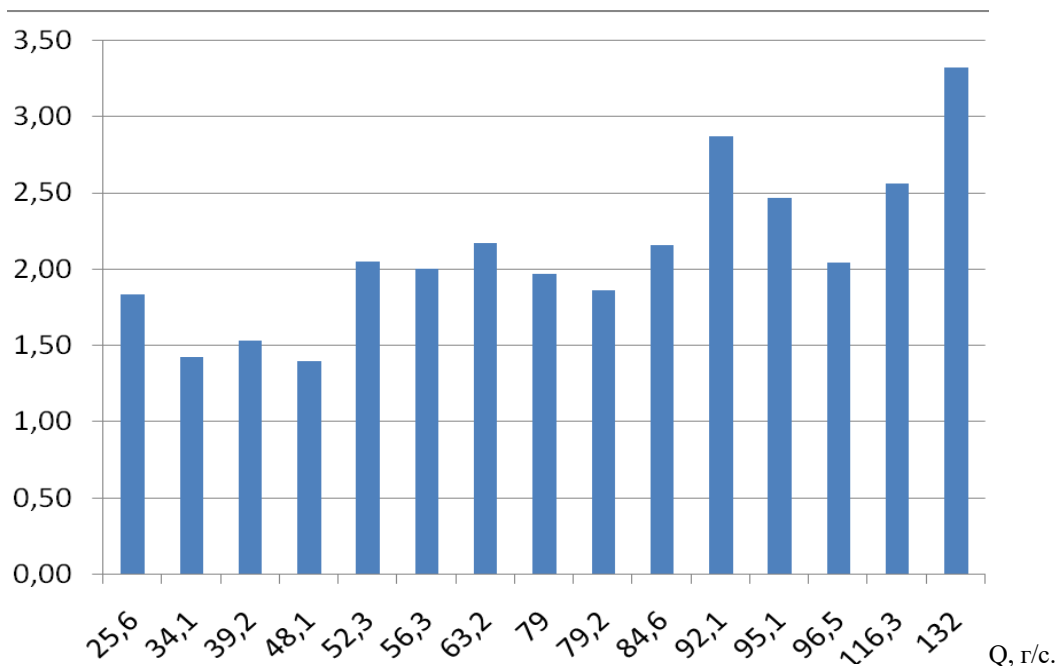

Рис. 8 – Зависимость производительности экспериментального грохота от среднего полуразмаха колебаний короба.

Выводы. 1. Использование инерционного грохота с двухчастотным зубчато-ременным приводом позволяет расширить его технологические возможности в части подбора рациональных режимов вибрационной классификации сыпучих материалов разной дисперсности.

2. Результаты динамических исследований на вибростенде свидетельствуют о близости значений параметров колебаний на экспериментальных и теоретических виброграммах, что даёт основание

считать представленную математическую модель достаточно адекватной, а полученные аналитические зависимости могут быть использованы при составлении алгоритма расчёта новой конструкции инерционного грохота.

3. Результаты факторного эксперимента можно использовать при назначении рациональных диапазонов изменения параметров рабочих режимов двухчастотного грохота.

ЛИТЕРАТУРА

1. Блехман И.И. Вибрационное перемещение/ И.И. Блехман, Г.Ю. Джанелидзе. – М.: Наука, 1964. – 410 с.
2. Вибрационные машины в строительстве и производстве строительных материалов. Справочник. /Под. ред. В.А. Баумана и др. – М.: Машиностроение, 1970. – 548 с.
3. Вибрации в технике: В 6Т. / Под ред. Э.Э. Лавендела. – М.: Машиностроение, 1981. – Т.4: Вибрационные процессы и машины. – 509 с.
4. Машины для строительного-монтажных работ: Справочник./ Болотских Н.С., Емельянова И.А., Савченко А.Г., и др./ Под ред. Н.С. Болотских. – К.: 1993. – 344 с.
5. Козлов В.В. Сухие строительные смеси: Учебное пособие. – М.: АСВ 2000. – 96 с.
6. Савченко О.Г. Обладнання комплексів для виробництва будівельних дрібно штучних стінових виробів: Навчальний посібник/ О.Г.Савченко – Х.: Тимченко, 2006. – 416 с.
7. Емельяненко Н.Г. Аналитическое исследование процесса виброгрохочения дисперсных материалов/ Н.Г. Емельяненко, Н.Д. Балера, А.Т. Гордиенко, Л.В. Саенко// Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ «ХПІ». – 2009. – № 46. – С. 74 – 81.
8. Букин С.А. Стеновые испытания процесса грохочения зернистых материалов в бигармоническом режиме/ С.А. Букин, Н.Н. Соломичев, П.В. Сергеев // Сб. Обогащение полезных ископаемых. – Днепропетровск: вып. 4(45). – 1999. – С. 35-47.
9. Шевченко Г.А. Обоснование параметров колебаний сит поличастотных вибрационных грохотов / Г.А. Шевченко, А.А. Бобылёв, М.А. Ищук // Науковий вісник Національного гірничого університету. – Дніпропетровськ, 2010. – Вип. 5. – С. 64 – 71.
10. Емельяненко М.Г. Аналіз питань класифікації будівельних пісків на інерційних грохотах/ М.Г. Емельяненко, М.М. Горбань// Науковий вісник будівництва. – Харків: ХНУБА, ХОТВ АБУ, 2013. Вип. 73. – С. 619-622.

SECTION 8 MEDICINE & VETERINARY MEDICINE

ACTIVITY OF INFLAMMATORY CYTOKINES AND GENE G308A POLYMORPHISM OF TUMOR NECROSIS FACTOR ALPHA IN CHILDREN WITH DIFFERENT VARIANTS OF THE COURSE OF BRONCHIAL ASTHMA

Nataliia Banadyha,

Ph.D. in Medicine, Professor, Head of Department of Pediatrics in Educational-Scientific Institute (ESI) of post-graduate education of «Ternopil State Medical University by I. YA. Horbachevsky, MOH of Ukraine, Ternopil

Stanislava Voloshyn,

Post-graduate student of Department of Pediatrics in ESI of post-graduate education of «Ternopil State Medical University by I. YA. Horbachevsky, MOH of Ukraine, Ternopil

АКТИВНІСТЬ ПРОТИЗАПАЛЬНИХ ЦИТОКІНІВ ТА ПОЛІМОРФІЗМ ГЕНА G308A ТУМОРНЕКРОТИЗУЮЧОГО ФАКТОРУ АЛЬФА У ДІТЕЙ ІЗ РІЗНИМИ ВАРІАНТАМИ ПЕРЕБІГУ БРОНХІАЛЬНОЇ АСТМИ

Наталія Банадига,

доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри педіатрії ННІ ПО ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського МОЗ України», м. Тернопіль

Станіслава Волошин,

аспірант кафедри педіатрії ННІ ПО кафедри педіатрії ННІ ПО ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського МОЗ України», м. Тернопіль

Вступ. Бронхіальна астма (БА) являється одним із захворювань, яке реалізується в організмі під впливом взаємодії факторів зовнішнього середовища та генів кандидатів atopічних нозологій [1]. Звертаючи увагу на неухильний ріст кількості пацієнтів із неконтрольованим перебігом БА, значний інтерес викликає дослідження молекулярно-генетичних механізмів розвитку захворювання у дітей. Адже більшість загострень БА обумовлена неадекватним об'ємом базисної протизапальної терапії внаслідок недооцінки тяжкості перебігу захворювання [2, 3]. Тому своєчасна та ефективна діагностика тяжкості клінічного перебігу та вираженості алергічного запалення може слугувати критерієм вибору обсягу терапії, що забезпечить добрий контроль над БА і підвищить якість життя хворого [4].

Серед лабораторних маркерів все частіше увагу привертає визначення вмісту цитокінів при різній патології, в тому числі і при БА. Зокрема, туморнекротизуючий фактор альфа (TNF α) продукується моноцитами і макрофагами та обумовлює мультикомпонентну модуляцію імунної відповіді, а тому відіграє важливу роль у патогенезі запальних захворювань. Саме імуномодуюча та протизапальна дія TNF α викликає підвищений інтерес з позиції досягнення контролю над БА в ході лікування. Експресія і продукція TNF α , як і багатьох цитокінів, регулюються генами, а мутації та їх поліморфізм визначають перебіг захворювання [5]. У ряді робіт досліджено асоціювання переважно G308A поліморфізму гена TNF α із розвитком алергічних

захворювань [6]. Проте дослідження генотипу G308A поліморфізму гена TNF α та його вміст у сироватці хворих з БА нечисленні і суперечливі [7].

Мета дослідження: дослідити вміст TNF α в сироватці крові дітей, хворих на БА із різними генотипами G308A TNF α .

Матеріали і методи дослідження. Поглиблене клініко-інструментальне та молекулярно-генетичне обстеження здійснено у 101 дитини зі встановленим діагнозом БА з урахуванням міжнародних (GINA-2015) та вітчизняних рекомендацій [8, 9]. Більшість пацієнтів госпіталізовані з приводу загострення БА (66,34 %). Решта хворих обстежені в фазі ремісії захворювання (22,77 %) та 10,89 % дітей в період контролю БА. Аналіз розподілу обстежених за статтю виявив переважання хлопчиків (70,30 %) та меншість становили дівчатка (29,70 %). Середній вік пацієнтів в залежності від статі був приблизно однаковим (хлопчики 11,15 \pm 0,48 років, дівчатка – 10,63 \pm 0,70 років). Серед хворих більшість становили діти віком від 5 до 12 років (57,43 %).

Визначення поліморфних варіантів заміни G308A TNF α проведено шляхом виділення ДНК з периферійної крові за допомогою тест-системи «Innu PREP Blood DNA Mini Kit» (Німеччина). Для генотипування поліморфних варіантів гена TNF α (G308A) rs1800629 використовували модифіковані протоколи з олігонуклеотидними праймерами із застосуванням методу ПЛР та наступним аналізом поліморфізму довжини рестрикційних фрагментів. Досліджувані ділянки генів підлягали ампліфікуванню за допомогою специфічних праймерів «Metabion» (Німеччина) з

наступним гідролітичним розщепленням за допомогою ендонуклеази рестрикції *NcoI* («Thermo Scientific», США) [10]. Візуалізацію отриманих результатів проведено в трансільюмінаторі.

Кількісне визначення показників TNF_{α} в сироватці крові проведено імуноферментним аналізом за допомогою набору реагентів «Вектор-Бест», м. Новосибірськ. Контролем слугували показники обстеження 10 практично здорових дітей аналогічної вікової категорії, без наявної хронічної чи алергічної патології. Середній показник рівня TNF_{α} в сироватці крові у них становив $(1,03 \pm 0,55)$ пг/мл.

Результати досліджень та їх обговорення. Комплексна оцінка клінічних особливостей перебігу БА засвідчила у 29 (28,71 %) пацієнтів інтермітуючий перебіг, а у 72 (71,29 %) дітей – персистуючий перебіг (у 23 (22,77 %) осіб – легкого ступеня, у 29 (28,71 %) – середнього ступеня та у 20 (19,80 %) хворих персистуючий перебіг тяжкого ступеня.

Досліджуючи особливості заміни G308A TNF_{α} у обстежених пацієнтів, вдалось встановити переважання G/G (68,32%) генотипу при БА, в значно меншій кількості – G/A (28,71 %) і у 3 (2,97 %) хворих A/A варіант. Співставляючи тяжкість перебігу БА від встановленого генотипу виявили переважання при інтермітуючому перебігу G/G (68,97 %) заміни по основній алелі, майже в кожній третій дитини (27,59 %) – G/A поліморфний варіант заміни G308A TNF_{α} . Така ж закономірність гомозиготи по мажорній алелі G/G простежується і серед хворих із персистуючим перебігом, зокрема при легкому ступеню – у 69,67 %, при середньотяжкому – у 65,52 % випадках, а при тяжкому перебігу – у 70 % дітей. Гетерозиготний варіант G/A діагностований практично із однаковою частотою при інтермітуючому та персистуючому перебігу. Це ж стосується і A/A заміни по мінорній алелі G308A TNF_{α} , яка зустрічалась в поодиноких випадках при інтермітуючому, легкому та середньотяжкому персистуючому перебігу БА. Проведений аналіз особливостей заміни G308A TNF_{α} залежно від статті встановив, що гомозиготний варіант по основній алелі (G/G) переважає у хлопчиків (66,19 %) та у 73,33 % дівчаток. З однаковою частотою також зустрічався гетерозиготний варіант G/A гена G308A TNF_{α} серед хлопчиків (29,58 %) та дівчаток (26,67 %), а гомозиготний варіант (A/A) діагностований лише у хворих чоловічої статі (4,22 %).

Аналіз розподілу пацієнтів за тяжкістю перебігу БА засвідчив кількісне підвищення TNF_{α} ($4,14 \pm 0,50$) пг/мл, $p < 0,05$, частіше при інтермітуючому перебігу (58,62 %), а при персистуючому перебігу лише у третини обстежених (36,11 %) діагностовано зростання рівня даного показника. А саме, при легкому персистуючому перебігу рівень сироваткового TNF_{α} сягав ($3,97 \pm 0,47$) пг/мл, $p < 0,05$, при середньотяжкому перебігу БА – ($2,71 \pm 0,32$) пг/мл, $p < 0,05$, а при тяжкому перебігу рівень TNF_{α} сягав максимальних діагностованих значень ($6,50 \pm 3,21$) пг/мл. Однак така тенденція не може бути визначальною, оскільки кількість пацієнтів є невеликою. Визначення кількісних показників TNF_{α} засвідчило підвищення рівня у 43,66 % хлопчиків

($3,57 \pm 0,32$) пг/мл та у 40,00 % дівчаток ($4,92 \pm 1,37$) пг/мл, що дає підстави припустити про відсутність зв'язку між рівнем TNF_{α} в сироватці крові та статтю хворого із БА.

Проведене дослідження визначення кількісного рівня TNF_{α} в сироватці крові залежно від гомозиготного варіанту G/G заміни по основній алелі засвідчило у 39,13 % достовірне підвищення рівня до ($4,12 \pm 0,67$) пг/мл, а у 60,87 % даний показник знаходився в межах норми ($0,31 \pm 0,08$) пг/мл. При генотипі G/A активність запального цитокіну визначалась на високому рівні ($3,97 \pm 0,44$) пг/мл у половини пацієнтів, а у 51,72 % дітей в межах норми ($0,23 \pm 0,07$) пг/мл.

Особливу увагу привернуло питання чи існує залежність рівня сироваткового TNF_{α} від періоду хвороби. Діагностовано, що при загостренні БА у 62,69 % даний показник знаходився в межах норми ($0,25 \pm 0,06$) пг/мл і лише у третини хворих був підвищений ($3,63 \pm 0,69$) пг/мл. В той час як у пацієнтів, що перебували у періоді ремісії у 47,83 % випадках та у 54,55 % дітей з контрольованим перебігом, спостерігалось підвищення TNF_{α} ($4,81 \pm 0,61$) пг/мл в крові, $p < 0,05$. За таких обставин, коли загострення БА (а це ініціація хронічного алергічного запалення) не супроводжується підвищенням синтезом TNF_{α} , викликає стурбованість склад медикаментозної терапії, оскільки участь протизапальних цитокінів сумнівна.

Пацієнти, які поступили із загостренням БА, у 79,10 % випадках отримували базову терапію в складі інгаляційних глюкокортикостероїдів (ІГКС) (79,25 %) та антилейкотрієнових препаратів (20,75 %). 11 (16,42 %) хворих, що не отримували базової терапії потребували інфузійної терапії в складі системних глюкокортикостероїдів. При тому, вдалось встановити, що серед пацієнтів, які потребували ІГКС у 71,43 % випадків сироватковий TNF_{α} визначався в межах норми ($0,20 \pm 0,05$) пг/мл, а у 28,57 % спостерігалось підвищення рівня TNF_{α} ($2,98 \pm 0,33$) пг/мл. Така клінічна ситуація обумовлює потребу перегляду складу та дозування засобів базисної терапії БА, а саме збільшення дози ІГКС. Водночас, серед хворих, які отримували антилейкотрієнові препарати, у 54,55 % визначений нормальний рівень сироваткового TNF_{α} , а у 45,45 % діагностовано його підвищення ($2,50 \pm 0,44$) пг/мл, саме при нормальних значеннях TNF_{α} склад базисної терапії потребує перегляду в бік посилення (step up). У пацієнтів, яким для купування приступів застосовували системні ІГКС, у 63,64 % випадків TNF_{α} визначався в межах норми, що є додатковим критерієм неадекватності попередньо призначеної протизапальної базисної терапії.

Висновки. Вміст сироваткового TNF_{α} у пацієнтів немає прямої залежності від варіанту поліморфізму гена TNF_{α} G308A, хоча суттєво переважає генотип GG при всіх ступенях тяжкості БА, однак є додатковим маркером ефективності терапії та досягнення контролю над астмою. Діагностований фізіологічний вміст TNF_{α} у сироватці крові дітей із загостренням БА, не залежно від тяжкості перебігу, мотивують потребу посилення складу базисної терапії, що забезпечить добрий контроль за перебігом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Банадига Н. В. Роль фенотипових та генотипових ознак у перебігу бронхіальної астми у дітей / Н. В. Банадига, С. Б. Волошин // Современная педиатрия. – 2016. – № 4. – С. 62–66.
2. Components of airway hyperresponsiveness and their associations with inflammation and remodeling in mice / D.S. Southam, R. Ellis, J. Wattie [et al.] // J. Allergy Clin. Immunol. – 2007. – Vol. 119. – P. 848–854.
3. Іванова Л. А. Показники гіперсприйнятливості бронхів при різних фенотипах бронхіальної астми в дітей [Текст] / Л. А. Іванова // Буковинський мед. вісник. – 2010. – Т. 14, № 4. – С. 35–37.
4. Banadyha N.V. The investigation of gene polymorphism $\beta 2$ - adrenoreceptors in children with bronchial asthma /N.V. Banadyha, S.B. Voloshyn// Journal of Education, Health and Sport. -2015. - №5(12). – P. 417-423.
5. Lloyd C. M. T-cells in asthma: influences of genetics, environment, and T-cell plasticity / C. M. Lloyd, S. Saglani // The Journal of Allergy and Clinical Immunology. – 2013. – Vol. 131, № 5. – P. 1267–1274.
6. Evaluation of genetic susceptibility to childhood allergy and asthma in an African American urban population / B.R. Joubert, D.M. Reif, S.W. Edwards [et al.] // BMC. Med. Genet. – 2011. – Vol. 12. – P. 25
7. Association of TNFalpha with severe respiratory syncytial virus infection and bronchial asthma / [B Puthothu, S Bierbaum, M. V. et al.] // Pediatr. Allergy Immunol. – 2009. P. 157-63.
8. Global Initiative for Asthma (GINA) A pocket guide for asthma management and prevention (for adults and children older than 5 years) 2015. Available from: <http://www.ginasthma.com>.
9. Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при бронхіальній астмі: наказ МОЗ України №868 від 08.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua>. – Назва з екрану.
10. Investigation of TNF-alpha gene (G308A) and GSTP1 gene (Ile105Val) polymorphisms in Turkish patients with retinopathy of prematurity // [M. Ture, M. Yildiz, M. Karkucak, E. T. Gulten, D. Sigirli] // *Turk J Med Sci*. – 2015. – vol.45. – С. 164-169.

NITRIC OXIDE METABOLITES AND MORPHOLOGICAL CHANGES IN THE SKIN OF GUINEA PIGS IN LOCAL EXPOSURE TO ULTRAVIOLET IRRADIATION IN ERYTHEMA PERIOD

Tetiana Zvyagintseva,

Adviser, State Enterprise “The State Expert Center of the Ministry of Health of Ukraine”, Kyiv, Ukraine

Svitlana Myronchenko,

Associate Professor of the Department of Pathologic Physiology, National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

Exposure to ultraviolet (UV) irradiation, associated with the damage to skin structure, results in the formation of a severe response involving all skin components [1]. Immune disorders are considered to be one of the main impairments caused by ultraviolet (UV) irradiation of the skin [2]. Nitric oxide (NO) is an important mediator of inflammation and the immune system, associated with regulatory and protective effect on the body [3]. However, high NO concentrations induce lipid peroxidation, reduce antioxidant capacity of cells, damage DNA chain and create preconditions for the development of immune disorders [4].

The purpose of the study: to determine a possible relationship between the system of nitric oxide and morpho-functional condition of the skin in guinea pigs in local exposure to UV irradiation.

Materials and methods. The study involved 30 albino guinea pigs weighing 400-500 g. Erythema was caused by an exposure to irradiation in 1 minimal erythema dose (1 MED) of a shaved skin site using a mercury quartz irradiator OKN-11-M (UV rays A and B), placed at a distance of 10 cm from the animal, lasting for 2 minutes. In addition, the skin was shielded by a round plate with five holes with a diameter of 6 mm. The extent of the reaction was evaluated within 2, 4 hours, 3 days in points for each spot: 0 points – no erythema,

1 point – distinct redness, 2 points – intense erythema. Then we summarized the intensity of 5 spots. The extent of the damaging effect was assessed by the intensity and duration of erythema reaction [5]. Control group consisted of intact guinea pigs.

In 2, 4 hours and 3 days after irradiation the skin was examined to determine the total content of NO, nitrite anion and nitrate metabolites [6] followed by histological examination under general anesthesia (sodium thiopental in the dosage of 60 mg/kg). Skin pieces were fixed in 10% neutral formalin with further excision of pieces of about 4 mm thick. The material was subjected to spirit processing and paraffin casting which was then sectioned in pieces of 5-6 μ m thick. Survey specimens stained with hematoxylin and eosin were used to assess the overall state of the tissues under investigation. Weigert's elastic stain with fuchselin followed by Van Gieson's counterstain with picro-fuchsin was used to identify and differentiate the structures of the connective tissue [7, 8]. Morphometric study involved the evaluation of the following criteria: sunburn cells, leukocyte infiltration of the dermis and epidermis, changes in the collagen and elastic fibers, dermo-epidermal activity [9, 10].

Animal housing and experiments on them have been carried out in compliance with the requirements of international

principles of the «European Convention for the protection of Vertebrate Animals Used for Experimental and other Scientific Purposes» (Strasbourg, 1985) and «General Ethic Rules for Conducting Experiments on Animals», approved by the First National Congress on bioethics (Kiev, 2001).

Specimens, stained by histological and histochemical methods, and morphometric indices were studied using Olympus BX-41 microscope with Olympus DP-Soft software (Version 3: 1) and Microsoft Excel [11].

Results and their discussion. The study showed that total erythema score in 2 hours after irradiation comprised 4.8 points, whereas in 4 hours after irradiation it was 9.2 points (maximum). On the 3rd day the total erythema intensity remained severe (7.7 points).

In 2 hours after irradiation, when erythema was minimal, the skin was found to have an increase in the content of total NO and nitrate metabolites by 1.7 times, nitrite anion by 1.5 times as compared to intact animals. Histological changes in this period were found to be minimal and were characterized by slight exudative changes in the form of mild congestion and margination of leukocytes in the lumen as well as by the signs of dermo-epidermal activity. Consequently, the integrity of the dermo-epidermal junction was preserved in all the specimens; however, the basal and spinous layers of the epidermis were shown to contain small foci of optically empty transudate in the intercellular spaces with separation of epidermal cells (spongiosis) and loss of cellular connectivity (acantholysis), which resulted in the formation of vacuolization loci in the region of dermo-epidermal junction. Morphometric study did not reveal any significant differences between the indices of dermo-epidermal activity in intact and irradiated animals.

In 4 hours after irradiation the increase in the production of all NO metabolites persisted. However, the skin was found to undergo discirculatory changes, morphologically manifested by severe congestion with swelling of the endothelium and edema of the derma, intercellular edema of the epidermis with loss of intercellular connections, vacuolization of the tissue in the region of dermo-epidermal junction and leukocyte infiltration of the derma. Structural components of the skin underwent alterative changes, morphologically manifested by vacuolar degeneration and the development of apoptotically changed epidermal cells (sunburn cells) as a result of UV damage to nuclear DNA [12], disappearance of epidermal macrophages, mild changes in collagen and elastic fibers of the dermis (swelling, enlargement and disruption). Besides, morphometric studies identified only a significant increase in the number of sunburn cells in comparison to intact animals. All other morphometric indices of histological specimens of irradiated animals were not found to have a significant difference from the intact guinea pigs

The maximum increase in concentration of total NO (2.3 fold relative to the intact guinea pigs, and 1.3 fold as compared with the previous timing), nitrate (2.3 fold) and nitrite anion (2.1 fold) metabolites relative to the indices found in intact guinea pigs was registered on the 3rd day.

Histopathological changes detected in the skin in this period also reached maximum severity. The skin specimens were found to contain a slight thickening of the epidermis due to an increase in the number of the rows of spinous cell

layer to 2 or 3. Epidermal cells of the spinous layer were predominantly found to have signs of vacuolar degeneration; in all the specimens they included numerous sunburn cells, i.e. cells with pyknotic nuclei and eosinophilic cytoplasm. The latter were arranged singly and in 2 specimens they were arranged in groups of 3 to 4. Basal keratinocytes were located close to each other, with intensely basophilic nuclei and mainly vertical orientation. The specimens were also shown to have numerous mitoses. Epidermal macrophages were not detected. The stratum corneum was thickened, with areas containing surviving cells with nuclei (parakeratosis). In half of the specimens the epidermis contained foci of small clusters of leukocytes. Basal membrane was found to have loci of thickening. All the specimens had signs of dermo-epidermal activity with the formation of areas of vacuolization and mild disintegrative changes in the dermo-epidermal junction in 3 specimens. Swelling of the dermis persisted and consequently, collagen and elastic fibers, making up its structure, appeared dissociated. Collagen fibers in all the specimens were swollen, unevenly fuchsinophilic and homogeneous in 5 cases. Elastic fibers were thickened with sites of disruption in all the specimens. The study showed that the dermis was infiltrated with polymorphonuclear leukocytes with density ranging from mild to moderate. Regions around the vessels and accessory organs of the skin were filled with infiltrates of lymphocytes, macrophages, small number of tissue basophils and neutrophils slightly more frequently as compared to the previous period.

Morphometrically significant differences between the intact and irradiated animals were observed for all the indices except epidermal leukocyte infiltration.

Thus, the development of UV erythema (1 MED) in guinea pigs was characterized by the accumulation of all NO metabolites (total, nitrite anion, nitrate), as well as inflammatory and degenerative changes in the skin, reaching the most severe degree on the 3rd day after irradiation. The development of apoptotic keratinocytes, i.e. sunburn cells was a characteristic feature of the UV effect on the skin of guinea pigs.

Conclusion. The trial involving guinea pigs showed a relationship between the accumulation of NO metabolites and morpho-functional abnormalities in the skin after UV exposure in local erythema period:

- a moderate increase in NO metabolites content in the skin (in 2 and 4 hours after irradiation) was associated with discirculatory changes, accompanied by vacuolization in the dermo-epidermal junction. In 4 hours after the exposure histological changes increased, which was accompanied by leukocyte infiltration of the dermis and slight changes in collagen and elastic fibers of the dermis. The specimens were also found to contain altered apoptotic keratinocytes (sunburn cells), which number significantly increased as confirmed by morphometric studies.

- on the third day of the trial histopathological changes of the skin in the maximum increase in NO metabolites reached the maximum severity: the skin was shown to contain numerous sunburn cells, signs of dermo-epidermal activity, severe leukocyte infiltration of the dermis, destruction of collagen and elastic fibers, as confirmed by morphometric study of histological specimens.

REFERENCES

1. Zhang Wenwen; Chen Qiang; Li Peng; Ling Ling; Lin Xiaochen; Ren Shuping; Liu Yajuan, Li Yun. Effects of ultraviolet irradiation on skin of guinea pig. *Journal of Jilin University. Medicine Edition*; 2008; 34(1): 46-48.
2. Janovska J. Sun induced skin damage and immunosuppression / J. Janovska, J. Voicehovska, L. Kasparane // *Romania journal of clinical and experimental dermatology*. – 2015. –May. –P. 84–90.
3. Kazan M. The role of nitric oxide in health and diseases. / M. Kazan, M. Hdayaty. // *Scimetr*. – 2015 January. – 3 (1). – p. e20987.
4. The role of nitric oxide in development of skin diseases / I.Yu. Smirnova, L.M. Ogorodova, I.A. Deyev // *Issues of contemporary pediatrics*. – 2009. – Vol. 8, № 4. – P. 90–94.
5. Stefanov A. V. Bioscreening. *Drugs*. – –.: Avitsenna, 1998. – 189 p.
6. Metelskaya V. A. The screening method for determining of level of nitric oxide metabolites / V. A. Metelskaya, N. G. Gumanova // *Clinical laboratory diagnostics*. – 2005. – № 6. – P. 15–18.
7. Lilli R. Pathohistological technique and practical histochemistry. – –.: World, 1960. – 648 p.
8. Pirs E. Histochemistry (theoretical and applied). – –.: Foreign Literature, 1962. – –62 p.
9. Avtandilov G. G. Basics of quantitative pathological anatomy. – –.: Medicine, 2002. – 240 p.
10. Sevin A., Oztaş P., Senen D. et al. Effects of polyphenols on skin damage due to ultraviolet A rays: an experimental study on rats // *J Eur Acad Dermatol Venereol*. – 2007. – Vol. 21, № 5. – P.650-656.
11. Atramentova L.A., Utevskaia O.M. Statistical methods in biology. – –orlovka, 2008. – 247 p.
12. Bosch R., Philips N., Suarez-Perez J.A et al. Mechanisms of photoaging and cutaneous photocarcinogenesis, and photoprotective strategies with Phytochemicals // *Antioxidants*. – –015. - № 4. – –. 248-268.

SECTION 9 MECHANICS

DETERMINATION OF THE PREFRACTURE ZONES AT THE CORNER POINT OF PIECE-HOMOGENEOUS ELASTIC BODY

Tetiana Polischuk,

*Candidate of Physical and Mathematical Sciences,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University*

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЗОНЫ ПРЕДРАЗРУШЕНИЯ В УГЛОВОЙ ТОЧКЕ КУСОЧНО-ОДНОРОДНОГО УПРУГОГО ТЕЛА

Татьяна Полищук,

*кандидат физико-математических наук
Уманский государственный педагогический университет им. П.Тычины*

Введение. При решении плоских задач о расчетах узких зон предразрушения вблизи концов трещин и других угловых точек – остроконечных концентраторах напряжений в кусочно-однородных телах широко используются модели с линиями разрыва смещения [1-7]. Так, в упругопластических задачах механики разрушения в условиях плоской деформации пластическая зона предразрушения моделируется линиями разрыва касательного смещения (линиями скольжения); в упругом теле зона предразрушения (зона ослабленных связей) вблизи конца трещины моделируется линией разрыва нормального смещения. Существование подобных зон ослабленных связей («трещин серебра») подтверждается экспериментально в полимерах [8].

В данной работе осуществляется расчет зоны предразрушения в угловой точке границы раздела сред упругих сред в случае, когда материал связующего слоя является упругим (охрупчившийся клей).

Постановка задачи. В условиях плоской деформации в рамках симметричной задачи рассмотрим кусочно-однородное изотропное упругое тело с границей раздела сред в форме сторон угла, составленное из различных частей, соединенных между собой тонким связующим слоем, упругий материал которого является менее трещиностойким, чем материалы этих частей (охрупчившийся клей).

С ростом внешней нагрузки вблизи угловой точки границы раздела сред, представляющей собой остроконечный концентратор напряжений, появляется и развивается узкая зона предразрушения (зона ослабленных связей), размер которой считается в значительной степени меньшим, чем размеры тела. Будем изучать лишь начальный этап развития зоны предразрушения.

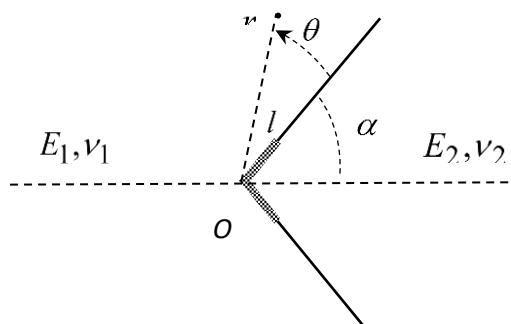
Предполагается, что в задаче теории упругости, которая соответствует тому этапу процесса деформирования, когда зона предразрушения еще не появилась, (задача А) на границе раздела сред вблизи угловой точки нормальные напряжения являются растягивающими

(условие Т) (ограничение на параметры задачи, обеспечивающее выполнение этого условия, устанавливается ниже). Тогда начальная зона предразрушения будет представлять собой пару узких полосок, исходящих из угловой точки и расположенных на границе раздела сред.

Таким образом, имеет место начальный этап процесса расслаивания рассматриваемого кусочно-однородного тела вдоль границы раздела сред вблизи ее угловой точки.

Ставится задача определения длины зоны предразрушения и исследования напряженного состояния вблизи угловой точки при наличии зоны предразрушения.

Поскольку, преимущественные деформации в зоне предразрушения развиваются по механизму отрыва, будем моделировать ее линией разрыва нормального смещения, на которой нормальное напряжение равно заданной постоянной связующего материала σ (сопротивление отрыва).

Учитывая малость зоны предразрушения, приходим к плоской статической симметричной задаче линейной теории упругости для кусочно-однородной изотропной плоскости с границей раздела сред в форме сторон угла, содержащей разрезы конечной длины, исходящие из угловой точки и расположенные на этой границе (рис.). На

бесконечности реализуется асимптотика, представляющая собой решение аналогичной задачи без разрезов (задача К), порожаемое единственным на интервале $] -1; 0[$ корнем ее характеристического уравнения. Про-

извольная постоянная C , входящая в указанное решение, считается заданной. Она характеризует интенсивность внешнего поля и должна определяться из решения внешней задачи.

Граничные условия задачи о разрезах (рис.) имеют следующий вид:

$$\theta = \pi - \alpha, \tau_{r\theta} = 0, u_\theta = 0; \theta = -\alpha, \tau_{r\theta} = 0, u_\theta = 0; \quad (1)$$

$$\theta = 0, \langle \sigma_\theta \rangle = \langle \tau_{r\theta} \rangle = 0, \langle u_r \rangle = 0;$$

$$\theta = 0, r < l, \sigma_\theta = \sigma; \theta = 0, r > l, \langle u_\theta \rangle = 0; \quad (2)$$

$$\theta = 0, r \rightarrow \infty, \sigma_\theta = Cgr^{\lambda_0} + o\left(\frac{1}{r}\right). \quad (3)$$

Здесь $-\alpha \leq \theta \leq \pi - \alpha$; $\langle a \rangle$ - скачок a ; λ_0 - единственный на интервале $] -1; 0[$ корень уравнения

$$\Delta(-\lambda - 1) = 0, \quad \Delta(z) = \delta_0(z) + \delta_1(z)e + \delta_2(z)e^2,$$

$$\delta_0(z) = (\sin 2z\alpha + z \sin 2\alpha)[\alpha_1 \sin 2z(\pi - \alpha) + z \sin 2\alpha],$$

$$\delta_1(z) = (1 + \alpha_1)(1 + \alpha_2) \sin^2 z\pi - (\sin 2z\alpha + z \sin 2\alpha)[\alpha_1 \sin 2z(\pi - \alpha) + z \sin 2\alpha] -$$

$$- [\sin 2z(\pi - \alpha) - z \sin 2\alpha] (\alpha_2 \sin 2z\alpha - z \sin 2\alpha),$$

$$\delta_2(z) = [\sin 2z(\pi - \alpha) - z \sin 2\alpha](\alpha_2 \sin 2z\alpha - z \sin 2\alpha),$$

$$e = \frac{1 + \nu_2}{1 + \nu_1} e_0, \quad e_0 = \frac{E_1}{E_2}, \quad \alpha_{1,2} = 3 - 4\nu_{1,2}$$

(E_1, E_2 - модули Юнга; ν_1, ν_2 - коэффициенты Пуассона).

Выражение для g в (3) имеет вид

$$g = g_1 \cos \lambda_0 \alpha + g_2 \cos(\lambda_0 + 2)\alpha,$$

$$g_1 = [(\lambda_0 + 2)e - \lambda_0 - 2][(\lambda_0 + 2) \cos \lambda_0 (\pi - \alpha) \sin(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha) -$$

$$- \lambda_0 \sin \lambda_0 (\pi - \alpha) \cos(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha)] \cos(\lambda_0 + 2)\alpha \times$$

$$\times \cos(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha) + (1 + \alpha_1)(\lambda_0 + 2)[\cos(\lambda_0 + 2)\alpha \sin(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha) +$$

$$+ \sin(\lambda_0 + 2)\alpha \cos(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha)] \cos \lambda_0 (\pi - \alpha) \cos(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha),$$

$$g_2 = [(\alpha_2 - \lambda_0 - 1)e + \lambda_0 + 2][(\lambda_0 + 2) \cos \lambda_0 (\pi - \alpha) \sin(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha) -$$

$$- \lambda_0 \sin \lambda_0 (\pi - \alpha) \cos(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha)] \cos \lambda_0 \alpha \cos(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha) -$$

$$- (1 + \alpha_1)[(\lambda_0 + 2) \cos \lambda_0 \alpha \sin(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha) + \lambda_0 \sin \lambda_0 \alpha \cos(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha)] \times$$

$$\times \cos \lambda_0 (\pi - \alpha) \cos(\lambda_0 + 2)(\pi - \alpha).$$

Результаты расчетов показали ($\nu_1 = \nu_2 = 0,3$), что, если $e_0 < 1$, то при $\alpha \in]0; \alpha_1[\cup]\pi/2; \alpha_2[$ функция $g(\alpha)$ положительна, а при $\alpha \in]\alpha_1; \pi/2[\cup]\alpha_2; \pi[$ - отрицательна ($g(\alpha) = 0$ при $\alpha = 0, \alpha_1, \pi/2, \alpha_2, \pi$). Если $e_0 > 1$, то при $\alpha \in]0; \alpha_1[\cup]\pi/2; \alpha_2[$ функция $g(\alpha)$ отрицательна, а при $\alpha \in]\alpha_1; \pi/2[\cup]\alpha_2; \pi[$ - положительна. Если $e_0 = 1$, то $g(\alpha) \equiv 0$.

Будем считать, что $Cg > 0$, тогда $\sigma_\theta(r; 0) \rightarrow +\infty$ при $r \rightarrow 0$ и, поэтому, указанное выше условие Т будет выполнено.

Уравнение Винера-Хопфа и его решение. Решение сформулированной задачи линейной теории упругости (рис.) представляет собой сумму решений следующих двух задач. Первая (задача 1) отличается от нее тем, что вместо первого условия (2) имеем

$$\theta = 0, r < l, \sigma_\theta = \sigma - Cgr^{\lambda_0}, \quad (4)$$

а на бесконечности напряжения затухают как $o(1/r)$. Вторая задача - задача К. Поскольку решение второй

задачи известно, достаточно построить решение первой.

Для построения точного решения первой задачи будем использовать метод Винера–Хопфа в сочетании с аппаратом интегрального преобразования Меллина [9, 10, 11].

Применяя преобразование Меллина к уравнениям равновесия, условию совместности деформаций, закону Гука, условиям (1) и учитывая второе условие (2) и условие (4), приходим к следующему функциональному уравнению Винера – Хопфа:

$$\Phi^+(p) + \frac{\sigma}{p+1} + \frac{\sigma_1}{p+\lambda_0+1} = \text{Actgp} \pi G(p) \Phi^-(p), \quad (5)$$

$$A = \frac{(1+\varepsilon_1)[1+\varepsilon_1+(1+\varepsilon_2)e]}{2[\varepsilon_1+(1+\varepsilon_1\varepsilon_2)e+\varepsilon_2e^2]}, \quad G(p) = \frac{G_1(p)}{G_2(p)},$$

$$G_1(p) = [\varepsilon_1 + (1+\varepsilon_1\varepsilon_2)e + \varepsilon_2e^2][a_0(p) + a_1(p)e] \sin p\pi,$$

$$G_2(p) = [1 + \varepsilon_1 + (1 + \varepsilon_2)e][b_0(p) + b_1(p)e + b_2(p)e^2] \cos p\pi,$$

$$a_0(p) = (1 + \varepsilon_1)[\cos 2p(\pi - \alpha) + \cos 2\alpha](\sin 2p\alpha + p \sin 2\alpha),$$

$$a_1(p) = (1 + \varepsilon_2)(\cos 2p\alpha + \cos 2\alpha)[\sin 2p(\pi - \alpha) - p \sin 2\alpha],$$

$$b_0(p) = (\sin 2p\alpha + p \sin 2\alpha)[\varepsilon_1 \sin 2p(\pi - \alpha) + p \sin 2\alpha],$$

$$b_1(p) = (1 + \varepsilon_1)(1 + \varepsilon_2) \sin^2 p\pi - (\sin 2p\alpha + p \sin 2\alpha)[\varepsilon_1 \sin 2p(\pi - \alpha) + p \sin 2\alpha] -$$

$$- [\sin 2p(\pi - \alpha) - p \sin 2\alpha](\varepsilon_2 \sin 2p\alpha - p \sin 2\alpha),$$

$$b_2(p) = [\sin 2p(\pi - \alpha) - p \sin 2\alpha](\varepsilon_2 \sin 2p\alpha - p \sin 2\alpha), \quad \sigma_1 = -Cgl^{\lambda_0},$$

$$\Phi^+(p) = \int_1^{\infty} \sigma_{\theta}(\rho l, 0) \rho^p d\rho, \quad \Phi^-(p) = \frac{E_1}{4(1-\nu_1^2)} \int_0^1 \left\langle \frac{\partial u_{\theta}}{\partial r} \right\rangle_{r=\rho l}^{\theta=0} \rho^p d\rho.$$

Здесь $-\varepsilon_1 < \text{Re } p < \varepsilon_2$, $\varepsilon_{1,2}$ - достаточно малые положительные числа.

Решение уравнения (5) имеет вид

$$\Phi^+(p) = K^+(p)G^+(p) \left\{ \frac{\sigma}{p+1} \left[\frac{1}{K^+(-1)G^+(-1)} - \frac{1}{K^+(p)G^+(p)} \right] + \right. \quad (6)$$

$$\left. + \frac{\sigma_1}{p+\lambda_0+1} \left[\frac{1}{K^+(-\lambda_0-1)G^+(-\lambda_0-1)} - \frac{1}{K^+(p)G^+(p)} \right] \right\} (\text{Re } p < 0),$$

$$\Phi^-(p) = \frac{pG^-(p)}{AK^-(p)} \left[\frac{\sigma}{(p+1)K^+(-1)G^+(-1)} + \frac{\sigma_1}{(p+\lambda_0+1)K^+(-\lambda_0-1)G^+(-\lambda_0-1)} \right] (\text{Re } p > 0).$$

$$G(p) = \frac{G_1(p)}{G_2(p)} (\text{Re } p = 0), \quad \exp \left[\frac{1}{2\pi i} \int_{-i\infty}^{i\infty} \frac{\ln G(z)}{z-p} dz \right] = \begin{cases} G^+(p), & \text{Re } p < 0, \\ G^-(p), & \text{Re } p > 0, \end{cases}$$

$$p \text{ctgp} \pi = K^+(p)K^-(p), \quad K^{\pm}(p) = \frac{\Gamma(1 \mp p)}{\Gamma(1/2 \mp p)} \quad (\Gamma(z) - \text{гамма-функция}).$$

Определение длины зоны предразрушения. Согласно (6) получаем формулу для коэффициента интенсивности напряжений в конце разреза

$$k_I = \frac{2\sqrt{2}(\varepsilon_1 + e)}{1 + \varepsilon_1 + (1 + \varepsilon_2)e} \sqrt{l} \left[\frac{g\Gamma(\lambda_0 + 3/2)}{\Gamma(\lambda_0 + 2)G^+(-\lambda_0 - 1)} Cl^{\lambda_0} - \frac{\sqrt{\pi}}{2G^+(-1)} \sigma \right]. \quad (7)$$

Длина зоны предразрушения определяется из условия ограниченности напряжений вблизи конца линии разрыва нормального смещения, т. е. из условия равенства нулю коэффициента k_I .

Приравнивая к нулю правую часть (7), получаем следующую формулу, служащую для определения длины $2l$ зоны предразрушения:

$$l = L \left(\frac{|C|}{\sigma} \right)^{-1/\lambda_0}, \quad L = \left[\frac{2|g|\Gamma(\lambda_0 + 3/2)G^+(-1)}{\sqrt{\pi}\Gamma(\lambda_0 + 2)G^+(-\lambda_0 - 1)} \right]^{-1/\lambda_0}. \quad (8)$$

Формула (8) устанавливает закон развития начальной зоны предразрушения вблизи рассматриваемой угловой точки.

Анализ поведения напряжений вблизи угловой точки. Используя (6), можно получить выражения для меллиновских трансформант напряжений. В результате применения к этим выражениям формулы обращения Меллина, могут быть определены напряжения. В частности, получаем

$$\tau_{r\theta}(r, \theta) = \frac{1}{2\pi i} \int_{\gamma} \frac{F(p, \theta)M(p)}{(p+1)(p+\lambda_0+1)D(p)} r^{-p-1} dp, \quad (9)$$

$$M(p) = \frac{[m_1(p+\lambda_0+1) + m_2(p+1)]\Gamma(1-p)G^+(p)l^{p+1}}{\Gamma(1/2-p)},$$

$$m_1 = \frac{\sqrt{\pi}}{2G^+(-1)}\sigma, \quad m_2 = -\frac{g\Gamma(\lambda_0 + 3/2)}{\Gamma(\lambda_0 + 2)G^+(-\lambda_0 - 1)}Cl^{\lambda_0},$$

$$D(p) = d_0(p) + d_1(p)e,$$

$$d_0(p) = (1 + \varkappa_1)[\cos 2p(\pi - \alpha) + \cos 2\alpha](\sin 2p\alpha + p \sin 2\alpha),$$

$$d_1(p) = (1 + \varkappa_2)(\cos 2p\alpha + \cos 2\alpha)[\sin 2p(\pi - \alpha) - p \sin 2\alpha].$$

Здесь $F(p, \theta)$ - известная целая функция p ; γ - произвольная прямая, параллельная мнимой оси и лежащая в полосе $-\varepsilon_1 < \operatorname{Re} p < 0$.

В полосе $-1 < \operatorname{Re} p < 0$ подинтегральная функция в (9) имеет две особенности – простые полюсы в точках $p = -\lambda_0 - 1$ и $p = -\lambda_1 - 1$, где λ_1 - единственный на интервале $] -1; 0[$ корень уравнения $D(-\lambda - 1) = 0$

Используя эту информацию об особых точках подинтегральной функции в (9), применяя к интегралу (9) теорему о вычетах и складывая решения задач I и K, находим главный член разложения напряжения $\tau_{r\theta}$ в асимптотический ряд при $r \rightarrow 0$ в рассматриваемой задаче теории упругости с граничными условиями (1) – (3) (рис.).

Имеет место формула вида:

$$\tau_{r\theta}(r, \theta) = r^{\lambda_1} S(\theta)C_1 + o(r^{\lambda_1}) \quad (r \rightarrow 0),$$

$$C_1 = \frac{\Gamma(\lambda_1 + 2)G^+(-\lambda_1 - 1)}{\lambda_1(\lambda_1 - \lambda_0)s\Gamma(\lambda_1 + 3/2)} \left[\frac{\lambda_1 g\Gamma(\lambda_0 + 3/2)}{\Gamma(\lambda_0 + 2)G^+(-\lambda_0 - 1)} Cl^{\lambda_0 - \lambda_1} + \frac{\sqrt{\pi}(\lambda_0 - \lambda_1)}{2G^+(-1)} \sigma l^{-\lambda_1} \right].$$

Здесь $S(\theta, \alpha, e_0, \nu_1, \nu_2)$ и $s(\alpha, e_0, \nu_1, \nu_2)$ известные функции.

Выводы. Из полученных результатов следует, что с ростом модуля параметра нагружения C длина зоны предразрушения возрастает по степенному закону. С ростом постоянной связующего материала σ длина зоны предразрушения уменьшается. Если $C > 0$ ($C < 0$), то чем больше отличаются друг от друга материалы, тем шире (уже) область значений угла α , при которых зона предразрушения будет развиваться вдоль границы раздела сред.

Если $(|C|/\sigma)^{-1/\lambda_0}$ слабо изменяется с изменением α и e_0 , то на каждом из интервалов $]0; \alpha_1[,]\alpha_1; \pi/2[,]\pi/2; \alpha_2[,]\alpha_2; \pi[$ длина зоны предразрушения сначала увеличивается, а затем уменьшается. Чем больше отличаются друг от друга материалы, тем меньше соответствующий менее жесткому материалу угол, при котором длина зоны предразрушения будет наибольшей, и тем большей будет эта длина.

Угловая точка O является особой точкой рассматриваемой краевой задачи теории упругости (рис.). Она представляет собой остроконечный концентратор напряжений. При приближении точки области к точке O напряжения стремятся к бесконечности. Особенности напряжений в точке O степенная. Показатель степени сингулярности напряжений зависит от угла, отношения модулей Юнга и от коэффициентов Пуассона. Этот показатель представляет собой единственный на интервале $] -1; 0[$ корень определенного трансцендентного уравнения.

При $e_0 \leq 4,5$ с ростом острого угла α концентрация напряжений вблизи угловой точки O усиливается, а с ростом тупого – ослабевает. При $e_0 > 4,5$ с ростом острого угла концентрация напряжений сначала усиливается, а с ростом тупого – ослабевает. Если угол α острый, то с ростом e_0 концентрация напряжений вблизи угловой точки ослабевает, а если тупой – усиливается.

Концентрация напряжений вблизи угловой точки O сильнее, чем вблизи аналогичной угловой точки при отсутствии зоны предразрушения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дундурс Дж. Обзор и перспектива исследования межфазной трещины / Дж. Дундурс, М. Комниноу // Механика композитных материалов. – 1979. – № 3. – С. 387 – 396.
2. Каминский А.А. О начальном развитии зоны предразрушения вблизи конца трещины, выходящей на границу раздела различных сред / А.А. Каминский, М.В. Дудик, Л.А. Кипнис // Прикл. механика. – 2004. – 40, № 2. – С. 74 – 82.
3. Каминский А.А. О модели зоны предразрушения в конце трещины, выходящей на негладкую границу раздела упругих сред / А.А. Каминский, Л.А. Кипнис, В.А. Колмакова // Прикл. механика. – 2008. – 44, № 10. – С. 13 – 22.
4. Лобода В.В. Определение зон предразрушения у края трещины между двумя упругими ортотропными телами / В.В. Лобода, А.Е. Шевелева // Прикл. механика. – 2003. – 39, № 5. – С. 76 – 82.
5. Саврук М.П. Распространение полос скольжения у вершины краевой трещины при плоской деформации / М.П. Саврук, А.М. Данилович // Прикл. механика. – 1994. – 30, № 1. – С. 56 – 61.
6. Гузь А.Н. О физически некорректных результатах механики разрушения / А.Н. Гузь // Прикл. механика. – 2009. – 45, № 10. – С. 4–22.
7. Leblond J.B. Crack kinking from an interface crack with initial contact between the crack lips / J.B. Leblond, J. Frelat // Europ. J. Mech. A / Solids. – 2001. – 20. – P. 937 – 951.
8. Каминский А.А. Анализ закономерностей докритического стабильного роста трещин в полимерных материалах на основе моделей мезомеханики разрушения. Теория – эксперимент / А.А. Каминский // Прикл. механика. – 2004. – 40, № 8. – С. 3 – 25.
9. Нобл Б. Применение метода Винера–Хопфа для решения дифференциальных уравнений в частных производных / Б. Нобл. – М. : Изд-во иностр. лит., 1962. – 279 с.
10. Уфлянд Я.С. Интегральные преобразования в задачах теории упругости / Я.С. Уфлянд. – Л. : Наука, 1967. – 402 с.
11. Kaminsky A.A. On stability of the equilibrium of a Cottrell crack / A.A. Kaminsky, L.A. Kipnis, G.A. Khazin // Int. Appl. Mech. – 2010. – 46, № 2. – P. 130 – 138.

SECTION 10 POLITOLOGY

PROVIDING PUBLIC GOODS AND SERVICES AS FAMILY POLICY INSTRUMENT FOR EU

Sergii Piddubnii,
postgraduate student
Mariupol State University, Ukraine

НАДАННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОСЛУГ І ТОВАРІВ ЯК МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Сергій Піддубний,
аспірант,
Маріупольський державний університет, Україна

XXI століття – період активного переходу суспільства до нової соціально-економічної моделі розвитку де добробут людей залежить від рівня та обсягів надання послуг та обміну інформаційними продуктами. Україна прагне завершити перехід від постіндустріального суспільства до інформаційного. Одним з етапів суспільно-економічної трансформації є імплементація положень Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом.

Співробітництво з ЄС надає Україні реальні можливості в зміні концептуальних основ здійснення внутрішньої і зовнішньої політики. Сімейна політика, як елемент соціальної відповідальності держави, потребує ґрунтовного перегляду. Актуальним залишається переоцінка форм, механізмів і методів здійснення сімейної політики нашою державою. Одним з ключових моментів трансформації є перехід до адресної допомоги і впровадження реального соціального супроводу родини з широким доступом до суспільних послуг і товарів.

Актуальність дослідження полягає у тому, що в умовах трансформації сімейної політики потрібно звернутися до принципів організації сімейної і гендерної політики в ЄС. Важливим залишається питання нематеріального супроводу сім'ї, надання суспільних послуг і товарів, які б забезпечили підтримку сім'ї в умовах суспільної кризи в Україні.

Зазначимо, що прийнята ще у 2013 році Державна цільова соціальна програма підтримки сім'ї до 2016 р., де вперше говорилося про супровід і допомогу сім'я нематеріального характеру, зазнала повної поразки. Це викликано декількома об'єктивними і суб'єктивними факторами. Подолання кризи сім'ї не можливо здійснити старими радянськими методами, безпідставними і необґрунтованими рішеннями. Тому сьогодні під час аналізу стану реалізації цільової програми з підтримки сім'ї, ми повинні змінити підходи до супроводу і допомоги сім'ї, закласти у нову програму вже оновлений механізм здійснення соціального захисту сім'ї на основі нового концептуального підходу – загальний добробут суспільства є добробутом кожної родини [1]. Зазначений принцип

підходу до здійснення сімейної політики вже давно і ефективно використовують країни-учасниці ЄС.

Сімейна політика в ЄС є невід'ємною частиною політики внутрішньої і зовнішньої безпеки. Це пояснюється тим, що соціально-демографічні і суспільно-психологічні зміни на європейському континенті визначають подальші перспективи розвитку народів об'єднаної Європи. За багаторічний період інтеграції європейська спільнота напрацювала дієвий механізм соціального супроводу сім'ї, який забезпечує підтримку демографічної стабільності і покращення добробуту громадян.

Аналізуючи сімейну політику як систему заходів підтримки і супроводу сім'ї та членів сім'ї, в ЄС було сформульовано основні напрямки соціального захисту сім'ї:

- благополуччя дітей;
- гендерна рівність;
- поєднання зайнятості та сімейного життя.

Означені напрямки формують політичний, нормативний та соціально-економічний інструментарій здійснення. Серед форм і механізмів виділяють декілька:

- безпосередня матеріальна підтримка (соціальні виплати для членів сімей);
- пільги (податкові пільги, знижки та кредити, програми цільових кредитів, грошові виплати роботодавцю);
- соціальний супровід (батьківські відпустки, гендерно-нейтральні відпустки, функціонування системи закладів догляду за дітьми).

Європейська система підтримки сім'ї відмінна від пострадянських тим, що саме гармонійне поєднання всіх означених механізмів дає у сукупності позитивний результат: підвищення добробуту, соціально-психологічне здоров'я сім'ї, збереження традиції сім'ї та шлюбу [2].

В Україні не створено дієвого механізму допомоги сім'ям. Наша держава закріпила пільги і субсидії за багатьма громадянами, запровадила різні види матеріальної допомоги, розширила мережу соціальних служб, але всі ці кроки є неузгодженими. Відсутність індивідуаль-

ного підходу до кожної сімейної ситуації робить соціальний захист засобом відшкодування збитків, а не стимулом до розвитку.

Важливим для розвитку сім'ї є не тільки питання матеріального добробуту. Не останню роль відіграють психологічні і суспільні фактори. У ЄС для реалізації кожним членом сім'ї своїх прав і можливостей створюється система надання соціальних послуг і товарів. Значення цього механізму захисту в тому, що соціальними послугами і товарами користується кожна сім'я без винятку не зважаючи на матеріальний стан і кількісно-якісну характеристику складу сім'ї [3].

До суспільних послуг і товарів у системі сімейної політики ЄС можна віднести:

- освіта (*дошкільна*, загальна, вища, післядипломна, *інклюзивна*, перепідготовка фаху);
- охорона здоров'я (сімейна медицина, оздоровлення, дефектологія і медичний супровід новонароджених, геронтологія);
- інформаційний супровід (створення мережі сайтів, літератури, аудіо-, відео контенту для сімейного виховання);
- психологічний супровід (антикризові, психологічні служби);
- інфраструктура (умови доступу до соціальних об'єктів);
- безпека (чисте довкілля, охорона правопорядку, запобігання насильству і дискримінації в сім'ї);
- соціальна реабілітація і супровід (організація гуртків і об'єднань, надання послуг довічного догляду, допомога безпритульним);
- зайнятість (перепідготовка, пошук роботи).

Більшість суспільних послуг і товарів надаються у відповідності до Маастрихтського договору 1992 (освіта, транснаціональні зв'язки), Амстердамському договору 1999 р. (зайнятість), Пакту стабільності і зростання (медицина, освіта), Лісабонського договору 2012 (соціальний супровід, анти дискримінаційні заходи). Але попри це не треба забувати, що соціальна політика в ЄС не є уніфікованою і тому на національному рівні держав-учасниць впровадження норм означених загальноєвропейських угод не є однаковим. Ця політична проблема складна для вирішення, бо сімейна політика загалом є сферою відповідальності національних урядів і органів місцевого самоврядування, тому Брюссель надає лише рекомендації і дороговкази у здійсненні соціального захисту сім'ї.

Постає питання чому надання суспільних послуг і товарів є більш перспективним для стабілізації соціально-демографічної ситуації в Європі. Це пояснюється тим, що населення усвідомлює не спроможність субсидіарної системи матеріальної допомоги задовільнити потреби сім'ї. Наприклад, польські громадяни у загальнонаціональному опитуванні висловилися, що держава у сімейній політиці зверне свою допомогу перш за все до сімей, в якій є неповносправна дитина (98%), іншими словами інклюзивна допомога. Найбільші очікування опитуваних стосуються таких форм допомоги держави, як доступні і дешеві кредити на помешкання (96 %), дешеві і доступні ясла та дитсадки (93 %), доступні кредити на

освіту дітей (91 %), вищі фінансові доплати (87 %), податкові звільнення на дітей (87%), матеріальна допомога (85%) [4]. Це підтверджує, що більшість громадян прагне до добробуту сімей не через соціальні виплати, а через гідний рівень надання суспільно значущих послуг і товарів.

Характеризуючи більш детально сферу нематеріальної допомоги торкнемося найбільш успішних форм її здійснення. Освіта в Європейському Союзі займає ключове місце у вирішенні питання безробіття і інформатизації суспільства. Поряд з загальною і вищою освітою ЄС намагається вибудувати ефективну систему інклюзивної освіти для людей з обмеженими можливостями. Сім'ї отримують не просто матеріальну допомогу, а й консультації вчителів-дефектологів, відвідують освітні заклади для соціалізації дітей, отримують можливість відвідувати спортивні секції та творчі осередки. Інклюзивна освіта вимагає від влади і суспільства створення зручної інфраструктури. Вирішення проблеми соціалізації й адаптація інвалідів зменшує соціально-психологічний тиск на сім'ю інваліда і надає можливість створити людям з вадами власну родину.

Важливим для добробуту сім'ї є надання державою можливостей для отримання роботи. Більшість молоді на разі не вступають в шлюб через відсутність фінансової стабільності, і питання першого робочого місця є важливим. Європейські політики намагаються сприяти більшій зайнятості молодих батьків в декретний період і подолати дискримінацію жінок і неповнолітніх. Тому державами-учасницями організовані спеціальні курси для жінок у декреті, проводяться тренінги з толерантності, впроваджуються нормативні акти з подолання дискримінації жінок і чоловіків на роботі (встановлюється співвідношення, яке контролює держава). Працевлаштування молодих батьків, підлітків, матерів одининок надає реальну можливість підвищення добробуту родини. Однією з проблем країн-членів ЄС слабка мережа дошкільних закладів, що створює велику напруженість для вирішення питання з працевлаштування молодих батьків.

Розвиток інфраструктури в ЄС розглядають як можливість подолання розриву між різними країнами, регіонами, між селом і містом, роботою і навчанням. Тому опосередковано усі інфраструктурні проекти робляться з урахуванням потреб громади і сімей: дороги, зупинки громадського транспорту, амбулаторії, освітні заклади, місця рекреації і відпочинку, житло і сервісні установи. Цей напрямок розвитку внутрішньої політики країн-учасниць ЄС фінансується з різних фондів у вигляді прямих інвестицій або ж грантів.

В Європі розвинутий соціальний супровід вразливих сімей. Це не просто спостереження і фіксація фактів внутрішньо сімейного життя, як наприклад в Україні, а й допомога через психологічні служби, служби догляду і підтримки, реабілітаційні центри, ЗМІ. Соціальний працівник є помічником сім'ї і супроводжує її поряд з сімейним лікарем і вчителем-куратором протягом всього шлюбного життя пари. Тому в Європі шлюбність має стабільні показники. Але треба зазначити, що по Європі успішність цих служб не є однаковою. Найбільш дієвими є на півночі та центрі ЄС, на сході і півдні держави

не «втручаються» у сімейне життя, і тому кількість соціальних служб і спеціалістів значно менша.

Отже, проаналізувавши сучасний стан сімейної політики ЄС, доходимо висновку, що європейська система соціального захисту сім'ї ґрунтується не стільки на матеріальній допомозі сім'ям, а скільки на опосередкованих діях національних урядів, які системою суспільних послуг і товарів створюють умови для стабільного існування сім'ї в складних соціально-демографічних умовах. Європейськими комісіями ведеться робота з вироблення

і впровадження єдиних стандартів надання цих значущих для сім'ї послуг і товарів. Основним досягненням Європи є інформаційна, освітня, оздоровча та інфраструктурна робота з сім'ями, що долає гендерні стереотипи, знімає напругу навколо проблем молодого подружжя, зменшує рівень дискримінації жінок. Для України впровадження нових форм і механізмів соціального супроводу сімей, через розширення доступу до соціальних послуг і товарів, створить умови для подолання кризи сучасної української сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Sychenko, Oksana (2012). Directions of state social policy of Ukraine in modern conditions. Public Policy and Economic Development Issue. 2. P. 73 – 76.
2. Witte, Lothar Jevropejs'k' social'n' model' ' social'n' zhurtovanist' ' jaku rol' 'idihraje JeS? / Lotar Vitte. - –iv: Vydav. Zapovit, 2006
3. Ничипоренко С.В. Молодіжна сімейна політика в Україні / С.В. Ничипоренко. – Умань: Видавець «Сочінський», 2011. – С.111
4. Bożena Kłos, Jolanta Szymańczak. Polityka rodzinna: wybrane zagadnienia. Informacja nr 584// <http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/i-584.htm>

SECTION 11 PEDAGOGY

BACK TO THE ISSUE OF INTRODUCTION OF THE EDUCATIONAL SUBJECT «UKRAINIAN SIGN LANGUAGE»

Nataliia Adamiuk,

*Ph.D., Senior Researcher, Sign Language Research Laboratory,
Institute of Special Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*

In view of the democratic policy of the UNO pertaining defense and safeguarding a language of each minority, including linguistic rights of the deaf, regulated by the UN Convention «On Rights of Persons with Disabilities» (2006) and ratified in Ukraine in 2009, the national deaf pedagogy is introducing substantial corrections into special education.

Relying on legislative documents and a tendency of humanization in an educational area, the scientific collaborators of Sign Language Laboratory of the Institute of Special Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine have developed a range of scientific and methodic works, including the «Concept of Bilingual Education of Persons with Hearing Impairments» and the «Concept of Sign Language in Ukraine» [1, 2], the latter envisages a development of educational programs, linked with the study of Ukrainian Sign Language in different educational establishments.

The first step towards realization of linguistic rights of the deaf became the development of the program «Ukrainian Sign Language» for the preparatory/preschool and 1-12 grades/classes of school for children, who are deaf or have reduced hearing abilities/hearing impairments [3]. Its methodical foundation/basis was comprised of new achievements in the world of science, the results of linguistic, psychological and pedagogical investigations/researches, conducted during the past decades in different countries: Belarus, Germany, Norwegian, Russia, USA, Finland, Sweden and others. National programs of sign language in the USA (E. Lenc, K. Mikos, Sh. Smit), Canada (a group of Edmonton Peoples School, Alberta), Belarus (L. Dimskis) and Russia (G. Zaitseva) have become the desk books.

Modern scientific approach stipulates/anticipates inclusion of a sign language alongside with an oral one into the system of fundamental means of pedagogical influence. That is why the end aim of the Program is formation of universally developed multifaceted deaf individual as a gifted/talented bilingual [4, 5].

By Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 11.09.2009 there was a new educational subject into the register of general educational special schools for the deaf and hard of hearing children introduced.

Since the release/publication of the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine there 7 years passed and one can make some conclusions about positive factors/influence of the introduction of subject «Ukrainian Sign Language»:

- free access to information receipt: cognitive, educational, everyday information from the area of human being livelihood;

- satisfaction by deaf schoolchildren of their communicative needs. They acquired not only the right to think, but also to say, to utter their thoughts, stand up for their own position in their own language. Practice of free communication gives to a student/pupil a possibility of wide cognition of linguistic norms of a sign language;

- formation of grounds, allowing deaf children to differ well between two lingual systems, and namely differ a sign language from the signed oral language, which is a constituent part of an oral language. All this guides a deaf schoolboy to conscious understanding of the second language of the majority of people – oral language in its different forms;

- the subject allows deaf and hard of hearing schoolchildren, apart from studying the language, also to deepen their knowledge in other educational subjects;

- unconditionally an introduction of a new subject speeds up a process of realizing «SELF-EGO-concept» (me-concept), which is important for formation of a free and comfortable attendance by a schoolboy with hearing impairments of both two worlds;

- if formally/some times ago a sign language users were enforced/imposed on with a widely spread thought about SL primitivism (and accordingly this caused an inferiority complex and lowered their self-esteem, causing sometimes hidden protests against the world of the hearing), now the hub/focus in the educational process has shifted to formation of respect to one's native / first language, attentive attitude to the existence of other languages and a will to know them within correctly created by us, the adults, situations;

- precious is the factor of enrollment of a deaf student/pupil into the culture of the community of the Deaf and with this his/her entry into a general culture. A student becomes aware of different trends/directions of the culture of the Deaf, of widely recognized cultural achievements, which become an attainment of a wider public;

- new is the understanding by schoolchildren with hearing impairments of the fact that the world of the Deaf has its own history, the study of which just only facilitates cognition of the general history of mankind.

We finish the above-mentioned by such concise conclusions:

1. The subject «Ukrainian Sign Language» is important for formation of a comprehensively developed deaf individ-

ual, for it envisages the acquirement of two languages, cognition of two cultures;

2. If a hearing child since the moment of birth masters an oral language and studies it during the whole school period (since the preparatory/preschool till the 11th class), in the same way a sign language must be studied during the whole term of study in school. Oral national language in school is being studied by sections of lexics/vocabulary, grammar,

syntax and so on; the same must exist in a sign language;

3. Lessons of Sign Language can be equated to the function of a litmus paper: they show cognizance / incognizance of deaf students/pupils in various subjects;

4. Lessons of Sign Language must teach a student/pupil languages, give an information, develop him intellectually, with him/her to study not in order of accomplishing some Program, but for the benefit of his/her own life.

REFERENCES

1. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху [за ред. С. Кульбіді, І. Чепчиної, Н. Адамюк та ін.]. – Київ: СПКТБ УТОГ, 2011. – 53 с.
2. Концепція ЖМ в Україні (проект) // Дефектологія. Особлива дитина : навчання та виховання. – № 3 (53) 2009. – С. 3–8.
3. Адамюк Н. Б. Зміст програми «Українська жестова мова» для 1–12 класів загальноосвітніх спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху / Н. Б. Адамюк // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. – Вип. 10. / [за ред. В. І Бондаря, В. В. Засенка]. – К.: Науковий світ, 2008. – С. 3–6.
4. Адамюк Н. Б. Програма «Українська жестова мова» для підготовчих. 1–12 класів загальноосвітніх спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху / Н. Б. Адамюк. – К.: Освіта, 2011. – 158 с.
5. Кульбіда С. В. Теоретико-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих: монографія / С. В. Кульбіда. – К.: ТОВ «Поліпром», 2010. – 503 с.

THE ROLE OF LIBRARIES IN CULTURAL AND EDUCATIONAL WORK AMONG THE POPULATION (1920-1930 YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY)

Olena Baldynyuk,

*Ph.D., Associate Professor of Department of Social Education and Social Work
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University*

РОЛЬ БІБЛІОТЕК У КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКІЙ РОБОТІ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ (1920-1930-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Олена Балдинюк,

*доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

У сучасних економічних, політичних, соціально-культурних умовах зростає інтерес до діяльності бібліотек по організації культурно-просвітницької роботи серед населення в період 1920-1930-х років ХХ століття.

Після Жовтневої революції в роботі бібліотек виокремилось ряд першочергових напрямків. Значне місце посідала боротьба з неграмотністю.

26 січня 1919 року Радою Народних Комісарів був виданий Декрет «О ликвидации безграмотности среди населения РСФСР» у якому зазначалося, що «все населення Республіки віком від 8 до 50 років, яке не вміє читати та писати, зобов'язане навчатися рідною або російською мовою (за бажанням)» [10; с. 118]. Втілення в життя цього декрету було покладено на всі організації трудового населення: професійні союзи, союз комуністичної молоді, місцеві ячейки комуністичної партії, комісії по роботі серед жінок та ін. Створене в 1923 році товариство сприяння ліквідації неписьменності ім. В. І. Леніна «Геть неписьменність!» у своїй діяльності тісно взаємодіяло з бібліотеками, хатами-читальнями, народними будинками, клубами,

«червоними кутками», що дало можливість охопити практично все населення. При бібліотеках організувалися бесіди-читання, агітвечори, виставки, театральні вистави, проводилися екскурсії. Різноманітну роботу в них проводили комсомольські організації, вчителі та активісти, які самі тільки що навчилися грамоти. Вони були хорошими агітаторами за ліквідацію неписьменності, тому їх посилали для роз'яснювальної роботи.

На початку 1920-х років з'являється нова форма самоосвіти – «гуртки читацької критики». Ці гуртки читачів виникали при бібліотеках та профспілках, які вели досить систематичну просвітницьку роботу, обговорювали літературні твори та допомагали бібліотеці керувати читанням художньої літератури [3; с. 91].

Важливе місце в обслуговуванні читачів займала антирелігійна пропаганда. Так у бібліотеках проводили лекції та бесіди про походження релігії, робили підбір книг на антирелігійні теми.

Ще одним напрямком роботи бібліотек була робота з безпритульними. З цією метою регулярно

влаштувалися виставки літератури про шкідливий вплив алкоголю, тютюнопаління на здоров'я людини.

Після жовтневої революції радянська держава значну увагу приділяла централізації бібліотечної справи для забезпечення бажаючих книгою. Як наголошувала Н. К. Крупська «...щоб забезпечити бажаючих книгою, потрібно буде збільшити видавничу справу в сотні, тисячі разів. Зараз – це неможливо. Вихід – перейти від індивідуальної, приватної власності на книгу до суспільного користування нею. Це можливо лише у випадку розширення та розвитку широкої мережі бібліотек. До 1 липня 1919 року в розпорядженні Наркомпросу було 30 тис. бібліотек. На даний час їх близько 100 тисяч. Бібліотеки ці розкидані та розпорошені» [7].

Важливого значення починають надавати роботі з читачем. Якщо ще на початку 1920-х років відмічалася «пасивність та слабкий зв'язок з книгою низового читацького середовища» [2; с. 68], то вже станом на 1925 рік ставлення до відвідування бібліотек та читання книг суттєво змінюється.

Кількість надрукованих книг та кількість читачів стрімко зростає. Для порівняння: в 1925 році було «бібліотек – 22163 тисячі, читачів – 5405,8 тисяч осіб, виданих книг – 57553 тис.», то вже станом на 1931 рік ця цифра зростає по бібліотеках «до 27312 тисяч, читачах – до 11623,7 тис., та виданих книгах – до 94405 тис. [1; с. 668].

Перед бібліотеками, в першу чергу, поставало завдання дослідити культурні інтереси кожної групи молоді відповідно їх соціальному становищу та освітньому рівню: які форми роботи (індивідуальна, гуртова чи масова) є найбільш ефективними для тієї чи іншої групи молоді; а також яка книга може їх зацікавити та привести до бібліотеки [13; с. 2].

До основних вимог, які ставилися державою до художньої літератури та з якими потрібно було рахуватися пропонувалося відносити наступне: книга обов'язково повинна була бути пізнавальною, оптимістичною, героїчною, містити практично корисні («для життя») рекомендації та бути написаною «зрозумілою» мовою для робочого класу. Сюжет повинен був розвиватися чітко та послідовно. Також однією з вимог була та, що у творі обов'язково повинна бути показана керівна роль колективу та партії, єдність партії та народу [3; с. 116-119].

Істотно змінилися як якість, так і змістове наповнення дитячої літератури. Основним завданням, яке ставилося перед літературою – це «підготувати із

підлітка свідомого пролетарського читача» [9; с. 40].

Щодо літературних вподобань у дітей, то до 80% в читанні дітей займала література, яка була видана до революції, та лише 20% – «нова література» [8; с. 39]. Наголошувалося на тому, що більшість таких книг є застарілими та непридатними для читання і що «виховуємо ми нашу дитячу масу поза дитячою бібліотекою фактично на дуже вузькому та кепському колі книг» [8; с. 42].

Не досить добре була налагоджена робота по обслуговуванню читачів комсомольського та піонерського віку, не проводилася спеціальна робота з молоддю. По цій причині молодь «не маючи керівництва, свого відділу, вона зачитується белетристикою, читає мало технічної, суспільно-політичної та науково-популярної літератури» [13; с. 2].

Особливе місце при роботі з читачами відводилося бібліотекару. Одним із його завдань було ведення щоденника по вивченню читача, в який записувалися всі спостереження за читачами й книгами. Бібліотекар після розмов з читачами про книги на кожному відгуковій відмічав за яких обставин він був отриманий (при розмові з товаришем, при поверненні книги, у письмовому відгукові тощо) [5; с. 16].

Проте, вже наприкінці 20-х років партійними та профспілковими організаціями, а також Наркомосами починає здійснюватися чистка бібліотечних фондів «від ідеологічно шкідливої та застарілої літератури» [12], проводиться перевірка бібліотечних кадрів щодо політичної та фахової грамотності.

В 1924 році було видано інструкцію відповідно до якої в бібліотеках потрібно провести «перегляд книжкового состава», повинні бути «вилучені книги шкідливі й контрреволюційні» [6; с. 135]. Проводиться «очистка бібліотек». Обов'язково вилучалися книги з філософії, етики, психології, релігієзнавства, так як вони «захищали менталізм, окультизм, спиритизм, теософію» [6; с. 136]. В дитячій літературі масові чистки проводилися серед книжок з казками, так як вважалося, що казки «негативно впливають на неокріплу свідомість дитини», виховують забобони, містицизм, затемнюють «матеріалістичну картину світу» [4].

Відбувається повний контроль держави над друкованими виданнями. В постанові ЦК ВКП(б) «Об издательской работе» від 15 серпня 1931 року наголошувалося, що «книга повинна бути потужним засобом виховання, мобілізації та організації мас навколо задач господарського й культурного будівництва» [11; с. 2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Большая советская энциклопедия: в 65-ти т. / под. общ. ред. В. В. Куйбышева, М. Н. Покровского, Г. И. Бройдо, Н. Л. Мещерякова [и др.] ; глав. ред. О. Ю. Шмидт. Т. 61.– М. – 1934. – 896 стб., стлб. 668.
2. Борович Б. О. Пути сближения книги с читателем: опыт методологии культур. работы в библиотеке. – Х.: Изд-во культур.-просвет. орг. «Труд», 1922. – 104 с.
3. Добренко Е. Формовка советского читателя: социальные и эстетические предпосылки рецепции советской литературы. СПб.: Академический проект, 1997. – 321 с.
4. Добренко Евгений Искусство принадлежать народу. Формовка советского читателя // Новый Мир. – 1994. – №12. Электронный доступ до ресурса: http://magazines.russ.ru/novyi_mi/1994/12/dobren.html
5. Как и для чего нужно изучать читателя. Методическая инструкция. М.: Долой неграмотность. 1926. – С. 16.
6. Красный библиотекарь. Журнал библиотечной теории и практики, Орган Библиотечного отдела Главполитпросвета, 1924. – № 1 (4). – С. 135–137.

7. Крупская Н. К. Централизация библиотечного дела // Правда. – № 75. – 6 апреля 1920 г.
8. Марголина А. Формирование читательских навыков у детей и подростков // Красный библиотекарь. – 1928. – № 1. – С. 37-55.
9. Михайлов Б. За перестройку литературы в школе: О школьных программах по литературе // На литературном посту. – 1931. – № 3. – С. 40.
10. О ликвидации безграмотности среди населения РСФСР. Декрет Совета Народных Комиссаров от 26 января (ст. стиля) 1919 г. // Директивы ВКП(б) и постановления советского правительства о народном образовании. Сб. докум. за 1917-1947 гг.: Приложение к журналу «Советская педагогика». – Вып. 1 [Сост. канд. пед. наук Н. И. Болдырев]. – М.-Л.: Изд-во АПН РСФСР, 1947. – С. 118-119.
11. Постановление ЦК ВКП(б) от 15 августа 1931 г. «Об издательской работе» // Красный библиотекарь. 1931. – № 6.– С. 2.
12. Про поліпшення бібліотечної роботи: постанова ЦК ВКП (б) від 30 жовтня 1929 р. // Культурне будівництво в Українській РСР: важливіші рішення Ком. партії і Рад. уряду, 1917-1949: в 2т. – К, 1959. – Т. 1.: 1917-черв. 1941. – С. 481-483.
13. Что издает «Молодая Гвардия» // Книга молодежи. – 1929. – № 1-2. – С. 2-13.

DEVELOPING HEALTH KEEPING ENVIRONMENT AS THE CONDITION OF FORMATION OF HEALTH CULTURE OF PRESCHOOL CHILDREN

Ruslan Bedran,

*postgraduate at the Faculty of Theory and Methods of Preschool Education,
State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, Ukraine*

РОЗВИВАЛЬНЕ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ДОШКІЛЬНИКІВ

Руслан Бедрань,

*аспірант кафедри теорії і методики дошкільної освіти,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
м. Одеса, Україна*

Розвивальне здоров'язбережувальне середовище як умова виховання культури здоров'я дошкільників – це спеціальним чином організоване середовище, де проходить безпосередня активність дітей, тобто зона їх найближчого розвитку і дії, що дає можливість дітям для активізації та закріплення життєвих навичок, що сприяють збереженню фізичного, соціального, психічного і духовного здоров'я. В межах такого середовища діти зможуть самостійно моделювати свою поведінку та діяльність, приймати рішення, діяти за внутрішнім переконанням, нести відповідальність за свої вчинки, набуваючи таким чином власного досвіду свідомого дотримання норм культури здоров'я та здорового способу життя.

Зміст явища «здоров'язбережувальне середовище» лежить у сутнісному полі поняття «середовище». Учені (А. Богущ, Л. Виготський, Н. Гавриш, Ю. Мануйлов та ін.) розуміють середовище як «сукупність умов, що оточують людину та взаємодіють з нею як з організмом і особистістю. Середовище може бути найближчим (родина, сім'я, родичі, друзі), далеким (суспільний устрій), зовнішнє, внутрішнє, пасивне, активне, актуальне, розвивальне» [1, с. 12]; «...те, посеред чого перебуває суб'єкт, за допомогою чого формується його спосіб життя, що опосередковує його розвиток» [2, с. 5–7]; «...від того, в яких взаєминах із середовищем перебуває дитина, які зміни відбуваються в ній і в середовищі, залежить динаміка її розвитку, формування якісно нових

психічних утворень. Ставлення дитини до середовища визначає також її активність у ньому» [3, с. 234–236].

При вивченні механізмів впливу середовища на особистість психологи важливу роль відводять «соціальной ситуації розвитку». Л. Виготський розуміє під нею своєрідну, що відповідає віку взаємодію між дитиною і навколишнім світом. Вчений вважає, що навколишнє середовище впливає на людину не тільки безпосередньо і прямо, але і побічно, через соціальні подразники (норми, правила, смаки, людей, тощо) [там же, с. 234–236]. Роль середовища полягає в тому, що воно «по-своєму переломлює і направляє всяке роздратування, що діє ззовні на людину, і всяку реакцію, що йде від людини зовні», і від того, в яких взаєминах з ним знаходиться людина, залежить її розвиток. При цьому важливо враховувати зміни в самому середовищі і в розвитку людини (дитини).

Як особливе поєднання внутрішніх процесів розвитку і зовнішніх умов, які є джерелом їх динаміки і нових якісних утворень визначає «середовище» Л. Божович. Учена зауважує, що дуже важливо зрозуміти характер переживання дитини, включеної в середовище, характер її ефективного ставлення до середовища [4].

Велике значення середовищу, як чиннику розвитку особистості, надавали вітчизняні педагоги: К. Ушинський (для людини важливе середовище, що просочене народними традиціями, культурою, особливо для розвитку рідної мови); О. Герцен (події середовища впливають на особистість, вона, в свою чергу, визначає характер і

зміст середовища); С. Шацький (середовище повинно бути так організоване, щоб змушувала дітей витягувати накопичившийся всередині них матеріал); П. Каптерев (середовище в педагогічному процесі виступає як умова для творчого саморозвитку особистості); Н. Ветлугіна, Т. Комарова, Н. Сакуліна, Р. Чумічова (включення в середовище художніх матеріалів викликає творчу активність у дітей).

В даний час наука і практика висувують особливі вимоги до середовища дитини дошкільного віку, що пов'язано, насамперед, з особливостями цього віку, з тими характеристиками, які відрізняють дитину від старших суб'єктів освіти (наявність елементарних навичок читання, малий соціальний досвід, потреба в пізнанні, діяльності). Джерелами знань, соціального досвіду і розвитку для них можуть бути дорослі, що їх оточують і середовище перебування. Тому дуже важливо, щоб середовище перебування було розвиваючим.

Розвиваюче предметне середовище як сукупність природних і соціальних, культурних, предметних засобів, які задовольняють потреби актуального, найближчого, і перспективного розвитку дитини, становлення її творчих здібностей, що забезпечують різноманітність діяльності і володіють релаксуючим впливом на особистість дитини, визначає С. Козлова [5].

Різні типи середовища, як-от: стихійно-нестимульоване, стимульоване й актуальне виокремлене та характеризує їх вплив на розвиток і збагачення знань дітей А. Богуш. На думку вченої, перебуваючи у стихійно-нестимульованому середовищі дитина відчуває його вплив опосередковано і набуває життєвого досвіду і знань спонтанним типом – повсякденному житті, у сім'ї, у соціумі, у дошкільному навчальному закладі. У стимульованому середовищі забезпечується організований процес навчання і розвитку дитини, який супроводжується педагогічно стимульованою взаємодією педагога і вихованців на різних вікових етапах. Створення актуального середовища стимулює максимально активну ініціативну взаємодію дитини з іншими учасниками педагогічного процесу. Учена акцентує увагу на розвивальному потенціалі організованого середовища [6, с. 165–166].

До визначення основних характеристик здоров'язбережувального середовища дошкільного навчального закладу звертаються вчені (Т. Андрющенко, О. Богініч, Н. Денисенко, Н. Левінець, Л. Лохвицька, Т. Овчиннікова та ін.)

Так, Т. Андрющенко розуміє здоров'язбережувальне середовище дошкільного навчального закладу як мікросередовище, яке забезпечує збереження фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я дитини, стимулює позитивну мотивацію на збереження здоров'я, бажання отримувати нові знання щодо основ здоров'я, дає можливість активізувати набуті здоров'язбережувальні життєві навички та здобувати новий досвід здорового способу життя [7, с. 248].

На думку О. Богініч, здоров'язбережувальне середовище – це середовище, в якому дитині приємно і безпечно перебувати, якщо воно стимулює розвиток особистості, забезпечує комфортні умови для формування здоров'я і є оптимальним для її зростання [8].

Учена Н. Денисенко до предметного середовища додає організацію куточків для рухової, художньо-творчої та трудової діяльності вихованців, освітлення приміщень, свіже повітря в них. Поняття «комунікативне середовище» вона розуміє як умови для спілкування дітей між собою, педагогами та іншими людьми, а також побутові дії та гігієнічне виховання дошкільників. Щодо оздоровчого середовища, то Н. Денисенко пропонує включити корекційно-розвивальну та реабілітаційну діяльність [9, с. 9].

Складно організовану систему, яка є сукупністю санітарно-гігієнічних, організаційно-педагогічних та психолого-педагогічних умов визначає здоров'язберігаюче середовище дошкільного навчального закладу Н. Левінець. Таке середовище спрямоване на оптимізацію санітарно-гігієнічних умов процесу організації життєдіяльності дітей, зокрема, навчання та виховання, добір доцільних форм та методів фізкультурно-оздоровчої діяльності, гуманізацію взаємин учасників навчально-виховного процесу, активізацію рухової діяльності, запобігання розумового та фізичного перенавантаження дітей, попередження стресових станів, підвищення адаптаційних можливостей дитячого організму, вибір доцільних інноваційних технологій та моніторинг якості освітніх послуг [10].

Створення екологічної і психологічної комфортності навчально-ігрового середовища; забезпечення безпеки життєдіяльності дітей; виконання умов щодо зміцнення здоров'я і загартування організму кожного вихованця виступають пріоритетними завданнями організації здоров'язберігального середовища за Л. Лохвицькою [11, с. 124].

У своїй роботі Т. Овчиннікова класифікує здоров'язбережувальне освітнє середовище дошкільного навчального закладу як предметне, комунікативне та оздоровче середовище. До предметного середовища автор відносить господарську інфраструктуру, матеріальне забезпечення навчальної та оздоровчої діяльності. Комунікативне середовище – це міжособистісні взаємини між суб'єктами педагогічного процесу, комплексування груп, їх наповнення, стосунки педагогів і батьків, їхнє уявлення про здоровий спосіб життя. Оздоровче середовище – це принципи навчальної та оздоровчої діяльності [12].

Неодмінною умовою створення у дошкільному навчальному закладі розвивального здоров'язбережувального середовища є опора на особистісно зорієнтовану модель взаємодії між людьми, головна риса якої: дорослий в спілкуванні з дітьми дотримується положення «не поруч», «не над», а «разом». Мета дорослого – сприяти становленню дитини як особистості. Це передбачає вирішення наступних завдань: забезпечення почуття психологічної захищеності (довіри дитини до світу), радості існування (психологічного здоров'я); формування начал особистості (базис особистісної культури); розвиток індивідуальності дитини. Способи спілкування – розуміння, визнання і прийняття особистості дитини, здатність дорослого стати на позицію дитини, врахувати її точку зору і не ігнорувати її почуття і емоції. Тактика спілкування – співробітництво.

Отже, створення у дошкільному навчальному закладі

розвивального здоров'язбережувального середовища повинно бути спрямоване на формування, збереження, зміцнення і відновлення здоров'я дітей, що дозволить формувати когнітивний, емоційно-мотиваційний та поведінково-діяльнісний компоненти вихованості культури здоров'я дошкільників у різновікових групах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 408 с.
2. Мануйлов Ю. С. Концептуальные основы среднего подхода в воспитании. / Ю. С. Мануйлов // Вестник Костромского государственного университета им. Н. А. Некрасова. Серия: «Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокенетика». – 2008. – Т. 14. – № 1. – С. 5–7.
3. Выготский Л. С. Собрание сочинений. – 6-ти томах. Детская психология / Л. С. Выготский – М. : Просвещение – 984. – Т. 4. – С. 234–236.
4. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович. – М. : Ин-т практической психологии, 1995. – 352 с.
5. Козлова С. Я. Я – человек. Программа приобщения ребенка к социальному миру / С. Я. Козлова. – М., 1996. – 96 с.
6. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників / А. М. Богуш // Педагогічна наука в Україні : до 15-річчя АПН України / АПН України. – К., 2007. – Т. 2 : Дидактика, методика, інформаційні технології. – К., 2007. – С. 155–170.
7. Андрущенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку : [монографія] / Т. К. Андрущенко. – Умань : ФОП Жовтий О. О. – 014. – 384 с.
8. Богініч О. Л. Сутність здоров'язбережувального середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку / О. Л. Богініч // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2008. – Вип. XVII–XVIII. – С. 191–199.
9. Денисенко Н. Ф. Освітній процес має бути здоров'язбережувальним / Н. Ф. Денисенко // Дошкільне виховання. – 2007. – № 7. – С. 8–10.
10. Левінець Н. В. Моделювання здоров'язберігаючого середовища дошкільного навчального закладу: сучасні підходи / Н. В. Левінець. – [Електронний ресурс]. – ежим доступу: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/levinec.pdf>. – Назва з екрана.
11. Лохвицька Л. В. Організація здоров'язберігального середовища в дошкільних навчальних закладах / Л. В. Лохвицька // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – випуск 16. – Івано-Франківськ : Вид-во ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. – С. 124–127.
12. Овчинникова Т. С. Организация здоровьесберегающей деятельности в дошкольных образовательных учреждениях / Т. С. Овчинникова. – СПб. : Каро, 2006. – 176 с.

ETHNO-CULTURAL COMPONENT IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE EDUCATIONAL MANAGERS

Tetyana Chykalova,

Senior lecturer, Candidate of pedagogical science (Ph.D.),

The Department of Pedagogy, Psychology and Educational Management, Kherson State University, Ukraine

One of the main purposes of higher education is to training of qualified specialist mastering the appropriate skills and profile that gained professional skills and familiarizes her- or himself in adjacent areas of activity, is able to work on international standards, is ready for professional growth, but should not lose humanistic sense and turn into utilitarian learning of professional knowledge and skill. The process of humanization of social consciousness, increase of influence of the human element in the content of education increases the interest to the phenomenon of ethnic culture. That has caused the priorities and value orientation on the the tradition of ethnic culture, respect for its history to be the basis of educational content in the developed countries.

In the native governmental papers is accentuated that the education system should provide formation of individual, who is aware of belonging to the Ukrainian nation, European civilization, orients her- or himself in the realities and prospects of socio-cultural dynamics, is prepared for life in a constantly changing, competitive, interdependent world [1,

p.21]

Modern Ukrainian society is multi-ethnic: in its membership are more than 100 ethnoses, it unifies people of different nationalities with all forms of their interaction and interference. Variety of individuals, understanding of their specific ethnic peculiarities paves the way to mutual understanding of nations and cultural dialogue, that in turn is not just the introduction of ethnic culture but also individuality formation in the circumstances of boundary cultures, who is able to percept strange for her or his own and vice versa. As the O.Sukhomlynska notes, free choice among multi-cultural and identity, their integration, complementarity – that's the democratic way of solving the many problems of modern education [2, p.5].

The outlined determines the importance of exploring by the future managers of education ethno-cultural values and traditions. Professional activity of an educational manager is not possible to imagine beyond the ethnic culture with its diversity. According to P. Drucker, boards live and work

within the organization if required. If they do not do any efforts towards perception of the environment, they may go blind in relation to reality [3, p.6]. Leader of modern education institution communicates daily with representatives of various ethnic groups, faced with their national traditions and ethno-psychological peculiarities, that is why he/she must navigate the variety of ethnic cultures, structures of family life and relationships between generations, and first of all be aware of the traditions of his/her ethnic culture. Making connections between members of the management process (these connections can be both intra and inter-ethnic), its head provides the transmission the ethnocultural information that is necessary for spatial stability and cultural integration of the ethnos. As rightly pointed M. Meskon, every year the management must take into account constantly increasing number of environmental factors that are becoming truly global in their nature [4, p.27].

Thus, can be concluded that the head of the educational institution – is not only a professional who is aware of modern technologies and knowledge, and is tolerant, is a personality opened for democratic communication and the development in a national and international dimensions, who values and develops national achievements and shares them with the others, who does not accept violence, ugly ideology and seeks to realize in all areas of activity fundamental mankind values as undeniable truth, as cherished history, this is – owner of national consciousness. Leaders like this are able worthily represent and successfully implement national policies in multiethnic environment of an educational institution and multicultural society.

Absence of ethno-cultural component in the training of future managers in the circumstances of moral and ethical crisis, which characterized with the consolidation of false values and anti-culture flourishing, may be disruptive factor for the national future. The head of the educational institution can not perform its functions without knowing and not respecting the traditions of the country that he/she lives in, and representatives of nation that he/she works with, propagate ethnic nihilism: identify skepticism towards ethnic values and traditions of own nation.

The importance of ethno-cultural component during training future managers is obvious. Its implementation contributes to formation a leader who protects and presents the achievements of the national culture, uses them in professional activities, directs the teaching staff on their keeping and po61ankeen6161ko61aln the circumstances of multi-

ethnic space. Valued orientations of the ethnic culture provide systemacy, entirety of future education manager formation. As a result of the organic interaction of ethno-cultural, professional and socio-economic components future managers develop qualities that determine the position of an active subject of ethno-oriented educational process; ability to cultural and moral self-regulation of behavior; ability to emotionally, sympathetic and tactfully respond to requests, interests and actions of the representatives of other cultures, because cognition of the ethnic culture values is the way to the dialogue of cultures, that in turn contributes mental compatibility of people in the circumstances of their complementarity and mutual enrichment.

Ethno-cultural component is an essential condition for future educational managers for the formation a number of competencies required for the successful professional activity in the multi-ethnic pedagogical and student collectives. Knowledge of the traditions of ethnic culture will contribute to the formation of skills to implement intercultural dialogue, to work in conditions of multicultural education, mastering knowledge system required for contacts with colleagues, parents, children who are representatives of different ethnic groups, etc., thus ethno-tolerant competence. This competence creates conditions of mutual understanding and respect, position of co-operation, that is key to ethnic social stability. Equally important for a educational manager is ethnosocial competence, that supposes mastering folk etiquette and behavior, adequate socio-cultural context. The key to successful management communication of a leader is ethno-communicative competence, whose markers are awareness of the national traditions and customs diversity and progressive heritage in the field of communication, usage and observance of the traditions of ethnic culture during the process of communication, as well as ethno-psychological competence – the ability and willingness to communicate considering psychological peculiarities of the representatives of their own and other ethnic groups.

Thus, the re61ankeen6161kof ethno-cultural component during the training of future educational manager creates the conditions for the harmonious development of personality, forms values, norms, ideals, convictions, that characterize this person as a leader-humanist, owner of national awareness, and whose professional activity contributes to preserve the achievements of the national culture in the circumstances of multi-ethnic space.

REFERENCES

1. Drucker P. The effective executive / P. Drucker. – ew York: Harper & Row, 1967. – 240 p.
2. Meskon M.H., Albert M., Hedouri F. Fundamentals of Management / M.H. Meskon, M. Albert, F. Hedouri. – .: Delo, 1992. – 02 p.
3. National Strategy for Development of Education in Ukraine until 2021 [electronic resource]. – ccess to the website: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
4. Sukhomlynska O.V. Ethnopedagogic – ean of multicultural education, or how integrate national concept of scholar developing into eu61ankeen61ontext / O. V. Sukhomlynska // Vidrodzhennya. -1995. - №7. - .- 5-6.

INNOVATION IN DOCTORAL TRAINING IN THE EU CONTEXT: LEAGUE OF EUROPEAN RESEARCH UNIVERSITIES PRACTICES STUDY

Olha Fast,

*Ph.D in Pedagogy, Postdoctoral Candidate,
Lesya Ukrainka East European National University, Ukraine*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ ІННОВАЦІЙ У ДОКТОРСЬКІЙ ОСВІТІ: ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ЛІГИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Ольга Фаст,

*кандидат педагогічних наук, докторант,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна*

Пріоритетну роль у забезпеченні конкурентних переваг вищої освіти в Україні та Європі відіграють інвестиції в людину, в її професійне становлення та освіту загалом. У здійсненні підготовки фахівців третього тисячоліття простежується пряма кореляція науково-технічного прогресу і зростаюча роль дослідницького компонента системи освіти як ключового механізму забезпечення професійного і соціального самоствердження людини в умовах «трансферу знань і досліджень», «економіки знань». Особливого значення в Європейському освітньому просторі набуває модернізація третього циклу вищої освіти – докторської підготовки.

Інноваційні підходи до організації докторської освіти (Doctoral training/ PhD training) у країнах Європейського Союзу генеруються, апробуються і втілюються у рамках низки директивів та нормативно-законодавчих документів, прийняття яких закріплюється включенням третього циклу вищої освіти до Болонського процесу у 2003 році [1] («Дублінські дескриптори» (2005), проект «Тюнінг», Зальцбурзькі принципи (2005, 2010) та ін.).

Глобалізаційні виклики не оминули європейську вищу освіту, стимулюючи утвердження нової філософії освіти та нових підходів, серед яких превалює пріоритетність дослідницького компонента у забезпеченні якості нових знань, оригінальності наукових розробок, прозорості та відкритості глобальному середовищу наукових досліджень. На законодавчому рівні Європейський Союз наділив докторську освіту пріоритетністю у створенні Європейського Дослідницького Простору (European Research ERA, 2012), рекомендуючи університетам та інституціям, до складу яких входять докторські школи, створити структуровані докторські програми навчання (*structured doctoral training*) здобувачів третього циклу вищої освіти на основі Принципів Інноваційної Докторської Освіти (Principles for Innovative Doctoral Training), розроблених Європейською Комісією, серед яких: якість досліджень (*Research Excellence*), сприятливе навчальне середовище (*Attractive Institutional Environment*), міждисциплінарність досліджень (*Interdisciplinary Research Options*), відповідність

запитам суспільства, економіки, ринку праці (*Exposure to industry and other relevant employment sectors*), міжнародна співпраця (*International networking*), фоб2ankeen6262крикладних трансферних умінь (*Transferable skills training*), якість докторської підготовки (*Quality Assurance*) [2].

Реалізація зазначених принципів у контексті оптимізації системи докторської освіти здійснюється європейськими університетами як автономними навчальними закладами, так і шляхом утворення потужних університетських асоціацій та об'єднань. Чільне місце у переліку таких асоціацій заслужено посідає створена у 2002 році Ліга Європейських дослідницьких університетів¹, що об'єднує двадцять один університет із найпотужнішими дослідницькими комплексами у десяти країнах Європи.

У звітному документі «Докторські школи у Європі: успішність у підготовці дослідників» Ліги Європейських дослідницьких університетів (LERU, 2007), наголошується на відмінності третього освітнього циклу Болонського процесу у порівнянні з бакалаврською та магістерською програмами саме за дослідницьким критерієм та створенні академічного середовища, що відповідає високим міжнародним стандартам якості досліджень [3].

У звітних матеріалах LERU у 2010 та 2014 роках [4; 5] узагальнено зразковий та передовий досвід підготовки докторів філософії у кращих університетах Європи за дослідницько зорієнтованою моделлю, що втілено у таких аспектах:

- гнучка діалогізація академічного середовища докторської школи шляхом використання технології дослідницького веб-журналу (a web-based research student log), що є як інструментом ефективною комунікації молодих дослідників, команди наукових консультантів, знаних учених та адміністративного персоналу, так і засобом оцінювання академічного та наукового прогресу здобувачів наукового ступеня (Університетський коледж Лондона, University College London, The Graduate School);

¹ League of European Research Universities (21 research intensive universities in 10 countries: Amsterdam, Cambridge, Edinburgh, Freiburg, Genève, Heidelberg, Helsinki, Leiden, Leuven, University

College London, Lund, Milan, Munich, Oxford, Paris 6, Paris-Sud, Karolinska, Stockholm, Strasbourg, Utrecht, Zürich).

- посилення відповідальності молодих дослідників та наукових консультантів за якість досліджень шляхом створення компетентнісної моделі докторської освіти як дескриптора у формі очікуваних результатів. Академічна культура дослідників ґрунтується на формуванні низки компетенцій, зокрема: академічної, технологічної, інтелектуальної, комунікативних компетенцій та самоменеджменту, компетенцій інноваційного менеджменту та лідерства, кар'єрних компетенцій (K.U. Leuven University, Нідерланди);

- розвиток комунікативно-дослідницьких навичок здобувачів наукових ступенів та молодих вчених як пріоритетна складова академічної культури. Програма Research Communication in Action (RCia), що успішно реалізовується в університеті Единбурга, забезпечує поетапну включеність дослідників у різнорівневу академічну комунікацію через навчання, тренінги, практикуми,

сприяючи формуванню комунікативних вмінь, вмінь командної роботи та особистісної ефективності;

- утвердження механізмів міжкультурних діалогів та міждисциплінарних досліджень в освітній галузі як пріоритетне завдання Стратегії обміну знаннями і дослідженнями - 2016-2021, розробленій в університеті Единбурга (College of Arts, Humanities and Social Sciences).

Проаналізовані кращі практики університетів LERU є цінними та перспективними в умовах як інтернаціоналізації та глобалізації вищої освіти, так і викликів щодо збереження національної самобутності наукових шкіл і кращих вітчизняних освітянських традицій у підготовці науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, докторів філософії зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Communiqué, Berlin: Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. (2003): http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/mdc/berlin_communique1.pdf, (Accessed: August 2016).
2. European Commission: Principles for Innovative Doctoral Training, Brussels (2011): http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/research_policies/Principles_for_Innovative_Doctoral_Training.pdf, (Accessed: August 2016).
3. Bogle, David, et al.: Doctoral studies in Europe: excellence in researcher training. *League of European Research Universities* (2007), (Accessed: August 2016).
4. Bogle, David, et al.: Doctoral degrees beyond 2010: Training talented researchers for society. *League of European Research Universities* (2010): http://www.leru.org/files/publications/LERU_Doctoral_degrees_beyond_2010.pdf, (Accessed: August 2016).
5. Bogle, David, Maes Katrien: Good Practice Elements in Doctoral Training. Follow-on paper to Doctoral degrees beyond 2010: Training talented researchers for society. *League of European Research Universities* (2014): http://www.leru.org/files/publications/LERU_AP_15_Good_practice_elements_in_doctoral_training_2014.pdf, (Accessed: August 2016).

THE NECESSITY OF EXTENSIVE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS OF SOCIAL SPHERE CONCERNING THE RESOLVING CONFLICTS IN PROFESSIONAL ACTIVITY

Svitlana Kalaur,

*Ph.D., associate professor,
postdoctoral candidate of Pedagogy and Education Management department of
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*

Social sphere of Ukraine fully reflects the current state and conflicts of the entire Ukrainian society. In particular, the practice of the organization and provision of social services shows that our country is the process of a fundamental reassessment of values, the rise of various social problems of clients of social services is observed. Accordingly, the primary need is to considerably improve the content and methods of professional training of future social teachers, social workers and practicing psychologists, based on consideration of competence in the field of conflict resolution.

Based on the fact that the conflicts will inevitably accompany the social sphere where future experts will work, teachers must master the technology of behavior in conflict situations and train their students: correctly identify real participants of conflict situation; analyze the possible consequences, motives, goals, aims, interests, clients' character

features; determine the professional competence of all parties of the conflict; on the basis of valid methods quickly detect the interpersonal relationships of conflict parties; be competent to determine the true cause of conflict, which arose in life of clients; reveal attitude to conflict of the persons who are indirectly involved in a conflict situation, but interested in its effective resolution.

So while studying in higher education, it is advisable to form in students the solid theoretical knowledge and practical skills, as well as the abilities to prevent and resolve conflicts. From this position, the leading idea of the whole educational process in higher educational institutions can be considered the providing of continuous training of future bachelors and later masters in that field. We believe that the training of future social sphere experts should be focused on

the development and improvement of personal qualities, professional mobility formation, as well as on innovative approaches to solving complex professional tasks that usually have conflictological coloring.

We can state the fact that the subject of numerous psychological and educational research of scientists were the forms of conflicts expression, investigation of main reasons of their causes, behavioral characterization of interaction subjects, mechanisms of conflict resolution. In particular, common approaches for coverage of the conflict culture of experts were scientifically justified in the writings of V. Andriev, N. Hrishyna, V. Zhuravlyov. Components of conflict competence were represented in the works of T. Kovshechnikova, H. Shchedrovitskyi. As for today in Ukraine nobody conducted thorough and complex science research, which would be related to the development of an integrated system design of conflict competence during the continuous education in the system of «College – University – training»; methodology of design and organization of educational environment in the context of innovative educational technologies did not become the subject of a thorough study.

The purpose of this article is aimed to study the nature and content of the system approach and analysis of the most promising methods for training of future social sphere experts in conflicts resolution.

During the research, we came to the understanding that professional competence of future social sphere experts includes the level of basic and special education, the ability to accumulate vast life and professional experience, and to predict the possible consequences of their own activities. Professional competence acts as a significant positive result of the education and envisages expert's readiness to effectively organize his internal and external resources for the solution of professional tasks. Professional competence of future social sphere expert, in terms of competence approach, should be considered as an integral part, characterized by the culture of work and interpersonal interaction, the ability to proactively and creatively solve professional problems. A professional should be flexible, mobile, able to acquire and analyze the information, use it for the individual development and self-improvement, be able to generate new ideas, make unconventional decisions and bear responsibility for them, use knowledge as a tool for solving problems in life and professional and personal conflicts. Thus, the prominent place in structure of professional competence must be occupied by the competence in the field of conflict resolution.

It was found that during the practice an expert can experience possible conflicts with customers, as well as with his colleagues. On the basis of summarizing the scientific views of experts we believe that formed readiness for conflict resolution has to be the integral part of the professional competence of the future social sphere expert, which includes: theoretical knowledge of conflicts; diagnostic skills to identify the conflict in a professional environment at the initial stages of its emerging and application of constructive technologies to solve it; knowledge about the best way to resolve the conflict. However, full commitment to conflict resolution in students of following majors: social education, social work, psychology and practical psychology is not formed. They have no internal motivation for self-improvement in this

area, cognitive and conative areas are immature, there is no reflection. We should note that our study did find some contradictions between: the requirements set by the organization of professional training in connection with the modernization of the educational sector and the requirements of the employers (during the modernization of social services) and requirements of society (review of professions image) and somewhat outdated approaches that take place during experts' training; the need to design a coherent process of continuous professional training in accordance with the state educational standards, educational and qualification characteristics and lack of preparedness of lecturers for this subject-methodical activity. On a practical level we found the contradictions between: the development of the conflict science, general content research of professional competence and lack of development of modern scientifically based approaches and methods of professional competence formation of future social sphere experts in conflict resolution; strengthening of the positions of acmeological, system and competency approaches in the educational paradigm and inert traditional system of professional training of future social sphere experts; the perspective of the use of teaching methods based on cloud services in the disciplines that form the students' willingness to resolve conflicts and insufficient level of usage of interactive methods in their implementation.

Resolving these contradictions and multidimensionality of determined questions cause purposeful scientific search of the optimal educational solutions. First of all we note that stated stage of pilot study was organized on the basis of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University; Khmelnytsky National University; Sumy Makarenko State Pedagogical University; Zhytomyr Ivan Franko State University; Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy. The results of complex survey showed that graduates of the fourth year, acquiring education level «Bachelor», have quite low theoretical knowledge in the field of conflict, they cannot find the best way out of difficult conflict situations, «Self-concept» is not formed.

In the study, we have put forward a working hypothesis that the significant perspective in improvement of the professional training of future experts in conflicts belongs to using the simulation situations in form of a game, which should be directed to: compliance with delicacy during the dialogue with clients; holding from imposing of their own position to clients; forecasting of possible pressure consequences from the side of clients; using the most appropriate strategy for the conflict behavior, providing a choice between compromise, cooperation, competition, concessions, avoidance; controlling their emotions; using of assertive behavioral strategy in their future careers.

Note that adjustment of possible understanding between the parties of the conflict in the social sphere is not simple, use of certain methods can contribute to solving the conflict, namely: the method of introspection, empathy, logical analysis. In particular, the method of introspection is the ability to put yourself in the place of opponent, to imagine his thoughts, feelings, and draw conclusions about the motives and external irritants of his behavior. This method is effective, but it borders with the threat to falsely consider your own thoughts and feelings as the thoughts and feelings of another person, also to improperly recreate the image of your

opponent and his desires and expectations. When putting himself in the shoes of his opponent, the student must learn to adequately compare the performance and behavior of the individual with real impression of him. At the workshops students have the opportunity in the form of a game to exchange positions with clients. The method of empathy is based on technique of penetration into the feelings of another person. This method is useful for emotional personality, capable of intuitive thinking that allows full trust to his intuitive sense. Its application on practice will enable the student to stop in advance the intelligent interpretations and understand the claims of client, with whom he will work in the future, providing a certain social services. The method of logical analysis is focused on people with rational thinking. It provides an opportunity to understand the interlocutor, to recreate a system of intelligent ideas about him and specific difficult life situation in which he was caught temporarily. Using logical analysis will help future social teacher to predict and correctly prevent a large number of professional conflicts that may arise during the delivery of social services to the clients of social institutions.

Based on the main objectives that we set ourselves, we can consider the central point in our study the usage of a systematic approach that involves «epistemological perspective or a particular dimension of reality» [2, p. 8]. The essence of the systems approach is that additional sub-models are introduced based on the expansion of the system, taking into account a variety of factors and trends in the dynamics of the study. System approach allows building a clear and logical sequence of forms and methods of students' training to work on resolving professional conflicts. It provides a clear logic and it is based on the sequence in the educational process organization. Based on a systematic approach the training of future social teachers and social workers should be considered in connection with purpose, objectives, organization of training and methodological support aimed at concrete results - – high level of preparedness for this type of activity. Our vision of systematic approach involves: a clear definition of the «system» concept; research of the system components; usage of modeling procedure to design and build a model of system of future social sphere experts training for

solving conflicts in professional activities; experimental verification of its effectiveness.

System approach implies that the conflict knowledge and skills, which are formed in the course of training, should be inextricably linked and should form a coherent system. Based on works of V. Yahupov [3], specific rules were singled out, while implementing this approach in the training of students, such as: structuring the content of theoretical material and its logical distribution; transition from simple forms and means to more complex; a clear separation of the main topic in educational material that students learn; consideration of future careers specifics in the study of theoretical material about conflicts. The systematic approach is the basis for development of training system of future social sphere experts to resolve conflicts in professional work. The scientific definition of «system» in a philosophical dictionary is interpreted as a category that reflects not something separate and indivisible, but involves contradictory unity of many and integer at the same time. From an educational point of view, the system is a set of a certain number of elements, where each one affects the behavior of a system, but none of the specific elements in the case of independent existence has this kind of impact. In the Education Encyclopedia it is stated that «training system is a means aimed at implementation of objective» [1, p. 516].

Structural components of the system should reflect internal and external connections between components and ensure the effectiveness of the whole process of formation of professional readiness of the future social sphere experts for conflict resolution. It means that developed system of future social sphere experts training for solving conflicts in professional work must include a specific set of interrelated principles, approaches, methods, forms, that should have a significant influence on the formation of all components, criteria and indicators of readiness.

We can predict that introduction of the system approach and development and implementation of a system in the training of future social sphere experts will have a positive impact on the formation of their readiness for conflict resolution.

REFERENCES

1. Education Encyclopedia / [Academy. of pedagogical sciences of Ukraine]; chief editor V. H. Kremen. – K: Yurinkom Inter, 2008. – 1040 p.
2. Methods of systematic pedagogical research: Textbook. Edited by N.V. Kuzmyna. – Moscow: People's Education, 2002. – 208 p.
3. Yahupov V. Pedagogy: Textbook / V. Yahupov. – Kyiv: Lybid, 2003. – 560 p.

PROFESSIONAL TRAINING OF PHYSICIANS IN UNIVERSITIES OF POLAND AND UKRAINE

Kateryna Khomenko,
Assistant, Sumy State University, Sumy, Ukraine

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ЛІКАРІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ПОЛЬЩІ Й УКРАЇНИ

Катерина Хоменко,
асистент, Сумський державний університет, м. Суми, Україна

Вступ. Останні роки спостерігаємо глибокі соціально-економічні зміни, які потребують нових якостей людини, які можна досягнути шляхом модернізації освіти. У нових економічних умовах та умовах глобальної конкуренції виникає потреба у підвищенні конкурентоздатності людини. Основою цього є можливість отримання якісної освіти, яка є неперервною та орієнтованою на особистість.

Сучасна європейська освіта вступає у новий етап, а саме міжнародну інтеграцію, яка потребує взаємне зближення національних освітніх систем різних країн для формування єдиного освітнього простору для ефективної реалізації задач Європи майбутнього.

Мета. Тому вважаємо актуальним провести порівняльний аналіз освітніх систем України і західної сусідки Польщі. Цей аналіз висвітлить перспективи подальшого співробітництва в області освіти.

Виклад основного матеріалу. В Україні, як і у Польщі більшість студентів навчаються у державних вузах. У Польщі, яка має 132 державних і 321 недержавних

вузів, їх доля складає близько 70%, в Україні, яка має 215 державних і 110 недержавних вузів — близько 55%. При цьому тривалість навчання на окремих рівнях вищої освіти різна. За деякими виключеннями, свідоцтвом про закінчення вузу в Україні є диплом державного зразка, тоді як всі польські вузи видають диплом європейського зразка, який підвищує мобільність випускників для продовження освіти і працевлаштування. Україна і Польща характеризуються досить високими показниками по співвідношенню студентів з розрахунку на 10 тисяч жителів. Так в Україні цей показник складає 380 осіб, а в Польщі 550 осіб. Динаміка державного фінансування стабільно позитивна і в Польщі, і в Україні. Видатки на вищу освіту в Україні у 2000-2002 рр. суттєво зросли, протягом 2003-2007 рр. відбулася їх стабілізація, а після зниження у 2009-2011 рр., у 2012-2015 рр. знов настав період стабілізації [1, 2]. У таблиці 1 представлено порівняння структури вищої освіти в Польщі та в Україні.

Таблиця 1
Порівняння структури вищої освіти

Польща		Україна	
132/321	державні/недержавні вузи	215/110	
550	кількість студентів на 10 тис. населення	380	
навчальний заклад	умови вступу визначає	державна	
європейського зразка	диплом	державного зразка	

Зіставлення характеру і механізмів модернізації системи освіти у Польщі і в Україні показує ряд відмінностей. Головне з них полягає в мірі участі держави у функціонуванні вищої освіти. Менше третини польських вузів є державними, тоді як в Україні — більше половини. Варто нагадати, що ці показники є досить високими у порівнянні з освітніми системами інших європейських країн.

Вища освіта у Польщі більшою мірою, ніж українська, схильна до міжнародних тенденцій, пов'язаних з посиленням маркетингової орієнтації професійного навчання. Іншими словами, вузи випускають тих фахівців, яких потребує ринок. Орієнтація на ринок праці базується на значно високій автономії і фінансовій самостійності освітніх і наукових установ. Але необхідно відмітити, що на сьогоднішній день наша країна активно починає розвивати механізми підвищення фінансової і управлінської самостійності вищих учбових закладів.

Необхідність впровадження компетентнісного підходу в освітній процес медичних навчальних закладів обумовлена Радою Європи та Концепцією розвитку вищої медичної освіти в Україні. Досвід країн, які застосовують компетентнісний підхід до змісту освіти, дає можливість простежити спільні тенденції, спроби розробити певну систему компетенцій на різних рівнях змісту [3, 4].

У Польщі випускникам медичних університетів присвоюється звання практикуючого лікаря. Під час навчання студенти проходять теоретичну та практичну підготовку. Після закінчення медичного університету лікар повинен мати теоретичні та практичні знання, володіти методами профілактики, лікування та реабілітації в об'ємі, необхідному для практикуючого лікаря, вміти обстежувати пацієнта, проводити додаткові обстеження, встановлювати попередній діагноз, призначити лікування та надати першу допомогу при станах, які загрожують життю [5, 6].

Зміст навчання в медичних університетах визначається Стандартами навчання, які затверджені розпорядженням Міністра науки і вищої освіти у справі стандартів навчання для окремих напрямів і рівнів навчання [6]. Стандарти визначають загальні питання, у тому числі навчальні години, зміст навчання окремих предметів, які поділяються на предмети загального навчання, основні предмети та спрямовуючі предмети (передклінічні і клінічні), практики, а також список практичних умінь, необхідних випускнику лікарського напрямку.

Так Стандартом [6] передбачені

I Загальні вимоги:

1. Цілісні магістерські навчання на лікарському напрямку тривають не менше ніж 12 семестрів.

2. Число годин занять і практик не може бути менше ніж 5700.

3. Число пунктів ECTS не менше ніж 360.

4. Навчання мають практичний профіль.

5. Напрямок навчання в межах навчання в області медичних наук, наук про здоров'я а також наук про фізичну культуру.

II. Загальні результати навчання (*efekty kształcenia*)

диплом лікаря отримує випускник лікарського напрямку, який:

1) в сфері знань знає:

a) розвиток, будову і функції організму людини в умовах нормальних і патологічних

b) прояви і перебіг хвороб

c) способи діагностичного і терапевтичного досліджень, відповідних для визначених хворобливих станів

d) суспільні і юридичні обумовленості виконання професії лікаря, а також принципи рекламування здоров'я та свої знання спирає на наукові докази і прийняті норми;

2) в сфері вміння уміє:

a) розпізнати медичні проблеми, а також визначити пріоритети в сфері лікарської поведінки

b) розпізнати стани, що загрожують життю і вимагають негайного лікарського втручання

c) запланувати діагностичне дослідження і інтерпретувати його результати

d) призначити відповідне і безпечне терапевтичне дослідження, а також передбачити його наслідки;

3) в сфері суспільних компетенцій:

a) уміє зав'язати і підтримати глибокий і шанобливий контакт з хворим

b) керується благом хворого, ставлячи його на перше місце

c) зберігає лікарську таємницю і права пацієнта

d) володіє свідомістю власних обмежень і вмінням постійного доучування.

Медичні університети Польщі самостійно, незалежно один від одного розробляють свої навчальні плани, які є дуже подібними, так як всі вони базуються на Стандартах розроблених Міністерством науки і вищої освіти.

Становлення і розвиток медичної освіти в Україні у навчальних закладах тісно зв'язаний з радянською і світовою системами медичної освіти. При цьому враховувалися основні принципи загальнодержавної системи освіти і досягнення інших держав у цій сфері [7].

Національна стратегія розвитку освіти України зазначає, що вивчення та запровадження досвіду інших країн є одним з найважливіших завдань. Європейська інтеграція впливає на всі сфери життєдіяльності сучасного суспільства. Не є виключенням і система професійної освіти, у тому числі і медичної. Рівень освіти у країні визначає рівень інтелектуального потенціалу суспільства, створює умови для соціального, економічного та науково-технічного прогресу.

В умовах євроінтеграції пріоритет мають реформи, які змінюючи національну систему професійної підготовки фахівців різних галузей (зокрема медичних працівників), формують конкурентоспроможних у світовому співтоваристві фахівців. Але треба зазначити, що кожна країна підходить до цієї проблеми по своєму: з урахуванням власних традицій, культури, історії.

Робочою групою Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров'я розроблений галузевий стандарт вищої медичної освіти, який був затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 16 квітня 2003 р. за № 239. Стандарт визначає виробничі функції, типові задачі діяльності та уміння, якими повинен володіти випускник вищого медичного закладу.

Українська система професійної підготовки лікарів знаходиться на стадії реформування. Законодавчі та нормативно-правові документи визначають структуру та зміст вищої медичної освіти в Україні. На даний час в Україні здійснені заходи, що спрямовані на підвищення рівня підготовки лікарів: впроваджена незалежна від вищих навчальних закладів система оцінки професійної компетентності студентів та лікарів-інтернів – ліцензійні інтегровані іспити (Крок-1, Крок-2 та Крок-3); розширено діапазон спеціальностей та збільшено тривалість післядипломного навчання лікарів [8].

В Україні освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст» присвоюється випускникам після закінчення навчання за 6-тирічною програмою. Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» присвоюється після закінчення навчання за програмою магістратури і захисту магістерської роботи. Отримання освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» не є необхідним для лікарської діяльності, однак дає право на вступ до аспірантури без набуття необхідного 3-х річного стажу роботи [8].

У нашій країні система безперервної медичної освіти сформована на базі класичних медичних вузів і медичних факультетів університетів, які володіють розвинутою інфраструктурою, високим педагогічним і науковим потенціалом.

У системі медичної освіти домінуюча роль належить профільюючим медичним кафедрам, які безпосередньо здійснюють професійну підготовку студентів-медиків.

Проблемами медичної освіти в Україні сьогодні є неповна відповідність стандартам ЄС і ВФМО, внаслідок низької мотивації студентів та викладачів відбувається зниження якості підготовки медичних кадрів, майже відсутні університетські клініки (4 на усю країну), спостерігається невідповідність умов навчання вимогам часу, велике навчальне навантаження на викладачів, низька інформатизації навчального процесу, недосконалість законодавства, недостатність фінансування вищої школи та ін. [9, 10].

Аналіз підготовки майбутніх лікарів у закладах вищої медичної освіти в Україні дозволив нам виділити наступні недоліки:

- зміни у сучасній підготовці лікарів, обумовлені тим, що вища медична освіта не задовольняє суспільство, має місце зниження якості підготовки фахівців, консерватизм у застосуванні сучасних технологій;

- вища медична освіта у значній мірі будується на основі накопичення нових знань, що формує вміння вирішувати стандартні професійні завдання, діяти у відомих ситуаціях.

На даний час стають очевидними протиріччя між:

- об'єктивною потребою системи охорони здоров'я у висококваліфікованих кадрах та готовністю молодих фахівців до використання сучасних медичних знань у професійній діяльності;

- сформованим рівнем професійних знань, умінь і навиків і можливостями їх реалізації у професійній діяльності.

Дослідження способів якісного поліпшення процесу освіти у вузах йде у декількох напрямках. Продовжується розробка законодавчої бази України щодо стандартизації, сертифікації і акредитації навчання, яка, з одного боку, повинна гармонійно відповідати документам Європейського союзу, а з іншого, зберегти позитивні традиції, які відображають українську культуру. Це є важливим для системи вищої медичної освіти у зв'язку із організацією підготовки лікарів для високоєфективної медичної допомоги пацієнтам. Тому перед вищою медичною освітою є питання не лише про зміст, структуру і технології підготовки високопрофесійних фахівців, а й вирішується завдання формування особових якостей майбутніх фахівців, здатних відповідати виклику часу.

Зберігаючи історичні традиції вітчизняної системи вищої медичної освіти та використовуючи досвід підготовки медичних кадрів, вищої медичній освіті належить сформулювати механізми щодо вбудовування у єдиний освітній простір відповідно до загальноєвропейських вимог на основі Болонського процесу.

Українська система медичної освіти повинна розглядатися не тільки як вузівська структура, яка дає певні професійні знання, а як конкурентоздатний, найважливіший ресурс країни, який можна і потрібно використовувати в економічних, соціальних, політичних і культурних цілях.

Активна інтеграція вітчизняної вищої медичної освіти в міжнародний освітній простір не повинна призводити до втрати досягнень і пріоритетів досвіду підготовки лікарів.

Так, студентів в європейських країнах вчать діяти у суворій відповідності до стандартів лікування, тоді як в Україні вища медична освіта завжди орієнтувалася на розвиток клінічного мислення, індивідуальний підхід до

хворого. Потрібно поєднувати і те і інше, підсилити фундаментальну підготовку на перших курсах.

Навчання в українських вузах медичного спрямування визначається галузевим стандартом вищої медичної освіти (ОПП, ОКХ), який є галузевим нормативним документом, і який визначає нормативний зміст навчання, встановлює вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої та професійної підготовки фахівця відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня певної спеціальності.

Освітньо-професійна програма підготовки лікарів передбачає такий розподіл загального навчального часу за циклами підготовки: гуманітарний та соціально-економічний, природничо-науковий, професійно-практичний. Впродовж навчання студент повинен здобути 360 пунктів ECTS.

Практична підготовка студентів здійснюється у формі виробничої практики та професійної клінічної практичної підготовки студентів.

Виробнича практика на 2 та 3 курсах проводиться упродовж навчального року: з догляду за хворими – на 2 курсі (150 годин у 4 семестрі у відділеннях стаціонару); сестринська практика – на 3 курсі (120 годин у 6 семестрі у відділеннях стаціонару).

Професійна клінічна практична підготовка студентів на 4–6 курсах здійснюється відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик під час вивчення клінічних і гігієнічних дисциплін та під час виробничої практики. Виробнича лікарська практика на 4 курсі (4 тижні) та 5 курсі (4 тижні) проводиться або упродовж навчального року, або у літній період за рішенням Вченої ради вузу.

Вимоги до практичної підготовки студентів визначені у програмах з виробничої практики та у всіх типових навчальних програмах з клінічних дисциплін, у тому числі у наскрізних навчальних програмах з внутрішньої медицини, педіатрії, хірургії, акушерства і гінекології. Обсяг практичної роботи студентів в амбулаторно-поліклінічних установах становить не менше 25% від кількості навчальних годин, передбачених на практичні заняття з дисципліни.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти у Польщі відбуваються великі зміни у змісті вищої освіти. Навчальні заклади розробляють навчальні програми, які базуються на результатах навчання. Результат навчання є основою, навколо якої будується ціла навчальна система, з урахуванням нових вимог до навчального процесу.

Висновки. Знання теорії і практики міжнародної професійної освіти відкриває додаткові можливості для пошуку перспективних напрямів оптимізації освітнього процесу, проте важливо враховувати українські традиції і вибирати лише ті концепції, технології, методи і засоби, які довели свою ефективність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Симаева И.Н., Кузнецова Т.Ю., Короткевич М.И. Модернизация образования и науки в России, Польше и Литве: сравнительный анализ. – Балтийский регион. – 2011. – №2. – С. 95–101.
2. Жилияев І.Б., Ковтунець В.В., Сьомкін М.В. Вища освіта України: стан та проблеми. – К.: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, 2015. – 96 с.
3. Бухальська С.Є. Компетентнісний підхід. Теоретичний аналіз ключових дефініцій вищої медичної освіти. – Нова педагогічна думка. – 2009. – № 2. – С. 84–88.

4. Юшчак К.А. Актуализация профессионально-ценностных ориентаций студентов в процессе высшего педагогического образования в Польше : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». – Щецин, 2000. – 22 с.
5. Грищук Л.А., Городецкий В.Е. Медична освіта у Польщі. – Тернопіль: ТДМУ, 2006. – 124 с.
6. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 maja 2012 r. w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów: lekarskiego, lekarsko-dentystycznego, farmacji, pielęgniarstwa i położnictwa. – Dziennik Ustaw z dnia 5 czerwca 2012 r. – Poz. 631.
7. Клішевич Б.А., Рум'янцев Ю.В., Гончаренко І.Ф. Історія становлення медичної освіти в Україні як державного нормативного компонента військово-медичної освіти. – Медична освіта. – 2011. – № 1. – С. 84–90.
8. Кліщ Г.І. Професійна підготовка лікарів в університетах Австрії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Тернопіль, 2013. – 20 с.
9. Москалюк В.Д., Сидорчук А.С. Якісна медична освіта в Україні на до дипломного етапі: міф чи реальність? – «Молодий вчений». – 2014. – № 1 (03) – С. 155–157.
10. Чайковський Ю.Б., Хламанова Л.І. Додипломна вища медична освіта в Україні: що можна змінити вже сьогодні? – Медична освіта. – 2015. – № 1. – С. 125–128.

FEATURES OF MANAGEMENT OF DISTANCE STUDIES

Tetiana Kravchinska,
*Senior Lecturer, Candidate of Pedagogical Sciences,
State higher educational establishment
University of Management of Education
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДИСТАНЦІЙНИМ НАВЧАННЯМ

Тетяна Кравчинська,
*старший викладач, кандидат педагогічних наук,
Державний вищий навчальний заклад
Університет менеджменту освіти
Національної академії педагогічних наук України*

Дистанційне навчання представляє собою нову організацію освіти, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів отримання знань, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самоосвіти. Воно призначене для широких верств населення незалежно від матеріального забезпечення, місця проживання та стану здоров'я.

Останнім часом проблеми дистанційного навчання приділяється велика увага в педагогічній літературі, бо дистанційне навчання є однією з форм неперервної освіти, що покликана реалізувати права людини на освіту й отримання інформації.

Один з напрямків процесу інформатизації сучасного суспільства є інформатизація освіти – процес дослідження та забезпечення сфери освіти методологією та практикою розробки та оптимального використання сучасних або, як їх прийнято називати, нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання. Дистанційне навчання не являє собою денне чи заочне навчання, бо воно може поєднувати декілька форм, які інтегрують провідний педагогічний досвід усіх освітніх національних систем, які використовують нові навчальні технології.

Дистанційна форма навчання, як будь-яка інша форма навчання, не може бути ізольованою від загальної системи освіти. Дистанційне навчання – вже досить поширена форма навчання для України, тому багато труднощів виникає в процесі її застосування. На сучасному етапі управління в системі дистанційного навчання потребує фундаментальної розробки на основі теорії управління соціальними системами, наукових підходів, синтезу філософії та психології освіти, врахування особливостей функціонування закладу освіти як відкритої, динамічної, детермінованої системи. Досвід використання різноманітної комп'ютерної техніки накопичено в різних ланках освіти й висвітлено в багатьох вітчизняних та зарубіжних виданнях, але немає чітких розробок щодо управління в системі дистанційного навчання, що і визначає проблему нашого дослідження.

Головною метою дистанційного навчання є надання громадянам нашої держави можливості отримання якісних знань, набуття відповідних умінь та навичок за місцем їх проживання або тимчасового перебування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та відповідного програмного забезпечення [1].

Дистанційне навчання – це цілеспрямований процес інтерактивного (діалогового), асинхронного або синхронного взаємодії викладача і студентів між собою і з засобами навчання, індивідуальний до їх розташування у просторі та узгоджений у часі. А дистанційна освіта – це освіта, що реалізовується за допомогою дистанційного навчання, по завершенні якого видається диплом або інший документ [2].

За допомогою дистанційного навчання можуть бути реалізовані наступні освітні послуги: підготовчі курси; отримання освіти; продовження або підвищення професійної освіти; сертифіковані програми; контрактні програми на замовлення. А потенційними споживачами системи дистанційного навчання є: особи, які проживають у віддалених від вузівських центрів районах; особи, які бажають підвищити свою кваліфікацію, придбати нові знання або отримати другу освіту; абітурієнти; особи з обмеженими фізичними можливостями; військовослужбовці та члени їх сімей; особи, які бажають здобути освіту в зарубіжних освітніх закладах; особи, які прагнуть освоїти освітню програму в стислі терміни тощо [3]. Курс дистанційного навчання – це не тільки сам текст занять, а цілісний процес, що включає пошук необхідної інформації в мережах, обмін листами, як з кураторам курсу, так і з іншими слухачами, звернення до баз даних, періодичним інформаційних видань, які розповсюджуються через Інтернет.

Актуальність дистанційного навчання проявляється у можливості упровадження новітніх педагогічних, психологічних і методологічних розробок з розбиттям матеріалу на окремі функціонально завершені модулі (теми), які вивчаються у міру засвоєння і відповідають здібностям окремого студента (слухача) або групи загалом. Дистанційні курси, на яких побудовано дистанційне навчання мають цілу низку позитивних динамічних характеристик: гнучкість, актуальність, зручність, модульність, економічна ефективність, раціональність, інтерактивність, діагностичність, географічна необмеженість [4].

Дистанційне навчання має наступні переваги та особливості: оперативні, інформаційні, комунікаційні, педагогічні, психологічні, економічні, ергономічні [4].

Бурхливе поширення дистанційного навчання спричинило появу великої кількості навчальних програм і систем, а також освітніх середовищ та платформ дистанційного навчання. Найкращі із них мають стати щоденним робочим інструментом викладача. Діяльність викладача під час організації дистанційного навчання піддається суттєвим змінам. Його першочерговим завданням стає підготовка дистанційного навчального курсу на основі вже існуючих джерел, оригінальних авторських наробок, які входять до його тематичних розділів.

Moodle (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище), яке може використовуватися як платформа для електронного, в тому числі дистанційного навчання. Moodle – це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням [5].

Платформа дистанційного навчання Moodle, яка є предметом розгляду дослідження, за великою кількістю критеріїв, є одноосібним лідером серед подібних програм. Крім того, вона підтримується і постійно розвивається величезним та стійким міжнародним співтовариством. Незважаючи на її простоту та дружність веб-інтерфейсу, оволодіння системою дистанційного навчання Moodle все ж вимагає певного напруження.

В сучасному інформаційному суспільстві Moodle набуває все більшого поширення. Сьогодні система використовується не лише в закладах вищої школи, а й загально-освітніх школах, некомерційних організаціях, приватних компаніях, індивідуальними викладачами і навіть, батьками, що самостійно навчають дітей. Цьому сприяє те, що система придатна для використання не тільки в варіанті роботи в глобальних мереж, а й легко адаптується під самодостатню платформу для створення локальних однокористувацьких оф-лайн навчальних ресурсів, та ресурсів, здатних повноцінно функціонувати в рамках локальних мереж.

ЛІТЕРАТУРА

1. Veluchko V. U. (2010). Informatsyni tehnologii formuvannya suchasnihih sistem znan yak osnova innovatsynogo rozvitku osvlti [Information technologies of forming of the modern systems of knowledge as basis of innovative development of education]. V. U. Veluchko, V. V. Kamishin, O. E. Strizhiak // Materials of interdisciplinary research and practice conference "Innovative technologies of studies of the gifted young people" »n December, 08-09, 2010. 168 p. Kyiv. [in Ukrainian].
2. Bakalov V. P. (2008). Distantnyne navchannya. Kontseptsya, zmlst, upravlinnya [Distance studies. Conception, maintenance, management] V. P. Bakalov, B. I. Kruk, O. B. Zhuravliov. M. Publishing house "H«t Line - – elecomma", »107 p. [in Russian].
3. Belozubov A. V. (2007). Sistema distantsionnogo obucheniya Moodle [System of distance studies Moodle]. Methodical train aid A. V. Belozorov, D. G. Nikolaev. 108 p. SPb. [in Russian].
4. Oliinik V. V. (2006). Pidvishchennya kvalifikatsii kerivnikiv osviti za distantsiynoyu formoyu navchannya [In-plant training of leaders of education by distance form of studies]. Logos. 408 p. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Vishniakivskiy V. V. (2014). Organizatsiya distantsiynogo navchannya. Stvorennya elektronnihih navchalnih kursiv ta elektronnihih testiv [Organization of the distance studies. Creation of electronic educational courses and electronic tests]. Electronic resource V. V. Vishniakivskiy, M. P. Gnidenko, G. I. Gaydur, train aid. 140 p. Kyiv. Retrieved from http://www.dut.edu.ua/uploads/l_786_40131752.pdf.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMING VALUABLE ATTITUDE TO HEALTH OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Daria Moroz,

Postgraduate student, National Pedagogical Dragomanov University

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дар'я Мороз,

Аспірант, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

The article dwells upon the theoretical foundations of forming valuable attitude to health of primary school children; it explains the meaning of the terms “principle”, “principle of upbringing”; general and specific principles of the process are defined and the notion is characterized; the requests and peculiarities of realization of the defined principles in the process of formation of the valuable attitude to health of primary school children are mentioned.

Key words: valuable attitude to health, principles of upbringing, general and specific principles of forming valuable attitude to health.

У статті розглянуто теоретичні засади формування ціннісного ставлення до здоров'я дітей молодшого шкільного віку; розкрито значення понять «принципи», «принципи виховання»; визначено загальні та специфічні принципи даного процесу, охарактеризовано їх сутність; зазначено вимоги та особливості реалізації визначених принципів в процесі формування ціннісного ставлення до здоров'я в дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: ціннісне ставлення до здоров'я, принципи виховання, загальні та специфічні принципи виховання ціннісного ставлення до здоров'я

Виконуючи суспільні функції навчання й виховання дитини, сучасна освіта в Україні вимагає змін акцентів у вихованні молоді. Пріоритетного значення набуває завдання збереження і зміцнення індивідуально - соціального здоров'я людини, що зумовлено кризою здоров'я в світі, посилення якої в даний час визнається багатьма фахівцями. Нині важливим завданням системи освіти є навчання підростаючого покоління відповідального ставлення до здоров'я як до найвищої суспільної та індивідуальної цінності. Набуває актуальності проблема формування ціннісного ставлення до здоров'я учнівської молоді, що передбачає усвідомлення особистістю здоров'я як найважливішої цінності для людини, сприяє вибору учнем такої стратегії поведінки та способу життя, які забезпечать збереження й зміцнення його здоров'я.

Тематика багатьох наукових досліджень в галузі філософії, педагогіки, психології, медицини, соціології та методика їх здійснення доводить, що проблема здоров'я підростаючого покоління не втрачає з часом своєї актуальності, а набуває характеру глобалізації. Серед найбільш відомих розробників питань культури здоров'я, формування навичок здорового способу життя, екологічної освіти у вітчизняній педагогіці слід назвати В.Бобрицьку, О.Вакулєнко, В.Вєрбицького, Т.Воронцову, В.Горашука, С.Кириленко, Л.Лук'янову, С.Омельченко, В.Оржеховську, Г.Пустовіта, С.Свириденко, С.Страшка, Л.Суцєнко, Т.Федорченко. Водночас аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить про те, що незважаючи на досить вагомі результати наукових пошуків у галузі формування ставлення до здоров'я, поза увагою науковців залишилося теоретико-методологічне обґрунтування даного процесу, розкриття важли-

вих аспектів теоретичних і методичних основ формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів початкових класів.

Метою статті є розкриття теоретичних засад формування ціннісного ставлення до здоров'я в дітей молодшого шкільного віку через аналіз особливостей загальних та специфічних принципів даного процесу.

У наслідок загострення соціально-економічних проблем життя суспільства, погіршення стану здоров'я населення, зростає роль освіти в формуванні культури здоров'я а саме ціннісного ставлення до здоров'я учнів різних вікових груп. Педагогіка як наука сприяє вирішенню даної проблеми розробляючи теоретико-методологічні засади та психолого-педагогічні механізми даного процесу.

Проблемі формування ціннісних ставлень особистості присвятили свої дослідження фахівці різних напрямів: психологи, педагоги, соціологи, філософи тощо. Значний внесок у розробку психічного феномену «ціннісне ставлення» зробили О.Лазурський, В.М'ясищєв, О.Леонтєв, К.Абульханова-Славська, О.Здравомислов, В.Тугарінов, О.Асмолов та інші. Розробкою ціннісного підходу в педагогіці займалися І.Бєх, О.Вишневський, В.Крижко, В.Сластьонін, В.Струманський, О.Сухомлинська, Г.Чижакєва та ін.

Існують деякі відмінності щодо визначення науковцями підходів до теоретичних засад формування ціннісного ставлення до здоров'я у закладах освіти. В основу нашого дослідження покладена психологічна ідея, яка розглядає ставлення як структурні утворення особистості, а саму особистість як систему ставлень [1; 2]. Під ціннісним ставленням до здоров'я ми розуміємо системне й динамічне психічне утворення особистості, що формується на основі ціннісно-мотиваційної сфери та

сукупності знань про здоров'я, яке відображається у свідоми обраному способі життя. Ціннісне ставлення до здоров'я формується у процесі становлення особистості як цілісної системи, пов'язаної з усвідомленням свого місця, ролі, функцій у професійній діяльності, у суспільстві, у колективі [3].

Враховуючи аналіз актуальних досліджень, у контексті нашого дослідження було встановлено, що процес формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів початкових класів має відбуватися згідно з основними закономірностями і принципами гуманістичного виховання та конкретизуватися специфічними принципами відповідно до провідних факторів формування ціннісного ставлення до здоров'я.

Принципи (лат. *principium* – ершооснова) – є основні вимоги до діяльності педагога, вихідні положення, якими керується вихователь у побудові виховного процесу [4, с. 391]. В Українському педагогічному словнику, принципи виховання визначаються як «...положення, що впливають із закономірностей виховання й визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики та організації» [5, с. 270]. Вони є узагальненою системою вимог, які охоплюють усі аспекти виховного процесу, відображають результати виховної роботи та є результатом узагальнення світового психолого-педагогічного досвіду [6], їх дотримання дає змогу ефективно вирішувати актуальні проблеми виховання.

Аналізуючи вітчизняні і зарубіжні педагогічні праці можна зробити висновок, що єдиної думки щодо ієрархії, кількості та визначень принципів виховання не існує. Так, у С.Гончаренка виділені загальні та національні принципи виховання [5], у В.Сластьоніна – метапринципи і часткові принципи виховання [7], у М.Фіцули – основні принципи національного виховання [8], у Г.Пустовіта – загальні й специфічні [9]. В останньому освітньому енциклопедичному виданні принципи виховання та принципи навчання розглядаються вже як система.

Аналіз розбіжностей у підходах до визначення провідних принципів виховання дозволив Г.Пустовіту зробити висновок, що принципи «не є сталими догмами в теорії навчання і виховання особистості, а можуть уточнюватись, удосконалюватись та доповнюватись» [10, с. 224]. Принципи виховання мають уточнюватися й удосконалюватися відповідно до сучасних вимог сьогодення на чітко визначеній методологічній основі.

Спираючись на дослідницький досвід О.Єжової щодо формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів ми вважаємо за доцільне у концептуальному полі нашого дослідження дотримуватися думки щодо поділу принципів виховання на загальні та специфічні, застосування яких забезпечить цілісність і дієвість виховного процесу, спрямованого на формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів. Загальні принципи розглядаються нами як провідні положення, методологічні ідеї, що визначають спрямування виховного процесу формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів початкових класів у загальних рисах, а специфічні принципи впливають із загальних і при цьому виражають специфіку, особливості конкретних педагогічних завдань, поставлених у здоров'яспрямованій діяльності виховного

процесу [3].

У результаті аналізу наукового доробку І.Беха, В.Горашука, О.Єжової, І.Казанжи, В.Оржеховської, Г.Пустовіта, М.Фіцули та інших провідних фахівців у сфері виховання нами були визначені загальні принципи формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів початкових класів: цілеспрямованості; природовідповідності; гуманізму; культуровідповідності; наочного прикладу; взаємодії сім'ї та школи.

Початком будь-якої діяльності, зокрема виховної, є визначення мети. Виховний процес, перш за все, є ціленаправленим. Педагог відповідно до мети своєї діяльності повинен спрямовувати свою виховну роботу. Маючи мету, він вчасно зможе побачити недоліки у вихованні, скорегувати виховний процес [11, с.8].

В основі принципу природовідповідності лежить врахування багатогранної природи дитини: анатомо-фізіологічних, психологічних, вікових, генетичних, національних, регіональних та інших особливостей. Реалізація принципу вимагає врахування цілісної природи дитини. Тому принцип природовідповідності, це категорія педагогіки, методологічна ідея, яка вказує на необхідність такого змісту і структури процесу формування ціннісного ставлення до здоров'я, які уможливають поєднання змісту з методами і формами виховання на основі закономірностей процесу фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку учнів [4, с. 392; 3].

У сучасних педагогічних дослідженнях значну увагу гуманізації освіти приділяють І.Аносов, Г.Балл, М.Берулава, І.Бех, О.Бондаревська, О.Вишневський, Г.Пустовіт, О.Савченко та ін. Принцип гуманізму вимагає створення умов для формування кращих якостей і розвитку здібностей людини, розкриття джерел її життєвих сил; гуманізацію взаємин між вчителями й учнями, постановку виховання в центр навчально-виховного процесу, повагу до особистості, її гідності, визнання права всіх учасників педагогічного процесу бути самим собою, а значить розуміння запитів, інтересів, довіри до кожної особистості [3].

Принципи природовідповідності та гуманізму вимагають застосування і принципу культуровідповідності. В загальному розумінні принцип культуровідповідності передбачає врахування умов існування людини, а значить і культури суспільства, і умов у процесі навчання і виховання. Ядро змісту виховання мають складати універсальні загальнолюдські, загальнонаціональні та регіональні цінності культури. Ставлення ж до учня ґрунтується на принципі гуманізму, що забезпечує його здатність у процесі свого культурного розвитку самостійно визначатися у світі культури і творчої самореалізації та залучатися до загальнолюдських цінностей і самостійно обирати їх. Принцип культуровідповідності передбачає залучення особистості і до питань здоров'я в різних галузях культури (духовній, інтелектуальній, побутовій, фізичній, матеріальній, політичній тощо), що дозволяє говорити про культуру здоров'я, формування якої відбувається саме через формування ціннісного ставлення особистості до здоров'я [12; 3].

Схильність молодших школярів до наслідування надає принципу наочного прикладу надзвичайно важливу роль у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я

школярів, забезпечує змогу успішно використовувати позитивні приклади бажаної поведінки [6, с.29].

Принцип взаємодії сім'ї та школи повинен стати обов'язковим у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я учнів. Єдність педагогічних вимог школи та сім'ї є однією з умов оптимізації виховного процесу. Відомо, що батьки є першими педагогами, тому прищеплення дитині навичок здорового способу життя, формування у неї позитивного ставлення до збереження і зміцнення власного здоров'я повинно починатися саме у лоні сім'ї. Видатний педагог Ян Амос Коменський наголошував, «...перша турбота батьків – оберігати здоров'я дітей» [13]. Батькам молодших школярів слід бути особливо пильними щодо того, як впливає навчання у школі на стан здоров'я дитини. Вчителі ж повинні залучати батьків до виховання здорових дітей, як у стінах загальноосвітнього закладу, так і поза його межами, а також озброювати батьків основами психолого-педагогічних знань, передовим досвідом виховання, дбати про підвищення педагогічної культури батьків. Саме за рахунок співпраці батьків та педагогічного колективу можливе формування у школярів високого рівня ціннісного ставлення до здоров'я [8, с. 262; 12].

Процес формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів початкової школи має свої особливості, які зумовлені системою життєвих цінностей учнів, їх соціальним становищем, розвитком, станом здоров'я тощо. Тому під час формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів молодших класів вчитель повинен керуватися не лише провідними загальними принципами виховання, а ще й специфічними, які враховують якраз ці особливості.

Підходи до визначення специфічних принципів виховання залежать від особливостей конкретних завдань виховання і відрізняються значним різноманіттям. Окрім того, для визначення специфічних принципів формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів початкових класів необхідно враховувати особливості предмета виховання, зокрема психологічний механізм формування ставлення особистості та інтегративний характер поняття «здоров'я» [3].

У перебігу теоретичного аналізу наукової літератури у сфері збереження здоров'я учнів, нами визначені такі специфічні принципи педагогічної системи формування ціннісного ставлення до здоров'я початківців: педагогічного стимулювання; соціальної відповідності; превентивності; свободи вибору; аксіологічного підходу до розуміння здоров'я; холістичного підходу.

Стимулювання є необхідною умовою виховання дітей всіх вікових груп, але воно є особливо ефективне в роботі з молодшими школярами, оскільки внутрішні збудники цілеспрямованих зусиль ще не досягли в них значного розвитку і механізми самодисципліни є відносно слабкими [6, с. 29]. У ході здоров'яспрямованої діяльності мають використовуватися різноманітні доступні стимули як чинники поведінки, що допомагають учневі усвідомити потребу в здоровому способі життя й самостійно надати йому перевагу. Принцип педагогічного стимулювання необхідний для формування ціннісно-мотиваційного компонента ставлення до здоров'я і позитивної мотивації на здоровий спосіб життя учнів [3, с. 119,

142].

Принцип соціальної відповідності, як вказано в Програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, зумовлює «...необхідність узгодження змісту і методів виховання реальній соціальній ситуації, в якій організовується виховний процес» [14, с. 17]. Керуючись державними завданнями виховання здорової нації, вчитель у своїй діяльності з формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів початкових класів повинен враховувати систему цінностей та життєві цілі, особистісні потреби, інтереси, мотиви як окремого учня, так і учнівського колективу загалом [3, с.120].

Окремі знання, вміння, навички, які стосуються збереження, зміцнення та формування здоров'я, учень отримує і засвоює упереджувально, а не в конкретний момент його життя, коли в цьому є необхідність. Керуючись принципом превентивності у процесі розробки і реалізації педагогічної системи формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів початкових класів, вчитель має змогу спрямовувати виховну роботу на профілактику асоціальної та деструктивної поведінки учнів, на формування в них ціннісного ставлення до здоров'я, навичок здорового способу життя, негативного ставлення до таких соціально значущих проблем, як наркоманія, алкоголізм, тютюнопаління тощо [3, с.120, 142].

Для дієвості процесу формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів початкових класів вважаємо за необхідне обов'язково задіяти принцип особистісно-орієнтованого підходу – принцип свободи вибору, який забезпечує самостійність учня у прийнятті рішень. Задача вчителя полягає у сприянні самостійному вибору учнем цінності здоров'я, а не її нав'язування [3, с. 142].

Принцип аксіологічного підходу є одним з чи не найважливіших принципів формування ціннісного ставлення до здоров'я учнів. Це пов'язано з тим, що повноцінне формування ціннісного ставлення до здоров'я школярів можливе тільки за умови їх свідомого відношення до життя й розуміння учнем значення свого здоров'я в ієрархії життєвих цінностей. Вищевказаний принцип передбачає виховання в учнів розуміння здоров'я як найвищої цінності.

Здоров'я не зводиться лише до фізичного стану, а передбачає психоемоційну врівноваженість, духовне та соціальне здоров'я. У нашому дослідженні ми детально розглядаємо здоров'я з позицій холістичного підходу як «частину цілого» і саме здоров'я як багатокомпонентну цілісність, яка необхідна для створення цілісності здорової особистості. При формуванні ціннісного ставлення до здоров'я школярів не можна обмежуватись акцентуванням уваги вчителем лише на соматичний (тілесний) бік учнів (привиття гігієнічних навичок, фізичного розвитку, харчування тощо), слід враховувати усі складові здоров'я [15].

Принципи виховання спираються на виховний процес. Оскільки виховний процес є системою, то і принципи, які відображають його загальні закономірності, теж є системою. Існувало й існує багато систем виховання. Тому характер, деякі вимоги принципів, а іноді й самі принципи змінюються. Сукупність принципів забезпечує успішне визначення завдань, підбір змісту, ме-

тодів, засобів і форм виховання. Принципи застосовуються не ізольовано, не почергово, а одночасно, комплексно. Серед принципів немає головних і другорядних, вони всі рівнозначні. Однакова увага до всіх принципів попереджає можливі порушення протікання виховного процесу. Єдність принципів виховання потребує від педагога вміння використовувати їх у взаємозв'язку, з урахуванням конкретних можливостей і умов. Принципи виховання не є порадою, рекомендацією. Вони вимагають обов'язкового і повного втілення у практику [4, с.

394-395; 8, с. 263; 11, с. 40].

Формування в учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів високого рівня ціннісного ставлення до здоров'я можливе за умови дотримання визначених загальних і специфічних принципів. Водночас принципи не є готовими рецептами, керуючись якими вихователь може досягти високих результатів. Успіх практичної реалізації принципів залежить від спеціальних знань, досвіду, майстерності, особистості педагога та шляхів здоров'яспрямованої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лазурский А.Ф. Избранные труды по общей психологии. К учению о психической активности. Программа исследования личности и другие работы / А.Ф. Лазурский. – СПб.: Алетейя, 2001. – 192 с.
2. Мясичев В.Н. Психология отношений: избранные психологические труды / В.Н. Мясичев [под ред. А. А. Бодалева]. – М.: Институт практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1995. – 356 с.
3. Ёжова О.О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів: монографія / Ёжова Ольга. – Суми, 2011. – 412 с.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник / Н.Є. Мойсеюк. – К.: Білоцерківська книжкова фабрика, 2003. – 615 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
6. Казанжи І.В. Теорія і методика виховної роботи в школі I ступеня: навчальний посібник для студентів ВНЗ / І.В. Казанжи. – К.: Слово, 2014. – 296 с.
7. Педагогіка: учебник / [Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н.]; под ред. В.А. Сластенина. – М.: Академия, 2008. – 576 с.
8. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник / М.М. Фіцула – К.: Академвидав, 2007. – 560 с.
9. Пустовіт Г.П. Основні компоненти знань школярів в галузі екологічної освіти / Г.П. Пустовіт // Освіта на Луганщині. – 2003. – № 1 (18). – С. 65–71.
10. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах: монографія / Г.П. Пустовіт. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 540 с.
11. Подласый И.П. Педагогіка: в 2 книгах / И.П. Подласый. – М.: Владос. – книга 2: Процесс воспитания. – 1999. – 256 с.
12. Бондаренко О.М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Бондаренко Олена Миколаївна. – К., 2008. – 26 с.
13. Коменский Я.А. Дидактические принципы (отрывки из «Великой дидактики») / Я.А. Коменский. – М.: Гос. учебно-педагогическое изд-во наркомпроса РСФСР. – 1940. – 92 с.
14. Програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні / [Бех І.Д., Кононко О.Л., Оржеховська В.М. та ін.]. – К.: Букрек, 2005. – 50 с.
15. Мухамед'яров Н.Н. Методологічні засади формування здорового способу життя / Н.Н. Мухамед'яров // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 3 – С. 36-38.

THE PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF MANAGERS' INTERCULTURAL PROFESSIONAL INTERACTION COMPETENCE

Victoria Petrenko,

Postgraduate student, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Ukrainian experts on intercultural management often use the Hofstede Model of “cultural matrix” to explore culture both on the macro level (the level of different countries) and micro level (the level of organizations and individuals). Today, even very small firms have the capability to be global. The marketing slogan «Sell the culture» may direct the national economy of Ukraine to the production and sale of goods and services that convey intercultural differences and are of special interest to consumers in foreign countries. It apparently brings about professional interactions among culturally different people.

As Petrusenko states underestimation of intercultural

interaction impact on domestic business can cause failure in international cooperation, slow economic and social progress in developing significant and meaningful changes in the whole country as well as its particular regions and companies. The scientist analyzed statistics on the dynamics of foreign trade of Ukraine for the past decade and estimated that culturally similar environments have such countries as Romania, Bulgaria, Russia, Greece, Poland, Portugal, Spain. Thus, Ukrainian managers are biased in favour of business cooperations with these countries. Nevertheless, according to the research of the scholar, collaboration with the countries whose culture differs significantly from the Ukrainian one

(Denmark, Ireland, Austria, Britain, Finland, Israel, Switzerland, the USA) will provide higher level of the national economy competitiveness and performance [1]. However, Ukrainian managers are reluctant to do business with countries which culture differs to an important degree because it requires from managers at all levels an understanding of cultural diversity and skills of leveraging it which managers lack.

Other issue under discussion of scholars is homogeneity of the cultural composition of workforce that is considered to be a pitfall and a hindrance to the enterprise development process as it puts to additional expenses to adapt the product or service to local markets [2]. Though managing multicultural workforces is even more difficult than working with people from different cultures; it can mask the true reasons for a company's ineffective performance and lead to disastrous results. Individuals are typically members of several subcultural groups which means they have multiple cultural identities (national, regional, sub-organisational, etc.) [3] and work in different contexts (institutional, organizational, occupational, etc.). The proportion of people of mixed cultural identities in the workplace is constantly growing and, consequently, it increases the demand for managers operating effectively with members of bicultural (groups having two nationalities) and multicultural (groups representing three or more nationalities) groups for the benefit of the company. Working with groups composed of diverse members without commonly agreed or shared cultural values, attitudes, beliefs, and behavioral assumptions and communicating with them in a lingua franca which is not their mother tongue can raise problems to managers as they draw on contextual knowledge of professional interaction traditionally practiced in Ukraine which is not quite often tenable. These are factors tending to produce negative results on intercultural professional interactions. The role of managers in mediating between and within cultures becomes vital for company's performance.

Undeniably, the business collaborative processes require to build multicultural teams to solve problems and respond rapidly to market changes and customers' needs to deliver tailored products and services globally. So, managers' tasks are to recognize cultural differences and treat people from all cultures with respect to develop attitudes they want their employees to take as a kind of stance for team and company success. The most effective way to perform these tasks is to create an environment that supports cultural diversity of a team. However, according to the findings of the Ukrainian scientists O. Ivashyny and S. Ivashyny, the Ukrainian managers' score of such dimensions of the Hofstede Model of "cultural matrix" as "Individualism versus Collectivism" and "Masculinity versus Femininity" has been growing approximately by 21 and 32 points respectively over the last decade [4]. As a result, Ukrainian management is prone to revert to more autocratic forms of control and operate in and with teams in a highly individualistic manner. It means managers might actually be quite conflicted and, as a consequence, even block the teams' efforts at both problem solving and relationship building. A tool to make managers compromise their own position for the sake of team consensus is to appeal to their social responsibility as a special form of interaction.

A pilot survey carried out in Kharkiv National University

of Economics named after S. Kuznets (Ukraine) in 2013 included 308 students of the first, second, third and fourth years of study of the faculty of Marketing and Management. Data collected from the students showed that they ranked the ability to have strong interpersonal skills and sense of social responsibility in the first positions of the lists (about 83% of students). The difficulties caused problems to the students in the process of intercultural professional interaction were associated mostly with their ability to manage interaction, for example, the process of initiating interaction was deeply problematic to 67% of students requiring great mental, emotional efforts even if they had a good command of a foreign language.

Nevertheless, Ukrainian higher professional educational establishments do not refer to intercultural interaction competence as a managers' professional one and, as a consequence, managers do not perform effectively with members of different cultures as they lack knowledge, skills, and experience in this field.

The analysis of the scientific research has shown that the term "intercultural competence" is mostly conceptualized as an individual's capacity to interact with people who represent different cultures. But the term "intercultural professional interaction competence" has not been defined yet. From the philosophical standpoint, intercultural professional interaction is examined as a system that requires concept analysis, morphological analysis, functional analysis and historical analysis of the phenomenon in statics and dynamics [5].

Concept analysis provides a description of the concept as an integrated system of relative categories, that is, its structure, components, their links. The term "interaction" is a universal philosophical category of the fundamental conceptual apparatus of modern theoretical thinking. All human activity in the world is based on different interactions, thus, the fundamental meaning of interaction is a means of cognition, a tool of action, a way of organizing life; a special type of relationship between the people in which each individual acts upon other individual or individuals, causing him or them to change; the only condition for the harmonious development of nature and personality [6]. As the mentioned definitions state, there is not a single approach to the term "interaction", however, it can be concluded that the category of "interaction" is a philosophical category embraces such concepts as influence, a special type of relationship, change, development.

According to the systematic approach, the human being is the agent and object of culture, who makes scopes of material and spiritual culture in the process of creative activity. Communication is the link that connects all the components of culture and sociocultural processes together. Thus, communication is the basis of human interaction, especially professional intercultural interaction. It means that intercultural professional interaction requires from future managers proficient level of communication skills.

Historical analysis examines genetic (the dynamics of the phenomenon and its development) and prognostic aspects of the analysis. According to historical analysis, intercultural professional interaction is socio-cultural activities of a human being as a social actor. As any human activity, intercultural professional interaction is a specific kind of individual's

active attitude to the world, the aim of which is to change and transform the world through assimilation and development of existing forms of culture. The gradual process of internalization of the culture forms causes the gradual development of the individual and externalization of his or her actions based upon knowledge. This process represents the process of socialization or enculturation of the individual to culture and predicts his or her ability to be an accepted member of the society.

According to morphological analysis, the structure of intercultural professional interaction comprises the following main components: an agent, an object, instrument(s) and an activity itself [5]. The agent of an activity may be an individual, a social group, a separate society or humanity as a whole. The object of an activity can be presented by thing(s) and final product(s) of an activity. Instrument(s) of intercultural professional interaction are means of verbal and nonverbal communication. In terms of quality, intercultural professional interaction is a creative (productive) activity that is a synthesis of transforming activity, cognitive activity, value-orientation activity, communicative activity. Aforementioned activities require from will-be managers creativity, communicative skills, cognitive skills, knowledge of cultural value systems.

Thus, the structure of intercultural professional interaction includes: 1) a minimum of two interlocutors who have self-comprehension and knowledge how to use the rules of semiotic systems (e.g. language); 2) an intercultural professional interaction context which the participants comprehend and interpret; 3) discursively-related messages represented by texts of culture which transmit the meaning of the context by linguistic means. Texts of culture can be: verbal ones (oral, written, media texts: paper, electronic, audio, video); nonverbal ones (artifacts, behaviors); discursive practices; 4)

the motives and purposes motivating participants to communicate; 5) the direct transfer of discursively-related messages and participants' cognition of text material forms (oral, written, printed, etc). Thus, the content of communication are procedures with text construction and text reconstruction accompanied by the processes of thinking, imagination, comprehension, interpretation of text content and text meaning.

The success or failure of professional intercultural interaction as a joint activity depends on its participants' initiative determined by his or her values. Sagatovskiy emphasizes that values are the causes of different behavioral patterns, i.e. an individual acts differently in similar situations as his or her values are axiological dominants mediating human response to reality, influencing the way of thinking and, consequently, affecting the outcome of intercultural professional interaction [8]. The system-making center of any mutual activity are axiological dominants represented by the agents' common social or professional values. Hence, willingness and preparedness for professional intercultural interaction is determined by one's values affecting his/her world-view and cultivation of personal or professional attributes, the attribute of social responsibility as well.

Participants of intercultural professional interaction set different goals to attain (e.g., obtaining profits, solving problems), nevertheless, the main goal is to initiate or maintain professional relationship and develop a common construction of the professional world to benefit business.

As the mini-research shows intercultural professional interaction is a complex phenomenon. The philosophical analysis of intercultural professional interaction competence proves that will-be managers require training to acquire the competence of it to avoid blocking to maintain professional bonds.

REFERENCES

1. Y. Petrushenko, Investigation of connection between cultural and economic indicators of social development: societal approach, Formation of market economy: Collection of scientific works, Special issue: Problems of modern economics and institutional theory, Kyiv: Kyiv National University of Economics, 2010, pp. 57 – 59.
2. O. Boblovs'k', Intercultural interaction in the context of globalization, philosophical - cultural dimension: Abstract for the degree of Candidate of Philosophy in specialty: 09.00.04, Kharkiv, 2012.
3. J. E. Salk & M. Y. Brannen, National culture, networks, and individual influence in a multinational management team. *Academy of Management Journal*, 43, 2000, pp.191-202.
4. O. Ivashyna & S. Ivashyna, The Socialization of Economy in the Context of Post-industrial Trends, *BusinessInform*, issue number 6, 2014.
5. M. S. Kagan, Human activities. (System Analysis), M., Politizdat, 1974.
6. A. N. Yezuytov, The philosophy of interaction: an explanation of the inexplicable, St. Petersburg, 1995.
7. V.N. Sagatovskiy, Philosophy of developing harmony: philosophical foundations of world view, Part 3: Anthropology, St. Petersburg: Petropolis, 1999.

A REVIEW OF INTERNATIONAL ETHICAL CODES FOR THE FORMATION OF DEONTOLOGICAL CULTURE OF FUTURE PHARMACISTS

Tetiana Shafranska,

Lecturer, Medical College, Zaporozhye State Medical University

The involvement of Ukrainian pharmaceutical education in European space requires updating of the concepts of the preparation of pharmaceutical staff at all stages of professional training. The competitiveness of future pharmacists is in direct proportion to their level of competence, tolerance, interpersonal skills, mastering professional vocabulary, the correct implementation of pharmaceutical care facilities providing pharmaceutical care. Holistic program of formation of deontological culture of future pharmacists in the process of studying of professionally oriented disciplines involves the saturation of the curriculum deontology content. The main acts governing proper professional behavior of pharmaceutical staff are ethical codes. An individual seminar of the author's specialized course «Pharmaceutical deontology culture» provides a study of the ethical and deontological codes. The lesson is devoted to the review of the provisions of the structure and ethic code of pharmaceutical workers of Ukraine [9], Latvian pharmaceutical code of ethics (Zālu reklamēšanas ētikas prakses kodekss) [11], of the code of ethics of the American pharmaceutical Association (Code of Ethics of the American Pharmacies Association (APha) [3], Polish pharmaceutical code of ethics (Kodeks Etyki Aptekarza, Kodeks etyki aptekarza rzeczpospolitej polskiej) [8, 10], Italian deontological pharmacist's code (Codice deontologico del farmacista) [5], French deontological pharmacists code (Code de déontologie des pharmaciens) [2], Spanish pharmaceutical deontological code (Código de Ética Farmacéutica y Deontología) [6], Moldavian model code of ethics (cadru Codul de etica (deontological) al lucrătorului medical and Hyperion S. A.) [7], ethical code of student pharmacists-General pharmaceutical consulates (Code of conduct for pharmacy students in England, Scotland and Wales) [1], an international code of ethics of pharmacists (Code of Ethics for Pharmacists FIP) [4].

Structural sections of ethical and deontological codes in the field of pharmacy have a goal, objective, purpose of the code of obligations, principles, commitments and the responsibilities of pharmaceutical personnel. Proper professional conduct of pharmacists, the recommendations of the relationship of the pharmaceutical industry-moral and legal aspects of patient confidentiality, principles of respect for pharmacists are discussed in the content. The main purpose of pharmaceutical ethical codes is to preserve the interests of the subjects of the pharmaceutical market and the provision of appropriate pharmaceutical care.

Analyzing current ethical and deontological codes of the pharmaceutical in different countries, the number of significant specific features of each country is determined. Therefore, the most clear description inherent to the pharmaceutical worker of value orientations, ethical qualities are reflected in the ethical pharmaceutical codes of Italy, France and Moldova [2, 5, 7]. A more detailed description of the moral and legal aspects of pharmaceutical activities is presented in the ethical pharmaceutical codes of the USA, Poland [3, 8, 10]. Emphasis on professional relationships in the pharmaceutical market, is presented in ethical codes of Latvia, Spain, Ukraine [11, 6, 9]. International code of ethics of pharmacists is an example of systematization and comprehensiveness of the deontological provisions of the standards, facilities, behavior of pharmaceutical personnel [4]. The principles of proper professional behavior of pharmacists are the key to improving the emotional state of a suffering person during the illness; accelerating the therapeutic effect, due to the confidence of the patient in the correct treatment, optimistic system, professional compassion of health care workers. The development of deontological features among the students provided by the teacher, contributes to the further knowledgeable professional conduct.

REFERENCES

1. Code of conduct for pharmacy students in England, Scotland and Wales [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.pharmacyregulation.org/sites/default/files/Code%20of%20conduct%20for%20pharmacy%20students%20s.pdf>.
2. Code de déontologie de spharmaciens [Uneressource électronique]. – Lemoded' 'ccès: <http://www.ciopf.org/var/ciopf/storage/fckeditor/File/ciopf-code-de-deontologie-france.pdf>.
3. Code of Ethics of the American Pharmacies Association APha [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.ashp.org/DocLibrary/BestPractices/EthicsEndCode.aspx>.
4. Code of ethics for pharmacists FIP [Electronic resource]. – Access mode: http://fip.org/www/uploads/database_file.php?id=351&table_id=.
5. Codicedeontologicodelfarmacista[Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso : http://www.fofi.it/doc_fofi/codice_deontologico.pdf.
6. Códigode ÉticayDeontologíaFarmacéutica [Recursos electrónicos]. – El modo de acceso: <http://www.unav.es/cdb/esotcodigofar1.html>.
7. Codulcadru de etica (deontological) allucrătoruluimedical șifarmaceutic [Resursă electronică]. – Modul de acces: http://old.ms.md/_files/1471-Cod%2520etica-brosura.pdf.
8. Dobraapoteckarskapraksa [Elektronicznyzasób]. – Trybdostęp: [http://www.farmacija.org/dokumenti/predlog-dap-20120302\[1\].pdf](http://www.farmacija.org/dokumenti/predlog-dap-20120302[1].pdf).
9. Етичний кодекс фармацевтичних працівників України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20100528_1.html.
10. Kodeks etyki aptekarza rzeczpospolitej polskiej [Elektroniczny zasób]. – Tryb dostęp: http://www.dia.com.pl/pl/kodeks_etyki_aptekarza_rzeczpospolitej_polskiej/867/.

11. Zāļu reklamēšanas prakses ētikas kodekss [Elektroniskais resurss]. – Piekļuves režīmā: http://www.siffa.lv/uploads/etika/Kodeksi_2014/LV_Etikas_kodekss_140101_LV.pdf.

PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS PREPARATION FOR THEIR COLLABORATION WITH HETEROGENEOUS GROUPS OF STUDENTS

Tetiana Tutova,

Ph.D. student, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)

“Schools must be redefined as places where all students, ..., are expected to succeed [1].” But schools have to be the place where every student has equal opportunities to succeed.

Most educators now know that the “one size fits all” approach is not what is best for students. That being said, differentiating can be one of the hardest things to implement in a classroom. To match all the activities students participate in and to give all of them equal chance to learn and to use their knowledge in practice despite of being different is Task No1 for teachers who have to be ready to collaborate with heterogeneous groups in class. For example, when organizing reading groups, the teacher has low, medium, and high readers (as measured by reading level assessments) work together in a Heterogeneous Group to comprehend and analyze a given text together. So, teachers cannot embrace high standards for all students without addressing the barriers that prevent many students from equal educational opportunity. One of the barriers is heterogeneity.

Heterogeneity is a social and pedagogical problem. This article deals with problems and perspectives of future primary school teachers who are going to work with various heterogeneous groups of students.

What are these groups? Heterogeneous Groups are groups that include students with a wide variety of instructional levels. Heterogeneous Groups stem from the education precept that a positive interdependence can arise from students with varied learning levels working together and helping each other to reach an instructional goal, and finely providing all students with educational opportunities in the classroom.

Heterogeneous Groups are groups with students who are gifted and have a variety of interests and who are with low ability, who may have different values, they may be different types of believers, they may be healthy and disable students, they may have racial and social differences but everyone has to become a global citizen and to complete Six Human Needs (certainty, variety, significance, love, growth, contribution) and to the task of a teacher is to unleash power within every student [2].

A heterogeneous class is one that has different kinds of learners in it, as opposed to a ‘homogeneous’ class, where the learners are similar. This definition cannot, however, be directly applied to the real world: there is in fact no such thing as a ‘homogeneous’ class, since no two learners are really similar; and therefore all classes of more than one learner are in fact heterogeneous. Thus for our purposes the term

may be better defined as ‘classes whose members are particularly, or unusually, heterogeneous’, and which therefore present special problems for both learners and teacher [3].

Another definition sometimes applied to such classes is ‘mixed ability’. What most teachers understand by it in practice is classes of learners among who there are marked differences in level of performance in the English language. However, the implications of the term ‘ability’ include not just the immediate observable ‘ability to perform’ of the learners, but also their ‘potential learning ability’; and the former is not likely to be a simple one-to-one result of the latter. Learners’ present proficiency may have been influenced by various other factors such as different previous opportunities for learning, better or worse previous teaching, higher or lower motivation. Even if we rephrase the term ‘mixed-ability’ and say ‘mixed-proficiency’, this still does not cover all aspects of heterogeneity as applied to a class of language learners. Learners are different from one another in all sorts of other ways that affect how they learn and need to be taught.

First step the teacher supposes to do in his/her heterogeneous class is to collect the learner’s profiles. A learner’s profile is a collection of information relating to an individual learner. Its purpose is to provide a picture of the learner’s previous and current development and future potential in terms which relate to self-access learning. Besides, it also gives an overall picture about the learner (his schooling, family background, knowledge about the language and so on).

In our daily teaching, we face mixed-ability classes, which imply having not only students with mixed language-learning abilities, but also students with different learning styles, different attitudes, personalities, cultural backgrounds and interests. I want to propose that we look at our students as individuals, identifying their unique problems and indicating the appropriate solutions in each case. Here I have discussed a few general problems and individual problems with some suitable solutions and suggestions to facilitate heterogeneous classrooms.

In heterogeneous groups truth may be that the low-end kids tend to pull down the high-end kids, rather than the other way around. The class pace slows, and the teacher has to in effect devise two lesson plans for each period, one for the accelerated students and another for those who have low skills.

But, we have found that a mixed ability group is a problem because students can play off one another and the highs seem to bring up the lows in some cases. It hasn’t been found

that the gifted child has to 'come down' to the lower level student. It's a teacher who has to shape an area where all can be successful if they work toward their strengths.

Heterogeneous classrooms present different challenges for teachers. On the one hand, a teacher has to try to be sure everyone in a heterogeneous classroom is being challenged and learning the material.

What are general tips how to shape groups?

Heterogeneous groups should include one student that is high achieving, two students that achieve at an average level and one student that is lower achieving. The idea is that each student benefits from having the other students in the group. The richness of ideas and perspectives, as well as the shared learning help to benefit each student in the group. Students in these groups can work together on a variety of tasks, including reading to each other, working with cooperative learning structures or group projects, as well as working independently [4].

It is important to keep in mind that these groups should be flexible groupings; students can enter and exit these groupings for a variety of reasons.

We are going to shape tips for future teachers how to deal with gifted students and students with lower abilities in heterogeneous groups.

Gifted children are scattered throughout the various

grade level classrooms, rather than all together in one classroom.

Gifted students need plenty of intellectual stimulation, and if they don't get it from their teachers, they will often provide it for themselves. If lessons become dull, a gifted child's mind will wander to more interesting thoughts. A recent study found that gifted children said they had to spend a good deal of time waiting because they already knew the material being covered. Teachers seemed to want all the children to move forward at the same rate so gifted kids had to wait until the other students caught up.

But there students with a learning disability. In simple terms, a learning disability results from a difference in the way a person's brain is "wired." Children with learning disabilities are as smart or smarter than their peers. But they may have difficulty reading, writing, spelling, reasoning, recalling and/or organizing information if left to figure things out by themselves or if taught in conventional ways.

A learning disability can't be cured or fixed; it is a life-long issue. With the right support and intervention, however, children with learning disabilities can succeed in school and go on to successful, often distinguished careers later in life.

Taking into consideration these two groups of students we can suggest the problems solutions for future teachers in the chart below.

Problems	Gifted students	Suggestions	Lower ability students	Suggestions
Effective learning The aim is to reach all of our students.	Students may find the learning task very easy to deal with.	Ask them to be teacher assistants. Shape atmosphere of support, respect and tolerance. Monitor each and every student and to reach their needs.	Students may find it difficult to understand.	Split them into smaller groups to work with teacher assistants. Create an opportunity for everyone to participate. The lower ability group tends to receive more drill than ever – more of the same, instead of a more hands-on approach, problem solving, projects, etc. Form the environment of challenge and gratitude. Monitor each and every student and to reach their needs.
Materials Textbooks are designed for an ideal homogeneous classroom environment.	Students may find the textbook boring or very easy. Meaningless.	Ask students adapt the materials according to students.	Students may find the textbook very hard, dull, strange.	Ask students work effectively with adapted material.
Participation The classroom is the first and only environment for language learners to communicate.	Students would like to express everything they think or feel by using the new language.	Instruct students to avoid from speaking before the other person has finished. Emphasize that turn-taking is a true form of respect.	Some of the students find it difficult to speak in the target language for many reasons ranging from interest to confidence.	Ask students to display their multiple intelligences to cover the material.

<p>Interests Interest problems may arise due to the differences among students in terms of their attitude towards the subject matter and/or the teacher; their knowledge of language; and their personality.</p>	<p>The topic has no familiarity with their own life or their interests. Some of the students may not be interested in the lesson, unless they do get the chance to express their own ideas since the teacher talks too much during the lesson</p>	<p>Teachers should be aware of the different interests of the students to organize and to arrange activities accordingly.</p>	<p>Students cannot express their ideas because of their language level or because of their low background.</p>	<p>Teachers should be aware of the different interests of the students to organize and to arrange activities accordingly.</p>
<p>Discipline Teachers fail to engage their learners' attention</p>	<p>Students finish the tasks given before the other students, they may misbehave while waiting for the others to finish.</p>	<p>To give additional interesting tasks s/ to be well prepared for the class</p>	<p>Students cannot finish the tasks as quickly as the strong ones and may lose their confidence and/or show ill-disciplined behavior for a variety of reasons related to that</p>	<p>To have variety of supports to encourage student</p>

[5], [6].

If future teachers are ready to work with heterogeneous groups they are ready to provide a welcoming experience for all students creating an inclusive learning environment.

Here are three issues to consider when creating an inclusive learning environment:

Differentiating: We know that everyone learns differently, so move past the “one-size-fits-all” approach to instruction and assessment. Try allowing students to engage with information in a variety of formats, such as websites, videos, and podcasts. Books, magazines, and periodicals provide rich non-tech ways for students to progress through materials as well. Provide small group or individual, direct instruction so you can tailor content delivery more accurately for specific learners' needs. Assessment choices represent an opportunity for students to showcase their understanding in various ways. Examples include portfolios, presentations, and oral exams. When we customize students' experiences in our classroom, we can build upon their strengths and help to develop and improve their understanding of topics with which they are struggling.

Healthy Grading: Stop taking off points for behaviors like lateness, unpreparedness, or talking out of turn. While these and other behaviors are important to manage, they shouldn't be used to mask or reflect students' understanding of a topic. Instead, focus on what the students do know and let that show in your grade book. The components of an enlightened grading philosophy include

Regular formative assessments in which quality, descriptive feedback is generated and personalized for each student.

Once satisfactory understanding is demonstrated on formative assessments, students are ready to attempt a summative test. Ensuring that students are prepared for an exam

increases the likelihood of initial success—which builds confidence and purpose.

Relationships: The most effective way to build an inclusive learning environment comes from forming meaningful connections with your students. Simple, time-honored techniques such as not raising your voice and saying their names correctly are great ways to start building relationships. By taking some extra time and effort to view each pupil as an individual and truly believing that each student can succeed, you'll become partners in success [7].

Putting your students' emotional needs first is important because without feeling safe and understood, no instructional strategy will be effective. By building relationships in the classroom, students will feel comfortable enough to come out and tell us what is on their minds without having to wait for an opportunity from you to do so. Students want to feel valued and like they are a part of a larger school community. By forming a bond between you and your students and providing a sound educational framework for success, real learning will occur.

When preparing students to be language teachers at primary school the main issue is to help them to find ways to inspire their students and get them involved. It is challenging experience for the novice teachers of English language to touch the problems in the heterogeneous classrooms. Of course, being language teachers students should work together to bring out some solutions for the problems which may take some years to find solutions and be a lengthy process, but rewards are countless.

So, while preparing students to work at primary school with beginners they have to be aware of diversity management in higher education, including the creation of inclusive environments, work with heterogeneous groups of students.

REFERENCES

1. Developing a Culture of High Expectations for Teaching and Learning by Leon Lynn and Anne Wheelock, Volume 13, November/December 1997. Harvard Education Letter.
2. Tony Robbins What are the Six Basic Human Needs? <http://upliftconnect.com/six-basic-human-needs/>
3. Erick Herrmann Grouping students: Heterogeneous, homogeneous and random structures, January 15, 2014 <http://exclusive.multibriefs.com/content/grouping-students-structures/education>
4. Ward. B. (1987). Instructional Grouping in the Classroom. School Improvement Research Series. Retrieved from <http://educationnorthwest.org/sites/default/files/InstructionalGrouping.pdf>
5. R. Naryanan, How to Work Effectively with a Heterogeneous Classroom, India - <http://hlmag.co.uk/oct09/less02.htm>
6. Culturally Relevant Teaching: How Do We Create Equitable Learning Environments?, March 5, 2015 by KleaScharberg
7. 3 Ways to Create an Inclusive Learning Environment | ASCD <http://inservice.ascd.org/3-ways-to-create-an-inclusive-learning-environment/>

SECTION 12 AREA STUDIES & SOCIO-ECONOMIC GEOGRAPHY

THE RETROSPECTIVE ANALYSIS OF FORMATION OF DEMOGRAPHIC POTENTIAL IN KHARKIV REGION

Kateryna Sehida,

Ph.D. (geographical sciences), Associate Professor,

Kateryna Kravchenko,

*Ph.D. student, V. N. Karazin Kharkiv National University,
The Department of Human Geography and Regional Studies*

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Катерина Сегіда,

кандидат географічних наук, доцент,

Катерина Кравченко,

*аспірант, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра соціально-економічної географії і регіоналістики*

Найважливішою передумовою суспільного розвитку держави та будь-якого регіону є демографічний потенціал, а в умовах ресурсного виснаження територій, саме він може стати ключовою рушійною силою розвитку. Окрім кількісних та якісних показників демографічного потенціалу, на особливу увагу заслуговують внутрішньотериторіальні особливості, які є наслідком та чинником територіальної організації суспільства [1]. Відповідно, необхідними є дослідження розвитку систем розселення у територіальному та часовому аспектах, адже саме це визначає територіальні особливості демографічного потенціалу та подальший соціально-економічний розвиток територій.

Сьогодні Харківська область має рівень економічного розвитку один із найвищих серед регіонів України та півдня Східної Європи. Сьогодні Харківська область належить до регіонів з найвищим демографічним потенціалом в Україні. За показником чисельності населення Харківська область посідає 4 місце в Україні: в області мешкає 6 % населення держави (2 млн 738 тис. осіб) [6]. Обласний центр – місто Харків – друге за чисельністю місто держави після Києва та восьме у Східній Європі (після Москви, Санкт-Петербурга, Києва, Варшави, Бухаресту, Будапешту та Міська) [8]. Харківщина є традиційним центром східноукраїнських земель та відноситься до староосвоєних регіонів України, система розселення якої пройшла тривалий та складний період формування й розвитку.

Первинними елементами систем розселення є міські та сільські поселення. В адміністративно-територіальному устрої до складу Харківської області входить 27 районів (сільських районів), 17 міст, з яких 7 обласного значення підпорядкування (Ізюм, Куп'яськ, Лозова, Люботин, Первомайський, Харків, Чугуїв) та 10 районного

значення, 61 селище міського типу, 139 селищ, 381 сільську раду та 1538 сіл [7, 8]. Процеси заселення будь-якої території безпосередньо пов'язані з виникненням первісних населених пунктів. Сліди найперших поселень на Харківщині виявлені ще у ранньому палеоліті. Фундаментом часової етапізації поселень адміністративних районів виступають 365 населених пунктів [3, 8] Харківської області, що утворюють її сучасну поселенську мережу. Впродовж палеоліту-давньоруських часів археологічні старожитності виявлені у 144 населених пунктах, або у 39 % усіх поселень Харківської області. Сучасна Харківська область як відомо лежить в межах лісостепової та степової природних зон, має сприятливі географічні умови, що призвело до її раннього заселення. На території області відомі поселення кам'яної епохи, зокрема: мезоліту – заселення в межах південних частин сучасного Харкова, в міжріччі Уд та Лопані, біля Ізюма та селищ Петрівське і Кицевка (Балаклійського та Чугуївського районів відповідно) [2]; неоліту, бронзового віку, скіфські та Сарматські, ранньослов'янські поселення, поселення салтівської культури, часу Київської Русі та кочівників [2, 3, 8]. Отже, зазначимо, що впродовж досить тривалого історичного періоду відбувалося активне «обживання» території. Аналізуючи географію первинних поселень, констатуємо, що заселення території відбувалось вздовж основних водних артерій області (ріки Сіверській Донець, Уди, Лопань, Харків, Мжа.). Окрім обов'язкової наявності однієї крупної річки або місця злиття двох річок, величезне значення у розташуванні поселень осілого населення має поєднання на великій території декількох природних ландшафтів, лісового масиву, обривистої берегової ділянки, заплави або надзаплавної тераси. Родючість ґрунтів є одним з основних факторів розвитку землеробства, тому поселення

землеробів здебільшого приурочені до заплавлених ділянок уздовж річок в лісостеповій і степовій природних зонах. Для успішного розвитку тваринництва необхідний певний набір умов (наявність місць для випасу, достатня кількість прісної води, тощо), тому поселення скотарів розташовувалися на степових ділянках біля джерел води.

Еволюцію типів поселень має тенденцію, яку можна схематично зобразити формулою: «стоянки первісних людей – села – городища – найдавніші міста», міста, які були з давніх давен обрані первинними поселенцями, мають вигідне географічне положення в усіх його аспектах. Пізніші поселення, що виконували оборонну і торгову функції, були центрами розвитку ремесел і кустарного виробництва. Розташовувалися вони уздовж транспортних шляхів на правих обривистих берегах крупних річок. На початку нашої ери степи теперішньої Слобідської України служили пристанищем для багатьох кочових племен. Гунни, авари, печеніги, торки, половці, татари – всі вони залишили сліди свого перебування і своєї культури в численних археологічних знахідках [5]. Тож, первинне заселення території сучасної Харківської області відбувалось під впливом природно-географічних факторів.

Серед політичних чинників формування системи розселення Харківщини слід виділити розширення меж Московської держави, яка поступово просуvala свої території на південь, відповідно Московський уряд для захисту своїх кордонів зводив фортеці і створював регулярну сторожову польову службу раннього сповіщення про напад татар. У завдання прикордонної служби входив також захист старовинного торгового Муравського шляху від ворожих нападів [2]. Для захисту від нападників на початку XVII століття серед «Дикого поля» почали створюватися перші нечисленні укріплені пункти – невеликі фортеці і остроги – Цареборисів (1600 р.), Чугуїв (1638 р.). В кінці XVI століття російською державою були засновані ряд міст-фортець, основним завданням яких був захист південних меж Московської держави від набігів кримських татар. У околицях цих міст-фортець виникали села. Як правило, чим далі від міста знаходиться село, тим історично пізніше воно було засноване [3]. Активне освоєння цих земель почалося в 30-і роки XVII століття, а масового характеру процес набув під час визвольної війни українського народу в 1648-1654 роках. Тоді на територіях сучасного Сходу України проживали переважно переселенці із Задніпров'я. Землі ці називали Слобідською Україною або Слобожанщиною, центром якої став Харків. Для захисту від татар у середині XVII століття були створені Харківський, Ізюмський, Ахтирський, Сумський слобідські козацькі полки. Харків швидко став військово-адміністративним, а пізніше – торгово-ремісничим і економічним центром всієї Слобожанщини [5]. До початку XVIII століття інтенсивність набігів кримських татар стала слабшати, тому через століття після заснування перших міст почалася інтенсивна селянська колонізація краю. Заселення території сучасного Харківського регіону відбувалося практично одночасно як з півночі російськими служивими людьми, так і з заходу українськими козаками і селя-

нами. До переселення українців в незаселені степові райони підштовхувало складне положення України, яка була зруйнована безперервними війнами другої половини XVII століття між Кримським ханством, Московською державою і Річчю Посполитою. Відзначимо чотири основні напрями заселення регіону: з підвладних Польщі правобережних територій сучасної України, з півдня країни – Таврії, з сусідніх Полтавської, Сумської та Чернігівської областей та з Російської держави.

Утворення та стрімкий подальший розвиток Слобідсько-Української губернії, Харківського намісництва та Харківської губернії призвели до формування м. Харків як значного політичного центру Слобідської України і Російської держави, на потужного політичний і економічний центр [2], що сприяло зростанню місцевої торгівлі, транспорту, науки та освіти, мануфактурного (згодом – фабричного) промислового виробництва. За добу Радянського Союзу Харківщина мала значні виробничі потужності та вважалась «кузницею кадрів». З проголошенням незалежності України в 1991 році почався новий етап розвитку регіону. Тож, фундамент системи розселення Харківської області було сформовано кілька століть тому, на основі його розвивалась сучасна регіональна система розселення. Проведений ретроспективний аналіз дозволив виявити наступні етапи формування демографічного потенціалу Харківської області [4]:

I етап – III ст. до н.е. – XVIII ст. н.е. Первинне освоєння території кочовими та слов'янськими племенами, зумовлене зручним фізико-географічним положенням регіону в центрі залюдненого континенту, сприятливі природно-кліматичні умови, орографічні умови території;

II етап – XVII – XIX ст. Примусове заселення території для захисту кордонів Московії, пільги для добровільних мігрантів, міграція населення з правобережних та південних територій сучасної України, з сусідніх Полтавської, Сумської та Чернігівської областей;

III етап – XIX ст. – XX ст. Трудові міграції населення на територію Харківщини, дякуючи стрімкому розвитку господарства регіону та безпосередньо міста Харків, економіко-політичні реформи уряду.

Значна історія розвитку Харківщини обумовила формування потужного господарського комплексу, високого рівня суспільного розвитку та значного демографічного потенціалу (як за кількісними, так і за якісними показниками), проте в межах області населення розміщене нерівномірно. Середня густина розселення населення становить 87 осіб/км² з врахуванням великих міст та 32 особи/км² без їх врахування [7], відзначається його максимальна концентрація в обласному центрі (55 %), в прилеглих до нього районах; в той час в більшості периферійних районів області, особливо південних, спостерігається відтік населення, що обумовлено соціально-економічними умовами, територіальною диференціацією рівня та якості життя населення. В останні роки в результаті тих суспільно-політичних подій, які відбуваються в Україні, географічне положення області змінилось: вона залишалась прикордонною по відношенню до РФ, та являється прифронтовою по відношенню до зони проведення АТО. З 2014 році Харківщина відчула форс-мажорне вибухове зростання міграційного притоку населення

за рахунок тимчасових вимушених переселенців із зони проведення АТО в частині Донецької та Луганської областей. Ці процеси мають суттєвий вплив як на подальший розвиток соціально-економічного розвитку регіону та систему розселення, так і на механізми регіонального управління. Також значно впливають на кількісні та якісні показники демографічного потенціалу, значно трансформуючи його, проте можуть бути вдало використані

для його нарощування та нівелювання територіальних диспропорцій в розміщенні, що є можливим лише за допомоги науково обґрунтованих заходів регіональної соціально-демографічної та екстичної політики, відповідно, зазначене питання потребує подальших суспільно-географічних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Niemets L. Demographic potential as the basis for social and economic development / L. Niemets, K. Sehida, N. Guseva // Економічний часопис – XXI. – 2015. – № 3-4. – С.93-97.
2. Багалій Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалій. – Х.: Дельта, 1993. – 256с
3. Історія міст і сіл Української РСР. Харківська область. – К: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1966. — 1086 с.
4. Немець К. А. Роль та значення заселенсько-розселенських процесів для розвитку соціогеосистеми Харківської області / К. А. Немець, К.О. Кравченко. // Часопис соціально-економічної географії: Міжрег.зб. наук. праць. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – Вип. 18 (2). – С. 54-59.
5. Немець Л. М. Особливості формування поселенської структури Харківського регіону / Л. М. Немець, К. Ю. Сегіда, К. А. Решетов // Збірник наукових праць «Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: Геологія – Географія – Екологія». – Випуск № 824. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2008. – С. 190-193.
6. Офіційний сайт Головного управління статистики в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.kharkov.ukrtel.net/ua>
7. Сегіда К. Ю. Розселення населення Харківської області: територіальний аспект / К. Ю. Сегіда // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Геологія – Географія – Екологія. – 2013. – № 1049, Вип. 38. – С. 165–169.
8. Харківська обласна державна адміністрація // Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kharkivoda.gov.ua/>

SECTION 13 FOOD TECHNOLOGY

CONTROL OF QUALITY OF RAW MATERIAL FOR THE MILK PRODUCTION ACCORDING TO THE EU REGULATIONS

Tatyana Prilipko,

*Doctor of Agricultural Sciences, Professor,
Head of the Department of processing technology and standardization,
Podillya State Agrarian and Engineering University*

Natalia Bukalova,

*Ph.D., Associate Professor of the Department of veterinary examination of animals,
The Bila Tserkva National Agrarian University*

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ СИРОВИНИ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ ЗА НОРМАТИВАМИ ЄС

Тетяна Приліпко,

*доктор с.-г. наук, професор, завідувач кафедри технології переробки і стандартизації,
Подільський державний аграрно-технічний університет, Україна*

Наталія Букалова,

*кандидат вет. наук, доцент кафедри ветсанекспертизи тварин,
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна*

Для виходу на європейський ринок Україні необхідно запровадити жорстку систему контролю безпечності харчових продуктів [1, 2]. Питання безпечності та якості харчових продуктів має пріоритетне значення як для виробників харчових продуктів і споживачів, так і для урядів країн. Безпечність харчових продуктів – це гарантія того, що харчові продукти не завдадуть шкоди людині, якщо їх готуватимуть або вживатимуть за призначенням [3, 4]. Тому, нова редакція Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», що набув чинності 20 вересня 2015 року, запроваджує систему контролю безпечності харчових продуктів на всіх етапах їх виробництва [5]. Це дозволить виявити загрозу та запобігти виробництву небезпечного харчового продукту на ранньому етапі технологічного процесу. Фахівці називають цей закон євроінтеграційним, оскільки він побудований на принципах та вимогах до безпечності харчових продуктів, що діють в ЄС [6].

На сьогодні європейська система безпечності харчових продуктів визнана однією з найкращих у світі, а європейські споживачі є найбільш захищеними. На законодавчому рівні це закріплено у формі вимоги обов'язкового запровадження системи управління безпечності харчових продуктів на принципах ХАССП (Аналіз ризиків і критичних контрольних точок) або *HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points)* [7, 8]. Система *HACCP* – це система оцінювання і контролю небезпечних чинників продовольчої сировини, технологічних процесів та готової продукції, що забезпечує високу безпеку та якість харчових продуктів. Виконання вимог *HACCP* потужностями з виробництва харчової продукції юридично встановлено в

більшості країн ЄС і прийняте у низці країн місцевим законодавством. Такими заходами вводиться чітка система контролю безпеки харчової продукції на рівні підприємства (суб'єкта господарювання), здійснюваного під наглядом уповноважених державних органів. Виконавчі органи низки країн нині визнають сертифікацію, проведену третьою стороною, як документальне підтвердження виконання підприємством вимог *HACCP* [9,10].

Сертифікація системи *HACCP* необхідна також компаніям, що експортують продукцію в країни, де така сертифікація є обов'язковою. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [5] покладає основну відповідальність за безпечність харчових продуктів на операторів ринку (виробників, інших суб'єктів господарювання, які транспортують, зберігають, пакують чи реалізують харчові продукти), а контроль держави спрямований не на готовий продукт, а на його виробництво та обіг, що посилює захищеність споживачів, які будуть упевнені, що купують безпечний харчовий продукт. Від операторів ринку також вимагається застосовувати такі системи простежування харчової продукції, що забезпечують доступність інформації на запит контролюючого органу [11]. Потужність з виробництва харчових продуктів у будь-який час повинно мати точну інформацію про те, звідки воно отримало сировину чи готовий продукт і куди вони направлені з підприємства. Така інформація повинна бути вказана на маркуванні готового харчового продукту і зберігатися оператором ринку впродовж шести місяців після кінцевої дати його продажу [12]. У країнах Європейського Союзу, завдяки існуючому інформаційному полю, всі інциденти,

пов'язані з різними харчовими продуктами, стають загальновідомими широкому колу покупців. Тому споживачі, які не хочуть псувати своє здоров'я чи втрачати життя через уживання неякісних та небезпечних продуктів харчування, відмовляються купувати продукти, пов'язані з будь-якими інцидентами [13, 14].

Мета досліджень – провести аналіз законодавства та існуючих систем контролю безпечності молочних продуктів у європейських країнах і пакету нормативно-правових актів щодо реформування системи державного контролю у сфері забезпечення безпечності харчових продуктів в Україні. Дослідити збірне коров'яче незбиране молоко, що надходило на «Лактіс Філія» ДП «Аромат» Кам'янець-Подільського молочного заводу Хмельницької області від суб'єктів господарювання Хмельницької та Чернівецької областей.

Дослідження проводилися згідно з ДСТУ та іншою нормативною документацією [15–21].

Результати досліджень. Трансформування національної системи державного контролю безпечності харчових продуктів з традиційної моделі на сучасну систему, здатну відповідати на виклики сьогодення, сприяє вирішенню низки важливих завдань, що передбачають, перш за все, реформування системи державного контролю у сфері безпечності харчових продуктів шляхом створення єдиного контролюючого органу та удосконалення системи надання лабораторних послуг. В Україні прийнятий Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [5], готуються проекти інших нормативно-правових актів, що допоможуть вирішувати проблеми щодо неефективного використання та розпорощення бюджетних ресурсів за одночасного контролю декількома контролюючими органами одного й того ж оператора харчового ринку та показників безпечності харчових продуктів, дублювання функцій і відсутність координації дій різних державних органів, залучених до системи контролю безпечності харчових продуктів [3, 10]. Тому, пріоритетними напрямками в Україні є проведення реорганізації лабораторної інфраструктури, зменшення великої кількості випробувальних лабораторій та підвищення рівня їх спеціалізації [6].

Гармонізація національного законодавства щодо гігієни харчових продуктів зі стандартами (директивами, регламентами) ЄС сприяє підвищенню рівня безпечності харчових продуктів. Один із основних принципів безпечності харчових продуктів у країнах ЄС полягає в тому, що основна відповідальність за дотримання законодавства у сфері харчової безпечності покладена на оператора харчового ринку. Тому й вітчизняні виробники активно впроваджують систему самоконтролю, що ґрунтується на принципах *HACCP*, обов'язкових в ЄС [3, 6, 11]. Важливим є й розроблення національної програми навчання державних інспекторів з питань безпечності харчової продукції, адже без достатнього рівня знань практичне впровадження будь-яких реформ неможливе, оскільки постійне навчання та підвищення кваліфікації – один із основних засобів накопичення досвіду та набуття навичок щодо регулювання безпечності харчових продуктів [1, 6].

У процесі виробництва молочних продуктів, молоко-сировина є першою критичною контрольною точкою на

шляху одержання безпечної продукції [1, 6]. Під час оцінювання молока-сировини враховували як загальні, так і специфічні критерії безпечності та якості, що, в свою чергу, визначають якість та безпечність готового молочного продукту. Сире товарне коров'яче молоко, що надходить від потужностей з його одержання та первинної обробки, за всіма показниками безпеки та якості повинно відповідати вимогам національного стандарту України [15].

Проведені дослідження збірного коров'ячого молока, що надходило на «Лактіс Філія» ДП «Аромат» Кам'янець-Подільського молочного заводу Хмельницької області, свідчать про те, що більшість досліджених проб відповідали вимогам ДСТУ 3662–97 (зі змінами № 1 від 2007 р.) [15]. Так, за результатами проведених досліджень чистоти молока встановлено, що проби відповідали І групі. Кислотність досліджуваного молока не перевищувала 17 °Т, що відповідало екстра та вищому гатункам. Середня величина *pH* досліджуваного молока становила 6,65 од. за норми 6,3–6,9. Густина молока становила $1028,8 \pm 0,43$ кг/м³. Лише в одній із досліджуваних проб молока густина була дещо нижчою за нормовану.

Придатність молока до технологічної переробки характеризують, перш за все, такі показники, як масова частка сухої речовини, жиру та білка. Для виробництва сиру використовують молоко з високим умістом усіх перерахованих складників. За результатами випробувань встановлено, що масова частка жиру в дослідженому молоці становила $3,54 \pm 0,06$ %, білка – $3,07 \pm 0,06$ %, сухої речовини – $11,92 \pm 0,06$ %, сухого знежиреного молочного залишку (СЗМЗ) – $8,42 \pm 0,03$ %.

Особливо важливим показником сиропридатності молока є його здатність згоратися під дією сичугового ферменту. За бродильною та сичугово-бродильною пробами молоко-сировина відповідало І та ІІ класам, що свідчило про відсутність у ній газоутворювальних бактерій групи кишкової палички (БГКП) та спорових анаеробних мікроорганізмів. Досліджені проби молока за результатами редуктазної проби відповідали, переважно, першому класу, деяка частина – вищому та другому, і лише одна досліджувана проба – третьому класу.

Уміст важких металів у молоці-сировині не перевищував максимально-допустимих рівнів (МДР) і становив: плумбуму – $0,025 \pm 0,005$ мг/кг; кадмію – $0,0012 \pm 0,001$ мг/кг; купруму – $0,0085 \pm 0,0003$ мг/кг; цинку – $3,66 \pm 0,12$ мг/кг [18].

Рівень нітратів у досліджуваному сирому молоці склав $3,2 \pm 0,45$ мг/л (за допустимого рівня 10 мг/кг) [19].

Результати радіологічного дослідження молока-сировини показали, що вміст у ньому радіонуклідів Cs^{137} коливався від 20 до 60 Бк/кг за регламентованого максимально-допустимого рівня 100 Бк/кг [20].

Висновки. Таким чином, сире товарне коров'яче молоко, що надходить від суб'єктів господарювання Хмельницької та Чернівецької областей для переробки на харчові молочні продукти в «Лактіс Філія» ДП «Аромат» м. Кам'янець-Подільський, і є першою критичною контрольною точкою в технологічному процесі виробництва безпечної молочної продукції в системі *HACCP*, за досліджуваними показниками безпеки та якості відповідає ви-

могам ДСТУ 3662–97 (зі змінами № 1 від 2007 р.). За до- ратувати випуск безпечного та якісної молочної продукції.
тримання технологічних та санітарно-гігієнічних умов ції.
виробництва молочної продукції, підприємство може га-

ЛІТЕРАТУРА

1. Приліпко Т.М. Показники безпеки тваринницької продукції / Т.М. Приліпко // Продовольча індустрія АПК. – 2012. – № 2. – С.33–35.
2. Букалова Н.В. Санітарно-гігієнічний та бактеріологічний контроль виробництва незбираного коров'ячого молока на фермі / Н.В. Букалова // Науковий вісник ветеринарної медицини: Зб. наук. праць. – Біла Церква, 2013. – Випуск 11 (101). – С.25–28.
3. Приліпко Т.М. Особливості відбору проб для мікробіологічного аналізу продукції тваринництва / Т.М. Приліпко // Мат. III Міжнар. наук.-практ. конф. «Зоотехнічна наука: історія, проблеми, перспективи» (Подільський ДАТУ, 21–22 травня). – Кам'янець-Подільський. – 2015. – С. 29–31.
4. Букалова Н.В. Оцінка небезпечних чинників молока коров'ячого незбираного вітчизняного виробника / Н.В. Букалова, Н.М. Богатко // Зб. тез IV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю кафедри екотрофології БНАУ (БНАУ, 10 жовтня 2013 р.).
5. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України / В редакції Закону № 1602-VII від 22.07.2014, ВВР, 2014, № 41-42, ст.2024, зі змінами, внесеними згідно із Законами № 67-VIII від 28.12.2014, ВВР, 2015, № 4, ст.19 № 867-VIII від 08.12.2015, ВВР, 2016, № 4, ст.40.
6. Богатко Н.М. Ветеринарно-санітарні вимоги до якості та безпеки молока коров'ячого відповідно до міжнародних вимог / Н.М. Богатко, О.Ю. Голуб, Н.В. Букалова, О.М. Джміль // Науковий вісник Луганського національного аграрного університету: Ветеринарні науки. – Луганськ, 2011. – Випуск 24. – С. 9–13.
7. Приліпко Т.М. Контроль показників якості йогуртів різних молокопереробних підприємств / Т.М. Приліпко, О.В. Овчарук, Л.П. Гавьюк // Продовольча індустрія. – 2013. – № 5. – С. 14-15
8. Забезпечення отримання якісного та безпечного молока на молочної фермі за застосування роботизації / Н.М. Богатко, Н.В. Букалова, Л.М. Богатко, О.Ю. Голуб // Тези матер. IV міжн. наук.-практ. конф. «Екотрофологія. Прогрес, проблеми, перспективи екологічно безпечного виробництва», присвяченої 10-річчю кафедри екотрофології (Біла Церква, 10 жовтня 2013 р.). – Біла Церква, 2013 (електронний збірник БНАУ).
9. Приліпко Т.М. Мікробіологічні процеси у молоці за різних температур зберігання / Т.М. Приліпко, В.І. Гончар, О.В. Овчарук // Зб. наук. праць Подільського державного аграрно-технічного університету: Сільськогосподарськї науки. – Вип. 22. – Кам'янець-Подільський, 2014. – С. 98–101.
10. Букалова Н.В. Санітарно-гігієнічний та бактеріологічний контроль виробництва незбираного коров'ячого молока на фермі / Н.В. Букалова // Науковий вісник ветеринарної медицини: Зб. наук. праць. – Біла Церква, 2013. – Випуск 11 (101). – С.25–28. Букалова Н. Підвищення якості молока та продуктивності лактуючих корів на основі етологічних принципів / Н. Букалова, Т. Приліпко // Тваринництво України. – 2013. – № 4. – С. 15–18.
11. Виробництво молока та молокопродуктів – державна політика молочної галузі України / Н.М. Богатко, В.З. Салата, В.І. Семенов, Н.В. Букалова та ін. // Наук. вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. Серія «Харчові технології». – Львів, 2012. – Т. 14. – № 3 (53). – Ч. 3. – С. 240–246.
12. Вимоги до маркування харчових продуктів – забезпечення їх безпечності та якості / Н.М. Богатко, Н.В. Букалова, В.З. Салата, М.В. Каблучко // Науковий вісник Львівського нац. ун-ту вет. медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія «Харчові технології». Серія «Ветеринарні науки». – Львів, 2013. – Т. 15, № 3 (57), Ч. 3. – С. 258–264.
13. Букалова Н.В. Оцінка показників безпеки та якості питного коров'ячого молока вітчизняних виробників / Н.В. Букалова, Т.М. Приліпко // Мат. міжнар. наук.-практ. конф. «Біологічні і технологічні аспекти виробництва та переробки продукції тваринництва в контексті євроінтеграції», присвяченої 90-річчю Подільського державного аграрно-технічного університету (21–23 травня 2009 р.). – Кам'янець-Подільський: ПДАТУ, 2009. – С. 24–26.
14. Букалова Н.В. Аналіз якісних та ветеринарно-санітарних показників питного пастеризованого коров'ячого молока 2,5 % жирності / Н.В. Букалова, Н.М. Богатко // Науковий вісник ветеринарної медицини: Зб. наук. праць. – Вип. 63. – Біла Церква, 2009. – С. 14–18.
15. Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі: ДСТУ 3662–97 (зі змінами 2007 р.). – [Чинний від 01.01.1998]. – К.: Держспоживстандарт України, 1998. – (Національний стандарт України).
16. Молоко та молочні продукти. Нормативні документи: довідник / [За ред. В.Л. Іванова]. – Львів: ПП «НТЦ – Леонорм-стандарт», 2000. – –1. – 290 с.
17. Європейські вимоги до виробництва молока та молочних продуктів: Довідник. – Львів: ПП «НТЦ – Леонорм-стандарт», 2007. – С. 220.
18. Обов'язковий мінімальний перелік досліджень сировини; продуктів рослинного та тваринного походження, комбікормової сировини, комбікормів, вітамінних препаратів та ін., які слід проводити в державних лабораторіях ветеринарної медицини і за результатом яких видається ветеринарне свідоцтво (Ф-2), затверджений наказом головного державного інспектора ветеринарної медицини від 3.11.98 р., № 16.
19. Медичні вимоги до якості та безпечності харчових продуктів та продовольчої сировини: Державні санітарні норми та правила від 29.12.2012, № 1140, зі змінами № 576 від 18.08.2014.
20. Допустимі рівні вмісту радіонуклідів ¹³⁷Cs і ⁹⁰Sr у продуктах харчування та питній воді (ДР-2006): Державні гігієнічні нормативи від 03.05.2006, № 25.
21. Богатко Н.М. Застосування експресних методів за визначення якості молока та молокопродуктів / Н.М. Богатко, Н.В. Букалова, І.О. Журбенко // Зб. тез XII Міжнар. наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу та аспірантів «Проблеми ветеринарної медицини та якості і безпеки продукції тваринництва» (Київ, 14–15 жовтня 2012 р.). – К., 2013. – С. 12.

SECTION 14 SOCIOLOGY

METHODOLOGICAL ASPECTS OF RESEARCHES OF PROCESSES OF LABOR MIGRATION

Liudmyla Kalashnikova,

*Ph.D., Associate Professor, the department of sociology
Petro Mohyla Black Sea State University*

Victoria Chorna,

*Lecturer, the department of sociology
Petro Mohyla Black Sea State University*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Людмила Калашнікова,

*к. с. н., доцент, кафедра соціології,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

Вікторія Чорна,

*викладач, кафедра соціології,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

Методологія вивчення трудової міграції передбачає визначення принципів, структури, логіки, форм, методів й засобів наукового пізнання досліджуваного явища. Основною проблемою обліку соціально-економічних показників трудової міграції є процедура ідентифікації трудового мігранта. Закріплені в законах та інших юридичних документах, визначення трудової міграції мають бути чіткими, однозначними та придатними для розробки процедур її обліку. Однак, на практиці законотворці не завжди виходять зі зрілих наукових концепцій трудової міграції населення. Тому наявні системи статистичного обліку відрізняються не лише у різних країнах, а навіть між окремими відомствами однієї держави, оскільки останні можуть здійснювати облік з використанням абсолютно різних методик, що обираються залежно від специфічних завдань та функцій організації. Складність обліку міграцій, порівняно з обліком природного руху населення, полягає в тому, що народитися і померти можливо лише один раз, тоді як у різного роду трудові міграційні переїзди людина може бути задіяною безліч разів. Таким чином, статистика трудових міграцій оперує подіями, фактами прибуття/вибуття, а не кількісними показниками чисельності людей (трудомигрантів), що значно знижує якість обліку, у першу чергу, через збільшення кількості явищ, що реєструються порівняно зі статистикою народжуваності або смертності. Ще однією обставиною, що ускладнює збір емпіричної інформації щодо динаміки трудові міграційних процесів, є присутність такої її складової як нелегальна трудова міграція, що фактично не піддається прямим методам обліку, і відповідно, визначити масштаби та характеристики якої дуже складно, а іноді й неможливо [1, с. 66].

Статистичний облік міжнародної трудової міграції являє собою складну процедуру, однією з характерних особливостей якої виступає те, що вона охоплює події, які можуть реєструватися майже одночасно в двох країнах (донорі та реципієнті). ООН пропонує модель обліку міжнародних потоків мігрантів, що дозволяє виявити зв'язки між вибуттям з однієї країни і прибуттям до іншої країни. Звичайно, використовуючи таку модель, необхідно мати на увазі деякі теоретичні припущення, які були зроблені для її побудови [2, с. 15].

Інформаційне забезпечення дослідження процесів трудової міграції визначається як науково обґрунтована діяльність зацікавлених суб'єктів зі збору, фіксації, обробки, накопичення, зберігання і використання відомостей, повідомлень та будь-яких інших даних з метою аналізу трудові міграційних процесів й розробки державної міграційної політики [3]. Система інформаційного забезпечення аналізу трудової міграції включає офіційні статистичні дані та відомості спеціалізованих вибіркового досліджень, що проводяться науковими установами й іншими організаціями, а також окремими дослідниками.

Поточний облік міграції здійснюють державні органи статистики, оперуючи інформацією про реєстрацію (у минулому – прописку/виписку) громадян шляхом обробки талонів статистичного обліку до адресних листків прибуття/вибуття, що заповнюються у паспортних столах. Головною відмінністю такого обліку є його постійність, що забезпечує неперервність спостереження наявних змін трудові міграційних процесів. Єдина методика та широке регіональне охоплення збирання даних, надає можливість здійснювати міжрегіональні порівняння та

отримувати доволі повну й об'єктивну інформацію в межах країни. Протягом останнього часу у системі поточного обліку міграції відбулися суттєві зміни, пов'язані з відміною прописки та введенням реєстрації, а також із запровадженням у 1995 р. нового первинного документу обліку міграції і нової програми розробки даних. Такі нововведення, на думку статистиків, нададуть можливість підвищення точності й детальності інформації про трудову міграцію. Найголовнішим джерелом даних про потік зовнішніх трудових мігрантів в Україні виступає форма статистичного обліку "1«ТМ" »3«іт про чисельність громадян України, які тимчасово працюють за кордоном", що була запроваджена згідно наказу Мінстату (нині Держкомстат) України від 30 травня 1996 р. Комерційні бюро, агенції та інші організації, що здійснюють працевлаштування українців в інших країнах, надають відомості про осіб, які протягом року скористалися їхніми послугами. Це джерело офіційної статистики охоплює лише окремі, нечисленні, порівняно із загальними масштабами заробітчанства, контингенти учасників трудової міграції, які працевлаштувалися за кордоном за допомогою офіційних посередницьких структур, тому воно не може виступати основною базою для аналізу трудових переїздів, а є додатковим джерелом інформації. Ще одним важливим джерелом даних про зовнішню та внутрішню трудову міграцію, є форма статистичного обліку сільських поселень "1«село"». Ця форма не є складовою поточного обліку населення, що розробляється раз на п'ять років і заповнюється на кожен сільський населений пункт України. Основною інформацією, яку можна отримати зі зазначеного джерела, виступає кількість мешканців села, працевлаштованих за межами свого населеного пункту, а саме в містах та селищах міського типу тієї ж області, за межами області, за кордоном.

Перепис населення є найбільш масштабним заходом статистичного обліку населення. В умовах невисокого рівня достовірності поточного обліку міграційних переміщень, суттєво підвищуються вимоги до розробки програми переписів населення України, зокрема, на предмет включення питань, що мають забезпечити статистичні дані щодо міграції. Головна перевага цього джерела інформації в тому, що відомості збираються про все населення країни. Велике значення має також регулярна повторюваність переписів, як правило, раз на десять років. Однак деякі автори наголошують на тому, що така періодичність проведення переписів не дає можливості дослідити еволюцію міграційних потоків, інші – стверджують про нездатність переписів відображати швидкі зміни в міграції [4, с. 44]. Крім того, питання, що задають під час перепису, суттєво відрізняються між країнами, що значною мірою ускладнює оцінку трудової міграції. Необхідно зауважити, що зовнішня трудова міграція виключає індивіда із перепису, тому інформацію про здійснене переміщення отримують зі слів членів домогосподарства.

Найбільш надійними системами збору демографічної (зокрема, і міграційної) інформації вважаються реєстри населення. Вони представляють собою базу даних, що постійно змінюється і поновлюється завдяки поточним даним щодо фактів народження, смерті, укла-

дання/розірвання шлюбу, а також про зміну місця проживання. Реєстри населення надають інформацію про кожне переселення в країні за певний період часу. Крім того, дане джерело інформації надає можливість отримувати відомості про тимчасові міграції. Такі дані не є бездоганними, однак їх якість вища порівняно з даними, отриманими з інших джерел, зокрема переписів. У деяких країнах, наприклад у Нідерландах, робота реєстрів налагоджена настільки кваліфіковано, що відповідає сама необхідність проведення переписів. Однак, і у реєстрів є свої слабкі місця: вони можуть містити детальну інформацію про мігранта, однак нічого про мотивацію трудової міграції не містять.

Для вимірювання чисельності мігрантів у зарубіжних країнах використовуються різні види джерел даних, в тому числі переписи й реєстри населення, дані в'їзного і прикордонного контролю, а також деякі обстеження домогосподарств та пасажирів. Розвиток методів вибіркового спостереження трудової міграції в ряді розвинених країн було багато в чому обумовлено відсутністю інституту реєстрації громадян за місцем постійного проживання. Яскравим тому прикладом служить досвід статистичного обліку трудових мігрантів в США та Великобританії. Альтернативним є метод використання Центрального реєстра населення (наприклад, в Норвегії, Австрії, Бельгії і т.д.), в який, як правило, заносяться, крім даних резидентів країни, дані про іноземців, які перебувають певний період часу на території держави.

Слід підкреслити, що вибірккові обстеження широко застосовуються як країнами – «д«норами»,» так «р«ципієнтами»». До основних форм подібних спостережень можна віднести: обстеження робочої сили – FS (Labour Force Survey) (країни ЄС, Філіппіни, Канада та ін.); обстеження пасажиропотоку – PS (International Passenger Survey) (Великобританія, Мексика та ін.); поточні обстеження населення (в тому числі демографічні) – PS (Current Population Survey) (США, Мексика та ін.); інтегроване обстеження домогосподарств – HS (Integrated Household Survey) (Болгарія, Великобританія); обстеження професійної підготовки і кваліфікації – QP (The Formation Qualification Professionnelle Survey) (Франція, Мексика та ін.); лонгітюдне обстеження – SI (Longitudinal Survey of Immigrants) (Канада, Великобританія); обстеження доходів і витрат сімей (бюджетів домогосподарств) – FIES (Family Income and Expenditures Survey) (Філіппіни, Польща та ін.); обстеження рівня життя – SMS (Living Standards Measurement Study) (Таджикистан, Азербайджан і ін.).

У першу чергу, цікавим є досвід приймаючих країн, що використовують вибіркового обстеження для статистичної оцінки чисельності іноземних громадян на території держави, зокрема, Великобританії і США, що містять питання про взаємодію респондента з приватними агентствами зайнятості, оскільки саме їх вивчення є важливим при визначенні механізмів працевлаштування іноземних працівників. Також обстеження містять блоки, присвячені маятниковій міграції (Travel to work) й освіти, отриманій за кордоном (Foreign Qualifications). У Великобританії національне статистичне управління проводить вибірккові обстеження міжнародного пасажиропотоку (IPS), в аеро- і морських портах, прикордонних

пунктах Ла-маншського тунелю, що зв'язують Великобританію з іншими країнами. Особливий інтерес викликає досвід оцінки чисельності трудових мігрантів у Франції, де з 1950 р. проводяться обстеження робочої сили (LFS). Подібного роду дослідження дозволяють зібрати великий обсяг матеріалу про інтеграцію мігрантів, причому як першого покоління, так і наступних. У Німеччині основним вибіркоким обстеженням, що дозволяє дати оцінку чисельності й складу трудових мігрантів як внутрішніх, так і зовнішніх є обстеження робочої сили (LFS). У Канаді проводиться подібне дослідження, яке має методологію, трохи відмінну від прийнятої в Європі. Особливий інтерес у цьому сенсі викликає лонгitudне дослідження іммігрантів (Longitudinal Survey of Immigrants to Canada - -SIC). Дослідження було розроблено для отримання інформації про те, наскільки успішно іммігранти інтегруються в місцевий соціум і які фактори цьому сприяють або перешкоджають. Інтерв'ю містить питання: про місце народження; причини переїзду до Канади; джерела доходів; рівень володіння англійською і французькою мовами; потреби у різного роду допомозі; соціальні зв'язки, які підтримує респондент зі своїми близькими на батьківщині тощо. На особливу увагу, вивчення та навіть запозичення заслуговує досвід проведення обстеження робочої сили на Філіппінах, які активно експортують робочу силу до інших країн. Національне статистичне агентство цієї країни збирає інформацію про громадян, мігруючих за кордон за допомогою трьох різних обстежень домогосподарств і доходів.

Намагаючись провести паралелі з країнами Європейського Союзу, важливо акцентувати увагу на тому, що в Україні відсутня практика проведення узгоджених (у часі, просторі й методології проведення) обстежень, що пов'язано як з інституціональними, так й фінансовими обмеженнями. У світлі всього вище зазначеного, маємо наміри запропонувати деякі рекомендації щодо покращення ситуації у сфері вивчення трудової міграції. Перш за все, доповнити інформацію, представлену різного роду державними інституціями, організаціями та установами допоможуть вибіркокі обстеження, що мають

більш гнучкий інструмент збору даних, які не можуть бути отримані іншим шляхом. Вибіркові обстеження можна умовно поділити на два типи: спеціалізовані (присвячені глибокому аналізу власне трудової міграції) й обстеження загального характеру (з різноманітних тем, до числа яких може бути включено блок питань, що стосується міграції, зокрема й трудової). Зважаючи на той факт, що внутрішня трудова міграція протягом тривалого проміжку часу не вивчалася належним чином, й не здійснювалося управління трудовіграційними процесами, ситуація, що склалася, особливо поглибилася в умовах скорочення чисельності населення працездатного віку й необхідності більш повного використання власних резервів робочої сили. Саме тому вкрай важливим є вивчення поряд із міжнародною міграцією, внутрішніх трудових переміщень. Частково проблема вивчення трудової міграції вирішується в межах проведення вибіркоких обстежень населення з проблем зайнятості, адже вони надають можливість встановити міжрегіональні міграційні зв'язки, демографічні характеристики трудових мігрантів, схарактеризувати галузеву структуру сфери використання їх праці. Баланс на ринку праці можливо оцінити, оперуючи даними про наявні вакансії на регіональному ринку праці та обсяги залучення іноземців.

Удосконалюючи арсенал засобів отримання даних щодо динаміки трудовіграційних процесів, включаючи переписи населення, реєстри громадян, вибіркокі обстеження самих трудових мігрантів як зовнішніх, так і внутрішніх, членів їх домогосподарств, й інших осіб, що так чи інакше причетні до явища трудової міграції, можливо отримати більш повну, достовірну інформацію, здатну заповнити прогалини, наявні в традиційних видах статистичного спостереження, й відповідно вирішити питання прогнозування розвитку трудовіграційних процесів. Що, у свою чергу, надасть можливість розробляти й реалізовувати більш ефективну державну політику в галузі трудової міграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пуригіна О. Міжнародна міграція: навч. посіб. / О. Пуригіна, С. Сардак – К.: ВЦ "Академія", 2007. – С. 66-75.
2. Статистика ринку праці: міжнародні стандарти та національний досвід: навчальний посібник / За ред. Н. С. Влащенко, Н. В. Григорович, Н. В. Рубльової. – К: ТОВ "Агуст Трейд", 2006 – С.15; 892.
3. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні. [Електронний ресурс]. - –ежим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@sro-budapest/documents/publication/wcms_244746.pdf.
4. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / за ред. О. В. Позняка. – Умань, 2007. - –. 15; 44.

SECTION 15 TECHNICAL SCIENCES

IMPROVE THE TECHNOLOGY OF PURIFICATION MUNICIPAL WASTEWATER

Aleksandra Belianska,
Lecturer, Dniprodzerzhinsk State Technical University

Irina Klymenko,
Postgraduate student, Dniprodzerzhinsk State Technical University

Lyudmila Vaschenko,
Head of the laboratory, Dniprodzerzhinsk State Technical University

Nina Galkova,
Lecturer, Dneprodzerzhinsk Metallurgical College

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ОЧИСТКИ ГОРОДСКИХ СТОЧНЫХ ВОД

Александра Белянская,
преподаватель, доктор философии, Днепродзержинский государственный технический университет

Ирина Клименко,
аспирант, Днепродзержинский государственный технический университет

Людмила Ващенко,
заведующая лабораторией, Днепродзержинский государственный технический университет

Нина Галкова,
преподаватель, Днепродзержинский металлургический колледж

На городских очистных сооружениях Украины вследствие значительного сокращения поступления сточных вод качество очистки значительно ухудшилось [1]. Например, на левобережных очистных сооружениях г. Днепродзержинска количество сточных вод сократилось в 5 раз, а это близко 8,0 тыс. м³/сутки при проектной производительности 40 тыс. м³/сутки. На правобережных очистных сооружениях г. Днепродзержинска вместо проектных 90 тыс. м³/сут. сточных вод поступает 20 тыс. м³/сут. Кроме этого значительно увеличилась загрязненность поступающих на городские очистные сооружения сточных вод. Концентрация фосфатов выросла до 20-30 мг/дм³ с запроектированной 5-6 мг/дм³ [1, 2]. Вместе с тем, правительство нашей страны на примере государств ЕС ужесточает требования к качеству очищенных сточных вод, повышает платы за примеси, что содержится в очищенных сточных водах.

Цель работы - оздание новой технологии биологической очистки городских сточных вод, что позволит повысить степень очистки и сократить энергетические затраты.

Было предположено, что использование в технологии биологической очистки аэротенка, в котором установлены секции отстаивания воды, позволит отказаться от циркуляции активного ила между аэротенком и вторичным отстойником или значительно сократить объемы циркуляции ила. Такое решение даст следующие преимущества перед существующими технологиями:

- сократить расход энергии за счет отказа от циркуляции активного ила между вторичным отстойником и аэротенком;

- повысить степень очистки сточных вод за счет повышения концентрации активного ила в аэротенках.

Объектом исследования - городские сточные воды с повышенным содержанием нитратов и фосфатов. Процесс биологической очистки проводили на пилотной модели аэротенка-отстойника объемом 10 дм³.

Методика заключалась в следующем: сточную воду с городских очистных сооружений отбирали ежедневно с первичных отстойников, загружали в пилотную модель аэротенка-отстойника, в которой вмонтирована зона отстаивания ила. Очистка сточной воды длилась на протяжении 8 часов. По окончании очистки отбирали пробу сточной воды для определения в ней концентрации фосфатов и нитратов.

Принцип действия аэротенка-отстойника состоит в следующем: исходную сточную воду до впуска подают в совмещенный реактор в зону аэрации. В зону аэрации также подают активный ил. Смесь исходной воды с активным илом обрабатывают воздухом, подается с фильтросных пластин, благодаря чему происходит процесс биологического окисления примесей сточной воды. С помощью потока воздуха, выходящего из фильтросных пластин, водоиловая смесь поднимается до верхних окон и перетекает в зоны отстаивания. Активный ил отстаивается и опускается вниз, и через нижние щели, а с помощью фильтросных пластин поднимается вверх в

зону аэрации. Отстоявшаяся очищенная вода из зоны отстаивания самотеком выводится через клапан вывода очищенной воды. Избыточный активный ил, который накапливается в аэротенке-отстойнике, самотеком выводится с очищенной водой.

Считается, что с повышением концентрации активного ила в зоне аэрации городских очистных сооружений возрастает окислительная мощность аэротенков. Однако при повышении концентрации для системы аэротенк-вторичный отстойник существует предельная концентрация активного ила, превышение которой ведет к дестабилизации работы системы и ухудшению качества очистки [3,4]. Для достижения глубокого удаления нитратов и фосфатов из сточных вод увеличили концентрацию активного ила с 30% до 50%.

При концентрации активного ила 30 % наблюдалось снижение концентрации нитратов с 33,7 мг/дм³ до 25,7 мг/дм³, фосфатов – 5,25 мг/дм³ до 4,17 мг/дм³. Эффективность очистки составляла по нитратам – 24 %, фосфатам – 21 %.

Согласно экспериментальным данным при увеличении концентрации активного ила до 50 % концентрация нитратов снижалась с 33,7 мг/дм³ до 23 мг/дм³, фосфатов – 5,25 мг/дм³ до 3,7 мг/дм³. Эффективность очистки составляла по нитратам – 5%, фосфатам – 0%.

Так же эффективность процесса биологической очистки зависит от ряда гидродинамических параметров процесса очистки, одним из таких параметров является температура сточной воды. Изменение температуры сточных вод существенно влияет на внешнее состояние микроорганизмов-индикаторов. Известно, что оптимальной температурой для биологического процесса очистки сточных вод является 20-25 °С. При температуре сточных вод 6°С – 9°С происходит резкое снижение скорости окисления загрязнителей сточных вод [5,6]. Процесс биологической очистки замедляется, и извлечение загрязнений происходит за счет процессов сорбции.

Установлено, что при повышении температуры сточной воды до 22°С наблюдается снижение концентрации нитратов с 33,7 до 14,2 мг/дм³, фосфатов – 5,25 мг/дм³ до 3,3 мг/дм³.

Исследовано кинетику осаждения активного ила с концентрацией 30% и 50%. Установлено, что скорость оседания при 30% ила составляет 2 см/мин, а при 50% -

1 см/мин. Основные показатели качества ила, использовали: Влажность активного ила отобранного из пилотной модели аэротенка-отстойника составляла 98,3%, зольность – 5,9%. Количество сухого остатка в сточной воде – 9 мг/дм³. При повышении концентрации активного ила до 50% в аэротенке-отстойнике прирост активного ила составил всего 1%.

Итак, очевидно, что использование аэротенка-отстойника в технологии биологической очистки приведет к улучшению качества очистки сточных вод по таким показателям как фосфаты и нитраты, а повышение температуры сточной воды до 22°С приведет к стабилизации процесса очистки.

Далее были рассчитаны энергозатраты на предлагаемую модель аэротенка в сравнении с действующим сооружением на городских очистных сооружениях г. Днепродзержинска. Для перекачки активного ила из вторичного отстойника в аэротенк используется насос в течении 24 часов в сутки, мощность которого составляет 60 кВт/ч. Для промышленных предприятий цена 1кВт электроэнергии равна 0,95 грн, следовательно это 1368 грн/сутки, или 500 тыс. грн/год. В предлагаемой технологии расход электроэнергии на рециркуляцию активного ила отсутствует. По расчетам на аэротенки по усовершенствованной технологии тратится 47 тыс. м/сутки воздуха, в сравнении с классической (при постоянной подаче воздуха) – 3,5 тыс. м/сут.

Итак, на основе экспериментальных исследований и теоретических расчетов можно сделать следующие выводы:

- применение представленной технологии с использованием аэротенка-отстойника позволяет существенно сократить расход воздуха на аэрацию в 4 раза, что приведет к значительной экономии электроэнергии на процесс биологической очистки;

- за счет ведения биологического процесса при повышенной концентрации активного ила 50% при температуре сточной воды 22°С можно снизить концентрацию нитратов с 33,7 до 14,2 мг/дм³, фосфатов – 5,25 мг/дм³ до 3,3 мг/дм³;

- с применением аэротенка-отстойника освобождаются значительные земельные площади за счет исключения вторичных отстойников.

ЛИТЕРАТУРА

1. Клименко І.В. Нове конструкційне рішення проблеми вдосконалення апаратів біологічного очищення стічних вод [Текст] / І.В.Клименко, А.В.Іванченко, М.Д.Волошин // Науковотехнічні вісті. Вода і водоочисні технології. - 2016. № 1 (18). - С. 66 - 72.
2. Гвоздяк П. Біохімія води як перспективний науковий напрям [Текст] // Вісник Національної академії наук України. -2006. -№ 9. - С. 21-23.
3. Nur Fathinatul Akmal binti Saharudin Wastewater Treatment by using Natural Coagulant / Nur Fathinatul Akmal binti Saharudin, Rajesh Nithyanandam // Eureka. – 2014. – N.2 – P. 120–121.
4. Hossam Altaher Pretreatment of Wastewater Streams from Petrochemical Industries Using Coagulation / Hossam Altaher, Emad ElQada, Waid Omar // Advances in Chemical Engineering and Science. – 2011. – N.1 – P. 245– 251.
5. Comasa, J. Risk assessment modelling of microbiology-related solids separation problems in activated sludge systems / J. Comasa, I. Rodríguez-Rodaa, K. V. Gernaeyb [et al.] // Environmental Modelling & Software. – 2008. – V. 23, I. 10– 11. – P. 1250–1261.
6. Белянська О.Р. Технологія одержання комплексного добрива на основі диспергованого активного мулу [Текст] / О.Р. Белянська, А.В. Іванченко, М.Д. Волошин//Східноєвропейський журнал передових технологій.-2015.-№ 3/6 (75). - С. 43-48.

THE USAGE OF HIGH SPEED IMPULSE LIQUID JETS FOR PUTTING OUT OF GAS BLOWOUT

Maryna Bezkravna,

Ph.D., Assistant Professor, Donetsk National University, Vinnytsia

Andrii Panasyk,

Postgraduate student, Donetsk National University, Vinnytsia

Oil and gas fountains fires are one of the most difficult species of the industrial accidents at oil and gas fields. The present paper presents some experimental research on gas blowout extinguishing using high speed impulse liquid jets, which are obtained by impulse water cannon. Studies were carried out using model plants have provided promising results that demonstrated the possibility torch extinguishing by means of such method, and the prospects of this direction [1, 2].

The purpose of these experiments was to determine whether it is possible to put out gas blow-outs by impulse

water cannon, to determine the running speed of cross flow of liquid in which the flame is extinguished, and to define the zone to which the jet should be aimed in order to guarantee flame extinguishing process. Experimental studies were carried out on the model of a gas torch and on the model of a hydroimpulse installation to produce pulsed high speed liquid jets.

Fig. 1 is a schematic diagram of the experiment. Pulsed liquid jet was produced by an impulse water cannon (IWC), working on energy of gunpowder [3].

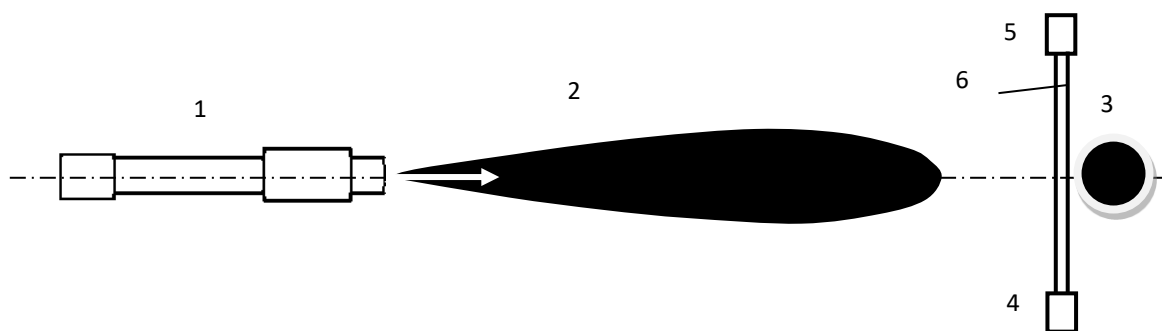

Fig. 1. The scheme of the experiment to extinguish a gas torch.

1 - powder-IWC, 2 - pulse jet, 3 - gas torch, 4 and 5 - blocks of speed meter, 6 - laser beams.

From the powder IWC 1, which was located at a predetermined distance from the torch 3, a series of shots of high-speed water jets 2 have been produced towards the gas torch. The burnout of the torch was qualitatively recorded, as well as the speed of high-speed jet was measured directly in front of torch using non-contact laser speed detector, which consists of two blocks 4 and 5. The mass of a powder charge and the distance from the IWC to the torch varied during the experiments, the last one was measured by a tape measure. Changing these two parameters allows adjusting of impulse jet speed before the torch in a wide range from 60 to 430 m/sec, registered in the experiments. The aiming was performed by means of a special laser sight, which was mounted on the trunk of impulse water cannon. The speed of impulse jet liquid at which the quenching of the gas torch occurred was measured during the experiments. Speed measuring device allowed recording the speed in the range from 50 to 3000 m/sec.

It can be concluded from the analysis of the experimental

results that the rate of the impulse liquid jet head which provides for the hearth extinguishing of the model fire gas fountain ranges from $(80 \div 90)$ m/sec, which confirms the experimental studies obtained by other authors.

Fig. 2 shows fragments of video recording of the gas flame quenching by the high speed impulse liquid jet. Here 1 stands for impulse jet of liquid, 2 – gas torch, 3 – speed detector modules. In this series of experiments, the rate of the head pulsed jet of liquid is measured not only in front of the torch, but also in the process of dissemination of the IWC to the torch. For these measurements, a multi-channel speed measurement system has been developed.

Fig. 2 a), b) and c) are initial, middle and final stages of the gas torch extinguishing, and Fig. d) – size of the torch. The band out of dark material with subdivisions is visible on the background of the picture. The distance between the big labels is 1 meter, and between small ones is 0.5 m. The distance from the facility to the torch is 10 m. The photos also show the speed meter modules 3 that are installed at a distance of two meters from each other.

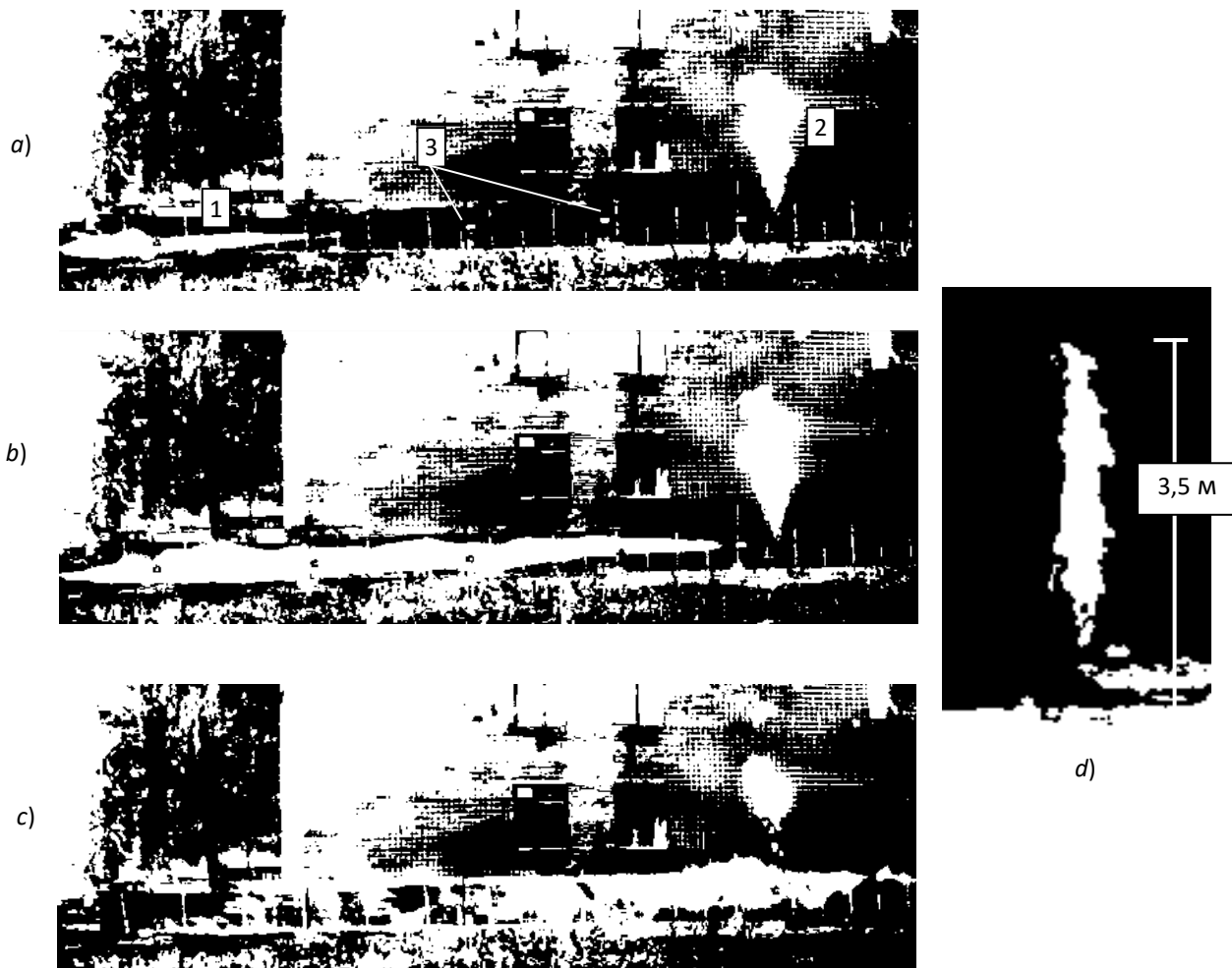

Fig. 2. Experiments on extinguishing of the gas torch.
1 – pulse jet of liquid, 2 – a gas torch,
3 – a system of speed measurement of the jet head

The jet flew 3.5 meters on the first photo a). The form of the jet at this time corresponds to the middle phase of spreading. The head part of the spray and the veil of splashing in the rear are clearly visible, the cross-section of splashing is many times larger than the diameter of the jet.

The jet flew about 9 meters on the second photo b). The head part of the jet is clearly visible. It is located at a distance of about one meter from the torch. The whole jet is surrounded by a veil of spray, its transverse dimensions reaches 0.5 m in some places. The head part of the jet has a pointed shape and is intensely eroded by the air.

The third photograph is c). The jet cuts the torch from the borehole and stops the supply of combustible mixture, which leads to the flame quenching. The upper part of the flame still

burns and the lower part is ripped by the impulse liquid jet. Impulse liquid jet speed is much higher than the speed of the gas inflow from the wellbore to the flame combustion zone that contributes to the disruption of the flame and stops the torch combustion.

Conclusions. Experimental studies of the modeling gas torch extinguishing by means of the high speed impulse liquid jets, generated by impulse powder water cannon, have been carried out. It is shown that during the propagation process the impulse high-speed fluid jet suffers strong aerodynamic resistance from the air, and high-speed spray cloud of large cross section, which effectively knocked down the gas torch flame, is formed around it.

REFERENCES

1. The patent for utility model with number 66434 "F"cityly for fire fighting" / Larin O.M., Semko A.N., Hritsina I.M., Vinogradov S.A. – MPC (2011.01). A62C 27/00. Application Number u 2011 03022. Date an application apply 15.03.2011. Date of data publication 10.0.1.2012, Bull. Num. 1.
2. The patent for utility model with number 66434 "Method of extinguishing of the gas flares using pulsed liquid jets of high velocity"/ Semko A.N., Bezkovna M.V., Gritsina I.N., Vinogradov S.A., Ukrainskyiy Y.D – MPC (2013.01). A62C 2/00. Application Number u 2012 12587. Date an application apply 05.11.2012. Date of data publication 25.07.2013, Bull. Num. 14.
3. Semko A.N. Impulse jets of high-pressure liquid. Donetsk, Veber (Donetsk branch), 2007. – 149 pp. (in Russ.).

FEATURES OF THE FORMWORK FOR THE CONSTRUCTION OF COMPLEX GEOMETRIC SHAPES OF BUILDINGS WITH THE USE OF SHOTCRETE TECHNOLOGY

Valery Shmukler,

*Professor, Doctor of Engineering Sciences,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Sergiy Bugayevskiy,

*Associate Professor, Ph. D.,
Kharkiv National Automobile and Highway National University*

Andrei Zadorozhny,

*Associate Professor, Ph. D.,
Kharkiv National University of Construction and Architecture*

Vladymir Gerasymenko,

*Associate Professor, Ph. D.,
Kharkiv National University of Construction and Architecture*

Anna Kovalenko,

*Postgraduate Student,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

In recent years, around the world there has been a tendency to create construction of complex geometric shapes using architectural shotcrete technology. One of the main problems in this case is the production of the formwork and reduction of its cost, which are the key attributes of the technology mentioned.

At the same time, for buildings or structures with curvilinear forms, constructed with the application of shotcrete technology permanent formwork of waterproof plywood is generally used [1]. In the process of constructing bent walls, for example, in the Warsaw Museum of the Polish Jews' History we can see application of the skeleton of metal tubes, to which archy sheets of waterproof plywood, enhanced with special mesh reinforcement are attached in the form of a screen (Fig. 1a). The surface of archy walls after projecting double layer of sprayed concrete via dry process technique is shown in Figure 1b.

The second possibility is the use of self-supporting metal cage (skeleton), created according to digital model which repeats the shape of the future construction followed by plastering of shotcrete from both sides (Fig. 1c). This technology was applied in the UK in the design of acoustic frames, constructed as both a stage and a roof, and, which is more, situated in picturesque places. [2]

Scholars of the Danish Technology Institute with the help of special software and robotic arms cut out external formwork from polystyrene foam blocks (Fig. 1d). For better separation of the formwork from the concreted structure silicone membrane with the thickness of 0.5 mm has been recommended [3].

The authors of this report have developed architectural and constructing system "M" "nofant" [4], designed for efficient erection of buildings and structures with archy shape by spraying wet shotcrete onto self-supporting frame. The skeleton in this case consists of a space archy rebar cage and the inextricable inserts, cavity-makers, made of expanded polystyrene or rock wool (interior non-removable formwork). The latter form given geometry of the structure and at the

same time work as a screen on which wet shotcrete mixture is sprayed from two opposite sides (Fig. 2). The gaps between the inserts are closed with special netting or grooved sheet to create a sheeted mesh screen.

Through the application of the space structure of the reinforcing cage, which is outer frames combined with the system of flat edges connecting them to the necessary stiffness and load bearing capacity of the skeleton are provided for the process of shotcrete spraying.

One of the important problems to be solved in the manufacture of self-supporting skeleton is the creation of an internal non-removable formwork while minimizing typical sizes of inserts and their rational layout. Usage of CAD tools is appropriate here, in particular, when designing complex curvilinear patterns where two basic approaches are possible:

- the use of standard three-dimensional objects (sphere, cone, cylinder etc.) which are combined in various ways (addition, integration, subtraction etc.);
- application of a kind of curved and / or straight line segments R^2 , which are converted in the web or surface with subsequent production of solid objects R^3 .

The building of a design model shown in Figure 3 was carried out by converting the curved and straight rails into solid objects. Previously the entire surface of the model was divided into separate elements, i.e. segments of the characteristic geometric surfaces with AB and CE being cylindrical, BC – cyclic and AE – helicoids rotated by 90° .

While constructing the model fragments the location of the generating and the leading cylindrical, cyclic and helicoid surfaces were taken into account, and after that they were all merged into a single model. The design of the modeled surface consists of three layers (Fig 4.): The top and bottom shelves 50 mm each (reinforced concrete) and the layer of inserts cavity-makers, 100 mm thick (polystyrene).

As for the form of the inserts cavity-makers, triangles of two typical sizes were chosen, with minimizing the number of elements of internal nonremovable formwork, as well as providing structural stiffness in mind (Fig. 4).

Figure 1. Modern technologies of constructing archy designs: a – non-removable formwork of waterproof plywood [1]; b – bent walls of the museum [1]; c – reinforcing cage for acoustic frames [2]; d – manufacture of polystyrene formwork [3]

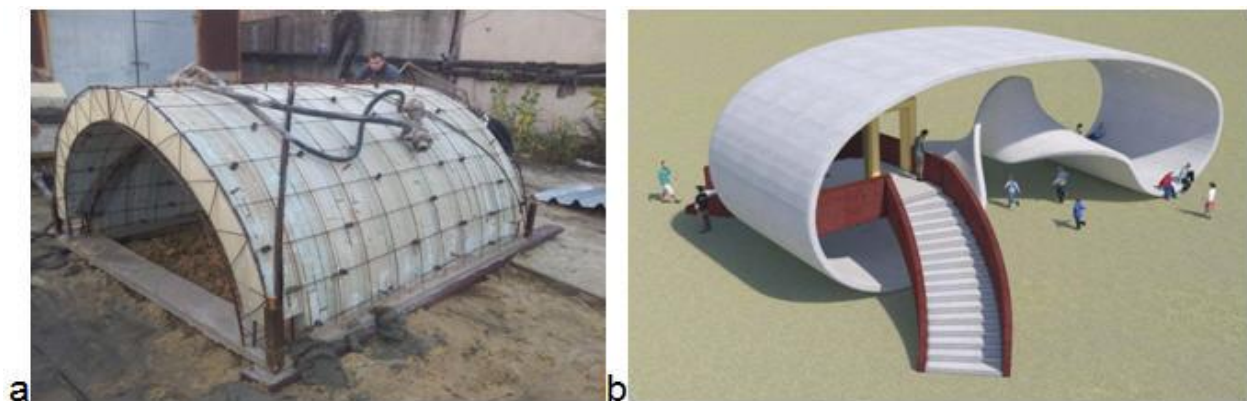

Figure 2. Architectural forms, constructed without the use of formwork: a – self-supporting frame with inserts made of polystyrene foam; b – complex architectural form for multiple usage

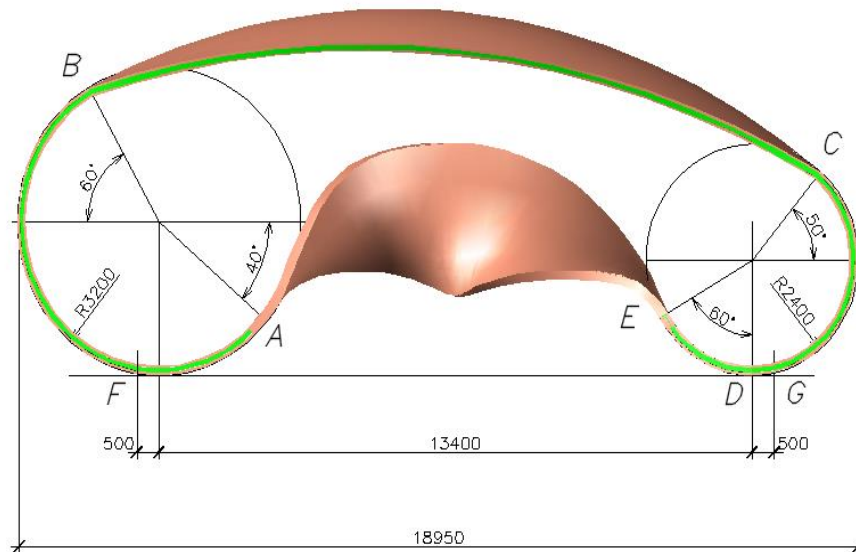

Figure 3. Form of the main bearing unit

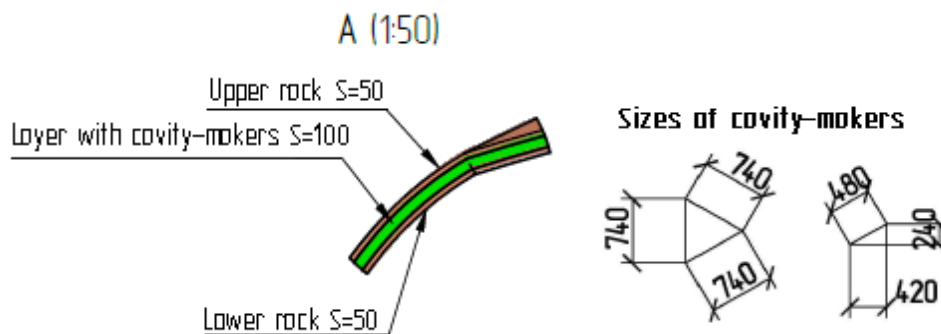

Figure 4. Design sample and sizes of inserts cavity-makers

The layout of inserts cavity-makers was carried out from point F through points B and C to point G (Fig. 3) on assumed rails of the mentioned surfaces by expansion. The distance between the inserts cavity-makers equaled 150mm to ensure placing the flat reinforcement skeletons within the inner edges of the structure (Fig. 5).

The use of concrete spraying, especially in the course of wet process (in particular for the constructing designs of complex shapes) has increased, compared to the usage of dry process, especially in connection with the increase of requirements for environment-safe products [5]. At the same time, some countries, such as Norway, have completely accepted wet process technique only [6].

In the process of wet spraying the prepared concrete mixture can be supplied into the nozzle via piston mortar-concrete-pumps, peristaltic (hose) mortar-concrete-pumps, screw mortar-concrete-pumps etc. Wet concrete mix ready for usage is fed into the receiving hopper of the pump and transported through pipelines and hoses to the spraying nozzle.

Such concrete spraying technique requires the reduction of pulsation levels, occurring during the process, to a minimum to ensure continuous projection of the spray mixture

through the nozzle. Among possible solutions of the problem we can mention the usage of various methods providing increase in the degree of filling the feeding pump pistons, as well as reduction of the time shift gate.

The technique known as wet process possesses a wide range of benefits and is considered the most advanced highly-productive method of shotcreting (Fig. 6, 7).

Among the benefits of wet shotcreting the following shall be mentioned:

- increase in the performance of shotcrete work (in some cases up to 25 m³/hour);
- reduction of the rebound losses in half or even more (up to four times in some cases);
- a significant improvement of working conditions due to significant reduction of dusting;
- reduced deterioration of shotcrete equipment;
- the quality of sprayed shotcrete (constant water-cement ratio).

Actual scope of wet spraying is connected with its advantages, such as:

- High productivity;
- High bond strength;
- High durability of concrete structures.

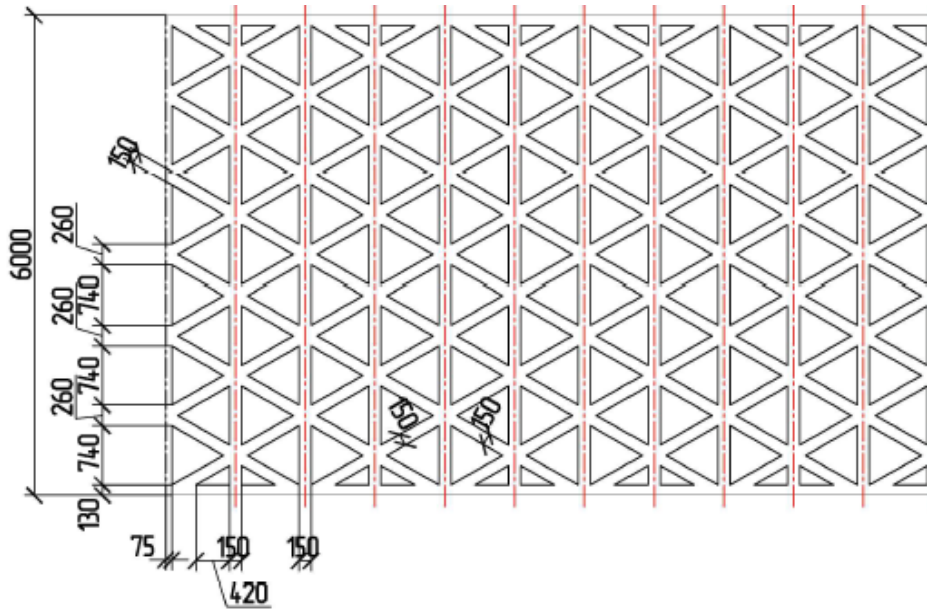

Figure 5. Layout of the inserts in the element of design

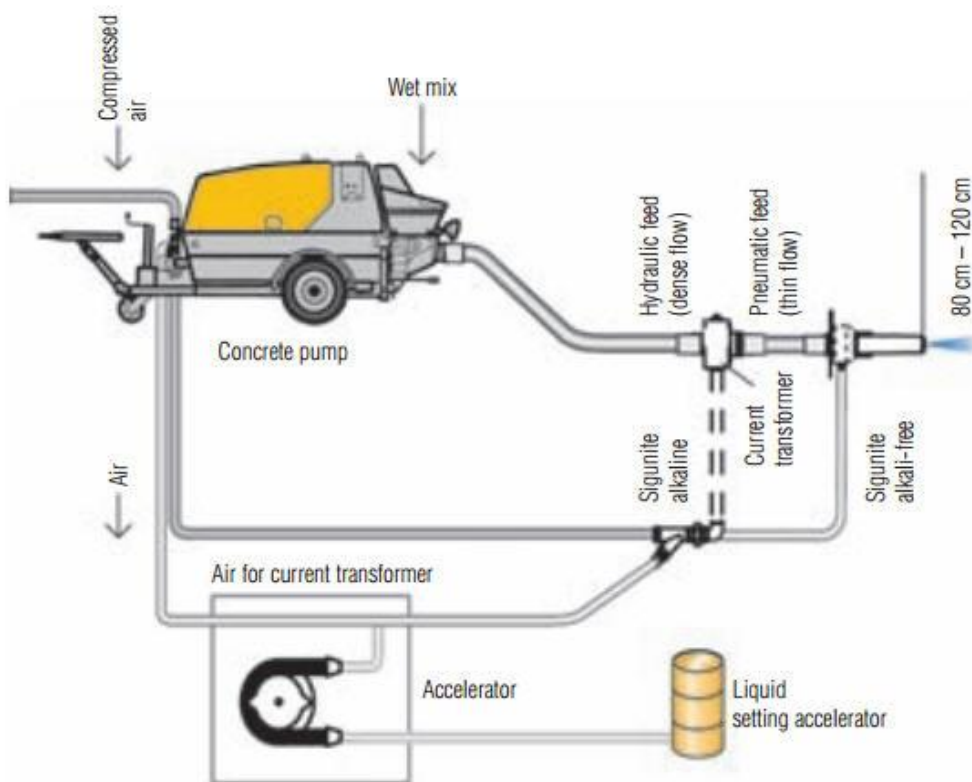

Figure 6. Technological layout of wet shotcreting [7]

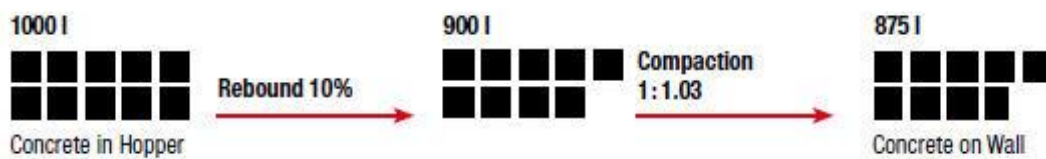

Figure 7. The mixture projected – sprayed concrete on the surface (the numbers specified are approximate) [8]

To obtain high-quality shotcrete for wet spraying, you need the following components: cement, mineral additions, aggregates, various admixtures, including those of chemical nature, with the obligatory use of liquid alkali-free curing agents and fiber, as well as taking care of the concrete after spraying, special equipment for shotcreting and compliance of spraying technique.

Shotcrete faces the same general requirements as an ordinary concrete mix, including: low water-cement ratio, the minimum water content, the minimum content of cement, good flexibility of the mixture. Contradictions between the properties of fresh and hardened concrete are particularly significant for shotcrete, and it degrades the quality of sprayed concrete in the wet method of projection. However, additives and admixtures, reducing the water-cement ratio, silica fume and fibers have allowed its wider usage in modern construction. The rest of the requirements differ significantly from those created for concrete traditionally projected

with the help of a vibration technique. These are, mainly, the reduction of the rebound losses, increase of early compressive and flexural strength, increased thickness of a sprayed layer due to increase in bond strength and good adhesion to the substrate.

Conclusions. The design of the proposed self-supporting core consisting of a space archy reinforced cage and non-removable inserts cavity-makers, allows to build a lightweight design with the use of sprayed concrete technology for formless concreting. The use of internal non-removable formwork construction allows weight reduction of a complex geometric surface and increases the bearing capacity of the building or structure being erected. The construction of complex architectural forms depends on the efficient usage of shotcrete technology, as well as on the spraying process during the construction, including proper choice of technique and shotcrete equipment.

REFERENCES

1. Jozef Jasiczak, Włodzimierz Majchrzak, Włodzimierz Czajka. Construction of undulating walls using dry-mix shotcrete. Expansive concrete surface creates the main spatial element inside the Museum of the History of Polish Jews in Warsaw, Poland. *Concrete international*, 2015, V. 37, No. 6, pp. 31-35.
2. Jason Flanagan. Acoustic Shells. *Shotcrete*, Winter 2015, V. 17, No. 1, pp. 16-19.
3. Thomas Juul Andersen, Wilson Ricardo Leal da Silva, Lars Nyholm Thrane Lessons from the TailorCrete Project. Innovative industrial methods for future digital concrete architecture. *Concrete international*, 2016, V. 38, No. 3, pp. 54-61.
4. Babaev V., Shmukler V., Bugayevskiy S., Nikulin V. Cast Reinforced Concrete Frame of Buildings and Methods of Its Erection. *Journal of Civil Engineering and Construction*. V. 5. No. 2. 2016, pp. 143-156.
5. Tom Melbye, Ross Dimmock, Knut F. Garshol. *Sprayed Concrete for Rock Support*. 11th edition, December, 2006, 280 p.
6. Simon Austin. *European Developments in Sprayed Concrete*. Sydney, Australia, May 1999, pp. 38-46.
7. Jürgen Höfler, Jürg Schlumpf. *Shotcrete in Tunnel*. Construction Introduction to the basic technology of sprayed concrete. March, 2004, 71 p.
8. www.sika.com.

SECTION 16 TRANSPORT

ENSURING TRAFFIC SAFETY THROUGH THE INTRODUCTION OF TRAFFIC CONTROLLERS PROFESSIONAL SELECTION BY THEIR TYPES OF TEMPERAMENT

Oleksandr Pluzhnik,

a student at the Polytechnic College «Kryvyi Rih National University»

Nadiia Olianuk,

the teacher of special disciplines Polytechnic College «Kryvyi Rih National University»

Kateryna Vasylenko,

the teacher of special disciplines Polytechnic College «Kryvyi Rih National University»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ РУХУ ПОЇЗДІВ НА ОСНОВІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ ДИСПЕТЧЕРІВ ЗА ТИПАМИ ТЕМПЕРАМЕНТУ

Олександр Плужник,

студент Політехнічного коледжу «Криворізький національний університет»

Надія Олянюк,

викладач спеціальних дисциплін Політехнічного коледжу «Криворізький національний університет»

Катерина Васильченко,

викладач спеціальних дисциплін, Політехнічного коледжу «Криворізький національний університет»

Залізничний транспорт – одна з найбільш важливих галузей народного господарства України. Він забезпечує виробничі і невиробничі потреби матеріального виробництва, невиробничої сфери, а також населення в усіх видах перевезень. Це робить його одним з найбільш важливих транспортів на території України.

У системі заходів підвищення безпеки та якості роботи на залізничному транспорті, важлива роль належить психофізіологічному забезпеченню трудової діяльності працівників підприємств залізничного транспорту.

А так як, однією з найважливіших професій на залізниці є диспетчер в зв'язку з великим обсягом роботи, яку вони виконують, ми будемо досліджувати саме працівників даної спеціальності. Незважаючи на те, що це питання не раз досліджувалося, важливим завданням цього дослідження виступає визначення професійно – психологічно важливих якостей диспетчера.

Тому потрібно визначити, якими професійно – психологічними якостями повинен володіти диспетчер залізничного транспорту.

Об'єктом дослідження даної роботи є професійна діяльність спеціальності «Організація перевезень та управління на залізничному транспорті», їх психологічні особливості та прогнозування професійної придатності диспетчерів.

Ідеєю нашої роботи було проведення досліджень людей з різними темпераментами з послідовним аналізом та порівнянням їх роботи на однаковій посаді.

Завдання даної роботи :

- проаналізувати роботу поїзного диспетчера. Визначити особливості роботи, процес виконання;
 - аналіз значення обсягу уваги диспетчера в його виробничій діяльності;
 - визначення функціональних обов'язків диспетчера з організації перевезень;
 - визначити важливі якості диспетчера;
 - зробити класифікацію помилок в роботі диспетчера;
 - аналіз різновидів темпераменту людей;
 - визначити, як впливає темперамент людини на процес її роботи;
 - визначення типу темпераменту за методикою Ганса Айзенка;
 - зробити оцінку результатів;
 - виконати дослідження типології особистості;
 - виконати опитування та анкетування диспетчерів та студентів;
 - проаналізувати результати досліджень;
 - виконати дослідження на сумісність у колективі різних типів темпераментів;
 - зробити висновки.
- Методи дослідження:
- аналіз відповідної навчальної та технічної літератури;
 - анкетування студентів;
 - анкетування диспетчерів;
 - складання діаграм на підставі зроблених порівнянь.
- Для підвищення безпеки руху поїздів доцільно здійснювати моніторинг психологічних типів

особистості успішних співробітників підприємств. Це дозволяє скласти базу даних типів особистостей, виявити які типи особистості найбільш часто зустрічаються для конкретної спеціальності (базові типи особистості) і використовувати їх в якості емпіричних критеріїв при підборі кадрів.

Ми пропонуємо використовувати для ідентифікації типів особистості, анкетування за тестом Г. Айзенка, що доступний в електронному вигляді в режимі онлайн, на основі якого анкетований може бути віднесений до одного з 32 типів особистості.

Також новизною є анкетування серед студентів транспортних спеціальностей, яке дозволяє оцінити тип

особистості кожного з них і порівняти їх з емпірично установленими базовими типами особистості для спеціальності. На нашу думку, це допоможе виявити слабкі сторони студента, та в подальшому розвинути ті риси які необхідні для тієї чи іншої спеціальності.

Для опису характеристик групи диспетчерів було проведено дослідження розподілення працівників за віком. Також було проведено анкетування серед диспетчерів. Результати обробки анкет показали, що переважаючими типами особистості, відповідно до класифікації Айзенка, є типи: 25,29,31,32. Результати опитування представлені на рисунку 1.

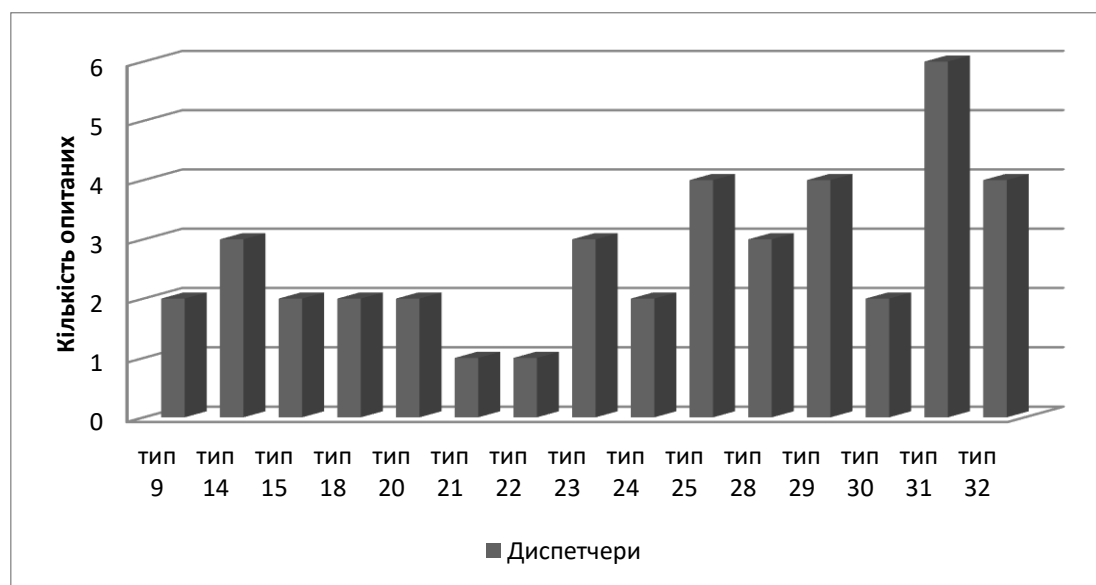

Рисунок 1. Результати обробки анкет, відповідно до тесту Айзенка

До характеристик даних типів особистості належать такі риси. Тип 25: Активний, іноді вибуховий, іноді безтурботно-веселий. Часто буває спокійно-байдужий. Ініціативи майже не проявляє, діє за вказівкою. Пасивний в соціальних контактах. Не має схильності до глибоких емоційних переживань. Схильний до монотонної кропіткої роботи. Тип 29: енергійний, обов'язковий, холоднокровний, вимогливий до оточуючих, природжений керівник. Тип 31: Сором'яливий, не заздрисний, прагне до самостійності. Доброзичливий. З близькими людьми виявляє спостережливість, почуття гумору. Схильний до глибоких довірчих відносин. Уникає ситуацій ризику, небезпеки. Не виносить нав'язаний темп. Іноді схильний до швидких рішень. Часто кається у своїх вчинках. У невдачах звинувачує лише себе. Тип 32: енергійний, наполегливий, цілеспрямований, цінує інформативність.

На підставі проведеного узагальнення основних характеристик типів особистості диспетчерів, що працюють на протязі тривалого часу, встановлено, що до базових рис особистості якими повинен володіти диспетчер для забезпечення безпеки руху та попередження аварійних і нестандартних ситуацій відносяться: спокій, цілеспрямованість, скромність, самостійність і честюлюбство.

На підставі того, що протестовані працівники ефективно та безпечно виконували свою роботу протягом тривалого часу, зроблено висновок, що дані риси особистості багато в чому сприяли безпеці руху та запобігали утворенню нестандартних і небезпечних ситуацій і саме ці риси можуть стати емпіричним критерієм до відбору кандидатів на посаду диспетчерів.

Тому підсумовуючи скажемо що за допомогою професійного відбору диспетчерів за типом темпераменту можна досягти зменшення кількості помилок у роботі диспетчера чим і забезпечується підвищення безпеки руху поїздів. За допомогою визначення типу особистості можна виявити які типи найбільш часто зустрічаються для конкретної спеціальності (базові типи особистості) і використовувати їх в якості емпіричних критеріїв при підборі кадрів.

На підставі проведення кореляційного і кластерного аналізів показників психологічних типів особистості працівників і студентів, тестування може являти собою експрес-оцінку ступеня психологічної безконфліктності трудових колективів при прийомі на роботу випускників транспортних вузів, що значною мірою покращить відбір потрібних кадрів на ту чи іншу посаду і сприятиме зменшенню помилок у роботі спеціаліста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акопов Г. В., Митрофанова И. В. Теоретические предпосылки оценки взаимосвязи учебно-профессиональных установок с социально-личностными характеристиками студентов // *Философско-методологические проблемы науки и техники: межвуз. сб. научных трудов. Самара: СамИИТ, 2001. Вып. 3. С. 168–172.*
2. Смирнова Е. Е. На пути к выбору профессии: материалы для специалиста образовательного учреждения. СПб., 2003. 174 с.
3. Кобець О.В., Митрофанов В.В., Діданов В.І. Основи охорони праці на залізничному транспорті // *Навч. посіб. - -.: «Видавництво Дельта», 2008.— 392 с.*
4. Мохонько В. П., Блохин С. Г., Митрофанов А. Н., Митрофанова И. В. Методика и результаты экспериментальных исследований готовности к исполнению профессиональной деятельности на базе идентификации социально-психологических черт личности // *Известия Самарского научного центра Российской Академии наук. Спец. вып.: «Актуальные проблемы психологии. Самарский регион». 2002. С. 338–349.*
5. Бурносов Н. М., Сергеев С. С. Персонал-технологии для руководящих кадров отрасли // *Железнодорожный транспорт. 2002. № 5. С. 48–52.*

SECTION 17 PHILOLOGY AND LINGUISTICS

THE ARTISTIC VISION OF TOTALITARISM IN THE POETRY BY GALYNA HORDASEVYCH

Roman Dubrovskyi,

Ph.D., Lecturer, Kremenets Regional Humanitarian Pedagogical Academy named after Taras Shevchenko

ХУДОЖНЯ ВІЗІЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ В ПОЕЗІЇ ГАЛИНИ ГОРДАСЕВИЧ

Роман Дубровський,

викладач, к. філол. наук, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Галина Гордасевич – українська письменниця, котра в юному віці була засуджена сталінським режимом до 10 років ув'язнення за «складання націоналістичних віршів та антирадянську агітацію серед студентів». Відбувши покарання протягом двох із половиною років (була звільнена після смерті Сталіна), вона потрапила на Донбас, де продовжила писати прозу та вірші в умовах, коли за нею не припинявся нагляд спецслужб. Вважаємо, що розгляд поетичної творчості саме цієї літераторки складає неабиякий науковий інтерес, оскільки Галина Гордасевич була людиною, котра зазнала утисків тоталітарної системи, знала її зсередини і все ж продовжила писати.

Поетичну творчість письменниці досліджували К. Бачинська, В. Бойко, О. Василюшин, Б. Гордасевич, П. Гоць, Р. Гром'як, Т. Коломієць, О. Лонгвіненко, Є. Олененко, Я. Самойленко, М. Слабошпицький, Г. Токмань, С. Філоненко, П. Хропко, В. Чернихівська, Г. Чернихівський, В. Яворівський та інші. Як зазначає Ірина Ярошевич, «час, в який довелося жити і працювати Галині Гордасевич, був досить строкатим і невизначеним для творчих планів. З самого початку поетеса обирає своїм життєвим кредом «бути проти радянської влади», яке спричинило категоричну резолюцію партійної цензури: «Не пропускати!» І таки не пропускали» [1, с. 260]. Цікаво, що позиція письменниці відносно радянської влади проявлялася у двох аспектах: з одного боку, вона жодного разу не згадала про неї у віршах, що були опубліковані в радянський час, а з іншого – доволі часто вдавалася до активного зображення злочинів тоталітарної системи у віршах, написаних у 60-70-х роках, які досі не видані окремою збіркою або у тритомному виданні творів. Тож предметом аналізу в статті будуть саме неопубліковані вірші. Хоча вони складають кількісно невелику частину поетичного доробку авторки, однак саме у них розкривається ставлення письменниці до сталінського режиму.

Метою статті є з'ясування особливостей рецепції тоталітаризму в неопублікованих поезіях Галини Гордасевич, написаних у 60-70-х роках ХХ століття.

Звинувачувальна риторика на адресу радянської влади та «старих комуністів» досягає апогею у вірші «Кажуть, що ми ображені...», написаному у 1966 році. Структурно

поезію можна поділити на три частини: у першій звучить теза – звинувачення ліричної героїні та її соратників, друга є спростуванням цієї тези з наведенням контраргументів, третя частина – висновкова. Уже на початку вірша стає зримою опозиція «ми – вони»: «Кажуть, що ми ображені, / Кажуть, що ми зневірени» [2]. Проте образ «вони» є ще далеким та неконкретним, відчутним лише за дієслівною анафорою, що вказує на це третьоособове «вони». У другій частині цей образ знаходить чіткіше й уособлене вираження: «Що ж! давайте рахунки зводити, / Комуністи наші залізні» [2]. У третій частині поезії він цілком розвінчується, що візуалізує іронічність епітету «залізні». Перша і третя частини звучать із максимальним пафосом, який за полюсами можна поділити на пафос та антипафос. Так, як звинувачення на адресу ліричної героїні та її однодумців звучать слова: «...Що зубули слова червоні: / Комунізм, світова революція! / Не обпалюють полум'ям скроні / Наші мрії убогі та куці» [2]. Завершальна частина складається усього із чотирьох рядків, протиставлених (після вагомих аргументів у другій частині) цьому пафосу: «І щоб це не вернулось знову, / Щоб так не спіткнути, як ви, / Ми нікому не вірим на слово, / Ми не віримо в правду Москви» [2]. Звинувачення звучить, у першу чергу, на адресу тих «залізних комуністів», котрі вважають себе у праві звинувачувати молоде покоління у відсутності любові до Москви. Саме на них поетеса покладає вину за криваве братовбивство «А кулі усі смертельні – / Чи з Руру вони, чи з Уралу. / І не Сталін сам, і не Берія – / Ви своїх побратимів стріляли» [2]. За прихід до влади Сталіна, образ якого приховано за аллюзією «бога у шинелі», також повинні нести відповідальність комуністи-безбожники: «Розтрошили царську корону, / Викидали ікони з порога. / А самі, без церков і без трону, / У шинелі воздвигнули бога» [2]. Тож вірш «Кажуть, що ми ображені...» є яскравим прикладом політичної сатири і відповіддю поетеси на закиди з боку критики за те, що не використовувала у своїй творчості прийнятої термінології та радянських аксіоматичних постулатів.

Також у 1966 році Галина Гордасевич написала вірш «Не можу про Україну патетичним тоном...». Він є не-приховано автобіографічним. У ньому поетеса, не цураючись називати речі своїми іменами, розповідає про те, що

доводилося терпіти молодим дівчатам в ув'язненні: «Були обом безрадісні ночі, / Пересилки, «параші», етапи, / І в час перевірок на грудях дівочих / Чужі безсоромні лапи» [2]. Це поезія-спогад про подругу по нещастю Раю Розенберг, з якою пов'язані єдині світлі спогади про тюремні роки. Водночас введення цього образу допомагає розкрити характер ліричної героїні, яка намагається не заціклюватися на негативному, а зосереджуватися на бодай чомусь приємному – навіть згадуючи ті роки: «Хай інший копається в історії гної, / Між покидьками кривди дрібні збирає, / Та я пам'ятаю: носилки зі мною / Носила Розенберг Рая!» [2]. Водночас поезія має форму заочної полеміки із тими, хто, не убачивши справжнього табірної жаху, у теперішній час будує теорії про те, хто чинив злочини й шукає винних серед вигідних для нього соціальних чи етнічних прошарків. Поетеса жорстко критикує це й розвінчує подібні міфи: «Трагічне в житті нашого повісті / Було на кожній сторінці. / А між тими, хто нас стеріг по совісті, / Були свої, українці. / І що ви розводите мені теорії / Про засилля жидівське всюди! / Той, хто бачив тюремні зорі, / Довіку їх не забуде!» [2].

Повторювана згадка про Розенберг Раю надає поезії логічної завершеності.

Викривальною риторикою пронизаний і вірш «А я, наче крамолу...», написаний 7 листопада 1967 року. На той час уже вийшла друком збірка «Веселки на тротуарах», а літературне об'єднання «Обрій», до якого належала поетеса, ліквідоване через переслідування його членів. У вірші Галина Гордасевич вдається до сміливих випадів проти Москви. Поряд із різкими словами авторка наводить історичні аргументи на доведення думки про те, «Що площу назвали Красною / Не за красу» [2] Галина Гордасевич вдається до імпліцитної опозиції семантики слова «красна». Тож «красна» носіями української мови, що є спадкоємицею мови старослов'янської, у першу чергу, сприймається як «гарна, красива». Та така назва московської площі є лише оманливою принадою, адже справжня її назва власне російська, тобто красна – це червона. Це колір людської крові. Алюзія, що вказує на правильність саме такої асоціації, дається вводитися у контекст вірша через власні назви, що мають свою історію. Так, у вірші є рядки: «... Крик передсмертний Разіна / Було чути в Кремлі» [2]. Йдеться про ватажка Селянської війни 1670 – 1671 в Московії. Розправа над ним увиразнює інші аргументи авторки щодо того, чому Красна площа є кривавим місцем. Так, 1671 року Степана Разіна було четвертовано на ешафоті біля Лобного місця на Красній площі. Інша власна назва, згадана у вірші, – Ходинка: «Було над Москвою димно, / Та блискучі ж слова! / Прославилася Ходинкою / Красуня Москва» [2]. Мовиться про місцевість на північному заході Москви біля ріки Ходинка. Тут у 1896 році на честь коронації Миколи II були влаштовані масові гуляння, під час яких внаслідок тисняви загинуло близько 1400 осіб, майже стільки ж отримали травми. Саме слово «Ходинка» після цих страшних подій стало символом масової тисняви із трагічними наслідками. Тож використання цих власних назв виконувало функцію нагадування про те, що Москва із Красною площею має криваві традиції, що мають продовження у ХХ столітті. Цю думку підкреслюють і наступні рядки: «Не стану критись з думками / – Вони ж не нові: / Стоїть вона,

білокамінна, / На сльозах та крові» [2]. Таким чином, ці слова передають повне розкриття авторської позиції перед читачем, а вказівка на те, що ці думки `не нові` вказують на впевненість у своїй позиції через її підкріплення історичними фактами. Поетеса закликає до максимальної відвертості у розмовах про Москву: «А може, про це не будемо, / Замнем до пори! / Займатися словоблуддям / Усі ми майстри» [2]. Це своєрідна вимога не кидати пафосних слів на вітер, а вчитися на історичних помилках і не повторювати їх у майбутньому. Із цих міркувань цілком логічними є рядки: «Лиш дурень повірить відразу, / Що тут початок землі» (Гордасевич, Неопубліковані поезії). Отже, вірш Галини Гордасевич «А я, наче крамолу...» є викривальним і водночас історіософським. У ньому поетеса закликає не вдаватися до словоблудства, а покладатися виключно на здоровий глузд. Він був написаний у час брежнєвського «застою» коли влада намагалася усіма силами знищити осередки вільнодумства серед інтелігенції. Тож поезія є своєрідною відповіддю на ці процеси. Однак саме через це вона не могла потрапити до широкого читача й тривалий час залишалася ознакою прихованого опору системі і символом того, що її авторка залишалася вірною своїм моральним пріоритетам.

Особливістю вірша «Ой, повезли Галю темними лісами...» є переосмислення образу ліричної героїні. Жартівливий мотив народної пісні трансформується у глибоку проблему примушування мовчати у час, коли слово повинно бути природною необхідністю. Такий спосіб може стати захистом від небезпек, які чекають на того, хто не згоден мовчати. Два останні рядки різко контрастують із плавною мелодикою двох перших, що покликано підкреслити дисонанс між їх традиційним звучанням та звучанням у нових життєвих реаліях: «Ой, повезли Галю темними лісами, / Прив'я'али Галю до сосни косами... / А щоб слухала батька-матір, / Та не рвалася в широкий світ!» [2].

Образ Галі асоціюється з образом автора, втіленого (розчиненого) у тексті. Тож вираженою є авторська позиція. Так, фокалізація зазнає динамічних змін у тексті поезії. Якщо спочатку розповідь ведеться від третьої особи про знану з фольклорних джерел Галю, то далі відбувається трансформація в оповідь від першої особи: «Брате мій вірний, теменький гаю, / Не видай нікому пекучого смутку».

Тож можна простежити органічний зв'язок між аналізованою поезією та опублікованим циклом «Варіації на народні мотиви» – як на рівні окремих стилістичних прийомів художнього збагачення поетичного тексту, так і на рівні образотворення. Проте в поезії «Ой, повезли Галю темними лісами...» чіткіше простежується авторське `я` у самому тексті.

Отже, поетична творчість Галини Гордасевич в радянські часи була представлена чотирма збірками та «шухлядними» неопублікованими віршами. Саме в останніх розкривається ставлення письменниці до тоталітарної системи і звучить різкий викривальний пафос. Поетеса не просто вдається до дескриптивного зображення пережитих подій, але й намагається знайти їм психологічне пояснення, відшукати історичні витоки. Це є ілюстрацією історіософського начала її громадянської лірики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ярошевич І. Духовні пріоритети Г. Гордасевич / Ірина Ярошевич // Донецький вісник НТШ. Т.23 / [гол. ред. т. 23 д. філол. н., проф. В. Просалова]. – Донецьк : Український культурологічний центр, Східний видавничий дім. – 2008. – 292 с.
2. Гордасевич Г. Л. Неопубліковані поезії / Галина Гордасевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://edit.io.ua/edit_story.php?edit_story=201638

COMPOSITION AS AN INNOVATIONAL PHENOMENON OF THE MODERN LINGUISTICS

Oksana Horbach,

Lecturer, National Pedagogical Dragomanov University

СЛОВСКЛАДАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНЕ ЯВИЩЕ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Оксана Горбач,

викладач, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки композитологія є комплексною лінгвістичною дисципліною, яка знаходиться на межі декількох галузей знання – теоретичної та прикладної лінгвістики, прагмалінгвістики, психології, психолінгвістики, логіки, синтаксису, лексикології, функціональної стилістики, конотативної лінгвістики [1, с. 165].

Значна кількість науковців вітчизняної та німецької лінгвістики займалась вивченням складних слів, їх характеристиками та семантичною обумовленістю, детальним аналізом їх структурного і функціонального аспектів (В.В. Виноградов, М. Д. Степанова; В.С. Вашунін, Е. Кодена, В. Хенцен), історичними передумовами та причинами виникнення іменників-комполітів (М. Я. Плющ, С. П. Самійленко, І. Й. Тараненко), процесами утворення складних слів, яким є процес формально-граматичної реалізації семантичної структури речення (К. Г. Городенська); процес лексикалізації назв понять, виражених словосполученнями, що супроводжується зміною форми (структури) та семантики одиниць як компонентів складних слів (С. Рудницький, І.І. Ковалик, В. М. Русанівський, Н. С. Родзевич та В. О. Горпинич); процес утворення комполітів від тих словосполучень, де є тісний зв'язок між його членами [2].

Вивчення усіх аспектів словоскладання являє певні труднощі, які пов'язані з низкою основних проблем, серед яких ідентифікація, значення та генезис складного слова, співвідношення комполіта і словосполучення, відношення між компонентами складного слова, зв'язок словоскладання з морфологічною та синтаксичною будовою мови, класифікація комполітів та опис моделей складних слів. [3, с. 172-173]

Суттєвим для словотвірної теорії та практики складного слова є визначення його як лексичної одиниці, що утворюється з двох чи більше основ шляхом складання та виділяється у потоці мовлення на основі своєї **цільноформленості** [3, с. 176], яка пояснюється як “неподільність, неможливість поділу на частини та вміщення між ними інших елементів (одиниць) мови...”

[4, с. 509-510]. Цільноформленість характеризується сукупністю внутрішніх (фонетичних, морфологічних, орфографічних) та зовнішніх (синтаксичних) ознак. Під **внутрішніми** ознаками розуміються ознаки, які дозволяють цільноформленість окремої лексичної одиниці. **Зовнішні** ознаки підкреслюють цільноформленість лексичної одиниці у потоці мовлення.

Якщо фонетична ознака проявляється у наявності наголосу, який може бути засобом семантичного і словотвірного аналізу складного слова, а характерною орфографічною ознакою німецького комполіта є написання разом складного слова, то морфологічна ознака встановлює морфологічну єдність складного слова на відміну від словосполучення та полягає в тому, що в межах комполіта об'єднуються морфологічно неформлені основи.

Зовнішні ознаки цільноформленості підкреслюють характер сполучуваності слів у словосполученнях. Саме сполучуваність і характер синтаксичних зв'язків є важливими ознаками складних слів.

У найбільш повному, на нашу думку, визначенні складного слова **комполітом** називається поліфункціональна синхронно-релевантна узуальна чи оказіональна одиниця прямої чи непрямої номінації, різновид деривата, утвореного за стандартною моделлю (з двох чи більше кореневих морфем), за аналогією, а також шляхом номіналізації, “згущення” (семантичної конденсації) синтаксичного словосполучення [1, с. 10]. Це визначення є найбільш вичерпним, оскільки характеризує складне слово як багатоаспектне явище – з функціонального, номінативного та словотвірного поглядів.

Вивчення комполітів німецької мови має давню традицію. Це обумовлено високою продуктивністю комполітотворення у порівнянні з іншими способами словотвору у німецькій мові. Ранні роботи у сфері комполітотворення у німецькій мові були присвячені переважно розкриттю формальної та змістовної

структури композитів із семасіологічного погляду. Це визначало і фактичний матеріал дослідження, яким були готові, зафіксовані в словниках, як правило, узуальні складні слова.

У германістиці робилися численні спроби сформулювати чітке визначення як способу словотвору, який називається терміном **Zusammensetzung (Komposition)**, так і одиниці композитології. В українській германістиці на сучасному етапі актуальним є визначення словоскладання, під яким розуміється такий спосіб словотвору, при якому слово утворюється або з'єднанням двох слів чи основ з/без з'єднувального елемента, або зближенням синтаксичних структур [5, с. 98]. У сучасному германському словотворі під композитом розуміється результат складання багатьох основ [6, с. 55] або якнайменше двох слів [7, с. 51]. Складне слово визначається також як комплекс самостійних слів, які в результаті процесу композиції як способу словотвору стають єдністю: „*Durch Zusammensetzung (Komposition) werden zwei oder mehr selbstständige Wörter zu einer Einheit verbunden*“ [8, с. 394]. Навіть визначення компонентів складного слова як *Bestimmungswort* та *Grundwort* підтверджує думку про те, що мова йде про слова. Визначення складових частин композита як слів передбачає збереження ними граматичної, синтаксичної та семантичної самостійності. Однак, сутність та структура складного слова німецької мови це заперечує. Наприклад, у композиті *Marktabgrenzung* при сполученні двох слів – *der Markt* та *die Abgrenzung* – право на самостійність залишається тільки за фінальним (останнім) компонентом *die Abgrenzung*, оскільки складне слово в граматичному плані (рід, закінчення, утворення форми множини, сполучуваність з іншими членами речення) повністю орієнтується на нього. Ініціальний (перший) компонент (якщо виходить з опорного словосполучення – *die Abgrenzung des Marktes*) втрачає всі ознаки самостійності, перетворюючись на основу – *Markt*. При цьому фінальний компонент *-a-grenzung* залишає за собою генералізуюче значення, в той час як ініціальний компонент набуває ознакового значення або значення ознаки.

Словниковий склад сучасної німецької мови поповнюється різними частинами мови нерівномірно. Особливістю сучасного етапу її розвитку є перевага складних іменників та значно меншою мірою складних та похідних прикметників та дієслів, яка є визначальною ознакою німецького словотвору ще з 19-го століття. Цей продуктивний тип словотвору є визначальним для термінологічних систем та підсистем технічної галузі, транспортного сполучення, інформаційного забезпечення, кіно та радіо, економіки, галузі охорони здоров'я, зовнішньо- та внутрішньополітичних відносин та зв'язків, сфери духовного життя суспільства та сприяє розширенню та збагаченню словникового складу будь-якої мови.

У сучасній німецькій мові, зокрема у мові маркетингу, відбувається безпосередній процес утворення

складних слів із словосполучень, який полягає в тому, що із словосполучень формуються композити зі значенням вихідного словосполучення, наприклад: *konjunktureller Aufschwung – der Konjunkturaufschwung* "п"жвавлення кон'юнктури"; *der Anstieg der Nachfrage – der Nachfrageanstieg* "з"остання попиту"; *die Zufriedenheit der Kunden – die Kundenzufriedenheit* "з"доволення клієнтів". Фактично відбувається орфографічне оформлення у складне слово того, що у семантичному плані вже є єдиним цілим. Після паралельного функціонування словосполучення поступається місцем складному слову, що підтверджує дію актуального у сучасних мовах закону мовної економії, який передбачає вживання менших за розміром, але більших за інформаційним наповненням слів. У більшості випадків не відбувається жодних граматичних зсувів. Однак, якщо вони все ж таки мають місце, то не супроводжуються семантичними зсувами.

Слід зазначити, що різні складні слова по-різному співвідносяться зі словосполученнями: одні є синонімічними зі словосполученнями, як, наприклад, *der Konjunkturanstieg – onjunktureller Anstieg* "з"остання кон'юнктури"; *der Preisaufschlag – der Aufschlag auf den Preis* "н"дбавка до ціни"; значення інших неможливо передати словосполученням, що складається з основ-компонентів композита *die Ansichtssendung* "п"ртія зразків товару, відправлених для ознайомлення"; *die Artikelspanne* "т"ргова знижка, що визначається у розрахунку на товар певного виду". Отже, деякі складні слова не відповідають за своїм значенням словосполученням, інші є повністю синонімічними до словосполучень або у переносному значенні відходять від значення словосполучення, як, наприклад, у композитах *die Warenplatzierung* «позиціонування товару» (пряме значення іменника *die Platzierung* – призове місце у спорті), *die Kundenkartenwelle* «бум клієнтських карток» (пряме значення іменника *die Welle* – хвиля, "а«s periodischen Schwingungen bestehender Bewegungsvorgang von Teilchen in einem Wellen fortpflanzenden Stoff (Luft, Wasser)" » [9, с. 1025].

Більшість неологізмів, незалежно від їх частиномовної приналежності, є **новоутвореннями (Neuprägungen)**, що являють собою слова з традиційних морфем і слів у нових комбінаціях, але утворені за сучасними структурними моделями. Сучасні новоутворення складаються відповідно до німецьких традицій словотвору, їх морфологічна структура та характер мотивування цілком відповідають уявленням носіїв мови про звичайне, стандартне слово. Тому поява словотвірних неологізмів цього виду усвідомлюється носіями мови тільки після усвідомлення ними новизни позначуваного. Серед новоутворень сучасної німецької мови композити являють собою складні номінації, позначені семантико-структурними ознаками та особливостями функціонування, спричиненими специфічною, фаховою, сферою їх вживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Височинский Ю.И., Омельченко Л.Ф. Лексикология современного английского языка. В 2 ч. Ч.1. – К.: НТУ «КПИ», 2000.
2. Клименко Н.Ф. Як народжується слово. – К.: Либідь, 1991.
3. Мешков О.Д. Словообразование современного английского языка. – -: Наука, 1976.
4. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.: КомКнига, 2007.
5. Гінка Б.І. Лексикологія німецької мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010.
6. Pittner K. Einführung in die germanische Linguistik. – Darmstadt: WBG (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), 2013.
7. Donalies E. Die Wortbildung des Deutschen. Ein Überblick //Studien zur Deutschen Sprache. Band 27.- Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2005.
8. Jung W. Grammatik der deutschen Sprache / W. Jung. – Leipzig: Bibliogr. Inst., 1980.
9. Das neue deutsche Wörterbuch für Schule und Beruf. – München: Wilhelm Heine Verlag, 1997.

FUNCTIONAL EQUIVALENTS OF LEXICAL UNITS IN MODERN GERMAN

Oksana Hryniuk,

Ph.D., Senior Lecturer, National Pedagogical Dragomanov University

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЕКВІВАЛЕНТИ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Оксана Гринюк,

кандидат філологічних наук, старший викладач

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Функціональна еквівалентність слів, або синонімія в широкому смислі слова є одним із видів варіантних відношень у лексиці. Як прояв варіантності функціональна еквівалентність у чомусь принципово схожа з семантичним варіюванням (багатозначністю), в чомусь протилежна йому. Протилежність двох форм варіантних відношень пов'язана з тим, що приймається за інваріант, відносно якого визначається варіантний характер інших одиниць.

Функціональними еквівалентами є такі слова, які здатні виконувати одну і ту ж функцію в рамках одного речення. Адекватність функцій може бути встановлена за допомогою комутаційної перевірки, яка здійснюється шляхом підстановки слів. Якщо значення будь-якого речення не змінюється при взаємозаміні слів, то такі взаємозамінні слова можна вважати лексичними варіантами, які виконують в даному реченні одну і ту ж семантичну функцію, тобто функціональними еквівалентами.

У функціональній еквівалентності слів на лексичному рівні знаходить своє втілення спільний для всієї системи мови вид варіантних відношень, в основі якого – як інваріант – лежить спільна категорія функції. Аналогом його на фонологічному рівні є фонемний ряд, який об'єднує в собі зовнішньо різні звукові одиниці (варіанти морфонеми), які виконують одну і ту ж функцію в складі однієї морфеми.

Функціональна еквівалентність слів схожа з багатозначністю в тому, що обидва ці види варіантних відношень в лексиці повністю реалізуються тільки на рівні слів-синтагм, зв'язаних у рамках речення з визначеним контекстом. Але характер контексту, його роль у формуванні багатозначності та синонімії не однакові, навіть протилежні. При семантичному варіюванні слова контекст обов'язково повинен бути різним, і тільки за цієї

умови слово може виступати в різних значеннях. При функціональній еквівалентності, навпаки, контекст повинен бути однаковим.

Якщо в одному і тому ж контексті дві лексеми виражають два різних значення, перед нами самостійні інваріантні лексичні одиниці. Якщо в одному і тому ж контексті одне і те ж значення може виражатися двома різними словами, то такі слова є лексемними (або лексичними) варіантами. Якщо одна і та ж лексема в різних контекстах слугує вираженню різних значень, то такі значення є семантичними варіантами [1, с. 124].

Функціональні еквіваленти, володіючи однаковою значимістю, здатністю виконувати одну і ту ж семантичну функцію в реченні, можуть співпадати за своїм власним значенням, а можуть і не співпадати. Залежно від того, однакові чи тільки схожі власні значення функціонально еквівалентних слів, а також залежно від типу значень слів (основних та неосновних), доцільно розмежувати три види функціональної еквівалентності:

– функціональні еквіваленти – абсолютні синоніми.

Такі слова зв'язані на рівні своїх основних значень семантичними опозиціями тотожності. Їх функціональна адекватність визначена ономатемною тотожністю – тим, що лексичні значення є комплексами одних і тих же семантичних компонентів: *löschen* – *-ämpfen* (гасити). Слова, попарно зв'язані відношеннями функціональної еквівалентності, яка проявляється у взаємозаміні, виступають у даній фразі в основному значенні;

– функціональні еквіваленти – контекстні синоніми – це слова, які здатні замінювати оді одних в одних і тих же фразах, реалізуючи при цьому свої основні, не однакові, а лише схожі за змістом значення: *der Apfel* – *die*

Frucht. Обидва слова при цьому виступають в основному значенні, яке не збігається за змістом, але за своєю функціональною значимістю слова адекватні;

– функціонально еквівалентні лексеми – вторинні синоніми. Цей вид синонімії органічно зв'язаний з багатозначністю. На рівні таких значень одне слово стає функціональним еквівалентом іншого за умов визначеного контексту, який обумовлює дане неосновне, вторинне значення: *stattfinden – geschehen*. Між дієсловами виникають відношення вторинної синонімії, оскільки одне з них реалізує свій неосновний семантичний варіант. Такого роду синонімія може пов'язувати два слова у значеннях, які для кожного з них є вторинними.

Вторинна синонімія – це найбільш розповсюджений вид функціональної еквівалентності слів, органічно пов'язаний з багатозначністю. Розвиток у словах деяких вторинних значень супроводжується водночас появою нової синонімічної пари: у слова *die Erde* (земля) поряд з основним значенням (планета) є декілька вторинних значень (суша, територія, країна) та ін.

Об'є'том аналізу відношень функціональної еквівалентності є слова (синоніми в широкому смислі), які здатні виконувати одну і ту ж роль в рамках однієї і тієї ж фрази і в цьому змісті функціонально еквівалентні. Мова йде про слова-синтагми, які реалізують одне зі своїх значень, яке актуальне для загального змісту того чи іншого вислову, тому матеріалом можуть бути тільки конкретні мовленнєві матеріали, фрази, у складі яких ми можемо спостерігати поведінку функціонально еквівалентних

слів. Функціональними еквівалентами вважають лексичні одиниці, які, з одного боку, можуть застосовуватися в аналогічних ситуаціях без суттєвих втрат, а, з іншого – усвідомлюються як словникові кореляти, тобто одиниці, схожі за основними параметрами поза контекстом [2, с. 585].

Критерієм функціональної еквівалентності слів, як відомо, є взаємо заміність у конкретних фразах, що не викликає змін у загальному змісті. Саме загальний зміст фрази є семантичним інваріантом, на фоні котрого взаємо замінювані слова можуть розглядатися як лексемні варіанти, що об'єднані спільністю семантичних функцій.

Метою аналізу функціональних еквівалентів є встановлення типу синонімії (абсолютна, контекстна чи вторинна) та виявлення домінантної лексеми.

Визначення абсолютної та контекстної синонімії вміщує два етапи. На першому встановлюється, що обидва слова, які допускають взаємозаміну, виступають в основних значеннях. За цією ознакою пари слів відмежовуються від вторинних синонімів *der Lehrer – er Lektor*. На другому етапі відбувається розмежування слів між собою залежно від збігу чи тільки близькості основного значення.

Виявлення ж вторинної синонімії складається лише з одного етапу: достатньо встановити, що хоча б одне зі слів, пов'язаних відношеннями функціональної еквівалентності, виступає в неосновному значенні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнецова Э.В. Лексикология русского языка / Эра Васильевна Кузнецова. – М.: Высшая школа, 1989. – 216 с.
2. Добровольский Д.О. Беседы о немецком слове / Дмитрий Олегович Добровольский. – М.: Языки славянской культуры, 2013. – 752 с. – (Studia Philologica).

THE INFLUENCE OF THE PHILOSOPHY OF EXISTENTIALISM ON THE FORMATION OF CONCEPTUAL SPACE IN THE AUTOBIOGRAPHICAL STORY «ALL SAID AND DONE» BY SIMONE DE BEAUVOIR

Maryana Lukyanchenko,

Ph.D., Associate Professor, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ НА ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТОПРОСТОРУ АВТОБІОГРАФІЧНОГО ОПОВІДАННЯ «В КІНЦЕВОМУ РАХУНКУ» СІМОНІ ДЕ БОВУАР

Мар'яна Лук'янченко,

кандидат філологічних наук, доцент,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена вивченню інформативно-сміслових одиниць (текстових концептів) шляхом звернення до глибинних семантичних процесів у мемуарному творі на прикладі автобіографічного оповідання «В кінцевому рахунку» Сімони де Бовуар. Це пов'язано із здійсненням спроби виділити і описати досліджувані текстові об'єкти, враховуючи інтенційність та динамічну природу мемуарів, що зумовлює віддзеркалення загальних принципів настанов сьогденної філологічної науки в рамках антропоцентризму і когнітивізму.

Ключові слова: екзистенціалізм, концепт, С. де Бовуар, випадковість, свобода, існування, буття, небуття, світ, абсурдність, життя, смерть.

Статья посвящена изучению информативно-смысловых единиц (текстовых концептов) путем обращения к глубинным семантическим процессам в мемуарном произведении на примере автобиографического рассказа «В конечном счете» Симоны де Бовуар. Это связано с осуществлением попытки выделить и описать исследуемые текстовые объекты, учитывая интенциональность и динамическую природу мемуаров, что обуславливает отражение общих принципиальных установок современной филологической науки в рамках антропоцентризма и когнитивизма.

Ключевые слова: экзистенциализм, концепт, С. де Бовуар, случайность, свобода, существование, бытие, небытие, мир, абсурдность, жизнь, смерть.

This article is devoted to the investigation of informative semantic units (textual concepts) by reference to the underlying semantic processes in memoirs style essays as in the example of the autobiographical story «All Said and Done» by Simone de Beauvoir. This is due to the implementation of efforts to identify and describe the studied text objects given the dynamic nature and intentionality of memories, which leads to the reflection principle of common guidelines in today's philological sciences within anthropocentrism and cognitivism.

Keywords: existentialism, concept, S. de Beauvoir, chance, freedom, existence, being, nothingness, world, absurdity of life, death.

Постановка проблеми. Характерне для сучасних лінгвістичних досліджень «занурення» в особливості індивідуального дискурсу письменника передбачає вивчення взаємозв'язку, що існує між автором і його твором. У цьому випадку будь-який створений ним текст трактується як фрагмент картини світу автора, оскільки саме в мовних засобах, використаних письменником у конкретному творі, віддзеркалюється його мовна особистість, а шляхом аналізу цих засобів реконструюється його індивідуальна концептуальна система.

Семантичний простір тексту, мемуарного зокрема, за рахунок поєднання в ньому експліцитних і імпліцитних смислів забезпечує висвітлення найголовніших авторських інтенцій, які долучаються до формування особливого авторського стилю, наративної техніки та манери. Мемуарна проза французької письменниці Сімони де Бовуар видається нам суб'єктивним інформативним концептуальним феноменом, який отримує вираження через оповідний простір завдяки специфічним оповідним конститuentам.

Стан дослідження. Способи передачі знань і думок автора про світ, усі засоби смислової організації мемуарного тексту, його наративне конструювання й емоційне навантаження відносяться до різних пластів феномену свідомості митця. Таким чином авторська свідомість, яка формує когнітивний простір твору, отримує вираження на всіх текстових рівнях.

Оповідний простір мемуарної прози С. де Бовуар – це вербалізований засіб представлення та розгортання концептуальної інформації, в якій есплікується певний фрагмент картини світу письменниці, оскільки, репрезентуючи способи передачі її знань і думок про світ мовними засобами, він опосередковує елементи авторської свідомості. Остання виступає складовою когнітивної системи авторки твору в цілому і як впорядкована сукупність когнітивних моделей [1, с. 9-10], що відображають навколишню дійсність в категоріях мемуарного тексту. Авторська свідомість стає ближчою і зрозумілішою читачеві завдяки своєрідним акцентам, які письменниця вміло розміщує в тексті.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи автобіографічне оповідання «В кінцевому рахунку» Сімони де Бовуар, неможна не звернути увагу на те, що тут часто зустрічаються певні смілові елементи, втілені в індиві-

дуально-авторських концептах, які тісно пов'язані з філософією екзистенціалізму, що її сповідував чоловік і соратник письменниці – Ж.-П. Сартр.

Відомо, що згадана філософська течія ставила наголос на проблемі *екзистенції*, тобто на феномені існування, яке протиставлялося *сутності* як чомусь примарному, проблематичному. Ж.-П. Сартр проголошував: «Існування передє сутності» [2, с. 444]. Людина ж, в екзистенційному її баченні, – істота відповідальна і водночас «приречена бути вільною» [3, с. 325]. Але розглянути проблему свободи абстрактно було б неправильно [4, с. 57-58], оскільки людина завжди знаходиться «в ситуації», яка зобов'язує її вибирати і при цьому дає їй *свободу* [5, с. 39]. І все ж, особливо у вирішальний момент визначення позиції, людину огортає *тривога* [6, с. 390], зумовлена питанням: на яких засадах повинен базуватися її вибір? Що є критерієм відповідного вчинку? Сартр відкидає загальноприйняті цінності. Людина сама вибирає свій спосіб життя на тлі абсолютної випадковості свого «буття-тут» і утримує у своїх руках всі нитки, які зв'язують її зі світом. Не маючи змоги вибрати ту чи іншу епоху, людина може – і навіть повинна – вибирати себе в ній, тобто мусить постійно «винаходити» себе вільним вибором свого способу буття, «вбудовувати себе аж до найдрібніших деталей» [6, с. 272].

У процесі аналізу автобіографічного оповідання «В кінцевому рахунку» Сімони де Бовуар нам вдалося виявити такі суто екзистенційні концепти: ВИПАДКОВІСТЬ, СВОБОДА, ІСНУВАННЯ (БУТТЯ) / НЕБУТТЯ, СВІТ, АБСУРДНІСТЬ, ЖИТТЯ / СМЕРТЬ, наявність яких ми пов'язуємо із впливом філософії екзистенціалізму на свідомість і світобачення письменниці.

Концепт ВИПАДКОВІСТЬ (тобто випадковість людського існування в світі) має фундаментальне значення у філософії та літературі екзистенціалізму, зокрема в аналізованому оповіданні Сімони де Бовуар. Він представлений у різноманітних контекстах, залежно від того, який аспект лексичного значення слова «випадковість» в ньому превалує і формує конкретний концептуальний план. Один із таких компонентів значення організовує контексти, в яких реалізується фі109ankeen109109коуттевий смисл цього слова. Цей концептуальний план розкривається як в прямих номінаціях (де безпосередньо фігурує саме слово «випадковість»), так і лексемах, семантично з ним співвіднесених: «*Jetée dans le monde, j'ai été soumise à ses lois et à*

ses accidents, dépendant de volontés étrangères, des circonstances, de l'histoire; je suis donc justifiée de ressentir ma contingence; ce qui me donne le vertige, c'est qu'en même temps je ne le suis pas. Il n'y aurait pas de question si je n'étais pas née: je dois partir du fait que j'existe» [7, c. 11]; «*Au sens où le hasard se définit par une rencontre signifiante de deux séries causales qu'aucune finalité n'orientait l'une vers l'autre»* [7, c. 20]; «*Des hasards ont contribué à peupler ma vie»* [7, c. 36].

Наведені приклади – семантично багатозначні. Авторка говорить про те, що, власне кажучи, усвідомлення випадковості існування в світі та невідворотності смерті відкриває людині шлях до свободи. Концепти СВОБОДА, ІСНУВАННЯ (БУТТЯ) / НЕБУТТЯ, СВІТ, АБСУРДНІСТЬ, ЖИТТЯ / СМЕРТЬ вербалізуються в текстовому просторі оповідання переважно в прямих номінаціях, подекуди семантично ускладнених за допомогою метафоричних переносів: «*Jetée dans le monde...*» [7, c. 11]; «*[...] ma liberté a consisté à assumer avec bonne volonté et même zèle le destin qui m'était assigné»* [7, c. 18]; «*Ainsi pendant toutes ces années d'enfance, d'adolescence et de jeunesse, ma liberté n'a jamais pris la forme d'un décret; ç'a été la poursuite d'un projet originel, incessamment repris et fortifié: savoir et exprimer»* [7, c. 25]; «*Mon existence pendant ces vingt années [...]*» [7, c. 26]; «*C'est essentiellement dans le domaine de la création littéraire que j'ai fait usage de ma liberté: on écrit à partir de ce qu'on s'est fait être, mais c'est toujours un acte neuf»* [7, c. 43]; «*Ma liberté a joué dans la manière dont j'ai cultivé ces amitiés»* [7, c. 36]; «*Mais l'absurdité est alors la seule issue. On brise l'univers de la rationalité par une violence aveugle: à défaut d'une solution, c'est une radicale échappatoire»* [7, c. 49]; «*Je mourrai tout entière. Je m'en soucie moins qu'autrefois. L'angoisse de la mort, si violente dans ma jeunesse, je ne l'éprouve plus»* [7, c. 60]; «*La nuit ne me fait plus de ces cauchemars consolants où par-delà ma mort une voix parlait encore pour dire: «Je suis morte». Mais il m'arrive de me réveiller baignant dans une anxiété confuse: j'ai le goût du néant dans mes os. Le néant: si cette idée ne me bouleverse plus, je ne m'y habitue cependant pas. On m'a dit: «Pourquoi le craindre? avant votre naissance, c'était aussi le néant» [...] mais surtout parce que ce n'est pas le néant qui répugne: c'est de s'anéantir. La liaison de l'existence – conscience et transcendance – avec la vie, au sens biologique du mot, m'a toujours jetée dans la perplexité – encore que je trouve aberrant de prétendre dissocier la première de la seconde. L'existence indéfiniment se jette vers l'avenir qu'elle crée par ce mouvement: c'est pour elle un scandale de butter contre l'extinction de la vie»* [7, c. 61]; «*[la contemplation]. Elle me donne l'illusion de rejoindre l'être»* [7, c. 292]; «*Parfois dans la contingence du donné j'entrevois la nécessité d'une oéanthologie art»* [7, c. 292]; «*La présence du monde, en m'éblouissant, révélait en creux ma future absence»* [7, c. 297]; «*le délaissement de l'être au sein du néant»* [7, c. 370].

Часто певні слова та висловлювання прямо або ж опосередковано викликають семантичні асоціації з концептом СМЕРТЬ, набуваючи в аналізованому оповіданні характерних індивідуально-авторських конотацій, пов'язаних з філософським світобаченням Сімони де Бовуар та її мовною картиною світу. Йдеться про такі

сміслові аналоги, як: смерть = небуття, смерть = кінець, смерть = відсутність, смерть = труп, смерть = зникнення, порожнеча, ніч, прірва: «*J'éprouve ma finitude»* [7, c. 53]; «*[...] nous sommes tous plus ou moins atteints, aveugles à notre présence inerte dans le monde de l'autre»* [7, c. 57]; «*Cependant, l'idée de ma fin m'est présente. Sous mes pieds s'étire une route qui derrière moi émerge de la nuit, qui devant moi s'y engouffre [...]* parfois un tapis roulant m'entraîne vers *L'abîme»* [7, c. 60]; «*La vieillesse, la maladie, en diminuant nos forces vives aident à apprivoiser l'idée de fin»* [7, c. 61]; «*La semi-indifférence que je constate à l'égard de ma mort vient-elle de ce que l'échéance me paraît tout de même encore lointaine?»* [7, c. 61]; «*C'est sans doute parce que je me résigne à ma propre disparition que j'accepte aussi celle des autres. Bien entendu, la mort de quelques personnes qui me sont très chères briserait cette indifférence: elles laisseraient dans mon existence un vide qui même en imagination m'est difficilement tolérable»* [7, c. 139]; «*[...] n'est-il pas dérisoire d'attacher tant de prix à ces hochets quand on est un futur cadavre»* [7, p. 220]; «*La présence du monde, en m'éblouissant, révélait en creux ma future absence»* [7, p. 297].

Особливе місце в оповіданні «В кінцевому рахунку» належить концептуальній опозиції «своє – чуже», яка лексикалізується у відношеннях я (мій, моя, моє, мої) – інший (інша, інші, інше), тобто чуже. Як відомо, МОЄ і ЧУЖЕ – одні із центральних концептів культури. Вони мають універсальний характер, оскільки притаманні художній творчості, науковому і побутовому мисленню. В основі зазначеної опозиції лежать механізми тотожності і розрізнення свого і чужого. Мій означає власний, особливий, особистий, окремий, значущий сам по собі, тоді як чужий – це інший, відмінний, опозиційний, інколи навіть ворожий. Зіставлення зазначених концептів включає: 1) осмислення себе й свого на тлі чужого; 2) розмежування свого і чужого, інколи навіть відсторонення, відчуження себе в оточенні інших: «*Pas plus que, petite fille, je ne voulais être classée parmi les enfants – j'étais moi – je n'acceptais à présent d'être définie comme une Française: là aussi je pensais que j'étais moi»* [7, c. 38]; «*Je tiens de lui les mécanismes qui se sont montés dans mon corps, les instruments culturels dont je me sers, mon savoir, mes ignorances, mes goûts, mes intérêts, mes relations à autrui, mes obligations, mes occupations»* [7, c. 48]; «*Mes rapports avec autrui – mes affections, mes amitiés – tiennent dans mon existence la place la plus importante»* [7, c. 62]; «*C'est sans doute parce que je me résigne à ma propre disparition que j'accepte aussi celle des autres»* [7, c. 139]; «*Personne, dans cet univers auquel je suis hostile, ne pouvait parler en mon nom; cependant pour le donner à voir il me fallait prendre à son égard un certain recul»* [7, c. 172].

Висновки. Отож, на підставі здійсненого аналізу можемо стверджувати, що зазначені лексичні елементи мають концептуальну значущість в індивідуальному філософсько-літературному дискурсі Сімони де Бовуар, оскільки акцентують головні екзистенційні ідеї авторки щодо випадковості й абсурдності буття, життя і невідворотності смерті, відносин між людиною та світом, а також найголовнішої ідеологічної тези про існування, яке переде сутності.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бутакова Л.О. Авторское сознание в поэзии и прозе: когнитивное моделирование / Л.О. Бутакова. – Барнаул: Изд-во Алтайск. ун-та, 2001. – 283 с.
2. Rincé D., Barbéris D. Langue et littérature. AnanthologieIX^e-XXe siècles / D. Rincé, D. Barbéris. – P.: Editions Nathan, 1992. – P. 444-457.
3. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм / Ж.-П. Сартр // Сумерки богов / Сост. и Общ. ред. А.А. Яковлева: Перевод. – М.: Политиздат, 1989. – С. 319-344.
4. Colas D. La liberté politique entre Descartes et Marx / D. Colas // Magazine littéraire. – 2000. – № 384. – P. 57-58.
5. Busnel F. Sartre, vingt ans après / F. Busnel // Magazine littéraire. – 2000. – № 384. – P. 38-39.
6. Современная западная философия. Словарь / Сост.: Малахов В.С., Филатов В.П. – М.: Политиздат, 1991. – С. 121-122, 272-273, 388-391.
7. De Beauvoir S. Tout compte fait / S. de Beauvoir. – Paris: Éditions Gallimard, 1972. – 634 p.

THE MAIN ASPECTS OF INTERCONNECTION BETWEEN MENTALITY AND LANGUAGE AS PART OF NATIONAL CULTURE: ETHNIC MENTALITY

Valeriia Poliarenko,

*Postgraduate student, Institute of Philology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

The inner structure of ethnos shows the phenomenon of functional division of the spheres of life between members of society. Language becomes the means of this division. Language and national mentality correlate like a form and a content of national culture. National mentality is shown in language. Therefore national mentality illustrates the need of certain language existence. Moreover, national mentality is a base of everyone's national self-identity [1].

A lot of scientists devoted their researches to the study of different meanings of the term «mentality». Among these scientists we meet

A.revich, L. Humiliov, I. Lysyi, O. Nelga, V. Hramova. The very first scientists, who supposed to study the phenomenon of mentality, were French M. Bloch and L. Febvre.

4. The notion «mentality» is fixed in dictionaries, but is still discussed. One of the features of this notion is identity, which is shown in people's ability to endure the same events and things of the objective and subjective reality, and so to interpret them consciously and express them with the same symbols.

The term «mentality» was brought in the science by French scientists Mark Bloch and Lucien Febvre. In the process of analyzing different theories and thoughts due to the term «mentality» we can see the absence of the general scientists' point of view. As a result lots of meanings of the term appear in scientific literature like «collective unconscious», «cultural code» in the broad meaning and «psychological peculiarities of ethnos», «national consciousness», «tradition» in the narrow meaning [2].

Mentality is a structure, formed by evolution and history, which consequently forms system of values and norms of living both of certain person and certain nation and society. Mentality provides specific level of culture learning, and also feeling of belonging to history and religion. Mentality appears as a combination of components like ethnos, culture, religion, science, morality, art; therefore mentality can't be

reduced to any component, because it always has integrative and entire character. [3].

Due to V. Maslov's theory mentality is deep structure of the consciousness, which depends on socio-cultural, lingual and geographical factors [4].

I.bov supposes mentality to be a specific characteristic of peculiar culture, specific features of mental life of the people, who are representatives of the culture, which is determined by economical and political conditions in the frames of history. The scientist has a point of view that mentality can be observed in people's behavior – representatives of the culture. At first, mentality is psychological phenomenon: it is a specific way of view of life for a nation, way of thinking, which is depicted in national customs, traditions, etc. and is shown in behavior of the individual as a representative of a nation. Mentality is formed by lots of factors like geographical position, natural environment, historic and cultural vents of life of the nation, and also is depicted in the language [5].

4. National sense is depicted in the language. Humboldt supposed language to be activity of an individual, which is connected with national consciousness. Language always keeps its individual features, language is built with the help of the nation, to which it belongs [6].

Ethnic mentality is a result of apposition of natural to social. Ethnic mentality is a way and consequence of combination of certain social and natural environments.

Mentality of any ethnos is not stable or immovable. Vice versa, it is functioning. Although we can face to stable elements in any ethnic mentality. These very elements give us an opportunity to «recognize» this or that ethnos from the great variety. Such stable features of any ethnic mentality are found in world perception, moral norms, demands and values, attitude to work, society, organization of daily routine activities, etc.

Consequently, ethnic mentality is inner spirit of any ethnos, which is unconscious and appears as consequence of environment adoption and therefore becomes specific feature,

which is shown in working activity and be112ankeen112

Language becomes an independent object of analysis due to research of mentality. Language plays role of universal means of knowledge maintenance, knowledge formation and knowledge reproduction. The process of world view formation begins with categories and forms of native language on the level of symbols and signs. That is why in linguistic researches we can see identification of mentality and language, the priority of language mentality is illustrated. The difference between languages is proved by the difference of cultures, conceptual codes and mental styles of different nations [7]. The national specificity of language may be shown on its different levels, but the best and brightest example is phraseology. The process of comprehension and analysis of phraseological units as language signs of the national culture is the way to comprehension of national [8].

Mentality is a character and human way of thinking, which is realized on the level of consciousness, but is based on structural elements of subconsciousness, which includes archetypes both of individuality and of the whole ethnos; it is a soul of the nation, deep level of individual and collective consciousness [2].

Mentality is a specific field, which covers emotional, intellectual and mental levels of life of the social system. Natural and cultural, rational and subconscious, individual and social interact all the time on the level of mentality, which creates mental, moral and religious levels.

Language and mentality are connected inseparably. So, language is not only the way of communication, but also treasury of mental and cultural heritage of the nation; it is a mirror of the soul of the nation [9].

The nuclear of national way of thinking is mental culture of the nation. The components are language, folklore, traditions, customs, literature, art. The way of thinking and outlook of the nation have the impact on the originality of the language.

The way of thinking acts the role of unity of subconscious units, which are formed in the process of ethnic adaptation to natural and social environment and play the role of basic mechanisms (which are responsible for ethnical adaptation to in ethnical culture to the environment) in ethnic culture. All these items define the character of activity of a person in the world. This character stays specific for every culture. The way of thinking is a system of ethnic constants, through which a person percepts the social realm.

The connection between language and the way of thinking is of high importance, because the language is that instrument with the help of which a person percepts the world. V.

Kolesov pays attention to the definition of the way of thinking in connection with language: «The way of thinking is worldview through categories and forms of native language, which connects intellectual, mental and volitional qualities in the process of cognition. Language embodies national character, national idea, national ideals, which can be represented as traditional symbols of the culture» [1].

I. Dubov, pointing out the interconnection of language and the way of thinking, considers the specificity of connection of elements of language shows people's attitude to the reality. Language keeps «interconnection, reflected by consciousness, between phenomena of reality and evaluation of these phenomena». That is why, the scientist characterizes the meaning of the way of thinking as «the way of world division with the help of the language, which is adequate to existing people's notion of the world» [10].

O. Pocheptsov considers the lingual way of thinking as «correlation between a part of the world and its lingual representation», under the world he understands «not only environment, but also the world created by people», and under the language he understands «unity of language-system and language-activity». «Lingual way of thinking is the way of lingual image or world division, i.e. it contains correlation between world and its lingual image». Lingual way of thinking is determined by the peculiarities of the person as a presenter of specific socio-cultural group, and also by socio-cultural environment [11].

Structuring of language mentality includes five components: lingual, cognitive, emotional, axiological, motivation and pragmatic units. Lingual unit is concerned with aspects of lexical and grammatical semantics, which resembles ethnocultural world view in the language of ethnos. Cognitive unit is based on knowledge and beliefs. Emotional unit is connected with specificity of emotional expression. Axiological is connected with the system of norms and values. The last unit – motivation and pragmatic – appears in the system of dominating ethnic orientation of life, motives, needs and goals of activity [12].

In conclusion, relationship between language and the way of thinking is very deep, through which the soul of the nation is shown. The most interesting and important is fact that language is an important part of national culture, because it resembles the way of thinking of the nation as ethnic and cultural peculiarities, psychological peculiarities, culture, beliefs, traditions, customs.

REFERENCES

1. Жиліна Ю.Ю. Менталітет і засоби його мовного вияву [Електронний ресурс] / Ю.Ю. Жиліна // Форум. Інтернет-конференція. «Актуальні проблеми славистики 2012». Секція 6. Міжнародні відносини і зовнішня політика славянських країн». – Режим доступу: <http://rusfil-mggu.at.ua/forum/29-90-1>
2. Болтівець С.І. Мова як вираження національної психіки, душі й свідомості народу / С.І. Болтівець // Дивослово. – 1994. – № 7. – С. 134-138.
3. Уварова Т.І. Термінологічна проблематика категорії ментальності в культурології [Електронний ресурс] / Т.І.Уварова // Режим доступу: <http://www.shag.com.ua/terminologichna-problematika-kategoriyi-mentalnosti-v-kulturni.html>
4. Маслова В.А. Лингвокультурология: уч. Пособие для студ. высш. уч. зав. / Валентина Авраамовна Маслова. – М.: Академия, 2001. – 208 с.
5. Дубов И.Г. Феномен менталитета: психологический анализ / И.Г. Дубов // Вопросы психологии. – 1993. - № 5. – С. 20-29.

6. Беседіна Т.П. Специфіка української ментальності: мовний аспект / Т.П. Беседіна // Наука. Релігія. Суспільство. – 2000. – № 2. – С. 4-9.
7. Ткаченко О. Б. Мова і національна ментальність (Спроба сучасного синтезу). – К.: Грамота, 2008. – 240 с.
8. Балтаджи П.М. Поняття «ментальність» у сучасних наукових дослідженнях [Електронний ресурс] / П.М. Балтаджи // Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/App/2012_45/Baltadji.pdf
9. Живіцька І.А. Паремії на означення рис характеру людини в українській мові: дис. на здобуття наук. Ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Інна Андріївна Живіцька. – Кривий Ріг, 2013. – 202 с.
10. Дем'яненко Н.Б. Фразеологічні одиниці на позначення ментальної діяльності людини як відображення мовної картини світу (на матеріалі польської мови) / Н. Б. Дем'яненко // Культура народів Причорномор'я. Раздел 1. Лексическая семантика. – 2002. – Т. 32. – С. 34-37.
11. Почепцов О. Г. Языковая ментальность: способ представления мира / О.Г. Почепцов // Вопросы языкознания. – 1990. - № 6. – С. 110-122.
12. Радбиль Т. Б. Основы изучения языкового менталитета / Т. Б. Радбиль. – М.: Флинта: Наука, 2010. – 328 с.

SOME FEATURES OF UKRAINIAN TOPONYMY

Svetlana Shyika,

Senior Lecturer, Candidate of Philology,

National University of Water Management and Nature Resources Use

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТОПОНІМІЇ

Світлана Шийка,

старший викладач, кандидат філологічних наук,

Національний університет водного господарства та природокористування

Сучасна топонімічна система України, досліджена в наукових працях К. К. Цілуйка, Ю. О. Карпенка, В. В. Лучика, Л. Т. Масенко, М. П. Янко та ін., а також мікротопонімія окремих територій, що розглянута в дисертаційних роботах Н. І. Лісняк, Р. О. Ляшенка, О. І. Михальчук, О. І. Проць, Н. В. Сокіл, Н. Р. Яніцької та ін., формувалися протягом тривалого історичного часу. Природно, що слов'янська за своєю сутністю, вона увібрала в себе і поповнюється за рахунок як власне українських назв невеликих топографічних об'єктів, так і слов'янських та інших запозичень, які проникають у національну лексичну систему завдяки особливому географічному розташуванню країни, міграції населення, швидкому поширенню інформації тощо. З-поміж основних етапів її розвитку виділяють: а) етап стихійної народної топонімотворчості (давньоруський і староукраїнський історичні періоди); б) етап суб'єктивного лінгвістичного процесу іменування за топонімічними моделями минулих епох (до початку ХХ ст.) [1, с. 650]; в) етап системного, прагматично доцільного, науково обґрунтованого періоду номінації (ХХ – початок ХХІ ст). Особливості розвитку української топонімічної (у т. ч. мікротопонімічної) лексики на сучасному історичному етапі розглянемо далі.

У другій половині ХХ століття сформувалася сучасна оптимальна система топографічних назв регіонів України, яка повною мірою включає відапелятивні та відомі утворення. Зросла кількість і роль найменувань, пов'язаних з діяльністю людини, наприклад, з типом освоєння земель (*Згарь, Зруб, Копанина, Черенище, Чертеж*), із різними промислами (*Гута, Пилорама, Фірас, Токарня*) [2, с. 9–10], господарських (*Буїско, Загуменки, За Студолов*), культових будівель (*Зацерква, Клібаня,*

Кляшторне) та гідроспоруд (*Гребельки, Дамба, Крива Кладка*), шляхів сполучення (*Брідки, Крижєві Дороги, Штрека*) [3, с. 9] тощо. З'являються відмакротопонімні конотативні назви (*Бродвей, Китай, Сахалін, Франція*) [3, с. 9]. Зростання добробуту сприяє утворенню емоційно-оцінних (в основному позитивних) імен (вулиці *Весела, Весняна, Вільна, Кришталева, Тепла, Широка, Ясна*) [4, с. 177]. У структурному плані поряд із простими, переважно афіксальними, утвореннями (напр. мікротопоніми *Дуб, Дуба, Дубенка, Дубенчик, Дубеничина, Дубина, Дубова, Задуб, Піддуб* та ін. [5, с. 178–184, 212, 356], гідроніми *Дуба, Дубівка*, ойконіми *Дубівський, Дубно, Дубове* та ін. [6, с. 197–198]) використовуються складні назви (напр. спелеонім *Каменепадка*, ойконім *Миропіль*, лімнонім *Синеvir* та ін. [6, с. 243, 327, 426]), синтаксичні деривати (поля *Білий Берег, Вижне Поле, Дудина Поліна*), прийменникові конструкції (пасовище, сіножать *На Горі*, пасовища *В Мочирі, В Ріпенському Млині*, поля *Під Грабівським, Коло Броду, Під Циганським Берегом*) та післяредукційні утворення (поля *Волоська, Гниле, Липенне*) [7, 2011 с. 267–268]. Спостерігається тенденція до «спрощення», універбізації багатоконпонентних імен (*Квасівська Долина* → *Квасівщина*, *Кругле Болото* → *Кругле, Поле За Файков* → *За Файков, П'ять Хаток* → *П'ятихатка* [3, с. 11]).

Здобуття Україною незалежності, піднесення національно-патріотичного стану народу, процеси державотвердження і демократизації, піднесення статусу української мови, пожвавлення міграційних міждержавних рухів і швидкого обміну інформацією, глобалізації й інтеграції кінця ХХ – початку ХХІ століття істотно впливають на еволюцію топонімікону (в т. ч. мікротопонімікону) країни загалом і окремих її територій зокрема.

Його розширенню на сучасному етапі сприяє іменування нових суспільно значимих об'єктів і подій (називаємо ж ми практично лише ті диференціації, в яких особливо зацікавлені, до яких часто звертаємося) власне українськими, слов'янськими та іншими запозиченнями. Серед характерних лексико-семантичних мотивів іменування (а також перейменування) топографічних об'єктів виділимо такі: національно-патріотичний (напр. нові назви вулиць м. Рівне: *Михайла Вербицького*, *Героїв Берестечка*, *Князя Володимира*, *Соборна*, *24 Серпня* та ін. [8, с. 203–219]), етногеографічний (*Білоруське* – болото, *Волинська*, *Руська* – вулиці, *Руський* – хутір, *Білоруський*, *Українська Долина*, *Український Малин* – куток населеного пункту [5, с. 36, 95, 388, 421]), християнський (*Джерело Святого Миколая* – джерело [9], *Божя гора* – пагорб, *Божя Сосна* – сосна, *Свята* – криниця, *Свята Ганна* – обеліск, околиця, *Святе* – озеро [5, с. 44, 393]), інтеграційний (напр. сучасні назви частин поля у Рівненській області: *Дзюлка*, *Пай*, *Плантація*, *Участок*, *Фермерське Поле*, *Фазенда* [10, с. 183]) тощо.

Окремо варто наголосити на проблематиці перейменування «комуністичних» назв, точніше про відновлення історичної справедливості. Заміна онімів, пов'язаних із радянською історією та культурою, розпочалася в часи «горбачовської перебудови». Одними з перших повернуто попередні назви населеним пунктам *Маріуполь* (Жданов Донецької обл., 1989 р.), *Луганськ* (Ворошиловград, 1990 р.), *Моквин* (Першотравневе Рівненської обл., 1990 р.). Із здобуттям Україною незалежності актуалізувалося питання про зникнення з лексики назв, пов'язаних із поняттями радянської доби. Серед них: *Дзвинячка* (Комунарівка Тернопільської обл., 1991 р.), *Травневе* (Жданове Дніпропетровської обл., 1991 р.), *Радивилів* (Червоноармійськ Рівненської обл., 1991 р.), *Городище* (Комуністичне Чернігівської обл., 1992 р.), *Шпичинці* (Жовтневе Хмельницької обл., 1994 р.), *Єзупіль* (Жовтень Івано-Франківської обл., 2003 р.), *Загір'я* (Радянське Загір'я Івано-Франківської обл., 2003 р.) та ін. Особливо характерний цей процес у сфері урбаноніміки. Зпоміж основних напрямків перейменування виокремимо такі: відновлення старих назв, присвоєння нових ідеологічно «нейтральних» найменувань, назв, пов'язаних з українською історією та культурою, іменами учасників та назвами подій національно-визвольних змагань. У багатьох населених пунктах з'явилися вулиці *Героїв Крут*, *Січових Стрільців*, *Володимира Великого*, *Пилипа Орлика*, *М. Грушевського*, *В. Винниченка*, *С. Бандери*, *В. Чорновола*, *В. Стуса*, площі *Європейська*, *Соборна*, проспект *Свободи*, майдани *Назалежності*, *Свободи* та ін. [11].

Каталізатором процесу оновлення ономастикону

держави стала Революція Гідності. З'являються географічні назви, в яких відображено події Євромайдану, героїзм Небесної сотні, патріотизм воїнів АТО. Одночасно відбувається повернення до старих, автентичних найменувань та присвоєння нових національно-патріотичних назв. Основним критерієм для перейменування, відповідно до Закону України № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 року [12], є символіка комуністичного тоталітарного режиму. Зміні підлягають назви понад 3 % населених пунктів України. Для прикладу, у Рівненській області перейменуванню підлягають місто *Кузнецовськ* (на *Вараши*), села *Червоне* (на *Острівці*) Дубровицького, *Жовтневе* (на *Нова Пляшева*) Радивилівського, *Радянське* (на *П'янке*) Млинівського, *Іскра* (на *Новожуків*) Рівненського районів, численна кількість вулиць, господарських об'єктів тощо. Так, зокрема, рішенням Сарненської міської Ради Рівненської області від 29 січня 2016 року № 105 «Про перейменування вулиць м. Сарни» змінено назви 26 вулиць: *17 Вересня* – *Соборна*, *Бегми* – *Вишнева*, *Блюхера* – *Пилипа Орлика*, *Будьонного* – *Олеся Гончара*, *Ватутіна* – *Крива*, *Ворошилова* – *Вікторова гора*, *Гайдара* – *Івана Огієнка*, *Галана* – *Весняна*, *Дундича* – *Незалежності*, *Жукова* – *Гостинна*, *З. Космодем'янської* – *Весела*, *Комсомольська* – *Вереснева*, *Котовського* – *Волинська*, пров. *Котовського* – пров. *Волинський*, *Кошового* – *Вузька*, *Кузнецова* – *Миколи Амосова*, *Медведева* – *Тараса Боровця*, *Московська* – *Свято-Троїцька*, *Пролетарська* – *Міцанська*, *Рокосовського* – *Казимира Дубровського*, *Пархоменка* – *Грушева*, *Петровського* – *Горіхова*, *Піонерська* – *Леоніда Куліша*, *Щорса* – *Військова*, *Фрунзе* – *Старогричична*, *Червоноармійська* – *Костельна* [13]. Загалом, оцінюючи позитивно процес перейменування населених пунктів та їхніх частин, необхідно забезпечити: системний, оптимальний і тактовний підхід до заміни назв; причинно-наслідковий перехід, щоб не порушувати зв'язок часів і не допустити зникнення з українського ономастикону цілого історичного періоду; збереження соціального й емоційного навантаження топонімів з метою передачі його прийдешнім поколінням; урахування мовностилістичних особливостей власних географічних назв (*Рівне* (?) чи *Ровно*, *Острог* (?) чи *Остриг*); національно-орієнтаційний принцип номінації з максимальною користю для суспільства, його культури і мови тощо [11].

Отже, сучасна система українських топонімічних назв, сформована на лексичній базі й топонімічних моделях минулих епох, продуктивно розвивається з урахуванням національних, інтеграційних та глобалізаційних факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія української мови. Лексика і фразеологія / відп. ред. В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1983. – 744 с.
2. Сокіл Н. В. Мікротопонімія Сколівщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. В. Сокіл. – Львів, 2007. – 21 с.
3. Проць О. І. Мікротопонімія півночі Львівської області : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. І. Проць. – Львів, 2011. – 21 с.
4. Титаренко А. А. Урбанонімія Кривого Рогу: структура, семантика, функціонування : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Титаренко Анастасія Андріївна. – Кривий Ріг, 2015. – 322с.

5. Словник мікротопонімів та мікрогідронімів Ровенщини / упоряд. С. В. Шийка ; відп. ред. О. П. Карпенко. – Тернопіль : Астон, 2016. – 452 с.
6. Лучик В. В. Етимологічний словник топонімів України / В. В. Лучик ; відп. ред. В. Г. Складенко. – К. : ВЦ «Академія», 2014. – 544 с.
8. Дмитро Бучко. Лексико-мотиваційні та структурно-словотвірні особливості мікротопонімії Перегінщини / Д. Бучко // Незгасимий СЛОВОСВІТ : збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Калашника / уклад. М. Філон, Т. Ларіна. – Х. : Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 260–271.
9. Прищеп О. Вулицями Рівного: погляд у минуле / О. Прищеп. – Рівне, 2006. – 223 с.
10. Святині Рівненщини: цілюще джерело Святого Миколая [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ogo.ua/articles/view/2015-05-26/62745.html>.
11. Шийка С. В. Розвиток назв поля Рівненщини / С. В. Шийка // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії : матеріали всеукр. наук.-практ. конфер. / редкол. Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В., Українець С. Я. – Рівне : О. Зень. 2013. – С. 183–185.
12. Шийка Світлана. Переіменування населених пунктів та їхніх частин: інформаційний, пізнавальний і виховний аспекти / С. Шийка // Освіта. – 2016. – № 3/4/20–27 січня). – С. 6.
13. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» // Відомості Верховної Ради – 2015. – № 26. – С. 219.
14. Рішення сесії міської Ради «Про перейменування вулиць м. Сарни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sarny-rada.gov.ua/content/Rishennya-sesiyi-miskoyi-rady-Pro-pereyrenuvannya-vulyc-m-Sarny>.

ANTONYMS AS MEANS OF EXPRESSING THE ANTITHESIS IN THE HEADLINES OF GREEK NEWSPAPER ARTICLES

Olena Tyschenko,

Ph.D., Assistant Lecturer,

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

АНТОНИМИ ЯК ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ АНТИТЕЗИ В ЗАГОЛОВКАХ НОВОГРЕЦЬКИХ ГАЗЕТНИХ ПУБЛІКАЦІЙ

Олена Тищенко,

асистент, канд. філол. наук

Інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

В останні десятиліття значно зростає інтерес до розгляду мовних характеристик газетних жанрів. Чимало новітніх досліджень присвячено вивченню лексичних, граматичних, стилістичних та функціональних характеристик заголовків, оскільки у першу чергу саме заголовки впадають в око читачу. Заголовки стисло виражають сенс статті. Крім того, вони мають переконати читача зацікавитися статтею. Вивчення їхніх особливостей є надзвичайно цікавим для дослідників, оскільки рекламна функція заголовків актуалізується на всіх мовних рівнях. Однак ступінь вивченості актуалізації мовних засобів у заголовках грецьких газет ще не є достатньою, що й зумовлює актуальність дослідження.

Згідно з класифікацією І.Р.Гальперіна, заголовки (назви) поділяються на такі види: 1) назва-символ; 2) назва-теза; 3) назва-цитата; 4) назва-повідомлення; 5) назва-натяк; 6) назва-оповідь [1, с.134]. У заголовках газет різних країн досить поширеним явищем є використання антитези. У грецьких газетах явище антитези найчастіше зустрічається в заголовках-натяках.

Антитеза – “стилістична фігура, яка ґрунтується на протилежності понять, що порівнюються; одна з форм контрасту. Лексичною базою антитези є антонімія, синтаксичною – паралелізм” [2, с.30]. Аналіз заголовків гре-

цьких газет показав, що використання антитези не є настільки поширеним, як, наприклад, метафори, проте попри це антитеза є одним із класичних прийомів привертання уваги читача до заголовка.

Антитеза часто утворюється за допомогою антонімів. Антоніми – “слова, що мають діаметрально протилежне значення – як результат стилістично відміченого семантичного протиставлення пари слів у межах тієї ж самої граматичної категорії” [3, с.104]. Антоніми у заголовках газетних публікацій привертають увагу читачів, оскільки йдеться про два протилежні поняття, певним чином пов’язані між собою. У грецьких газетах заголовки, в яких використовується антитеза, часто містять у собі недомовленість: *‘Ησυχία καλοκαίρι, αλλά έρχεται “καυτό” φθινόπωρο (Н Καθημερινή 24/06/2016) [4] – Літо – покійне, але осінь буде “гарячою”, Та δικά μας και των άλλων (Н Καθημερινή 23/04/2016) [4] – Наші та їхні, Δύο διαφορετικές λύσεις για το ίδιο μεγάλο πρόβλημα (Н Καθημερινή 19/06/2016) [4] – Два різних рішення однієї великої проблеми, Το επιμέρους και το όλον (Н Καθημερινή 12/06/2016) [4] – Індивідуальне і загальне, Μικρές παρεμβάσεις για μεγάλα προβλήματα (Н Καθημερινή 10/06/2016) [4] – Малі заходи для великих проблем.*

Здогадатися з таких заголовків, про яку саме подію

та про що саме йтиметься у статті без її прочитання, фактично неможливо. Такий заголовок створює інтригу і провокує читача на прочитання статті.

Як зазначає І.Макар, “антитеза звичайно будується на антонімах, загальних чи контекстуальних” [5, с.43]. У загальномовних антонімів антонімічні стосунки не зумовлені жодним контекстом. Антонімічні стосунки контекстуальних антонімів зумовлені лише певним контекстом.

У заголовках грецьких газет загальномовні антоніми значно переважають над контекстуальними. Наведемо приклади заголовків із загальномовними антонімами: *Euro2016: Μαζί τα αουτσάιντερ, μαζί τα φαβορί* (Н Καθημερινή 23/06/2016) [4] – *Євро2016: Разом аутсай-дери, разом фаворити*, *Δυσφορία και, παραίτηση όχι* (Н Καθημερινή 14/06/2016) [4] – *Незадоволення – так, відста-тка – ні*, і з контекстуальними антонімами: *Ισχυρός Ερντογάν, ασταθής Τουρκία* (Н Καθημερινή 12/06/2016) [4] – *Потужний Ердоган, нестабільна Туреччина*.

На нашу думку, переважання у грецьких газетах за-гальномовних антонімів над контекстуальними можна пояснити тим, що заголовок має бути влучним, чітким та простим. Контекстуальні антоніми можуть потребувати певних роздумів від читача, тоді як загальномовні антоніми одразу ж надають заголовку контрастного за-барвлення.

Згідно з класифікацією І.Білодіда, антоніми мають три функції:

1. зіставлення, що полягає в тому, що слова, належні

до певної антонімічної пари, використовуються в семан-тичних комплексах з метою порівняння тих чи інших ре-алій;

2. протиставлення, коли антоніми вживаються з ме-тою розмежування реалій за певними семантичними ознаками;

3. антонімічної градації, спрямована на розмежу-вання, відчленування антонімів один від одного у часі, просторі й под. [3].

Найчастіше в заголовках грецьких газет антоніми ви-конують функцію протиставлення: *«Δύσκολη ειλικρίνεια, εύκολη παραπλάνηση»* (Н Καθημερινή 17/06/2016) [4] – *Важко бути чесним, легко обманувати*, *Οι «κερδισμένοι» και οι «χαμένοι» της Βρετανίας* (Н Καθημερινή 05/06/2016) [4] – *Ті, хто виграла, і ті, хто програв у Британії*. Функції зіставлення та антоніміч-ної градації трапляються рідше - ункція зіставлення: *Στην Ελλάδα τα έσοδα από την κρουαζιέρα υποχωρούν, ενώ στην Ευρώπη αυξάνονται* (Н Καθημερινή 22/06/2016) [4] – *У Греції доходи від круїзів знижуються, тоді як у Єв-ропі зростають*, функція антонімічної градації: *Ο κ. Ν.Βούτσης τότε και τώρα* (Н Καθημερινή 09/06/2016) [4] – *Пан Н.Вуцис колись і зараз*.

Отже, у заголовках грецьких газет використання ан-тонімів як засобів вираження антитези є поширеним се-ред заголовків-натяків. У таких заголовках загальномо-вні антоніми вживаються значно частіше за контекстуа-льні, для того щоб читачу одразу був зрозумілий конт-раст двох протилежних явищ.

ЛІТЕРАТУРА

1. І.Р.Гальперин Текст как объект лингвистического исследования. Изд. 4-е, стереотипное. М: КомКнига, 2006. — 144 с. (Лингвистическое наследие XX века.)
2. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. — Полтава: Довкілля-К, 2006. — 716 с.
3. Сучасна українська літературна мова: Стилїстика / За заг. ред. акад. І. М. Білодіда. — К. : Наук. думка, 1973. — 587 с.
4. Н Καθημερινή [Електронний ресурс] : — Режим доступу до газети: www.kathimerini.gr: 05/06/2016, 09/06/2016, 10/06/2016, 12/06/2016, 14/06/2016, 17/06/2016, 19/06/2016, 23/06/2016, 24/06/2016.
5. І.С.Макар Антитезичні відношення у тексті роману Лонга. — *Studia Linguistica*. — 2014. — Вип.8. — С.43-48.

INTERPRETATION OF THE ART WORLD AS AN INFORMATION SPACE IN THE PROSE OF M. MATIOS

Olena Virych,

Lecturer, South Ukrainian K. D. Ushynsky National Pedagogical University

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ ЯК ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В ПРОЗІ М.МАТІОС

Олена Вірич,

викладач, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського»

Вихідною точкою філософії екзистенціалізму є люд-ське існування конкретності й неповторності. Екзистенція тлумачиться як «універсальне, особистісне ество, що вті-лює в собі духовну, психоемоційну неповторність особи-стості» [6, с. 276] і характеризується своєрідною, для ко-жної людини специфічною системою модусів існування.

Не дивлячись на те, що філософія екзистенціалізму як

філософська система виокремились у І чверті ХХ ст., ек-зистенційний спосіб філософування в силу своєї природ-ності був притаманний здавна. Яскраво проявлені «пред-течі європейського екзистенціалізму» і в українській літе-ратурі, що багато дослідників пов'язують із кордоцентри-чністю української вдачі (Ю. Шевельов (Шерех), Н. Ми-хайловська, А. Філіппова та ні.).

Домінантний модус Леся Українка за півстоліття до А. Камю сформулювала з надзвичайною виразністю й лаконічністю: «Без надії сподіваюсь!».

Вияви духовно-душевного життя, що диктують людині вільний вибір цінностей і вчинків, лягли в основу екзистенційного дискурсу, котрий зайняв вагомі позиції в сучасному українському літературознавстві як такий, що дозволяє глибоко проникнути в художній світ і художній замисел автора та буття створених ним персонажів.

Говорячи про буття людини, не можна не усвідомлювати того факту, що це буття – є буттям її в світі, і всі її духовні, психоемоційні реакції є не чим іншим, як зумовленими рядом внутрішніх особливостей реакціями саме на оточуючий світ, в якому це буття плине. Тому проблема «людина і середовище» є надзвичайно актуальною, якщо не центральною як у філософському екзистенційному дискурсі, так і в процесі творення та сприйняття художньої літератури.

Поняття «середовище» «Великий глумачний словник сучасної української мови» трактує з трьох точок зору: 1. Речовина, тіла, що заповнюють який-небудь простір і мають певні властивості. 2. Сукупність природних умов, у яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму. 3. Соціально-побутові умови життя людини, оточення; сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів і т. ін. [1, с. 276].

З цього можна зробити висновок, що середовище, в якому відбувається життєдіяльність людини, складається з трьох сфер: предметне (тіла, предмети), що заповнюють простір існування людини; природне (екологічне) середовище та соціальне середовище.

До визначень поняття «середовище» слід додати поняття «інформаційний простір». Інформаційне середовище – це не лише сукупність технічних чи програмних засобів передачі інформації за допомогою паперових чи електронних носіїв, а й явища природи, предметний світ, стосунки в соціумі.

Слушність цих тверджень сумніву не підлягає, адже природне, предметне, соціальне середовище здавна було важливим (а до певного часу – і єдиним) джерелом інформації і, не дивлячись на наявність найновітніших досягнень галузі її накопичення та розповсюдження, не втратило свого інформативного потенціалу й донині.

Проте художній світ літературного твору як «інтенціональна субстанція, що створюється в свідомості читача в процесі сприймання художнього тексту» [2, с. 24], врешті-решт, також виявляється «інформаційним простором», оскільки твориться системою спеціально дібраних автором інформаційно насичених прийомів, спрямованих на передачу саме тієї, а не будь-якої, інформації, яка відповідає авторському задуму, а інтенція читача – це не що інше, як наслідок оприсвоєння спожитої інформації.

Цілком очевидно, що дослідження художнього твору як інформаційного продукту та інтерпретація художнього світу як інформаційного простору зі спеціально витвореною митцем системою механізмів (прийомів), що сприяють адаптації інформації читачем та адаптуванню самого читача до її змісту і сенсу, потребує нових підходів до дослідження художніх творів та нового понятійного апарату – завдання, що не може бути вирішене в одночасі.

Середовище, яке об'єктивно існує довкіл людини, і те,

у якому існує людина, – це різні світи, бо людина не просто віддзеркалює об'єктивну реальність, а редукує й видозмінює її, у своєму сприйнятті збагачує, доповнює чи навпаки, збіднює світ.

«Особистість створює свій життєвий світ – пише Т. Титаренко, – структуруючи зовнішню дійсність відповідно до внутрішньої. Цей світ є певною цілісністю внутрішнього психічного життя, як усвідомлюваного, так і неусвідомлюваного, в поведінці, спілкуванні, діяльності. Структура життєвого світу є своєрідним опосередкуванням структури особистості» [5, с. 30].

Зазначене міркування можна підвести ще до ширших меж, де до середовища (життєвого світу), в якому протікає буття персонажів тієї художньо-етичної реальності, що втілюється митцем у художніх творах і зветься «художнім» (Г. Клочек) чи «внутрішнім» (Д. Ліхачов) світом літературного твору.

Якщо проф. Г. Клочек, даючи визначення поняттю «художній світ», наголошує на тому, що це є «інтенціональна субстанція, що створюється в свідомості читача в процесі сприймання художнього тексту» [2], то автори «Літературознавчого словника-довідника» роблять акцент на інтенції митця: «Художній світ – створена уявою письменника і втілена в тексті твору образна картина, яка складається з подій, постатей, їх висловлювань і виражень ними духовних феноменів (уявлень, думок, переживань тощо). Художній світ співвідносний з предметною, соціальною і психологічною реальністю, хоч наділений автором антропоморфними і просторово-часовими вимірами, упорядкований композицією твору відповідно до задуму митця» [3, с. 717] (виділено нами – *О. В.*).

У вищенаведеному визначенні поняття «художній світ» присутній ще один «інтенціонуючий» суб'єкт, це – персонаж твору, тобто антропоморфічно окреслена текстуальна позиція – постать людини, що взаємодіє зі створеною письменником художньо-естетичною реальністю і становить її невід'ємну складову. Персонаж літературного твору – поняття діалектичне: будучи створеним уявою митця, персонаж є по відношенню до нього об'єктом його уяви, його творчої дії.

З іншого боку, створена письменником художня реальність і є тим «життєвим світом», середовищем, у якому функціонує, яке сприймає, на яке реагує персонаж.

Разом із тим не можна ігнорувати й факт впливу середовища на людину, тобто наявності й між ними суб'єктно-об'єктних відносин, адже реакції (вчинки, переживання) персонажа завжди детерміновані: вони є реакціями на зовнішні впливи, навіть якщо ці вчинки не усвідомлюються самим персонажем, і лише динаміка та характер цих реакцій залежить від психіко-емоційної сфери особистості чи її життєвого досвіду. Тим більше, що соціальна сфера середовища, яка являє собою не що інше, як соціальний *простір* без персонажів взагалі не може функціонувати в художньому просторі.

Таким чином, художній світ літературного твору, охарактеризований такими категоріями як час, простір, предметність, візуальність (колеристика, озвучення, нюхові, тактильні образи тощо), видається неповним і недовершеним, якщо вилонити з нього (тексту) таку текстуальну позицію, як персонаж, що власне і є центральною у створе-

ній митцем естетично-художньої реальності, бо саме в персонажах найчастіше і втілюються концептуальні смисли авторського задуму.

Уводячи категорію «художній світ» до поетикальної системи літературного твору, проф. Г. Д. Ключек великого значення надає його візуальній складовій, включивши до неї світ предметів (предметний світ), нашої спробі узагальнення поняття художній світ візуалізація не виділена в окрему структурну одиницю, адже категорія – *візуальності* не є самодостатньою, а завжди пов'язана з іншими компонентами художнього світу і надає інтенціональності саме їм, а не сама в собі її втілює.

Очевидно, до художньої предметності слід зараховувати також і елементи природного середовища: елементи пейзажу, тваринний світ, явища природи (грим, блискавка, повінь...), – оскільки все це в художньому творі досить часто наділяється знаковістю й потребує декодування.

Велику роль відіграє предметність і в процесі характеротворення та змалюванні екзистенційних станів персонажів.

Так, пропонуючи аналіз предметного світу головних героїнь трьох творів Марії Матіос («Солодка Даруся», «Москалиця» та «Щоденник страченої»), спільним модусом буття яких є усамітнення, тобто «добровільне висунення себе в самотність», читач легко може отримати додаткову інформацію про їх внутрішній світ, переживання, ціннісні орієнтації, прагнення – те внутрішнє ядро людини, що і є її екзистенцією.

Найсуттєвішою характеристикою буття філософи-екзистенціалісти вважали час. Не ігноруючи біологічного (вікові зміни темпо-ритму існування), соціально-історичного часу (час певної доби, час протікання певних суспільних процесів), елементом якого так чи інакше стає особистість, митець, створюючи художній світ літературного твору, все-таки особливу увагу приділяє часу психологічному, в якому синтезується й біологічний і соціально-історичний часи. Тому у фіктивній реальності, якою є художній твір (як, зрештою, й у реальному житті), час може ущільнюватись і розтягуватись, протікати мляво чи стрімко. Формою презентації історичного часу може бути не тільки зображення великих битв чи вікопомних грандіозних подій, а й доля конкретної людини, бо колісниця історії не питає, велика ти людина чи мала, нищить під колесами всіх, ламаючи долі, і рух її втілюється в переживаннях індивідуума, як це бачимо, наприклад, у творах Марії Матіос.

Свідомість людини має здатність осучаснювати минуле й переживати його як буття «тут і тепер» чи актуалізувати ті елементи сучасного, які конститууються в людській свідомості як прообраз майбутнього, – особливість, яку здавна використовували митці, моделюючи художній світ твору та внутрішній світ персонажів. Таким чином, час стає екзистенційною категорією, що акумулює екзистенційну парадигму, як наприклад, пам'яць, мрія, сподівання, надія, віра, які докорінним чином впливають на плин часу. Відсутність надії привносить збайдужіння до світу й до себе самого.

Уявлення про такий «спинений час», що породжує злість, ненависть, духовну порожнечу, дає майстерно змалюване в творі Марії Матіос «Щоденник страченої» життєвотиння двох літніх людей, що нагадує існування амеб, які

не розмножуються [4, с. 166].

Не менш екзистенційно значимим є в художньому світі й просторовий чинник, що, як і час, має різні виміри, але завжди взаємопов'язаний з іншими компонентами середовища та людиною в ньому.

У згадуваній психологічній розвідці «Щоденник страченої» є цікаве спостереження: «Людина, яка звикає жити в малометражних приміщеннях, набуває таких же форм тіла й такої ж скутості думок. Вона мислить малометражними категоріями, виробляє інстинкт постійно загнаного у глухий кут хижака... І б'ється над думкою про функціональне використання цього глухого кута... Тіснява каструє людину...» [4, с. 55-56].

Слід, однак, зауважити, що це цікаве спостереження здійснене людиною (головною героїнею твору), яка знаходиться в «модусі розсіяння» (С. К'єркегор), екзистенційного «не-вибору». Бо для людини, яка «вибрала себе» і власні цінності, простір її життєвого світу не співмірний із фізичним простором і не вимірюється квадратними метрами житлової площі. Це простір діяльності людини, її життєвих контактів, виборів і виявів свого власного «я», своєї екзистенції, – тобто психологічний простір індивідуума, що, як зазначає Т. М. Титаренко, є категорією, що має й моральне забарвлення [5, с. 63]. Отже, фізичний, соціальний простір, як і різні часові виміри, також стає життєвим простором лише тоді, коли синтезується в психологічний, стає простором протистояння індивідуального і загального, бажання й обов'язку, любові й ненависті, добра і зла [5].

Оскільки психологічний простір інтегрує в собі простір соціальний, то абсолютно логічним є зв'язок із ним такої екзистенційної парадигми, як співчуття, радості, страждання, жалю, а відтак і совісті, турботи, свободи, вибору, хоч кожен модус буття формується під впливом різних компонентів середовища, як і середовище конкретної особистості значною мірою формується під впливом її екзистенції.

Ця взаємозалежність середовища й екзистенції людини є, очевидно, універсальною, і відмінність життєвих світів різних людей (як і різних персонажів літературних творів) базується на тому, які компоненти дійсності актуалізуються суб'єктом та які екзистенціали є доміантними в його екзистенційній структурі, що знову повертає нас до проблеми ціннісних орієнтацій та екзистенційного вибору, який, очевидно, і є тим найфундаментальнішим мостом, по якому відбувається зустрічний і далеко не безконфліктний взаємозв'язок людини і середовища. Думається, що саме цей взаємозв'язок і може служити тією віссю, довкіл якої можливе структурування художнього світу твору.

Отже, людина не існує ізольовано від жодної зі сфер середовища, а вибудовує власне буття, в той чи інший спосіб пристосовуючи його до себе чи змінюючи відповідно до вибраних у процесі екзистенції власних цінностей; а також те, що художній світ як компонент поетикальної системи літературного твору, будучи «вмістилищем» його концептуальних смислів, не може не охоплювати цих взаємостосунків і взаємодій, – ми розглядаємо персонаж у його екзистенційних виявах як один із компонентів художнього світу літературного твору. Самовизна-

чаючись і самовдосконалюючись у бутті, людина структує світ власного існування, пристосовуючи і редукуючи його компоненти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і Голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
2. Клочек Г. Д. «Художній світ» як категоріальне поняття. Матеріали до спеціального курсу «Теорія літературного твору та мистецтво його аналізу» / Г. Клочек. – Кіровоград : РВВ КДПУ, 2007. – 24 с.
3. Літературознавчий словник-довідник [За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка]. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.
4. Матіос М. Щоденник страченої : [психологічна розвідка] / Марія Матіос. – Львів : ЛА «Піраміда», 2005. – 192 с.
5. Титаренко Т. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 376 с.
6. Філософський словник соціальних термінів / За ред. В. П. Андрущенка. – К., Харків : Р. И. Ф., 2005. – 670 с.

THE STRATEGIES OF SEMANTIC MOTIVATION IN SINO-ENGLISH LEXICAL RELATIONS

Yongming Wang,

Postgraduate student, Faculty of Foreign Languages,
Ivan Franko National University of Lviv

The paper presents a calculus of the semantic processes in the signification of words triggered by Sino-English lexical contacts with the possible evidence drawn from both lexicography and corpora sources. An interplay of sociolinguistic and pragmatic factors has been also considered.

Keywords: loans, semantic processes, language contacts.

Semantic motivation is based on association made in people's minds. The meaning of the loans are not static. They undergo meaning broadening, narrowing, amelioration, pejoration, semantic shift and other semantic changes, just as other English words. For loans, adoption of these features is a sign of a higher degree of naturalization. Usually loans that have a long life in English can demonstrate such features. These features exist in native English as well.

There is an extension of word meanings through derivation, simile, metaphor, analogy, metonymy, etc. As a result, some words take more than one meaning, because people tend to build associations between things that share common or similar features. There are five types of semantic motivation in English loanwords from Chinese.

1. Broadening. Broadening is a process to extend or elevate the meaning from its originally specific sense to a relatively general one. Chinese loans almost invariably come into English with just one meaning. The loans may gain additional meanings in English if they remain viable over a long period of time. According to Cannon's corpus (1988), thirteen have at least three meanings. These include *gi119ankeenlitchi*, *typhoon*, *Indian tea*, *Mial* (adj.), *sampan*, *Shanghai*, *tea* (adj), *Wei*, *mandarin*, *mandarin*, *Bilked*. In Cannon's collection, *tea* and *mandarin* have four meanings each; *silken*, *nankeen*, and *Chinaman* have five meanings each; and *silk* has seven meanings.

The investigation of these multiple meanings leads to the conclusion that they are closely related. *Tea*, for instance, was 'leaves' in 1598. It could refer to 'drink' by 1601, to 'the plant' by 1663 and to 'meal' in 1738. Actually all these meaning are related.

Meaning broadening occurs to the loans that enjoy a high

frequency of usage in daily life of the native English speakers. According to *Oxford English Dictionary*, loans such as *nal19ankeen* entered in 1755), *tea* (entered in 1601), *Shanghai* (entered in 1853), *sampan* (entered in 1602) now carry more than one meaning, some as many as seven meanings. Presentation of all the seven meanings carried by silk (絲 sī) sheds light on our understanding of the rule of broadening:

- (1) fine, soft thread from the cocoons of certain insects
- (2) Cloth made of the thread
- (3) Garments made of the cloth
- (4) The robes of the Queen's Counsel
- (5) The Queen's Counsel in English (Colloquial)
- (6) The thread of spider
- (7) The thread of the corn

All the meanings listed here are relevant in a sense. The inspection of other loans with more than one meaning can reach the same conclusion – the expansion of meaning follows the principle of relevant transfer in which the original meaning and the expanded meanings are always related.

One more example is offered to further validate the principle. *Sampan* originally refers to a flat-bottomed wedge-shaped Chinese skiff with a low transom bow and rising transom stern with a pronounced rake, usually having a mat roofing over the cabin, sometimes equipped with a sail, but usually propelled by two short oars in oarlocks consisting of twisted rattan, and used principally for river and harbor traffic. Later it referred to a small open Chinese boat, a Japanese boat with a broad flat keel, a long raking sharp bow and vertical square stern propelled by a single scull or a group of sculls, by square sail, on one to three masts, or by an engine. Later on it even refers to the Hawaiian boat built on oriental lines, propelled by a diesel motor, and widely used in Hawaiian fisher. (Webster's New

International Dictionary of the English Language, 1961). This long and detailed explanation in fact illustrates the same phenomenon.

2. Narrowing. The converse to broadening is specialization. It can be defined as a word of wide meaning acquiring a narrowed or specialized sense.

In the loaning process, not all of the definitions of the original Chinese word become adopted into English. Usually only one meaning is retained. For example, '*chao / chow*' in Chinese means '*fry, stir fry, scramble, for fried, roasted, heated or parched*' (Webster's New International Dictionary of the English Language, 1961). After absorption into English, none of the meanings is borrowed if the single syllable of *chao mien* (*chow mien*) is viewed in isolation. Only when they appear together they can express the meaning of 'fired noodle'.

In general, English alphabetic words are symbols recording English pronunciation, totally different from the Chinese characters, which in most cases, carry meanings. Words of Chinese origin, therefore, when transferred into English, they always lose their meanings when Romanized to record their pronunciation. Sometimes what seem to be separate words mean little in English when they are considered in isolation from one another, such as *bok choy*. Only when they are taken together they can express a complete meaning. *bok choy* signifies a type of Chinese cabbage. The loan translations transfer goes in the opposite way: the meaning of each original Chinese word is transferred but no phonological clue remains as in the 'capitalist road' from the Chinese 资本主义道路 *zì běn zhǔ yì dào lù*.

Chinese *fen* means '*divide, distribute, assign, allot and distinguish*'. After being loaned into English, *fen* possesses the meaning of '*fractional unit of money in China*' or '*a unit of area measurement*'. The two meanings, it should be noted, were loaned in isolation. Therefore, the Chinese words lose their original expressive power when loaned into English and preserve only one (rarely two) meanings that are alien to the native English Speakers.

3. Amelioration. Amelioration is a type of semantic change in which a word originally denoting disapproval is given either a neutral or even a positive meaning by its users. Some words, under the influence of semantic loaning, have undergone changes and have been semantically ameliorated. *Propaganda* originally referred to the information or ideas methodically spread to promote or injure a group or nation. Namely, a government or an organization can spread the truth or false belief, ideas, and news in order to influence public opinion. In China, there are departments of propaganda under the leadership of the Communist Party at every level. If the propaganda is really false, it will be termed 'false' or 'deceitful' propaganda. So currently, under the Chinese cultural influence, it refers to spreading of true information, beliefs, and news in order to promote a cause 'laborer' from '*a person engaged in physical work, especially which requires little skill*' to '*a person who supports himself by his own work, mentally or physically, and who is usually respected*'.

4. Pejoration. It is also called degradation or deterioration. Pejoration of meaning is the reverse of amelioration in which a word acquires a negative evolution. Some words, under the Chinese semantic influence, carry some derogatory meaning. Individualism originally refers to the idea or social theory that the rights and freedoms of the individual are the most important rights in a society, so it favors the free action and complete liberty of belief of individuals. This is regarded as a euphemism for selfish egoism. Currently, the second meaning-egoism and selfishness are more often carried especially when used by Chinese speakers of English. The word '*landlord*', which carries a neutral connotation, now usually renders the meaning 'a landowner exploiting others,' Those who fall under its signification are scorned and have very low social status from a Chinese point of view.

5. Semantic shift. In addition to the loaning of the semantic signifiers (as in loanwords) and broadening of meaning in naturalization, semantic shift is another feature characterizing instances of loaning.

In English, the existent words are not enough to express the concept originating in Chinese culture or society. Besides loaning, the existent English words are extended in meaning. *Cadre*, for example, originally refers to the '*key group of officers, and to an enlisted man necessary to establish and train a new military unit, or to a group of experienced persons for organizing and expanding a business, or to a political party*'. Under the Chinese influence, its meaning was extended to refer to '*leading officials including Communist Party and state leaders, military officers including generals, marshals*' and or even '*common administrators*'. Likewise, the noun *secretary* originally denoted '*a employee in an office who deals with correspondence, keeps records, makes arrangements and appointments for a particular member of the staff, or for an organization; minister in charge of a government office*'. Current meaning: besides the original meaning, it now means the leader of '*a government office, an organization, a factory, or a school in China*'. Experienced in a similar way if the referential extension of the noun intellectual. It extended its usual meaning '*a person professionally engaged in mental labor, whose work requires primarily the use of the intellect such as scholars, professors, engineers and writers*' in Chinese English to include college students, and secondary school students in China

The discussion above indicates semantic assimilation into at least the written form of English. But the fact that a large number of Chinese loans fail to gain new meanings, and especially to make the otherwise anticipated transfer and figurative extensions so as to refer commonly to non-Asian contexts, may suggest that Chinese loans may be subjected to restrictions in productivity and semantic shift when borrowed into the English language and culture.

Some words discussed above are not listed in the corpus (Cannon, 1988) since the changed meanings are not yet recorded by the authoritative dictionaries. But the semantic changes should not be neglected for they are the indicators of semantic loaning and assimilation processes.

REFERENCES

1. Cannon, G. *Chinese Borrowings in English* [J]. *American Speech*, 1988. 63.1:3-33.
2. Murray, J. *The Oxford English Dictionary* [Z]. Oxford: Clarendon Press, 1933
3. *Webster's New International Dictionary of the English Language*. [Z]. Springfield: Merriam-Webster Inc, 1961.

FEATURES OF UKRAINIAN LANGUAGE TEACHING TO FOREIGN STUDENTS FROM TURKMENISTAN

Maryana Yemelyanova,

*Ph.D., Associate Professor of the Department of Applied Linguistics,
Uman State Pedagogical University named Paul Tyczyn*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ З ТУРКМЕНИСТАНУ

Мар'я'а Ємельянова

*доцент кафедри практичного мовознавства
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Інтеграція України в світовий освітній простір зумовлює появу в вищих навчальних закладах України іноземних студентів з усього світу. Викладання української мови іноземним студентам має свою специфіку. Якщо проблемі навчання англомовних студентів української мови присвячені як теоретичні, так і практичні дослідження, то навчання української мови студентів з Туркменістану – це маловивчена, а тому актуальна проблема сучасного українського мовознавства. Навчання туркменських студентів має свої особливості, які будуть розглянуті в даному дослідженні.

Мета статті – визначити основні чинники, які впливають на особливості викладання української мови іноземним студентам з Туркменістану.

Об'єкт дослідження – етодичні основи вивчення української мови як іноземної студентами з Туркменістану.

Предмет дослідження – визначальні чинники вивчення української мови як іноземної студентами з Туркменістану.

У процесі навчання студентів з Туркменістану української мови, при створенні навчальних програм, комплексів навчальних дисциплін і спеціалізованої літератури для вивчення української мови як іноземної викладачеві слід враховувати ряд особливостей навчального процесу саме з туркменськими студентами. Ці особливості залежать від декількох факторів:

1. Підбір методів навчання залежить від курсу навчання. Студентам першого курсу вивчати мову найважче, тому програмою передбачена досить велика кількість годин для вивчення української мови. Студенти другого, третього і четвертого курсів вчать швидше і легше, але викладачеві необхідно не упустити момент, коли розмовна мова студентом вже вивчена, а здобуття академічних знань здається непотрібним – саме в цей момент з'являється потреба додатково стимулювання бажання вивчати всі тонкощі української мови. Про важливість врахування комунікативних потреб і етапу навчання студентів писали такі вчені як Л. Бей і А. Тростинська, наголошуючи в своєму дослідженні «Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів», що при вивченні української мови як іноземної слід враховувати не тільки психолого-педагогічні та соціально-педагогічні підходи, але і спеціалізацію і етапи навчання, комунікативні потреби, існуючі знання студентів [1; 43].

2. Важливим фактором є необхідність різновекторно-

сті вивчення мови – це з першого курсу в іноземного студента виникає потреба вивчати мову в трьох векторах. По-перше, українська мова вивчається як мова побутова – це необхідно для спілкування в суспільстві, з викладачами, однокурсниками, в звичайних життєвих ситуаціях: у магазині, в лікарні, в автобусі, на екскурсії, в їдальні і т.д. По-друге, студенту необхідно вивчати українську мову як мову наукову, професійну – для отримання знань в університеті, правильного сприйняття лекцій, можливості користуватися підручниками, посібниками та іншою науковою літературою. По-третє, відповідно до вимог програми і для повноцінного засвоєння лінгвістичних знань, українську мову студенти повинні вивчати власне як науку – тому, що без детального вивчення закономірностей мови, правил її існування – неможливо вивчити мову ні на побутовому, ні на професійному рівні. Про перших два вектори вивчення української мови як іноземної дуже влучно висловлюється Селіверстова Л.: «Предмет «Українська мова як іноземна» повинен забезпечити іноземного студента лінгвістичними знаннями, необхідними для вивчення дисциплін за фахом, збагачення знань через читання наукової літератури, а також передбачити формування комунікативних навичок для задоволення соціальних і суспільних потреб» [2].

3. Психологічний і культурологічний фактори навчання української мови як іноземної дуже важливі. Навчючи студентів, які мають іншу релігію, культуру, та й взагалі інший погляд на світ, педагогу дуже важливо усвідомлювати цю особливість. Тому викладачеві для ефективного навчання необхідно вивчати не тільки професійну мовознавчу літературу, а й культурологічні та психологічні праці, присвячені країні, з якої приїхали іноземні студенти. Таким чином, можна досягти результативного навчання і більш довірливих відносин зі студентами.

З іншого боку, викладачеві потрібно поступово і регулярно вводити іноземного студента в культурний простір українського народу. З цього приводу Л. Селіверстова зазначає, що «... важливі компоненти навчання української мови як іноземної визначає соціолінгвістика, заснована на законах співвіднесення мови і культури, мови і суспільства, рідного і нового для іноземного студента ... Для того, щоб наблизитися до нової культури, світогляду, світосприйняття, недостатньо засвоїти тільки план вираження змісту мовних явищ. Необхідно засвоєння плану змісту – ової системи понять, тобто концептуальної картини світу, покладеної в їх основу» [3; 9].

Важливо сформувати країнознавчу і лінгвокультурологічну компетенцію студентів-іноземців, яка полягає в зануренні в соціокультурний простір носіїв мови, вивченні будь-якої іноземної мови насамперед як національно-культурного джерела іншого етносу [4], але, на нашу думку, також дуже важливим є формування у викладача відповідних культурологічних і країнознавчих компетенцій, пов'язаних з національністю іноземних студентів, яких вони навчають – тільки так викладач зможе пояснити студентам незнайомі, нові для них соціальні та культурні реалії українського суспільства і побудувати довірливі відносини.

Як висловлювалися вище цитовані вчені, іноземних студентів потрібно постійно знайомити з особливостями українського суспільства і української культури – тільки так вони зможуть стати повноцінними носіями української мови. Соціокультурну асиміляцію іноземних студентів викладач української мови найчастіше здійснює шляхом роботи з текстами і діалогами відповідної культурологічної тематики: «Хоча основними для навчання залишаються тексти майбутньої спеціальності іноземних студентів, адже саме до змісту цих текстів прикута увага більшості дослідників, що є цілком виправданим, однак не можна забувати і про тексти, що знайомлять студентів з культурою, традиціями, побутом країни, в якій студенти проживають кілька років. Це не тільки культурно збагачує, а й сприяє кращій адаптації іноземців, дозволяє знаходити спільну мову з місцевими жителями, уникати конфліктів, пов'язаних з культурними, ментальними, релігійними та іншими суперечностями» [5; 28].

4. Однією з важливих проблем вивчення української мови іноземними студентами з Туркменістану є відсутність повністю адаптованого саме для туркменських студентів підручника. З одного боку, дослідники наголошують на проблемі єдиного універсального підручника для всіх іноземних студентів: «Великою проблемою навчання є відсутність єдиного підручника з української мови для іноземних студентів. Розробка підручника з української мови для іноземних студентів, який враховував би всі особливості курсу, є першочерговим завданням методистів» [1; 46]. З іншого боку, особливості мовних знань студентів з Туркменістану обумовлюють об'єктивну необхідність створення підручника саме для цієї категорії іноземних студентів, підручника з елементами туркменського

перекладу (особливо важливо це для студентів першого курсу навчання).

5. Також важливим фактором є можливість використання в процесі навчання іноземних студентів української мови комунікативних ситуацій – моделей повсякденних життєвих ситуацій, які вимагають певних мовних навичок і знання певної кількості тематичної лексики. Навчання методом комунікативних ситуацій ми розглядаємо, як вивчення тематичних груп лексики і використання цієї лексики в процесі побудови ситуативних діалогів. Як заявляє Л.Б. Бей: «Розмовні теми пов'язані перш за все з потребами навчального спілкування, як усного, так і письмового. Пропонується вивчення таких тем: «Привітання-Прощання», «Знайомство» (прізвище, ім'я по батькові, сімейний стан, стать, вік, дата і місце народження, національність, громадянство, місце навчання, професія, адреса), «Батьківщина», «Дні тижня», «Календар», «Напошти і в магазині», «В касі», «Час», «Розклад занять», «Заліки та іспити», «Мій університет», «Мій факультет» [1; 47].

Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновки, що особливості викладання української мови іноземним студентам з Туркменістану мають такі складові:

- залежно від курсу навчання викладач підбирає різні методи навчання;
- вивчення української мови туркменськими студентами повинно відбуватися одночасно в трьох векторах – на побутовому рівні, як мова професійна і мова як наука;
- викладач зобов'язаний враховувати особливості культури студентів з Туркменістану, а також активно використовувати навчальний матеріал культурологічного змісту з метою залучення студентів в українське культурне середовище;
- на сучасному етапі викладання української мови як іноземної студентам з Туркменістану ми стверджуємо необхідність створення повністю адаптованого підручника з елементами туркменського перекладу;
- для підвищення ефективності вивчення української мови туркменськими студентами рекомендується використовувати метод комунікативних ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. L.B. Bey. Problems of teaching Ukrainian to different groups of foreign students. / L.B. Bey, O.M. Trostynska - – harkiv National University bulletin #12. – pp. 42-49
2. L. Seliverstova. Problems of arranging educational programs for teaching Ukrainian as foreign language. / L. Seliverstova, electronic resource: http://philology.lnu.edu.ua/teoria_praktyka_ukr_mova/vyp_03_2008/4.%20Seliverstova.pdf
3. L. Seliverstova. Linguistic and psychological basis of learning Ukrainian as foreign language. / L. Seliverstova - – heory and practice of teaching Ukrainian as foreign language. Lviv, 2007, issue #2, pp. 8-13.
4. O.M. Samusenko, O.I. Klimkina, Linguistics and country study: Ukraine, teaching guide. Publication and printing center "Kyivskiy Universytet", 2009, p. 256.
5. N.O. Vorona. Problem of substantial contents of training course of Ukrainian as foreign language. / N.O. Vorona. Language, history and culture in linguistic and communicatory space: collection of research papers. Bulletin board: L.B. Bidenko, O.M. Volkova, S.I. Degtyaryov; organized by L.D. Bidenko. Sumy, SumDU, 2015, issue #2, pp. 22-29, p. 28.
6. L.B. Bey. Teaching Ukrainian to different groups of foreign students. / L.B. Bey, O.M. Trostynska - –harkiv National University bulletin #12. – pp. 42-49, p.46.

SECTION 18 ECONOMICS AND MANAGEMENT

USING OF NOTIONS OF COMPOSITIONAL CONCEPT OF MANAGEMENT EFFICIENCY FOR EVALUATION OF INFORMATION SYSTEMS AT THE ENTERPRISE

Iryna Netreba,

*PhD in Economics, Associate Professor at the
Department of Management Innovation and Investment Activity
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine*

Doing business in today's market environment requires managers to search for new approaches for organization of administrative work in enterprises. Using of information technologies and systems in management enables managers of all levels to perform their functions, and the availability of modern software for management automation allows forming and applying new techniques in personnel management, finance, marketing and accounting management. Mainly, problematic issue is the assessment of the cost and benefits from implementing of information management system [1].

The research goal is to explore the possibilities of applying a compositional concept of management efficiency for improving methodical notions of evaluation the effectiveness of implementation of information management at the enterprise.

The compositional concept of management efficiency involves determining of the effectiveness of the management activities in accordance with the provisions laid down in this research. The efficiency of the management activities is the degree of influence of management work on performance indicators of the company.

At the same time the management approach represents the causal relations between the results of the use of information systems and manager labour efficiency to the definition of "information management system" [2, 3]. In accordance with the management approach, the information management system can be considered a set of logistics management information processing for different functional areas through the use of modern data processing technology that satisfies the information needs in management system of a company.

A large variety of approaches and methods of evaluation the effectiveness of the use of information systems which are based on the assumption that efficiency is determined by using quantitative and qualitative performance criteria are described in many professional scientific sources [4, 5]. Quantitative criteria do not reflect the benefits received by the company by the use of information management systems. Therefore, quality characteristics, including expert assessments, are used. Today, the business practices adopted to use these methods for evaluating the effectiveness of management information systems: a) classical methods: Net Present Value (NPV), Internal Rate of Return (IRR), Payback Period, economic value added (EVA); b) cost methods: Total Cost of Ownership (TCO), Real Cost of Ownership (RCO), Total Cost of Application Ownership (TCA); c) qualitative

methods: Balanced Scorecard (BSC), Information Economics (IE).

The evaluation of efficiency of information systems, taking for the base the positions that characterize compositional concept of efficiency and concepts outlined in the works, based on the following principles [6]:

1. Setting goals based on a number of criteria. In our opinion, the procedure of evaluating the effectiveness of implementation of information management systems should include a group of indicators that can be used within compositional concept of quantitative and qualitative efficiency methods.

2. The development and use of technical indicators components - computer systems and communications networks that perform the functions of collecting, processing, storing and systematizing information.

3. Inclusion in the evaluation system of indicators that enable evaluation of information security management system with the following requirements for management information, such as completeness, accuracy and timeliness.

4. Development of indicators of the potential costs of material and immaterial nature on the implementation and improvement of information technology at the enterprise.

Thus, we can group performance indicators for elements with information support of administrative activity [6, 7].

1. Evaluation of qualitative characteristics of information resources, such as ordering of system storage and protection against unauthorized access to the information needed for leaders, who develop and make decisions.

4. Under the provisions set forth in works, it is possible to assume informational resource information that is implemented to meet the information demand of management system. In this research It means that this information acquires practical significance for the personnel and the management is controlled by subsystem management.

2. Evaluation of hardware and software, including software, organizational and technical means of creating a single information environment; also it is necessary to mention that organizational and technical means are designed for the collection, processing, storage and dissemination of information among users of the information system.

3. Evaluation of users' analytical work with available information concerning functioning of the factors of internal

and external environment of a company.

4. Determining the level of information capacity, such as an integral indicator that enables assessment of prospects for the empowerment of the use of information resources of an enterprise in new functional areas of a company or in an implementation of innovative projects. As correctly stated in the scientific research, insufficient using of information potential can lead to impairment of available information resources of an enterprise due to the loss of basic properties of information, such as accuracy, integrity, timeliness and completeness. Therefore, the search of directions of information potential realization performed to ensure the sustainable development of enterprise information resources.

As a result, we can distinguish two groups of criteria under which it is advisable to assess the efficiency of information systems:

1. Financial criteria:

1.1. Capital and operating costs for the implementation, operation and improvement of the system.

1.2. The share of the cost of new technical support and hardware in their total cost of an enterprise.

1.3. Probability of using administrative fixed assets.

2. Non-financial criteria:

2.1. The evaluation criteria of enterprise information resources, that means ordering, storing and protecting information, which is used to develop and adopt management decisions;

2.1.1 Indicator of using information, which is determined by the ratio of volume information in the database to total information, which is used by an enterprise now;

2.1.2 Indicator of information resources activity, which is determined by the ratio of the amount of information that is available for automated searching, storing and processing to total information, which is used by an enterprise now;

2.1.3 Indicator of information resources relevance, which is determined by the ratio of the amount of information that is updated by the information system management to total information, which is used by an enterprise now;

2.1.4 Indicator of passive information resources, which is determined by the ratio of the amount of information that is not used now and needs material and intangible costs to transform it into relevant information, which is used by an enterprise now;

2.1.5 Indicator of redundancy information, which is determined by the proportion of redundant information in total information, which is used by an enterprise now;

2.1.6 Indicator of critical information resources, which is determined by the ratio of the information, which is a trade secret, to total information, which is used by an enterprise now;

2.2 Criteria of evaluation of analytical work of information system users, which are used for evaluation of a level of automation of data processing source and reporting documents internal and external environment of an enterprise:

2.2.1 Users' time spent to find relevant information;

2.2.2 Number of source documents, which is processed by the system during the time interval

2.2.3 Time spent for information processing by a system and presenting it in form, which is suitable for the user (manager);

2.3 Criteria for evaluation of software and organizational and technical support management system of the company, this criteria means the use of information technology for collecting, processing, storing and distributing data among users of information systems:

2.3.1. Indicator of coverage management features by automation processes is defined by proportion of activities, where implemented modules of information system (accounting, planning, marketing and sales, advertising, production, etc.) to the total quantity of activities of a company;

2.3.2 Indicator of information support of managerial work growth, which is determined by the ratio of the number of accounting documents that are automatically generated by management information system, to the total volume of documents which are used in business management.

In our point of view, analysis according to these criteria enables evaluation of the combination of such components as information support of management system and technical level. Subject evaluation of these items is reflected in the categories of "information resources", "information management system", "system management automation." Comprehensive analysis allows creating recommendations for improving the provision of information management systems, substantiating the expediency of intelligent information technologies at the enterprise.

REFERENCES

1. Strassmann, P. (2002), Why ROI ratios are now crucial to IT investment?, Butter Group Preview, No. 3.
2. O'Brien, James A. (1996), Management Information Systems Managing Information Technology in the Networked Enterprise, Business & Economics, 623 p.
3. Post, Gerald V., Anderson David Lee, (2003), Management Information Systems Solving Business Problems with Information Technology, Management information systems, 529 p.
4. Laudon, Kenneth Craig, Laudon, Jane Price (2002), Management Information Systems Managing the Digital Firm, Computers, 584 p.
5. O'Brien, James A., Marakas, George (2005), Management Information Systems, Computers, 624 p.
6. Netreba I., (2011), Complex approach to efficiency assessment of management information system integration at the enterprise [International scientific-practical seminar «Ukraine-EU-Czech Republic: Current Status and Future Trends»], Prague, Kherson, pp. 101-105.
7. Netreba, I., Vikulova, A. (2014), Risks of marketing researches at the stage of IPR creation, L'Association 1901 "SEPIKE" №3, Poitiers, France, pp. 134-136.

CREATION OF THE UNIQUE VALUE PROPOSITIONS IN RETAILING

Anna Rozman,

*Postgraduate Student of the Department of Management,
Kyiv National University of Trade and Economics*

The global retail landscape is changing significantly. Retail sales are constantly improving. At the same time, in the highly transparent and ever-changing retail marketplace the desire for faster growth, more revenue and greater profitability creates an atmosphere of intense competition. To survive in these conditions and to operate effectively modern retailers must create diversified and innovative retail formats that industry has never offered. Every day customers spend money in retail stores and all of them want to maximize the value they receive. Retailers facing this challenge must understand the key drivers of retail success in order to remain viable.

Successful retailers are developing strategies that offer customers greater value over competitors' and are sustaining them over time. Regardless of the size of business or the type of operations retailing company should have a value proposition. In this case value is considered as resulting experiences customers receive by doing business with the organization, compared with competitors' alternatives [1].

Value proposition in retailing does the following:

- creates interest, so that potential clients ask questions and want to learn more about the retailer;
- differentiates retailer's offer from its competitors' offers and creates a strong differentiation;
- increases the quantity and quality of sales, leads and makes conversion to a customer much easier;
- wins the business greater market share in targeted segments;
- aligns retailer's business operations more closely to customer needs;
- focuses on customers' point of view.

To develop a value creation strategy, retailers must first identify what points of value their potential customers seek. There are four broad categories of value propositions in retailing: economic, functional, emotional and symbolic [2].

Economic value can be defined as the lowest price or the best tradeoff between quality and price [3]. An economic value proposition usually requires resources and competencies based on economies of scale. Functional value is the perceived utility derived from an alternative's capacity for functional, utilitarian, or physical performance [4]. For a retail shopper, functional value can be defined as finding the right products with as little time and as little physical and cognitive effort as possible. Emotional value can be defined as the perceived utility derived from an alternative's capacity to arouse feelings or affective states [4]. It includes enjoying shopping with friends and family, bargain-hunting, and seeking adventure or relaxation. The symbolic value of a product or customer experience is a positive consumption meanings that are attached to self-and/or communicated to others [5]. As a value proposition, symbolic value emphasizes self-expression through socially interpreted codes embedded in consumption.

Retailers delivering value to their customers must consider the following strategic levers:

- environment – customers prefer to shop in an environment that doesn't add to the stress of their daily routine. They want the store to feel comfortable and the shopping process to be as convenient as possible;
- selection – it is easier to sell what people want than it is to convince people to want what retailer sells. Managing product selection requires the retailer to have a deep understanding of what the customer wants;
- engagement – competition today is less about differentiation through store formats or products, and more about the relationships retailers establish with their customers [6].

Most retailers are able to add value to their customers by providing them with:

- service – retailers can ensure that they are meeting and exceeding the expectations of customers by providing training in the delivery of customer service to new and existing staff. Aside from delivering excellent customer service, retailers can effectively reward the loyalty of frequent shoppers and encourage repeat purchases through inviting shoppers to join a loyalty program. Perks such as money off future purchases or exclusive events can often make the difference between whether a consumer shops with a certain retailer or a competitor;
- expertise – shoppers prefer to buy from people rather than faceless companies, so they really value it when retailers offer them expert advice. This can transform the shopper and shopkeeper relationship from being purely transactional to being something much deeper and as a result can be a great way for businesses to build preference over a competitor;
- exclusivity – savvy retailers have realized that many shoppers are willing to pay a premium for items that they can't buy elsewhere. This offers stores an opportunity to attract customers by offering limited edition products. Retailers can also use exclusivity to reward loyal shoppers by offering them first refusal on new products before they are made available for the public to buy, through organizing special shopping events in-store or giving shoppers exclusive access to special products or deals online;
- convenience – that means opening a store in a more convenient location or extending the number of hours that a store is open. Online retailers may offer free or next-day delivery options or in-store pickup service, give shoppers the convenience to decide how they would like orders to be delivered and by when;
- experience – shopping should be more than a necessity, it should be something that consumers enjoy. To avoid disappointing shoppers and potentially losing a sale – or worse a customer – it is absolutely vital that retailers pay close attention to the experience that they offer across all channels and aim to exceed expectations [7].

REFERENCES

1. Lanning M. *Delivering Profitable Value: A Revolutionary Framework to Accelerate Growth, Generate Wealth and Rediscover the Heart of Business* / M. Lanning. – New York: Perseus Publishing, 2000. – 340 p.
2. Rintamaki T. Identifying competitive customer value propositions in retailing / T. Rintamaki, H. Kuusela, L. Mitronen // *Managing Service Quality: An International Journal*. – 2007. – Vol. 17, No. 6. – P. 621-636.
3. Gale B.T. *Managing Customer Value: Creating Quality and Service that Customers Can See* / B.T. Gale. – New York: The Free Press, 2010. – 432 p.
4. Sheth J. N. Why we buy what we buy: a theory of consumption values / J. N. Sheth, B.I. Newman, B.L. Gross // *Journal of Business Research*. – 1991. – Vol. 22 No. 2. – P. 159-170.
5. Belk R.W. Possessions and the extended self / R.W. Belk // *Journal of Consumer Research*. – 1988. – Vol. 15 No. 2. – P. 139-168.
6. Murray K. *The Retail Value Proposition: Crafting Unique Experiences at Compelling Prices* / K. Murray. – Toronto: Rotman-UTP Publishing, 2012. – 248 p.
7. Chang G. 5 Ways Retailers can Add Value to their Customers / G. Chang. 2014. – Access mode: <http://multichannelmerchant.com/marketing/5-ways-retailers-can-add-value-to-their-customers-16092014/>

THEORETICAL ECONOMIC BASICS OF THE SOCIALITY DEVELOPMENT IN THE GLOBAL CONTEXT

Simakhova Anastasiia,

Ph.D., Assistant Professor, Oles Honchar Dnipropetrovsk National University

The controversial nature of modern transformation of social and economic systems of the world community countries, carrying out in the context of ambiguous impact of the globalization process that leads to the problem of ensuring an adequate standard of living of the population and such essential basics of social being, which is sociality. Moreover, sociality is not as a special type of reality, but it is a common variant of the potential interactions between subjects of single social “space-time”.

In the Ukrainian scientific literature, the “sociality” category is more frequently found in the works of researchers on issues of economics socialization, including V. Hryshkina, N. Dieieva, Yu. Zaitseva, O. Kakhovska, S. Mochernyi, V. Nikitina, I. Popova, L. Tymoshenko. The “sociality” category is described in the works of the following foreign researchers: E. Durkheim, Yu. Kachanova, M. Moss, K. Pihrova, N. Petrova, Yu. Reznik, etc. Despite certain achievements among scientists on this issue, nowadays a well-defined determination of the “sociality” category does not exist.

The aim of this paper is a synthesis of theoretical basics of the “sociality” category and development of the economic definition of this concept in the context of globalization.

Before giving own opinion on the “sociality” concept, we consider it is necessary to determine the theoretical heritage on this category. Historically this concept was originated from the social philosophy. In general, sociality is a joint activity of people, aimed at human reproduction as a social being.

The “sociality” concept characterizes a certain system quality that underlies the functioning and development of society of any type. Originally, sociality is derived from the human nature, endowed with a sense of attachment to one another, as people’s desires to unite into communities.

Pursuant to the views of utopian philosophers, in some cases the “sociality” concept is traditionally associated with

an inequality of people and desire of people for its elimination. However, social equality has always identified with the same determined living conditions for all.

Modern interpretations of sociality assume the interdependence of collective or group and individual, joint and separate being, considering distribution of social life between individuals as a condition of synthesizing of new qualities and relationships, as well as an organized outside regulation of relations over an extended term [1, p. 90; 2, p. 49], the achievement of the integrity of the individuals in the current legal environment [3, p. 49]. Thus, in modern sociology the idea of sociality as an overindividual existing frameworks of social interactions is drawn upon this definition.

It should be noted that “sociality” can’t be limited only to the ontological characteristics of joint actions of individuals. Sociality in one way or another demonstrates itself in the relations of society with nature. After all, nature has in turn impact on social life and the lives of separate individuals. Also both equipment and material products of human labor are the conditions of the development of any society as a whole and its social groups and separate individuals.

There are three types of sociality as per orientation: progressive, reproducing and degrading sociality. But even so objectively, the question arises about the criterion of perfection or imperfection of social interaction and differentiation of the abovementioned types of sociality.

To determine this criterion positive or negative orientation of sociality development, it should be referred to the theoretical heritage of outstanding scientists who have researched the causes and driving forces of progressive or progressive-regressive movement of society. Thus, the English sociologist H. Spencer singled out as a criterion of evolution, including the progress, degree of interdependence (integration) of activities of social subjects in the context of demonstration of their originality, uniqueness, individual self-realization [4].

Summing up the views of many scientists, we can formulate the hypothesis that the criterion of sociality orientation development as a quality of social being is the presence and opportunity of potential demonstration of self-realization of social subjects, due to the peculiarities of their cohesion. Therefore, we apply this criterion for differentiation of the main types of sociality.

The basis of progressive sociality is the extension of the space-time field for formation and realization of the potential for self-realization and self-revelation of the individual, the demonstration of creative abilities, and creation of social groups in the way that their creative activity becomes the basis of social order.

Reproducing sociality implies the effective functioning of the structures that have developed in society and ensure social cohesion of individuals and groups of individuals who have self-realized in various sectors of life.

Degrading sociality is characterized by a decrease of the potential demonstration of each individual of their uniqueness, potential of self-development of individual in the social environment, due to the exhaustion of the traditional and the absence or low efficiency of the new social incentives for disclosure by individuals of their abilities and creative possibilities.

Therefore, we have every reason to believe that sociality, as the major quality of the social development is variable. Its species diversity, which reflects the orientation of sociality in the development, due to differences of the opportunities for creative self-realization of social subjects that, depends significantly on the nature of their cohesion. The knowledge of the potential of harmonious combination of effective solidarity and creative activity of individuals and social groups is the basis for practical ways searching of improving public relations.

As far as we are concerned, sociality can be interpreted as an overindividual social interaction of the members of society, which is aimed at achieving a specific goal or result to

meet the needs of more members of this society.

As it turned out, the "sociality" concept is one of the categories of social philosophy and sociology. From an economic point of view, sociality is an attempt of any country to assume obligations to ensure the main part of social expenses of the population [5]. Thus, the more state allocates funds for social purposes and the more citizens receive certain social benefits and services, the more signs of sociality of this society show. However, the high social benefits should not be dogma and the main purpose for development of a socially oriented economics. Every citizen should have the opportunity and ability to provide independently for themselves and their family with well-being. Because of this, significant social expenses of the state should be temporary, because in the context of stable growth of living standards of population, a high demand and need for social assistance will be reduced.

Approval of sociality as a fundamental level of social harmony balancing is the historical turning point in the development of modern highly developed countries. It is circumstance that gives impetus to the development of social policy as a means of maintaining and developing of sociality.

Thus, sociality in the economic sense is the quality, the ability of the state to ensure the welfare of citizens, although it covers all the measurements of social life.

We consider that, as an economic concept, sociality should be defined as the ability of the state to ensure high living standards and welfare of population in the context of social protection of vulnerable population and providing opportunities for the balance growth of citizens in all spheres of economic and social life. The main forms of sociality modify the economic system and, therefore, are the basis of transformation of the economic mechanism and its integration into the global space. The sociality in the future should be considered from the standpoint of transformation of socio-economic development in the context of globalization.

REFERENCES

1. Stammer R. *Wirtschaft und Recht nach der materialistischen Geschichtsauffassung. Eine sozialphilosophische Untersuchung* / R. Stammer. – Leipzig, 1896. – 571 s.
2. Gumplowicz L. *Soziologie und Politik* / L. Gumplowicz. – Leipzig, 1892. – 419 s.
3. Dupréel E. *Le rapport social (Essai sur l'objet et la méthode de la sociologie)* / E. Dupréel. – Paris, 1912. – 543 p.
4. Спенсер Г. *Основания социологии* / Г. Спенсер // *Западноевропейская социология XIX века: Тексты* [под ред. В. И. Добренькова]. – М. : Издание Международного Университета Бизнеса и Управления, 1996. – 352 с.
5. Симахова А. А. *Оценка влияния результатов трансформационных изменений в экономике Украины на социальную сферу* / А. А. Симахова // *Проблемы экономики и менеджмента*. – 2014. – № 1. – С. 73-75.

SECTION 19 ACCOUNTING AND AUDITING

THE MAIN WAYS OF MODERNIZING ACCOUNTING IN BUDGETARY INSTITUTIONS

Svitlana Halas,

Student of the Institute of Economics and Management, Lviv Polytechnic National University

ОСНОВНІ ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Світлана Галас,

*студентка Інституту економіки і менеджменту,
Національний університет «Львівська політехніка»*

Бухгалтерський облік у бюджетних установах має низку специфічних особливостей, наявність яких зумовлена передусім необхідністю повного та чіткого дотримання вимог чинного законодавства про бюджетний устрій і бюджетний процес України. Можна виділити перелік ключових особливостей, що відрізняють організацію бухгалтерського обліку в бюджетних установах від обліку на підприємствах:

1) організація обліку здійснюється в розрізі статей бюджетної класифікації;

2) обов'язкова відповідність обліку та звітності вимогам нормативних документів;

3) суворий контроль за виконанням кошторису видатків;

4) окремий облік касових і фактичних видатків;

5) галузева специфіка обліку.

До проблемних моментів обліку в бюджетних установах слід віднести невідповідність міжнародним стандартам бухгалтерського обліку в окремих елементах методики обліку операцій, що є основою підготовки показників форм фінансової звітності бюджетних установ України [1].

Ринкові умови господарювання вимагають використання нових принципів, форм і методів управління у бюджетній сфері, що у свою чергу підвищує вимоги до об'єктивності економічної інформації, головним джерелом якої є бухгалтерський облік [2].

Передумовами модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі є чотири основні фактори еволюції, що встановлені

міжнародною практикою:

1) ефективне управління – обмеження державних видатків та боргів через затвердження бюджетних програм;

2) прозоре управління – посилення контролю за державними фінансами дає можливість керівництву держави задовольнити потребу в інформації з боку фінансових операторів (рейтингові агенції, банки) і зарубіжних партнерів (СОТ, ЄС).

3) поява нових інформаційних технологій – учасні технології типу систем планування ресурсів підприємства ERPS здатні надавати інформацію за всіма аспектами (бюджетну, фінансову, управлінську) та забезпечити можливість здійснення контролю операцій і аудиту.

4) розповсюдження міжнародних стандартів – айновий облік, на відміну від бюджетного, поступово переходить до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для державного сектору IPSAS, що застосовуються у багатьох країнах. Стандартами IPSAS визначено правила представлення бюджетного результату і переходу від бюджетного до фінансового результату [3, с.427].

Якщо взяти за основу рекомендації Стратегії модернізації обліку, визначеної Кабінетом Міністрів, то можна стверджувати, що вона включає розподіл повноважень, розробку національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та єдиного плану рахунків.

Виділяють такі основні напрями Стратегії модернізації обліку:

1. Удосконалення системи бухгалтерського обліку:

- розподіл між суб'єктами бухгалтерського обліку повноважень щодо ведення обліку активів, зобов'язань, доходів та витрат;

- розроблення та запровадження єдиних національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, гармонізованого з бюджетною класифікацією.

2. Удосконалення системи фінансової звітності та звітності про виконання бюджетів:

- удосконалення методології складання форм звітності та їх удосконалення;

- розроблення та запровадження нових форм фінансової звітності та звітності про виконання бюджетів;

- удосконалення методів складання й консолідації фінансової звітності та звітності про виконання бюджетів з використанням сучасних інформаційних технологій.

3. Створення уніфікованої організаційної та інформаційної облікової системи:

- модернізація фінансово-бухгалтерських служб;

- забезпечення казначейського обслуговування усіх суб'єктів державного сектору;

- адаптація бюджетної системи, створеної на засадах програмно-цільового методу до нових методологічних принципів системи бухгалтерського обліку;

- посилення контролю з боку органів Державного казначейства за дотриманням єдиних правил.

Одним з її ключових напрямків є удосконалення системи бухгалтерського обліку через розроблення національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі. Вказаний напрям є особливо важливим в умовах членства країни в СОТ, що потребує підвищення рівня прозорості та відкритості ведення бухгалтерського обліку і фінансової звітності [4].

Перелічені напрямки удосконалення обліку в бюджетних установах дозволять забезпечити реальність планових показників бюджету та їх виконання, визначити пріоритети бюджетного фінансування та ефективно використати фінансових ресурсів, створити інтегровану систему управління державними фінансами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Horkovenko I.V. Accounting budgetary institutions: state and prospects of reforming / Horkovenko I.V. // Scientific Herald of Kherson State University. -2014.- № 9, Part 2.- S.176-179.
2. Martsenyak N.O. Reform of accounting budgetary institutions: problems and prospects / N.O.Martsenyak // Scientific Herald BDFA.-2010.-№4.- S. 346-351.
3. Problems of sustainable development of national economies: Collection of the urgent problems of Economics / Scientific organization "Prospect". -nepropetrovsk: Publishing House "H«Ivetyka",»2013. - –64 p.
4. Horunzhak N.M. Problems of harmonization legislation and accounting areas of modernization of the budget [Electronic resource]. - –ccess: <http://eztuir.ztu.edu.ua/1922/1/25.pdf>.

SECTION 20 LAW AND INTERNATIONAL LAW

BARIER-FREE ENVIRONMENT FOR PERSONS WITH DISABILITIES IN UKRAINE

Kristina Babich-Kasianienko,
*Postgraduate student, The Department of Law,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

БЕЗБАР'ЄРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УКРАЇНІ

Крістіна Бабіч-Касьяненко,
аспірант юридичного факультету Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля

This work is research of measures, that is undertaken by government of Ukraine for creation dignified conditions of barrier-free life for people with disabilities.

Key words: people with disabilities, disability, common transport, barrier-free environment, social taxi.

Ця робота - дослідження заходів соціальної політики, які вживаються державою, для забезпечення гідного безбар'єрного життя людям з обмеженими можливостями.

Ключові слова: соціальна держава, особи з обмеженими фізичними можливостями, безбар'єрне середовище, соціальне таксі.

В Україні нараховується близько 2,6 млн. осіб з обмеженими фізичними можливостями, хоча цю цифру слід вважати заниженою. Невідповідність офіційної статистики зумовлена відсутністю можливості, а в певних випадках і бажання людей з вадами здоров'я отримати статус інваліда. Проте, навіть якщо брати до уваги офіційні дані, чисельність осіб з обмеженими фізичними можливостями є настільки значною, що необхідним є забезпечення таким особам вільного доступу до громадського транспорту, будівель, споруд, приміщень та створення комфортного зовнішнього оточення. Перехід від існуючої у більшості країн світу, у тому числі в Україні, медичної моделі захисту прав осіб з обмеженими фізичними можливостями, яка орієнтована на індивідуальній реабілітації, до соціальної моделі, яка передбачає включення таких осіб у життя суспільства шляхом доступної середовища життєдіяльності являється нововведенням міжнародного законодавства. Саме доступність забезпечує створення безбар'єрного середовища для вищевказаних осіб. Дослідженням даного питання частково займалися такі науковці як, Купалова Г., Лесько О., Григоров О., Зеленський Є., Тищенко О., проте досі залишаються проблеми, які потребують удосконалення законодавства задля їх уникнення. Отже, чинним законодавством України зобов'язано органи влади, підприємства, організації створювати безперешкодний доступ особам з обмеженими фізичними можливостями до житлових, адміністративних, виробничих та інших приміщень. Проте, на сьогодні залишається проблемою те, що відповідальність за порушення даного законодавства не передбачена, а тому ми можемо помітити, що пандуси для таких осіб майже відсутні у містах України,

а власники будівель, споруд та приміщень не зважають на норми закону та нехтують будівельними стандартами, наближеними до європейських. А отже, дістатися до аптеки, лікарні чи супермаркету особі з обмеженими фізичними можливостями самотужки - це нездійснена мрія. Суміжною проблемою є громадський транспорт з точки зору його доступності для осіб з обмеженими фізичними можливостями. В Україні існують державні стандарти, які передбачають певні вимоги для транспорту, яким користуються особи з обмеженими фізичними можливостями [1], проте устаткування для такого виду транспорту являється економічно не вигідним державі в умовах проведення антитерористичної операції на сході України. Фінансування зазвичай здійснюється за рахунок коштів волонтерів або небайдужих громадських організацій, і випуск такого транспорту не має великих масштабів, а тому відсутній на вулицях наших міст. Однак теоретично, задля того, щоб дістатися до такого громадського транспорту необхідно безпечно перейти вулицю та потрапити на зупинку. При цьому зауважимо, що тротуари в Україні не пристосовані для пересування по ним на інвалідних візках, а тому люди прикуті до візків змушені пересуватись по проїзним частинам дороги, що є небезпечним; не всі пішохідні переходи оснащені звуковими світлофорами, які полегшують перехід вулиці особам з вадами зору. В окремих областях України реалізується програми «Соціальне таксі», яка спрямована на створення належних умов життя для людей з обмеженими фізичними можливостями. Головним завданням у реалізації даної Програми було визначення необхідних технічних характеристик та придбання спеціалізованого автотранспорту, призначеного для перевезення людей з обмеженими фізичними можливостями. Для створення «Соціального таксі» було переобладнано автомобілі для транспортування людей з обмеженими рухливими можливостями. Така модифікація автомобіля дозволяє перевозити одночасно трьох пасажирів на інвалідних візках і трьох супроводжуючих.

Водій і соціальний робітник розміщуються в кабіні і допомагають в посадці-висадці. В рамках Програми створено диспетчерський пункт, який згідно з базою даних приймає від інвалідів замовлення на перевезення. Проте і тут є недоліки, адже замовлення такого «таксі» повинно бути здійснене пасажиром за три-чотири дні до поїздки, що є не завжди доцільним. Послуги соціального таксі для людей з обмеженими можливостями руху є безкоштовними. Головні результати запровадження такої соціальної послуги полягають у підвищенні рівня життя людей з обмеженими фізичними можливостями та покращенні їх морально-психологічного стану. Створення додаткових зручностей для людей з особливими потребами сприяє підвищенню рівня довіри до влади з боку територіальної громади [2]. Однак, в районах та сільській місцевості на таке «таксі» можна не сподіватися, бо воно просто відсутнє, а тому люди покинуті напризволяще. Аналізуючи для порівняння законодавство Європейського союзу, можна побачити, що на виконання ст. 9 Конвенції про права осіб з інвалідністю, 02.12.2015 було прийнято Закон про Європейську доступність (European Accessibility Act), метою якого є забезпечення повноцінної та рівноправної участі осіб з обмеженими фізичними можливостями у житті суспільства. Даний закон також направлений на покращення функціонування внутрішнього ринку для вільного доступу товарів до осіб з обмеженими фізичними можливостями. Закон опрацьований таким чином, що від нього відчують покращення як ті хто надає послуги, так і ті хто їх потребують. Наприклад, пасажери з обмеженими можливостями мають змогу придбати квитки від перевізника безпосередньо у спеціально облаштованій автоматичній машині або у мережі Інтернет. При цьому, для осіб з вадами зору передбачена програма використання голосу

або тактильних пристроїв. Крім того, тепер такі особи можуть подорожувати навіть без супроводу, адже для них розроблена інноваційна підтримка у форматі аудіо. Для осіб з вадами слуху також передбачена програма анонсування у реальному часі у текстовому форматі розклад руху [3].

Підсумовуючи все вищевикладене, можна зазначити, що незважаючи на значний перелік законодавчих норм в Україні безбар'єрний доступ осіб з обмеженими фізичними можливостями до навколишнього середовища все одно залишається потребуючим інноваційних змін. Такими змінами на нашу думку є: по-перше, запровадження на законодавчому рівні адміністративної відповідальності за порушення будівельних норм (за відсутність пандусів на сходинах архітектурних споруд важливого для людей з обмеженими фізичними можливостями призначення); по-друге, реалізація місцевими радами проекту «Вільний шлях», який би надав можливість вільного пересування таким особам по тротуарам, або виокремлення проїзної частини дороги зі спеціальними розмітками; і по-третє, законодавчо доопрацювати проект «Соціальне таксі» - поширити його дію на сільську та районну місцевість України, надати особам з обмеженими фізичними можливостями вільно у будь-який час змогу використовувати даний вид транспорту. Крім того, доцільно було б запровадити програми для осіб з обмеженими фізичними можливостями на досвіді країн Європейського союзу, які вже реалізовано в життя та перевірено. Саме вжиття таких заходів надасть нам змогу створити для людей з обмеженими фізичними можливостями дійсно безбар'єрне середовище для повноцінного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ ГОСТ 30478:2006. Автобуси для перевезення інвалідів. Загальні технічні вимоги.
2. Таксі для інвалідів у п'ять раз дешевше: Безбар'єрна Україна [Електронний ресурс]. – <http://netbaryerov.org.ua/lvivska/566-2010-06-02-14-59-08>; Соціальне таксі для інвалідів працює в Чернігові: Безбар'єрна Україна [Електронний ресурс]. – <http://netbaryerov.org.ua/chernigivska/1422-lr>; У місті з'явилося соціальне таксі: Ексклюзив – Хмельницький телеканал [Електронний ресурс]. – http://excl.com.ua/video/2016/03/02/10925/u_misti_zjavylosja_socialne_taksi;
3. Commission proposes to make products and services more accessible to the disabled persons: European commission press-release [Електронний ресурс]. – http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6147_en.htm.

ADMINISTRATIVE LAW SIGNS CATEGORIES «ADJUDGEMENT»

Serhii Bodnar,

*Postgraduate student, Lecturer,
Vinnitsa Finance and Economics University*

Administrative proceedings as a branch of legal science are an objective phenomenon. It examines the current legislation and judicial practice, its application, history and theory, which regulates certain relationship. The subject of administrative proceedings are relationships that result from appeals to the administrative court with administrative lawsuit to resolve disputes or appeals of individuals and entities subject to the authority of its decisions (normative legal acts or individual actions), actions or inaction [2].

Thus, the subject of administrative proceedings are relations arising in connection with violation of public rights of an individual entity. So the law of administrative justice as procedural law is aimed at ensuring strict application of substantive law to specific situations, to prevent the occurrence with the factual and legal errors [6] in making decisions.

That is why the classification of signs making one of the components of administrative justice is important and requires constant attention and development on the practical, scientific and legislative level.

In the scientific literature and in publications there is discussion around the fact that the law does not stipulates the basic criteria for assessing and determination of the judgments characteristics as a result the judicial authorities do not have sufficiently clear guidelines and criteria developed by research on the subject. Some authors [6,7] merely state that the allocation of administrative jurisdiction as a separate branch administrative court in the system of general courts of Ukraine as an effective method of protecting citizens from illegal and unreasonable decisions of state and local government characterized by its uncertainty in cash on developing signs of reasonableness judgment.

There are legal interpretation of human rights acts as a method of knowing the legal matter from the standpoint of positive law allows the author of the article in her research go beyond the closed circle dimensional, only the legal effects and provides the possibility to analyze the base law to provide legal signs for "judgment" methodological and methodical features.

This requires the adoption of legal decisions on different levels (from laws to regulatory requirements of local state administrations, decisions of local government) and the placement of administrative law in assets belonging to other branches of the current legislation, availability along with substantive and procedural requirements.

The exceptional diversity of administrative law makes theoretical and practical importance of their distribution into types and groups with different criteria, conduction of scientific and practical classification.

Under the concept of staff Great Dictionary of Modern Ukrainian 2001 the issue of "Classification" is a system of distribution of objects, phenomena or concepts into classes, groups, etc. according to common attributes, properties, and "Symptom" is a feature, property, peculiarity of anyone or anything. On this basis, the classification criteria is selected [3], inherent the Court, as follows:

1) it has the broadest jurisdiction to resolve legal cases arising from offenses factors (its jurisdiction extends to all legal relations arising in state and society);

2) the court's decision may be revoked only in appellate or cassation and only by another judicial authority (no jurisdictional authority of another species is not entitled to do it);

3) The decision that became final, is obligatory to perform by all other subjects of law enforcement relations and acts on the all territory of Ukraine;

4) Only the court adopts the decisions by the name of Ukraine.

At the same time it should be noted that in accordance with article 8, Part 2 of the Code the court applies the rule of law on the basis of jurisprudence of the European Court of Human Rights. According to the Article 17 of the Law "About the enforcement and application of European Court of Human Rights" - Ukrainian courts (including administrative) use the practice of the European Court of Human Rights and the European Commission of Human Rights in hearing as the source of law.

In the decisions of the European Court of Human Rights and the European Commission of Human Rights in the application of the rule of law the following signs are formulated: recognition of priority dominance, defining role of human rights in the country; distribution of this priority, this principle on the activities of everyone in the state; legal certainty of the human condition in a situation in which a person is; inadmissibility of a person detention for an indefinite and unpredictable term, if it is not based on law or judgment; the amount of any legal discretion and the way of its implementation should be defined with sufficient clarity by the law; availability of public confidence to the courts as to the guarantors of justice, almost direct access to justice; availability of judicial review of executive interference in human rights bodies; subordination to the court order of all state bodies, obligation of its execution by any authorities and officials; elimination by the high court the decision of the lower court, which is not entered into force; immutability, without appeal of the final court decision, which came into force; non-intervention of the legislature in the administration of justice; providing fast and effective investigation of the bodies in case of a deadly weapon.

The wording of the signs rule of law gives judges of administrative courts a tool to the correct and identical application in the implementation of administrative proceedings.

Analysis of Court signs and the principles of the headship shows that among the numerous signs we can identify features that are inherent in the court. In the Code of Administrative Procedure of Ukraine types, the order of judicial decisions, content regulations, rulings, correct typos, clarifications judgment are identified. However, it is not determined by what signs should be characterized the decisions at all stages of the proceedings, how these properties to group and classify. For example, signs for the opening of

the case proceedings by the circumstances on court decisions that entered into force, can be the following [7]: declared unconstitutional a law by which the court was guided in making decisions; established significant circumstances which were not known and could not have been known to the person who appealed to the Administrative Court with the application, complaint and they affect the accuracy of the adopted decisions in the administrative case; verdict in a criminal case, which came into force advance falsity testimony of a witness or victim is set, the expert falseness, falsity of documents or evidence, which has caused the imposition of illegal or unreasonable decision in the case; by the verdict in a criminal case, which came into force, there was established the crime actions of persons who were involved in the case or their representatives or criminal actions of judges who considered the case; decision, judgment, court order, which became the basis for the court decision on the merits of the administrative proceedings, are canceled in accordance with the law.

Authorities of the administrative court, according to the signs with the help of which he considers the case are determined according to the: complaints and statements to the actions or omissions of state authorities, local government officials and employees; complaints on acts of the President of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea on their compliance with the laws of Ukraine; complaints on acts, decisions of Council of Ministers of Crimea, ministries and other central executive authorities, public administrations regarding their compliance with the Constitution and laws of Ukraine; complaints regarding compliance with the Constitution or laws of Ukraine, decisions of local governments; the appeals judges of courts of law on the implementation of disciplinary proceedings against them; complaints in cases stipulated by the electoral law; in disputes arising out of administrative contract; in other disputes falling within the jurisdiction of the administrative court [4].

Apparently, even with this authority Administrative Court objectively require the development and optimization of features to make informed decisions.

As a first approximation, the administrative court can be classified in several ways: by varieties, ordinance, order or additional partial judgment; in terms of adoption: the decision of the court and the first instance, appeal, cassation, the Supreme Court; from the volume of outstanding issues: final, partial, optional.

From the analysis of the current legislation appears that judicial decisions depending on the stage of the trial in which they are adopted, may be finite, that is, which ends the proceedings (p. s. 1. 14, p. s. 1, 158) and intermediate which proceedings in the case pending (s.115, ch.1, s. 227

CAS).

The manual [3] submitted a detailed classification of signs making by administrative court. After the shape of the outer expression of judicial decisions they may be written or oral. The ruling can only be in writing, and approvals can be oral or written. This decision on the consideration of appeals must be exclusively in writing.

After the legal consequences judgments can be divided into the decision to award (or maintenance on the implementation of certain actions), the decision to recognize (the presence or absence of relations) constitutive decision (on the transformation of relationships, that their termination or modification).

Some written decisions are set out in the form of approvals as for the leaving of the claim, the opening of proceedings in the administrative case, union and separation the cases, providing the evidence, determine the amount of costs and expenses, renewal of procedural time limits, transfer of proceedings to another administrative court, providing administrative claim, an examination, correction of errors and obvious arithmetic errors, failure in making additional court decisions, clarifying decision, suspending the proceedings, closing the proceedings, leaving the claim without consideration and other issues to be resolved outside litigation.

This list is not exhaustive as by a separate document can decisions on other issues be shown that are resolved during the trial (Part 4 of Art. 160 KAS). The objective of the study is thoroughly to analyze the situation, to complete the list and scientifically justify all the signs of judicial decisions in order to know the use of analogies Law "On administrative procedures" when the administrative courts in decisions refer to the rules of civil procedure Code of Ukraine, the violation of Article 5 CAJU making mistakes.

It should be borne in mind that the general requirements to be met by court decisions may include such features as completeness, clarity, and no alternative justice. Some of these requirements expressly provided by law, and others are made by the legal doctrine and jurisprudence. The decisions that come into force, acquire properties (attributes) of repudiation, exclusivity, commitment. Completeness and comprehensiveness of the judgment referred to in the Code s.159 on the one hand, means that the facts established by the court should reflect the circumstances that existed or exist objectively, on the other - that all of the circumstances provided comprehensive legal assessment.

Disclosure of signs classifications makes it impossible for administrative court to efficiently perform administrative procedural law of rational regulation of various situations in the context of existence of varies rights and interests of clarifying the legality and justification accepted by court decisions and judgments in considering cases.

REFERENCES

1. The Constitution of Ukraine from June 28, 1996. - K.: Education, 1996. – 80s.
2. Code of Administrative Justice of Ukraine from September 16, 2011. - K.: Aleutians; TSUL, 2011.-128s.
3. Administrative Justice of Ukraine: Practice. / Manual // After the general editorship of A. Pasenyuk. - K.: Truth, 2007. - 406-407s.
4. Basics of Administrative Justice and Administrative Law. / Textbook Ed. Kuibida P.O., Shishkin V.I - K.: Old world 2006.-S. 376,380,382.
6. Bolotina N. The signs classification of legal compliance. / Bolotin H. // Right Ukraine. Magazine. - K.: Ukraine Ministry of Justice, 1999. -№ 7. - 121-123s.

7. Samsin I. Construction of management model of administrative proceedings: theoretical - practical problems. / Samsin I. // judicial system and legal proceedings in Ukraine. - K.: Ukraine Ministry of Justice, 2006. - № 1-2. – 20s.
8. Stefaniuk V. Administrative Procedural Code of Ukraine. / Stefaniuk V. // Law of Ukraine. Magazine. - K.: Ukraine Ministry of Justice, 1999. - № 12.-17s.

GENERAL DESCRIPTION OF THE SUBJECT OF CORRUPTION CRIMES

Daryna Dykan,
*Student, Poltava Law Colledge,
Yaroslav Mudryi National Law University*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТУ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Дарина Дикань,
*студентка Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Корупція є одним з найдавніших явищ у системі суспільних відносин. Водночас, із розвитком регіональної та всесвітньої політичної, економічної й культурної інтеграції корупція набула масштабу всесвітньої небезпеки. Поширення корупції в багатьох сферах суспільно-політичного життя як на внутрішньому (національному), так і на всесвітньому (міжнародному) рівнях, стало одним із неминучих наслідків глобалізації. Відповідно, корупцію сьогодні не можна вважати проблемою якоїсь окремої країни. Вона не має «національності» [1].

Заборона здійснення корупційних діянь в Україні передбачена Законом «Про засади запобігання і протидії корупції». Згідно зі ст. 1 цього закону, корупційне правопорушення – умисне діяння, що містить ознаки корупції, за яке законом передбачено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність. Під корупцією закон розуміє використання суб'єктами відповідальності їх службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки (пропозиції) такої вигоди для себе чи інших осіб [2].

Суспільна небезпека неправомірної вигоди визначається тим, що особа, використовуючи свої службові повноваження в злочинних цілях, може заподіяти серйозну шкоду функціонуванню державного апарату, економіці країни, правам та інтересам громадян, підірвати авторитет відповідних установ. Разом з тим, термін «неправомірна вигода» використовується в правовій системі України досить незначний час, отже, ефективність застосування цієї новели не досліджена відповідною мірою.

Згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 07.04.2011 року № 3207-VI [3] у статтях 364-1, 365-2, 368-2, 368-3, 368-4, 369-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України) було визначено «неправомірну вигоду» як предмет злочину. Згодом, із набранням чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів Укра-

їни щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами конвенції про боротьбу з корупцією» [4] дане положення поширилось і на статті 354, 368, 369, 370 КК України.

Під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав (п. 1 примітки до ст. 364-1 КК України).

Проте, таке розуміння предмету злочину викликає, на перший погляд, заперечення, адже воно може створити на практиці непорозуміння, оскільки, відповідно до визначення неправомірної вигоди, правозастосовчими органами до предмету цього злочину можуть відноситися і складові немайнового характеру. Термін нематеріальні активи, очевидно, використаний в Законі завдяки приведенню національного законодавства у відповідність міжнародному, адже саме в останньому через цей термін дається визначення «майно» [5]. Наприклад, відповідно до Конвенції ООН проти корупції «майно» означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них (ст. 2) [6].

Загалом можна узагальнити, що як неправомірні вигоди у чинному кримінальному законодавстві розглядаються:

1) грошові кошти – це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання. Під готівкою розуміють валюту України та іноземну валюту у вигляді грошових коштів;

2) інше майно – це окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки;

3) переваги – це додаткові матеріальні або інші вигоди або можливості, які суб'єкт має порівняно з іншими. Це і ті блага, які одержує особа, коли є конкуренція, тобто якщо кілька суб'єктів претендують на одне й те саме благо;

4) пільги – є частиною переваг. Надання пільг є формою соціальної підтримки, спрямованої на забезпечення достатнього життєвого рівня, за умови, що дохід таких осіб не перевищує встановленої величини, або є додатковою гарантією у зв'язку з особливими умовами праці;

5) послуги – це здійснення на замовлення споживача та з метою задоволення його особистих потреб діяльність з надання чи передачі споживачеві певного, визначеного договором, матеріального чи нематеріального блага або результат економічної діяльності, яка не створює товар, але продається та купується під час торговельних операцій;

6) нематеріальні активи – це право власності на результати інтелектуальної діяльності, зокрема, промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності;

7) будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру.

Проте усе вищенаведене може виступати предметом неправомірної вигоди лише за умови, якщо його пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав [7].

Послуги, пільги, переваги, які не мають матеріального змісту (похвальна характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи тощо), не можуть визнаватися предметом даного злочину. Одержання такого характеру послуг, пільг чи переваг може розцінюватися як інша (некорислива) зацікавленість при зловживанні владою чи службовим становищем і за наявності підстав кваліфікується за відповідною частиною ст. 364 КК України. Предмет неправомірної вигоди може бути пересланий поштою, внесено на особистий рахунок у банку. Він також може бути переданий у більш завуальованій

формі (наприклад, умисний програш грошей у карти, передавання грошей, майна у вигляді подарунку, давання грошей у борг без подальшого повернення, продаж цінного майна за безцінь, і, навпаки, придбання майна, яке не становить цінності, за велику грошову суму) [8].

Однак, відповідно до п. 2 ст. 8 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», посадовим особам дозволено приймати подарунки, які відповідають загально визначеним уявленням про гостинність, та пожертви, якщо їх вартість не перевищує 50% мінімальної заробітної плати, встановленої на день прийняття подарунка (станом на 01.05.2016 р. – 725 грн.), одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих з одного джерела протягом року, – однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня поточного року (на 01.01.2016 – 1378 грн.). Це обмеження щодо вартості подарунків (пожертв) не поширюється на подарунки (пожертви), які даруються (здійснюються) близькими особами та ті, які одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Як бачимо науковий і практичний підхід до визначення предмета неправомірної вигоди є досить неоднозначним. Таким чином, більш широке трактування предмету даного злочину, відповідає вимогам сучасного антикорупційного законодавства щодо розуміння корупції та дозволить більш ефективно протидіяти розповсюдженому корупційному злочину. Але щоб не допустити розмивання обсягу предметів цього злочину і не створити ситуацію, за якої практично кожна річ чи послуга може розцінюватися як неправомірна вигода, оскільки здатна принести вигоду у майбутньому, слід дотримуватися обмежень щодо її характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусаров С.М. Корупція як загроза національному й міжнародному правопорядку в умовах всесвітньої глобалізації / С.М. Гусаров // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. 17 квітня 2014 року, м. Харків / МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ ; Наук.-дослід. ін-т вивч. пробл. злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України ; Кримінологічна асоціація України. – Х. : Золота миля, 2014. – С. 9-13.
2. «Про засади запобігання і протидії корупції» : Закон України від 07.04.2011 року № 3206-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>. – Заголовок з екрана.
3. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» : Закон України від 07.04.2011 року № 3207-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>. – Заголовок з екрана.
4. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами конвенції про боротьбу з корупцією» : Закон України від 18.04.2013 року № 221-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/221-18> – Заголовок з екрана.
5. Пашнев Д.В. Неправомірна вигода як предмет злочину, передбаченого статтею 368 Кримінального кодексу України / Д.В. Пашнев // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. 17 квітня 2014 року, м. Харків / МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ ; Наук.-дослід. ін-т вивч. пробл. злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України ; Кримінологічна асоціація України. – Х. : Золота миля, 2014. – С. 71-74.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49.
7. Якимова С.В. Про систематизацію ознак неправомірної вигоди як предмета підкупу за кримінальним кодексом України // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2015. – № 813. – С. 292-298.
8. Загороднюк С.О. Неправомірна вигода як предмет корупційних злочинів / С.О. Загороднюк // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 2. – С. 47-49.

CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR PHYSICAL ABUSE OF CHILDREN IN THE FAMILY FOR THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Marina Mishchenko,

Lecturer, Institute of Criminally-Executive Service, Kyiv, Ukraine

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО НАД ДІТЬМИ В СІМ'Ї ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Марина Міщенко,

викладач, Інститут кримінально-виконавчої служби, м. Київ, Україна

Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року передбачає, що "дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння" [1]. З урахуванням цього, насильство у сім'ї – це не просто негативне явище з яким потрібно боротися усіма можливими правовими засобами, саме по собі таке насильство у будь-яких його проявах шкодить як фізичному і психічному здоров'ю дітей, так і гармонійному формуванню їх особистості.

На сьогоднішній день у вітчизняній науці дослідження питань кримінальної відповідальності за насильство над дітьми в сім'ї набуває особливої актуальності, оскільки відсутній дієвий механізм збору і фіксації реальної статистичної інформації щодо кількості випадків побутового насильства над цією категорією потерпілих, тому більшість таких фактів залишаються незареєстрованими (у переважній більшості замовчуваними у родині), а винні особи не притягаються до відповідальності.

Слід зазначити, що чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК України) ні в одній з норм не містить такого юридичного формулювання "насильство в сім'ї" або "побутове насильство". З урахуванням цього, для дослідження необхідно брати до уваги ті кримінально-правові норми, диспозиції яких фактично містять відповідальність за таке фізичне насильство, яке, виходячи з обстановки, з більшою імовірністю може здійснюватися саме в сім'ї або на тлі сімейно-побутових взаємовідносин, проте прямо це не визначають.

Детальний аналіз положень Особливої частини КК України свідчить про те, що жодна кримінально-правова норма не містить прямої вказівки на вчинення насильницьких дій щодо дитини у сім'ї. У цьому контексті можна назвати лише декілька статей, які можуть становити інтерес у контексті досліджуваної проблематики.

Зокрема, у ч. 2 ст. 135 КК України «Залишення в небезпеці» передбачено відповідальність для матері, яка завідомо залишила без допомоги в небезпечному для життя стані свою новонароджену дитину, якщо вона не перебувала в обумовленому пологами стані і мала змогу надати їй допомогу, а також у разі, коли мати сама поставила дитину в небезпечний для життя стан. Однак для того, щоб вважати цей злочин закінченим, слід з'ясувати наявність лише самого факту залишення винною особою дитини у небезпечному для життя стані без допомоги, у статті не йдеться про безумовне настання фізич-

них наслідків для залишеної без допомоги новонародженої дитини – тілесні ушкодження, хворобу, смерть, тощо.

У ч. 2-3 ст. 150¹ КК України передбачено відповідальність за використання батьками або особами, які їх замінюють, малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, якщо воно пов'язане із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, а також якщо внаслідок таких дій дитині було спричинено середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження. Судячи із вказівки на потерпілу особу – малолітня дитина, а також того, що зазначені дії вчиняються батьками або особами, які їх замінюють, можна із впевненістю казати про те, що цей злочин на практиці з більшою імовірністю може вчинитися саме в сім'ї. Це обумовлено тим, що при спільному проживанні дітей та батьків посилюється можливість будь-якого, у тому числі й фізичного, впливу останніх на названу категорію потерпілих. З огляду на свій вік, матеріальну та психологічну залежність від батьків або осіб, які їх замінюють згідно із законом, малолітня дитина або просто не має кому поскаржитись на неправомірні дії дорослих родичів, або настільки залякана, що боїться зробити це, щоб не зазнати суворого фізичного покарання або будь-яких інших «санкцій».

Отже, до переліку норм, які передбачають кримінальну відповідальність за фізичне насильство над дітьми в сім'ї можна віднести ті, основним безпосереднім об'єктом яких є здоров'я – усі види тілесних ушкоджень, побіи, катування і мордування, а також один із злочинів проти волі особи – використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ч.2-3 ст. 150¹ КК України).

На практиці, якщо виникає питання щодо необхідності правильної кримінально-правової кваліфікації спричинення різного ступеня тяжкості фізичної шкоди дитині, немає юридичних підстав для обтяження відповідальності при умові, що це здійснювалося у сім'ї та / або кимось із батьків або осіб, які прирівнюються до них згідно із законом. І це не зважаючи на те, що у ст. 150 Сімейного кодексу України прямо передбачено обов'язок батьків піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток і при цьому «забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини» [2].

Враховуючи усе викладене вище, можна зауважити наступне:

- КК України не містить спеціальних норм, які передбачають відповідальність за умисне фізичне насильство над дітьми, якщо воно вчинялося в сім'ї;

- слід більш детально досліджувати питання реформування кримінального законодавства в частині посилення відповідальності за усі види насильницьких дій

щодо дітей, якщо вони вчиняються батьками або іншими прирівняними до них особами у сім'ї або на тлі сімейно-побутових відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page3>.

THE CONTENTIOUS ISSUES ENFORCEMENT IN THE SPHERE ILLEGAL ENRICHMENT

Anna Politova,
*Assistant Professor, Ph.D.,
Donetsk Law Institute of MIA of Ukraine*

НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ: СПІРНІ ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Анна Політова,
*доцент, кандидат юридичних наук,
Донецький юридичний інститут МВС України*

Норма про кримінальну відповідальність за незаконне збагачення продиктована прагненням імплементації норм міжнародного права, зокрема, Конвенції ООН проти корупції. Ця Конвенція була ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року та набула чинності для України 1 січня 2010 року. У статті 20 Конвенції дається поняття визнання «злочином умисного незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати» [1]. Ця стаття не передбачає безумовного обов'язку держав-учасниць криміналізувати незаконне збагачення. Натомість Конвенцією встановлено, що кожна Держава-учасниця розглядає можливість визнати злочином незаконне збагачення за умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи.

Законом України від 07.04.2011 №3207-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» Кримінальний кодекс (далі – КК) України було доповнено статтею «Незаконне збагачення». Цю норму український законодавець включив у Розділ XVII Злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Частина 1 ст. 368² КК України (у редакції 2011 року) передбачала «Одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак хабарництва (незаконне збагачення)» [2].

Поява у КК України цієї норми у такій редакції викликала дискусії. Так, наприклад, аналізуючи цю норму, В. Кубальський відзначає, що «введення спеціальної статті за незаконне збагачення вбачається доцільним,

оскільки надає правоохоронним органам України важливий додатковий юридичний інструмент для протидії корупційному збагаченню. Стаття про незаконне збагачення в КК України повинна більш повно передбачати ознаки діяння, визначені в Конвенції, і містити диспозицію такого змісту: «Перевищення службовими особами своїх активів, а також активів близьких родичів над законними доходами в значному розмірі...» [3, с. 33].

Подібною точки зору дотримується і Р. Трофименко. Він вважає, що «зміст ст. 368-2 КК України є звууженим по відношенню до змісту ст. 20 Конвенції. Зазначена обставина безпосередньо впливає на зменшення можливостей спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Тобто значна обмеженість сфери застосування ст. 368-2 КК України обумовлює низьку ефективність протидії незаконному збагаченню на практиці» [4, с. 186].

Пропозиції як вчених, так і практичних працівників, обумовило необхідність удосконалення відповідних положень кримінального закону з метою його наближення до норми Конвенції. Крім того, про доцільність удосконалення норми відзначалося й міжнародними експертами. Зокрема, про перегляд складу злочину «незаконне збагачення» з метою приведення його у відповідність до статті 20 Конвенції ООН проти корупції, передбачено рекомендаціями 2.1-2.2, що містяться у Звіті про другий раунд моніторингу України в рамках Стамбульського плану дій [5].

Мабуть більш обґрунтованим фактором гострої потреби в удосконаленні статті про незаконне збагачення стала офіційна статистика. Адже лише у 2012 році правоохоронною системою викрито 12 відповідних злочинів, що становить 0,4% від загальної кількості злочинів

з ознаками корупції (всього було скоєно 2748 корупційних злочинів). Звіт про стан протидії корупції (форма 1-кор) за 6 місяців 2013 року містить дані лише щодо двох кримінальних проваджень за ст. 368-2 КК України [6].

У зв'язку із вищевикладеним, у 2014 році з'являється низка законодавчих ініціатив щодо зміни діючої редакції ст. 368² КК України, які виносяться на розгляд Верховної Ради України. Так, зокрема, Д. Михайленко проводячи аналіз розвитку норми про незаконне збагачення в умовах зміни державної антикорупційної політики, відзначає, що «згідно із проектами Законів України № 4573 від 26.03.2014 року (не включено у порядок денний 17.04.2014 року), № 4780 від 24.04.2014 року (відхилено 16.09.2014 року), пропонувалося привести КК України у відповідність до ст. 20 Конвенції шляхом викладення складу незаконного збагачення у такій редакції: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність (користування) майна, вартість якого значно перевищує її доходи, отримання яких підтверджено законними джерелами, або передача нею такого майна близьким родичам...», а за проектом Закону України № 5085 від 16.09.2014 року наведену формулу доопрацьовано і запропоновано у такому вигляді: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел, або передача нею такого майна близьким родичам...». У такій же редакції була викладена ст.368-2 КК України згідно із Законом України від 14.10.2014 року. У подальшому ч.1 ст.368-2 КК України було знову вкладено у новій редакції Законом України від 12.02.2015 року: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі». Така редакція ч.1 ст.368-2 КК України набирала чинності з 05.03.2015 року та діє на цей момент» [7].

Аналіз диспозицій (частин 1, 2, 3) статті 368² КК України дозволяє нам виділити деякі спірні питання щодо практики застосування спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції (органами прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції) цієї норми.

Так, зокрема, виходячи зі змісту ч. 1 ст. 368² КК України незрозумілим є поняття активів. Адже у примітці 2 до цієї статті вказано, що під активами у значному розмірі у цій статті розуміються грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, якщо їх розмір (вартість) перевищує одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. А у примітці 3 – під передачею активів у цій статті розуміється укладення будь-яких правочинів, на підставі яких виникає право власності або право користування на активи, а також надання іншій особі грошових коштів чи іншого майна для укладення таких правочинів.

Відповідно до Закону України від 16.07.1999 № 996-ХІV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»,

активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [8].

Автори підручника «Економіки підприємства» виходячи із вище зазначеного визначення поняття активів, виділяють три види активів, зокрема: активи матеріальні, активи нематеріальні та фінансові активи [9]. Під активами матеріальними вони розуміють власність юридичних чи фізичних осіб, що має речовинну форму і грошову вартість. До них відноситься: земля, що знаходиться у власності; будинки і спорудження виробничого і невиробничого призначення; адміністративні будинки; житлові, навчальні, дитячі, лікувальні, оздоровчі, спортивні й інші будинки, приміщення, що знаходяться на балансі підприємства; встановлене і невстановлене виробниче устаткування; рухоме майно невиробничого призначення; запаси сировини, палива, напівфабрикатів (на складах, у цехах і в дорозі), готової продукції; майно, основні засоби, земельні ділянки, здані в оренду, що належать підприємству філії, дочірні компанії, якщо вони не мають статусу юридичної особи, а їхні баланси не розділені з балансом головного підприємства [9].

Активи фінансові – кошти фізичних чи юридичних осіб; об'єкти, від яких у майбутньому очікується одержання прибутку. До них відносяться: касова готівка; депозити в банках; внески; чеки; страхові поліси; вкладення в цінні папери; споживчий кредит; акції інших підприємств, що дають право контролю; паї; специфічні активи (монетарне золото і спеціальні права запозичення) [9].

Отже, аналіз поняття активів показав, що за своїм змістом це визначення ширше, ніж те, що міститься у примітці до ст. 368² КК України. Більш точним було б, на нашу думку, сформулювати ч. 1 ст. 368² КК України «Незаконне збагачення» як вона сформована у ст. 20 Конвенції ООН проти корупції.

Слід також відзначити, що введення такого інструменту, як кримінальна відповідальність за незаконне збагачення (у чинній редакції) та його ефективна дія пов'язані із необхідністю обмеження деяких прав людини, зокрема, принципу презумпції невинуватості, права не свідчити проти себе тощо, а також вимагають законодавчого закріплення можливості та умови такого обмеження. Це, у свою чергу, вказує на те, що норми цієї статті втручаються в основоположні права людини та роблять норму про незаконне збагачення недієвою.

Не зрозумілим також є виділення окремо в якості суб'єкта злочину, передбаченого ч. 2 – службової особи, яка займає відповідальне становище, а у ч. 3 – службової особи, яка займає особливо відповідальне становище. Адже у ч. 1 ст. 368² КК України вказано на суб'єкта злочину – особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. У примітці 1 до цієї статті вказано, що під особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Отже, проведений нами аналіз показав, що встановлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення поставило більше питань, аніж дало відповідей.

Існуючі недоліки у ст. 368² КК України не дозволяє при-
тягувати винних осіб до відповідальності, а й порушу-
ють принцип презумпції невинуватості та право не свід-

чити проти себе. Виходячи із вищевикладеного, зроб-
лені нами висновки слугуватимуть підґрунтям для пода-
льших наукових розвідок, що стосуються кримінально-
правової характеристики незаконного збагачення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос). – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – №49: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/print1464608058191295
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 07.04.2011 № 3207-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3207-17/print1449654690895336>.
3. Кубальський В. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в контексті принципу презумпції невинуватості / В. Кубальський // Вісник Національної прокуратури України. – 2013. – №3. – С.30-34
4. Трофименко Р.В. Шляхи удосконалення правового механізму протидії незаконному збагаченню / Р.В. Трофименко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2013. – №2 (30). – С.186-195.
5. Звіт про другий раунд моніторингу України в рамках Стамбульського плану дій Мережі по боротьбі з корупцією для Східної Європи та Центральної Азії Організації економічного співробітництва та розвитку від 8 груд. 2010 р. – Париж, 2010. – 174 с.
6. Статистична звітність за формою 1-кор : затверджена Наказом Генеральної прокуратури, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Міністерства доходів і зборів, Міністерства оборони та Державної судової адміністрації України від 22 квіт. 2013 р. № 52/394/172/71/268/60 «Про затвердження Інструкції про порядок обліку кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень» / Відомчий документ
7. Михайленко Д. Г. Результат пошуку моделі норми про незаконне збагачення в Україні та його недоліки / Д. Г. Михайленко // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції [15 квітня 2016 року, м. Харків] / МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України. – Харків : ХНУВС, 2016. – С. 99-103.
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14/print1464030723153702>.
10. Економіка підприємства : [Електронний підручник]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/124/3364.html>.

TASK AND PRIORITIES OF PUBLIC POLICY OF UKRAINE IN INDUSTRIES OF SAFETY OF FOODSTUFFS AND INTERNATIONAL NORMATIVELY-LEGAL BASES OF SAFETY OF FOOD PRODUCTS

Tatyana Prilipko,

*Doctor of Agricultural Sciences, Professor,
Head of the Department of processing technology and standardization,
Podillya State Agrarian and Engineering University*

Lesya Prilipko,

*Master's student of Faculty of Law,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

ЗАВДАННЯ ТА ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ ТА МІЖНАРОДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Тетяна Приліпко,

*доктор с.-г. наук, професор, завідувач кафедри технології переробки і стандартизації,
Подільський державний аграрно-технічний університет, Україна*

Леся Приліпко,

*студентка магістратури юридичного факультету
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича*

Державний нагляд і контроль за якістю та безпекою продовольчої сировини, продуктів харчування, матеріалів, обладнання та виробів, які використовуються при їх виготовленні; зберіганням, транспортуванням і реаліза-

цією харчових продуктів; проектуванням, будівництвом, реконструкцією харчових підприємств та торгівлі; ввезенням, транспортуванням, зберіганням, реалізацією, утилізацією чи знешкодженням продовольчих товарів

здійснюється згідно із Законами України „Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”, „Про ветеринарну медицину”, „Про захист прав споживачів”, „Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини”, „Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції”. Контроль і нагляд здійснюється спеціально уповноваженими органами виконавчої влади у галузі охорони здоров'я та ветеринарної медицини, органами стандартизації, метрології, сертифікації.

Впливу техногенних викидів найбільше зазнають жителі індустріально розвинених міст України. Значну загрозу для здоров'я населення становлять харчові отруєння мікробного походження. Щороку від них потерпає близько 1500 людей внаслідок уживання продуктів харчування підприємств, які не мають ліцензій на їх виготовлення та реалізацію. Залишається актуальним також запобігання небезпеки від уживання неякісних, зокрема з порушеними термінами придатності, імпортованих продуктів харчування[1, 4].

Основні пріоритети щодо якості та безпеки продуктів харчування: контроль за якістю та безпекою продовольчої сировини, супутніх матеріалів, харчових продуктів, зокрема дитячих; контроль за безпекою імпортованої продукції, зокрема виготовленої на основі генетично модифікованих організмів (обов'язкове маркування такої продукції); подальше удосконалення нормативно-правової бази, розроблення національних медико-біологічних вимог і санітарних норм якості продовольчої сировини та харчових продуктів; надання громадянам юридичної підтримки у відшкодуванні їм матеріальних і моральних збитків у разі заподіяння шкоди від вживання небезпечних продуктів харчування[2].

Основними завданнями державної політики у галузі забезпечення населення якісними та безпечними продовольчими товарами є: гармонізація існуючих нормативно-правових актів щодо продуктів харчування з вимогами директив ЄС; забезпечення лабораторій, що здійснюють контроль за безпекою продовольчої сировини та харчових продуктів необхідним сучасним обладнанням, реактивами, кадрами та методичними розробками проведення лабораторних випробувань; проведення акредитації лабораторій контролю безпеки сировини та харчових продуктів у державній системі сертифікації УкрСЕПРО; створення національної системи контролю за безпекою харчової сировини і продуктів, вирощених на забруднених ґрунтах; доповнення показників безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини показниками, встановленими у ряді європейських країн; забезпечення підприємств, які виготовляють продукти дитячого харчування, екологічно чистою сировиною; організація реклами продуктів харчування, які сприяють підвищенню резистентності організму до шкідливого впливу забруднювачів довкілля; забезпечення широкого інформування населення щодо профілактики харчових отруєнь[3].

Створення збірника програмних документів міжнародного харчового законодавства, яким є Кодекс Аліментаріус, зумовлено інтенсифікацією та глобалізацією су-

часного виробництва харчових продуктів і міждержавних торгових відносин та необхідністю впровадження жорсткіших вимог до безпеки харчових продуктів[3, 8]. Кодекс Аліментаріус (Codex Alimentarius) – збірник уніфікованих міжнародних стандартів на харчові продукти, розроблених під керівництвом FAO/WHO, з метою захисту здоров'я споживачів і гарантування чесної практики в торгівлі. Кодекс Аліментаріус містить основні положення щодо гігієни харчових продуктів, харчових добавок, залишків пестицидів, контамінантів, маркування і представлення продуктів, методів аналізу та відбору, а також положень рекомендаційного характеру, яких повинна дотримуватися міжнародна спільнота для захисту здоров'я споживачів і забезпечення однакових торговельних методів.

Загальні стандарти передбачають: порядок маркування продуктів; застосування харчових добавок; вміст контамінантів; методи аналізу та відбору проб; харчову гігієну; продукти спеціального харчування; інспекцію імпорту й експорту спеціального харчування та системи сертифікації; залишкові рівні пестицидів у продуктах. Законодавчим і законотворчим органом створення збірника програмних документів міжнародного харчового законодавства стала Комісія Кодексу Аліментаріус. Вона створена спільними зусиллями двох міжнародних організацій – Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (FAO – Food and agriculture organization, ФАО) і Всесвітньою організацією охорони здоров'я (WHO – World health organization, ВООЗ) у 1963 р. як допоміжний орган для впровадження спільної FAO/WHO програми стандартів на продукти харчування. На даний час Комісія Кодексу Аліментаріус – це впливовий міжурядовий орган, членами якого є більше 170 держав[7].

Основним завданням діяльності Комісії Кодексу Аліментаріус – створення погоджених на міжнародному рівні правил національної системи контролю за продуктами. Реалізація цього завдання потребувала: розвитку міжнародних харчових стандартів; застосування наукового підходу і аналізу ризиків; розвитку зв'язків кодексу з іншими регулювальними організаціями; забезпечення можливостей швидкого й ефективного реагування на проблеми, що виникають, і нові розробки у харчовому секторі; залучення нових учасників комісії тощо. Основними організаційно-структурними елементами Комісії Кодексу Аліментаріус є, власне, Комісія, Виконавчий комітет, Секретаріат і допоміжні органи (комітети із загальних питань – горизонтальні; комітети з окремих товарів – вертикальні; координаційні комітети FAO/WHO регіонів та спеціальні міжурядові робочі групи). Національна комісія України з Кодексу Аліментаріус (НККАУ) створена постановою Кабінету Міністрів України №169 від 16 лютого 1998 р. „Про створення Національної комісії України зі зводу харчових продуктів Кодексу Аліментаріус”. На сьогодні Комісія діє на підставі ст. 8 чинного Закону України „Про безпечність та якість харчових продуктів.” та Постанови Кабінету Міністрів України від 3 липня 2006 р. №903 „Питання Національної Комісії України з Кодексу Аліментаріус”. Основними завданнями НККАУ є: аналіз міжнародного та вітчизня-

ного законодавства й розроблення пропозицій щодо удосконалення законодавства у сфері безпечності та якості харчових продуктів; гармонізація вітчизняного законодавства з міжнародним у зазначеній сфері; сприяння впровадженню нових технологій, міжнародних стандартів, вітчизняних технічних регламентів і міжнародних санітарних заходів у сфері виробництва харчових продуктів і нових методів їх дослідження. До складу Комісії входять провідні спеціалісти наукових та інших установ, підприємств і організацій, представники центральних органів виконавчої влади з питань охорони здоров'я, аграрної політики, технічного регулювання та споживчої політики, економіки. НККАУ для виконання покладених на неї завдань утворює постійно діючі комітети та тимчасові робочі групи за відповідними напрямками діяльності, регламент і персональний склад яких затверджує голова Комісії» [5, 6].

Найефективнішим методом гарантування якості та безпеки харчової продукції у світі визнано систему HACCP (Hazard Analysis Control Critical Points – аналіз ризиків у контрольних критичних точках). Це науково обґрунтований, раціональний і систематичний підхід до ідентифікації продукції, оцінювання та контролю ризиків, які можуть виникнути під час виробництва, перероблення, зберігання та використання харчових продуктів. Система HACCP покликана ліквідувати ризик для здоров'я, пов'язаний з уживанням харчових продуктів. Принципи цієї системи внесено до законодавства деяких країн, а її наявність на підприємстві виробника, у більшості випадків, є обов'язковою умовою під час укладання контрактів на постачання харчових продуктів. Концепція HACCP існує у двох варіантах – „HACCP у застосуванні до певного продукту” і „Загальна концепція HACCP” [9].

Систему HACCP визнано в багатьох країнах світу як спосіб гарантованого виробництва безпечних харчових продуктів, але її прийнято не в усіх секторах харчової промисловості. В Україні система HACCP відома лише вузькому колу фахівців. Упровадження системи HACCP є перспективним для України напрямом, оскільки в ній розглядаються елементи не лише ідентифікації й аналізу ризику, а й управління критичними точками з оцінюванням результатів цього управління. [4, 8].

Глобалізація торгівлі дозволяє уніфікувати вимоги до харчових продуктів і сировини, прийняті у різних країнах. Міжнародна організація зі стандартизації (International Organization for Standardization, ISO) 1 вересня 2005 року опублікувала стандарт ISO 22000:2005 „Системи управління безпекою харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга”, який

є основою гармонізованих на міжнародному рівні вимог до безпеки харчових продуктів і охоплює принципи системи HACCP. Основна перевага ISO 22000:2005 полягає у тому, що цей стандарт об'єднує й уніфікує вимоги до гарантування безпеки харчових продуктів, завдяки чому організації з різною спеціалізацією в межах виробничого ланцюга можуть застосовувати систему управління безпекою харчових продуктів HACCP. Крім того, системи управління безпекою харчових продуктів, які відповідають вимогам ISO 22000:2005, можуть бути сертифіковані.

До сфери поширення системи менеджменту безпеки харчової продукції за стандартами серії ISO 22000 зараховують такі види діяльності: виробництво сільськогосподарської продукції; внесення добрив для підвищення родючості ґрунтів; використання засобів боротьби зі шкідниками; збирання та зберігання врожаю; перероблення сировини; транспортування та зберігання сировини; виробництво харчової продукції; зберігання готової продукції; громадське харчування. Упровадження стандартів серії ISO 22000 дає змогу організаціям отримати такі переваги: визнання безпеки харчової продукції споживачами; пріоритети в отриманні замовлень від інших компаній, які вимагають від своїх постачальників сертифікованої системи безпеки харчової продукції; розширення ринку збуту харчової продукції; додаткові конкурентні переваги на тендерах і конкурсах; досягнення більшої відповідності міжнародним вимогам. У 2007 р. набув чинності ДСТУ ISO 22000:2007 „Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга.”, повністю гармонізований з ISO 22000 [2].

Загальні принципи й вимоги до європейських законів про безпеку харчових продуктів визначає Регламент 178/2002, GFL, який складається з трьох частин. У першій викладено загальні принципи та вимоги харчового законодавства, у другій визначено створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів, а в третій – процедури, пов'язані з питаннями гарантування продовольчої безпеки й визначає такі основні принципи: харчовий ланцюг має розглядатися як єдине ціле (принцип „від лану до столу”); аналіз ризиків є фундаментальною складовою політики безпеки харчових продуктів; відповідальність за безпеку харчових продуктів покладається на підприємців харчової галузі, які здійснюють виробництво й обіг харчових продуктів і кормів; продукти мають відстежуватися на всіх етапах харчового ланцюга; громадяни мають право на одержання від органів державної влади точної та достовірної інформації [1, 9].

ЛІТЕРАТУРА

1. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України / В редакції Закону № 1602-VII від 22.07.2014, ВВР, 2014, № 41-42, ст.2024, зі змінами, внесеними згідно із Законами № 67-VIII від 28.12.2014, ВВР, 2015, № 4, ст.19 № 867-VIII від 08.12.2015, ВВР, 2016, № 4, ст.40.
2. Приліпко Т.М. Показники безпеки тваринницької продукції / Т.М. Приліпко // Продовольча індустрія АПК. – 2012. – № 2. – С.33–35.
3. Вимоги до маркування харчових продуктів – забезпечення їх безпечності та якості / Н.М. Богатко, Н.В. Букалова, В.З. Салата, М.В. Каблучко // Науковий вісник Львівського нац. ун-ту вет. медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія «Харчові технології». Серія «Ветеринарні науки». – Львів, 2013. – Т. 15, № 3 (57), Ч. 3. – С. 258–264.

4. Медичні вимоги до якості та безпечності харчових продуктів та продовольчої сировини: Державні санітарні норми та правила від 29.12.2012, № 1140, зі змінами № 576 від 18.08.2014.
5. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів і продовольчої сировини» № 771/97 ВР
6. Система державного регулювання безпечності харчових продуктів в Україні: На шляху вдосконалення (аналітичний звіт). Конференція ІФС „Реформа системи харчової безпеки: міжнародний досвід та рекомендації для України”. – Київ, 18 травня 2009 р. – 68 с.
7. ДСТУ 4161 – 2003 Система Управління безпечністю харчових продуктів. – К., 2003. – 16 с.
8. Нормативно-законодавча основа безпечності харчової продукції в Україні. /Приліпко Л.В. // Матеріали міжнародної студентської конференції: Біолгічні, технологічні аспекти виробництва та переробки продукції тваринництва/ ПДАТУ.-м.Кам'янець-Подільський,2011. – С.173-176.
9. Контроль безпечності харчових продуктів, відстеження у харчовому ланцюзі/Приліпко Л.В. // Матеріали міжнародної студентської конференції«Стан та перспективи виробництва, переробки і використання продукції тваринництва/ ПДАТУ.-м.Кам'янець-Подільський,2014. – С.21-23.

PROBLEM ASPECTS OF ORGANIZING OF MONITOR THE CORRECTNESS OF CUSTOMS VALUATION

Liudmyla Prus,

*Ph. D. in the field of economy, Chief of Department of Scientific and Research Center of Customs Affairs
University of State Fiscal Service of Ukraine*

Tetiana Ruda,

*Ph. D. in the field of economy, Leading Researcher of Department of Scientific and
Research Center of Customs Affairs University of State Fiscal Service of Ukraine*

Sergii Popel,

*Ph. D. in the field of economy, Senior Researcher of Department of Scientific and
Research Center of Customs Affairs University of State Fiscal Service of Ukraine*

Elvira Moldovan,

*Ph. D. in the field of state government, Senior Researcher of Department of Scientific and
Research Center of Customs Affairs University of State Fiscal Service of Ukraine*

Yuriy Konovalov,

*Researcher of Department of Scientific and Research Center of Customs Affairs
University of State Fiscal Service of Ukraine*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ ЗА ПРАВИЛЬНІСТЮ ВИЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ

Людмила Прус,

*канд. екон. наук, завідувач відділу НДЦМС,
Університет державної фіскальної служби України*

Тетяна Руда,

*канд. екон. наук, провідний науковий співробітник НДЦМС
Університет державної фіскальної служби України*

Сергій Попель,

*канд. екон. наук, старший науковий співробітник НДЦМС
Університет державної фіскальної служби України*

Ельвіра Молдован,

*канд. наук з держ. упр., старший науковий співробітник НДЦМС
Університет державної фіскальної служби України*

Юрій Коновалов,

*науковий співробітник НДЦМС
Університет державної фіскальної служби України*

Митниці ДФС є спеціально уповноваженими органами виконавчої влади та здійснюють владні управлі-

нські функції у сфері державної митної справи, в розумінні п.7 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України є суб'єктом владних повноважень. Розгляд

справ у спорах фізичних та юридичних осіб із митницями ДФС як із суб'єктами владних повноважень щодо оскарження їх рішень, дій чи бездіяльності належить до компетенції адміністративних судів (крім справ про адміністративні проступки, накладення адміністративних стягнень). Адміністративні суди усіх інстанцій, у тому числі Верховний суд України, визнають за митницями виключну компетенцію в питаннях перевірки та контролю правильності обчислення декларантом митної вартості. Разом з тим, наголошується що дискреційна функція митниць має законодавче обмеження у випадках незгоди із задекларованою митною вартістю.

Аналіз судової практики в цій категорії справ свідчить про сформовану судами правову позицію щодо застосування митницями другорядних методів визначення митної вартості товарів, що містяться в багатьох судових рішеннях адміністративних судів, Вищого адміністративного суду України.

Суди, встановивши факт протиправності рішень митниць про визначення митної вартості товару за тим чи іншим методом, не вправі підміняти митниці, стягуючи з державного бюджету надмірно сплачену з такої вартості суму ПДВ, фактично визначаючи при цьому інший метод визначення митної вартості.

Вирішити проблемну ситуацію, що склалася можна тільки шляхом комплексного вирішення низки гострих проблем, які, як уже зазначалося, присутні в організації контролю за правильністю визначення митної вартості. Конкретизуємо основні з них.

1. Недосконалість законодавства і неоднозначність його тлумачення. Ця проблема є найбільш вагомим та актуальним на сьогоднішній день. Законодавець при створенні того чи іншого нормативно-правового акта ґрунтується на принципі лібералізації, тобто спрощенні норм права, але не в обох напрямках, а лише відносно учасника ЗЕД, часом не замислюючись про те, до чого можуть призвести такі необдумані дії і які будуть наслідки. Так наприклад, у ст. 267 редакції 2002 року Митного кодексу України за наявності достатніх підстав вважається, що пов'язаність осіб вплинула на ціну оцінюваних товарів, митний орган повинен був *повідомити* (за вимогою письмово) про це декларантові та *надати йому можливість для відповіді та доказу відсутності* впливу взаємозв'язку продавця і покупця на ціну, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, тобто декларант був «зобов'язаний довести» правомірність обраного ним методу при визначенні вартості, підтверджуючи це різними документами. При цьому, в новій редакції 2012 року – у ст. 58 зазначено, що декларант *має право* відповіді та доказу відсутності впливу взаємозв'язку продавця і покупця на ціну», а *орган доходів і зборів повинен надати* декларанту або уповноваженій ним особі свої *письмові обґрунтування*, що такий вплив мав місце. Внаслідок чого, через неоднозначність викладення статті у Митному кодексі обов'язок щодо надання доказів правомірності застосування тих чи інших дій декларанта **цілком покладено на органи доходів і зборів**.

Вирішення даної проблеми полягає в удосконаленні чинного законодавства у сфері контролю митної вартості, його доповненні та конкретизації, а також в аналізі

новоприйнятих нормативно-правових актів, прогнозуванні та моделюванні можливих наслідків, які наступили б після набрання ними чинності, завчасно (до їх опублікування).

2. Міжнародні акти самі по собі не містять обов'язкових умов і вимог до фінансових документів і порядку їх складання.

Наприклад, такий міжнародний акт, як Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі продажу товарів, укладена в м. Відень 11 квітня 1980 року, носить лише рекомендаційний, а не обов'язковий характер.

п.3 ст. 31 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлено, що «зовнішньоекономічний договір, якщо хоча б однією стороною є громадянин України або юридична особа України, укладається в *письмовій* формі незалежно від місця його укладення, якщо інше не встановлено законом або міжнародним договором України». Також у ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 №959-ХІІ, Положенні про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затверджений наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06.09.2001 № 201 зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій *письмовій* формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом.

Необхідність письмового фіксування договірних зобов'язань визначена Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», де зазначено, що бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку на підприємстві. Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, де вказується грошова сума, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку, а тому кожна господарська операція повинна бути *письмово* зафіксована.

Набуття контрактом чинності залежить від волі сторін, що підписали його. Як правило, контракт набуває чинності з дати його підписання (якщо сторони не домовилися про інше), тобто мають бути завірені підписом та печаткою, і вітчизняні учасники ЗЕД це виконують. Щодо іноземної держави невідомо, чи прийнята така норма права в даній країні чи ні, відповідно, з боку іноземного контрагента, зокрема китайського, трапляється, що печатки, а іноді навіть підписи відсутні. Проблема в тому і полягає, щоб визначити: чи дійсно в іноземній державі немає вимог до належного оформлення міжнародних договорів або, що найімовірніше, вітчизняний учасник ЗЕД пред'являє до органу доходів і зборів недійсні документи. Довести в суді, що представлені декларантом документи є недійсними, неможливо, оскільки суд вимагає посилання на правові акти, в яких було б конкретно зазначено, що іноземні контрагенти при укладенні міжнародного договору купівлі-продажу зобов'язані ставити свої підписи і печатку.

Вирішити цю проблему можна шляхом внесення поправок або доповнень до глави Цивільного кодексу України, що регулює відносини в міжнародних договорах «купівлі-продажу», а саме необхідно включити статтю, в якій буде прописаний обов'язковий порядок засвід-

чення рахунка-фактури (інвойсу), необхідний для підтвердження здійснення угоди купівлі-продажу або угоди з постачання товарів. Також, у якості інструменту попередження ризику подання недостовірних документів можна запропонувати обов'язкову перевірку в країні експорту документів на автентичність.

3. Розбіжність точок зору з контролю митної вартості між митницями та адміністративними судами. Беручи до уваги, що винесені адміністративними судами постанови, здебільшого, містять негативні для Хмельницької митниці ДФС рішення, а також те, що розгляд справ у вищих інстанціях, як правило, передбачає оцінювання якості доведення правомірності вже прийнятих рішень, то, як правило, кінцевий результат розгляду судових справ залишається незмінним й носить негативний характер для митниці. Аналіз судової практики показав, що кожна постановка касаційної інстанції, що залишає в силі судовий акт про скасування рішення митниці щодо коригування митної вартості, побудована, як правило, на одних і тих же доказах. Наприклад, один з найбільш поширених аргументів суду: «декларантом були представлені всі необхідні документи, що підтверджують правильність визначення митної вартості товару за заявленим ним методом, в зв'язку з цим митний орган неправомірно відмовив у застосуванні обраного декларантом методу визначення митної вартості». Це часто відбувається в зв'язку з нерозумінням сутності митного контролю та меж достатності вжитих митницею заходів в частині контролю митної вартості. Список документів для підтвердження митної вартості, викладений в п.2 ст. 53, помилково розцінюється судом як вичерпний, на підставі Митного кодексу України. Але разом з тим п.6 ст. 53 Митного кодексу України встановлено, що «Декларант або уповноважена ним особа за власним бажанням може подати додаткові наявні у них документи для підтвердження заявленої ними митної вартості товару». При цьому, не беруться до уваги положення п.5 ст. 53 Митного кодексу України, які наділяють орган доходів і зборів правом на запит, крім основних (тобто встановлених Митним кодексом України) додаткових документів і відомостей, якщо це необхідно для прийняття рішення про визнання заявленої митної вартості.

Вирішити цю проблему можна спільними зусиллями як судової, так і виконавчої влади. Органам доходів і зборів слід більш професійно і юридично аргументовано доводити свої рішення в суді щодо здійснення коригування митної вартості товарів, а судовим органам бути більш компетентними в питаннях визначення і контролю митної вартості.

4. Відсутність чіткої взаємодії між органами доходів і зборів України і митними органами іноземних держав. Варто відзначити, що укладення двосторонніх угод у сфері взаємного адміністративного сприяння в цілях належного застосування митного законодавства, а також запобігання, розслідування та боротьби з митними правопорушеннями, є рекомендацією ВМО. Україною підписано низку двосторонніх угод про взаємну допомогу з 22 із 28 країн ЄС (Австрією, Бельгією, Болгарією, Великобританією та Північною Ірландією, Грецією, Італією, Латвією, Литвою, Нідерландами, Норвегією, Польщею, Румунією, Словаччиною, Словенією, Угорщиною, Францією, Хорватією, Чехією, Естонією, Фінляндією, Німеччиною); країнами – колишніми республіками СРСР (Азербайджаном, Білорусією, Вірменією, Грузією, Казахстаном, Росією, Таджикистаном, Туркменістаном, Узбекистаном), а також з Чорногорією, В'єтнамом, Ізраїлем, Іраном, Йорданією, Китаєм, Кубою, Ліваном, Лівією, Македонією, Молдовою, Сирією, Туреччиною, Сербією. Так, лише 23 травня 2016 року було підписано угоду між Україною та США про взаємну допомогу між митними адміністраціями двох країн.

На прикладі Індії, Єгипту, Південної Кореї можна сказати, що міжнародні угоди Україна з цими державами щодо двосторонньої взаємодії між митними органами (надання різної інформації в митних цілях) відсутні. Вирішити дане питання можна шляхом укладення на рівні ДФС України угод про інформаційний обмін даними щодо товарів, які переміщуються через митний кордон (їх кількість, вартість, номенклатура, вага тощо). В основу цього рішення має бути покладений принцип попереднього електронного декларування, а інформація повинна надходити не лише від учасників ЗЕД, а й від іноземного митного органу до перетину товарами митного кордону України. Даний інформаційний обмін дозволить своєчасно і оперативно виявити факти недостовірного декларування товарів, тим самим виключивши можливість ухилення недобросовісних учасників ЗЕД від сплати митних платежів шляхом надання недійсних документів. Тільки при тісній інформаційній взаємодії митниць ДФС та іноземних митних органів можна говорити про прозорість кордонів. На сьогодні така взаємодія є недостатньою.

Комплексне вирішення всіх перерахованих проблем призведе до вирішення складної проблеми, яка існує в митницях, - проблеми контролю за правильністю визначення митної вартості товарів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Руководство по управлению рисками [Электронный ресурс]/ Всемирная таможенная организация, июнь 2003, С.32. — Режим доступа: http://www.rra.gov.rw/IMG/pdf/1_CV_Handbook_Final_Nov_2012.pdf.

ENTERPRISE AS A SUBJECT OF INNOVATION ACTIVITY IN UKRAINE

Iryna Rudchenko,

*Research Assistant, the Scientific Research Institute of Intellectual Property of the National Academy of Law Sciences
(NALS) of Ukraine*

ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Ірина Рудченко,

*молодший науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України*

Відповідно до статті 5 Закону України «Про інноваційну діяльність» суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні і/або юридичні особи України, фізичні і/або юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і/або залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів [1].

У спеціальному законі, що визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, а також встановлює форми стимулювання та підтримки суб'єктів господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, і підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних, знайшло своє закріплення окреме визначення такого суб'єкту інноваційної діяльності як інноваційне підприємство. Згідно з законом державної підтримки зазнають суб'єкти господарювання, що як учасники господарських відносин в процесі провадження господарської діяльності та реалізації господарської компетенції втілюють проекти, якими передбачається розробка, виробництво і реалізація інноваційного продукту і/або інноваційної продукції, за умови державної реєстрації такого проекту. В той же час, до суб'єктів інноваційної діяльності відносяться суб'єкти, що мають таку організаційну форму господарювання як підприємство зі спеціальним статусом - інноваційне. Господарський кодекс України (ст.62) визначає підприємство як самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом України та іншими законами [2]. Таким чином, специфіка правового регулювання здійснення інноваційної діяльності суб'єктами права інноваційної сфери в Україні, пов'язана із необхідності у залученні правових норм різних галузей права. Вказане зумовлює актуальність дослідження питань, пов'язаних із правовим положення такого суб'єкту інноваційної діяльності, як інноваційне підприємство. Метою цього дослідження є аналіз умов та підстав віднесення суб'єктів господарювання, що існують в організаційній формі підприємства, до інноваційних підприємств.

На відміну від норм Господарського кодексу України, які визначають підприємство, як суб'єкта

господарської діяльності, що є статутною (якщо законом не передбачено інше) юридичною особою будь-якої передбаченої законом організаційно-правової форми, дефінітивна норма спеціального закону, який регулює сферу інноваційної діяльності, надає дещо інше визначення інноваційне статусного підприємства. Згідно з цим законом до організаційної форми - інноваційне підприємство відноситься підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо більше ніж 70 відсотків обсягу його продукції (у грошовому вимірі) за звітний податковий період є інноваційні продукти і/або інноваційна продукція. Таке інноваційне підприємство може функціонувати у вигляді інноваційного центру, бізнес-інкубатора, технополісу, технопарку тощо [1].

Відповідно до частини 5 статті 65 Господарського кодексу України до складу підприємства не можуть входити інші підприємства, що є ознакою об'єднань підприємств. Як вбачається зі спеціальної правової норми Закону України «Про інноваційну діяльність» підприємством з інноваційним статусом визнається окремий вид підприємства, до якого відносяться як юридичні особи, що не мають у своєму складі інших юридичних осіб, що зареєстровані в установленому законом порядку, так й такі господарські організації, що створюються шляхом об'єднання декількох підприємств. Таким чином, до інноваційних підприємств можуть відноситись їх об'єднання, які створюються у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних та соціальних завдань. В залежності від форми власності й порядку (способу) його утворення та формування статутного капіталу об'єднання підприємств може діяти на основі установчого договору та/або статуту, який затверджується його засновниками чи на основі рішення про його утворення та статуту, який затверджується органом, що прийняв рішення про утворення такого об'єднання та відноситься до господарського об'єднання або до державного чи комунального господарського об'єднання. Відповідно до закону [2] господарські об'єднання, а, відповідно, й інноваційні підприємства, можуть утворюватись в організаційно-правовій формі об'єднань підприємств таких як асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання підприємств, передбачені правовими нормами. Згідно з дефініцією, що міститься в Господарському кодексі України, асоціацією називають

договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. Корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації. Консорціум – це тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). Консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, в порядку, визначеному його статутом. Концерном визнається статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Як і підприємство, об'єднання підприємств є юридичною особою.

На решті, основною кваліфікуючою ознакою інноваційного підприємства є необхідність досягнення цим статусним підприємством за будь-який звітний податковий період 70-відсоткового рівня (що повинно бути виражене у грошовому вимірі) реалізації виконання інноваційного проекту чи науково-дослідної і/або дослідно-конструкторської розробки нової технології чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії, що відповідає певним, встановленим законом, вимогам, шляхом створення кваліфікованих за результатами

відповідної експертизи інноваційних продуктів чи продукції. В той же час, якщо технопарк у відповідності до Закону України «Про інноваційну діяльність» може бути утворений у формі інноваційного підприємства (а це передбачає його статус - юридична особа), то згідно з Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» технологічний парк є або юридичною особою або групою юридичних осіб, які становляться учасниками технологічного парку та діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів. Такі утворення організуються з метою виконання проектів технологічних парків шляхом виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій через забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [3]. На відміну від організаційних форм технологічних парків, які підпадають під дію Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», що визначає окремий режим їх діяльності в інноваційній сфері, та спеціальний режим виконання проектів саме таких технологічних парків, які повинні співпадати з пріоритетними напрямками їх діяльності, технопарк, що створюється і функціонує поза таким спеціальним режимом, для отримання державної підтримки на підставі Закону України «Про інноваційну діяльність» має бути утвореним у формі інноваційного підприємства із додержанням вимог закону щодо його інноваційного статусу.

Функціонування інноваційного підприємства в нормативних межах, встановлених законом, при відсутності податкових преференцій для такої організації, фактично не надає переваг його учасникам. Чинне законодавство, що здійснює правове регулювання інноваційної сфери, потребує вдосконалення питань стимулювання інноваційної діяльності (податкового, митного тощо). В іншому випадку, прагнення учасниками інноваційної діяльності набуття їх підприємством інноваційного статусу втрачає сенс, а правова норма, що визначає цей статус перестав працювати, стає зайвою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002. - Чинний з 07.08.2002 // Урядовий кур'єр. - 2002. - 07 серп.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003. - Чинний з 01.01.2004 // Голос України. - 2003. - 14 берез.
3. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999. – Чинний з 27.08.1999 // Офіційний вісник України – 1999. - ст. 1660.

SECTION 21 HEALTH, SPORT AND PHYSICAL EDUCATION

USING THE INDEX METHOD WITH THE AIM OF DETERMINING STUDENTS' PHYSICAL FITNESS

Iryna Voloshina,
*Lecturer of Physical Education,
Mikhail Glinka Academy of Music of Dnipro, Ukraine*

Yevgenii Koriaka,
*Lecturer of Physical Education,
Mikhail Glinka Academy of Music of Dnipro, Ukraine*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА ИНДЕКСОВ ДЛЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ФИЗИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ СТУДЕНТОВ

Ирина Волошина,
*преподаватель физического воспитания,
Днепропетровская академия музыки имени М. Глинки, Украина*

Евгений Коряка,
*преподаватель физического воспитания,
Днепропетровская академия музыки имени М. Глинки, Украина*

Введение. Здоровье молодежи - это важная социально-экономическая проблема, медицинская проблема и тот фактор, который определяет устойчивое развитие страны в третьем тысячелетии [5].

В высших учебных заведениях физическое воспитание выступает как необходимая часть образа жизни студента, является средством удовлетворения жизненно необходимых потребностей в двигательной деятельности. Кроме того, физическое воспитание способствует развитию гармоничной личности, физического совершенствования и отражает определенную степень физического развития студента, его двигательных умений и навыков и позволяет ему наиболее полно реализовать свои творческие возможности [5].

В последнее время наблюдается неудовлетворительный уровень физической подготовленности, состояния здоровья абитуриентов, поступающих на первый курс вуза. Почти 75% молодежи имеют ниже среднего уровень физической подготовленности и 50% - различные заболевания [1, 2]. В то же время важен тот факт, что более 50% студентов имеют низкий уровень кондиционной физической подготовленности [3], а более половины выпускников вузов физически не способны качественно работать на производстве [2, 3].

Проблема совершенствования физической подготовленности, здоровья студенческой молодежи остается важнейшей государственной проблемой. Каждое образовательное учреждение призвано способствовать нормальному развитию обучения и охраны их здоровья, которые четко оговорены в "Законе об образовании".

Цель исследования. Исследовать физическое

состояние студентов-музыкантов используя метод индексов.

Методы исследования. Теоретический анализ литературных источников, педагогическое наблюдение, педагогическое тестирование, антропометрические методы исследования, метод индексов, метод математической статистики.

Результаты исследования и их обсуждение. С позиции физиологической науки "физическое состояние" человека - это соответствие показателей жизнедеятельности организма нормативам с учетом возраста и пола, это возможность тканей, органов, систем организма максимально увеличить свою функцию по сравнению с состоянием покоя. Физическое состояние - это также уровень устойчивости организма к действию неблагоприятных факторов окружающей среды [2].

Физическое состояние определяется совокупностью взаимосвязанных признаков: в первую очередь физической работоспособностью, функциональным состоянием органов и систем организма, физическим развитием, физической подготовленностью студентов [2]. По определению В.П. Зайцева, физическое состояние студенческой молодежи включает следующие показатели: 1) здоровье - соответствие показателей жизнедеятельности, нормы и степени устойчивости организма к неблагоприятным внешним воздействиям; 2) строение тела 3) состояние физиологических функций, собственно двигательных функций - возможность выполнять определенный объем движений (т.е. техническая подготовленность) и уровень двигательных качеств.

Л.Я. Иващенко и Н.П. Страпко [4] связывают это понятие только с уровнем развития максимальных

аэробных возможностей, то есть выносливостью. Потому что максимальное потребление кислорода используют как интегральный показатель оценки физического состояния человека. В то же время Л. Апанасенко [1] имеет другое мнение, согласно которому физическое состояние определяется не одним показателем, а совокупностью взаимосвязанных признаков.

Физическое состояние - по определению международного комитета стандартизации тестов характеризует личность человека, состояние здоровья, телосложение и конституцию, функциональные возможности организма, физическую работоспособность и подготовленность [3].

Нами было проведено исследование по определению физического состояния юношей-студентов Днепропетровской академии музыки им. М. Глинки по совокупности различных показателей, используя метод индексов. Студенты занимаются в секции «атлетизм» один год.

Анализируя полученные данные (табл. 1), можно отметить, что наибольшие коэффициенты вариации наблюдаются в показателях индексов, характеризующих состояние сердечно-сосудистой и дыхательной систем, уровень выносливости и силовые способности. Это свидетельствует о том, что необходимо применять дифференцированный подход в физическом воспитании студентов.

Информативной является оценка функциональных возможностей сердечно-сосудистой системы в условиях физического напряжения (индекс Руфье). Данная

функциональная проба позволяет судить об адаптации к мышечной работе и о закономерностях восстановительных реакций. Анализ результатов исследования показал, что у 52% юношей наблюдалась нормотоническая реакция на физическую нагрузку, причем гипертонический тип реакции выявлен у 31% юношей, что говорит о переутомлении организма и является признаком предгипертонического состояния. Следует отметить, что наблюдается значительное рассеивание показателей индекса Руфье у юношей.

Низкая оценка индекса Робинсона у 32% юношей (низкий уровень) свидетельствует о нарушении регуляции сердечно-сосудистой системы. Студенты с низкой оценкой этого индекса входят в группу риска по возможному возникновению артериальной гипертензии, синдрома вегетативной дисфункции, нарушению сердечного ритма. В то время как 48% студентов имеют средний показатель индекса Робинсона (средний уровень). Показатели жизненного индекса у 67% студентов-юношей находятся на ниже среднем уровне, что говорит об ослаблении дыхательной мускулатуры, уменьшении растяжимости легких и грудной клетки, венозным застоем в малом круге кровообращения. Это свидетельствует о недостаточном количестве предложенных физических упражнений на развитие аэробных возможностей сердечно-сосудистой и дыхательной систем.

У 42% юношей массо-ростовой индекс соответствует ниже среднего функциональному уровню, хотя наблюдаются высокие значения коэффициента вариации (14,58%).

Таблица 1

Показатели индексов физического состояния юношей

Показатели индексов	Статистические характеристики			
	χ	σ	m	V
Индекс Руфье, у.е.	12,8	3,31	0,78	20,63
Индекс выносливости, у.е.	0,94	0,17	0,04	17,93
Скоростной индекс, у.е.	4,10	0,23	0,05	5,52
Скоростно-силовой индекс, у.е.	1,36	0,12	0,03	9,49
Индекс Робинсона, у.е.	95,9	15,23	3,49	15,45
Массо-ростовой индекс, г/см	418,71	60,32	1,42	14,58
Жизненный индекс, мл/кг	59,6	10,98	2,52	19,05
Силовой индекс, %	66,16	11,31	2,48	14,47
Индекс адаптационного потенциала, у.е.	2,81	0,19	0,04	9,27

Большая часть студентов (58%) обладают низким уровнем адаптационного потенциала - 3 балла, что свидетельствует о функциональном напряжении механизмов организма. 42% студентов имеют средний уровень адаптации - 4 балла, а значит, обладают удовлетворительной адаптацией, характеризующей достаточные функциональные возможности организма.

Используя для оценки уровня физической подготовленности студентов метод индексов, который позволяет учесть индивидуальные показатели физического развития и антропометрические данные студентов, определено, что большинство юношей характеризуется средним и ниже среднего уровнями физической подготовленности (табл. 1).

Анализ силового индекса юношей свидетельствует о том, что большинство исследуемых студентов характеризуются средним (52%) уровнем развития силовых качеств, что свидетельствует о положительном влиянии занятий в секции «атлетизм», что способствовало развитию силовых способностей юношей.

Для определения развития скоростно-силовых способностей мы использовали скоростно-силовой индекс, определяемый соотношением результата прыжка в длину с места и длины тела. Скоростно-силовой индекс учитывает как морфологические, так и функциональные показатели, поэтому снижение показателей может свидетельствовать об ухудшении

функционального состояния студентов. Анализируя полученные результаты мы видим, что большинство юношей имеют средний (46%) уровень развития скоростно-силовых способностей. К сожалению, высокий уровень наблюдается лишь у 9% студентов.

Скоростной индекс показывает соотношение между скоростью бега на дистанции 100 м и длиной тела. Этот показатель является достаточно стабильным и менее рассеянным и соответствует ниже среднему уровню.

Показатели индекса выносливости, оценивающего физическую работоспособность и косвенно оценивающего функциональное состояние сердечно-сосудистой и дыхательной систем, показал низкий уровень кислородообеспечения у студентов, что подтверждает их низкий адаптационный потенциал.

Проблема низкого физического состояния студенческой молодежи обусловлена необходимостью достижения наиболее полной коррекции состояния здоровья при различных заболеваниях, повышением уровня физической подготовленности, созданием условий для активной трудовой и общественной жизни. Повышение адаптационного потенциала и приспособляемости к условиям внешней среды позволит успешно решать задачи, поставленные перед молодым специалистом в период обучения в вузе.

Знание уровня физического состояния позволят педагогу:

- оценить уровень здоровья, готовность к физическим нагрузкам; выявить степень отклонения показателей функциональных систем организма студента от должных величин;
- подобрать комплекс оптимальных средств оздоровления;
- определить максимальные, минимальные и рациональные параметры физических нагрузок для занятий физическими упражнениями;
- определить индивидуальный оптимальный двигательный режим;
- контролировать впоследствии эффективность используемых программ занятий.

Кроме того, с помощью интегральной оценки уровня физического состояния можно установить коллективный уровень физического здоровья в учебной группе. Для этого определяется процентное соотношение числа людей, имевших низкий, ниже среднего, средний, выше среднего, и высокий уровни физического состояния в каждой учебной группе. Повторное тестирование в конце семестра, учебного года обеспечивает контроль эффективности педагогического процесса.

Поскольку уровень физического состояния студентов под влиянием занятий физическими упражнениями изменяется не ранее, чем через 2-3 месяца, целесообразно повторное тестирование проводить в те же сроки с учетом критериев положительной эффективности занятий, к которым относятся:

- снижение частоты обнаружения факторов риска развития сердечно-сосудистых заболеваний;
- изменение соотношения факторов риска развития сердечно-сосудистых заболеваний в сторону уменьшения степени выраженности;
- снижение степени выраженности риска развития сердечно-сосудистых заболеваний;
- повышение уровня соматического и поддержание безопасного уровня здоровья;
- достижение должного уровня физического состояния.

Выводы. Физическое воспитание студентов, во-первых, должно обеспечивать высокую степень развития двигательных качеств, приобретение знаний, умений и навыков, необходимых для успешной профессиональной деятельности в целях повышения учебно-трудовой активности, сохранения и укрепления здоровья. Во-вторых, привлечь студентов к систематическим занятиям физическими упражнениями. В-третьих, содействовать развитию социальной активности, влиять на формирование духовного мира, нравственное и эстетическое развитие личности студента.

ЛИТЕРАТУРА

1. Апанасенко Г.Л. Эволюция биоэнергетики и здоровье человека / Г.Л. Апанасенко. - СПб.: МГП «Петрополис», 1992. - 133 с.
2. Булич Э. Здоровье человека / Э. Булич, И. Муравов. — К.: Олимпийская литература, 2003. — 424 с.
3. Дрозд О.В. Фізичний стан студентської молоді України та його корекція засобами фізичного виховання. Автореф дис. ... канд. фіз. вих. - Луцьк, 1999.- 19 с.
4. Иващенко Л. Я. Программирование занятий оздоровительным фитнесом / Л.Я. Иващенко, А.Л. Благий, Ю.А. Уса-чев. — К. : Наук. світ, 2008. — 198 с.
5. Круцевич Т. Ю. Рекреация у фізичній культурі різних груп населення: навч. Посібник / Т. Ю. Круцевич, Г. В. Без-верхня. — К.: Олімп, л-ра, 2010.— 248 с.

